

Aurel Enea

EVOLUȚIE vs. CREAȚIE

**33 de argumente în favoarea
teoriei științifice a apariției
vieții prin evoluție**

ADRESE DE CONTACT:

Aurel Enea

PNT Arad

Calea 6 Vânători, f.n.

RO-310530, Arad, jud. Arad

E-mail: aurelenea10@gmail.com

Blog: <http://eneaaurel.wordpress.com>

Facebook: <https://fb.com/aurel.enea.5>

DISPONIBILĂ ȘI ÎN LIMBA ENGLEZĂ

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ENE, AUREL

**Evoluție vs. Creație: 33 de argumente în favoarea
teoriei științifice a apariției vieții prin evoluție / Enea Aurel.**

– Arad : Gutenberg Univers, 2015

ISBN 978-606-675-054-7

2:5

© 2015 Aurel Enea

EDITOR:

Editura Gutenberg Univers

Calea Victoriei nr. 41

RO-310158, Arad, jud. Arad

Editură recunoscută de CNCSIS

Tipărită în martie 2016

Nicio parte a acestei cărți nu poate fi reprodusă sau transmisă sub nicio formă și prin niciun mijloc, electronic sau mecanic, inclusiv prin fotocopiere, înregistrare sau prin orice sistem de stocare și accesare a datelor, fără permisiunea prealabilă a autorului.

DTP:

Toon Media Publishing

Tipărit la PİM

Șoseaua Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 4

RO-700497, Iași, jud. Iași

Tel.: 0730 086 676; **Fax:** 0332 440 730

E-mail: editura@pimcopy.ro

<http://www.pimcopy.ro>

MULȚUMIRI ȘI DEDICAȚII

CUPRINS

Prefață.....	6
Cuvânt înainte.....	8
Introducere.....	12

Știință

1 Știința se bazează pe observații (obiectiv), religia, pe experiență (subiectiv).....	15
2 Știința a explicat în mod sistematic 90% dintre mituri ▷ a anulat baza Bibliei.....	27
3 Știința folosește termenii „Dumnezeu“ și „creație“ impropriu ▷ ea nu crede în ei	39
4 Anchetatorii nu mai consultă medii spiritiste ▷ nu se acceptă existența supranaturalului	46
5 Ne-am născut cu Dumnezeu și cu Biblia ▷ e greu să judecăm neutru	54
6 Pornim de la 10% mituri neexplicate (încă) de știință ▷ ni se pare mult	61
7 „Creația“ se bazează pe miturile neexplicate ▷ numit Dumnezeul golurilor	66

Religie

8 Orientul se creștinează, Occidentul se laicizează ▷ e un ciclu	73
9 Autenticitatea relatărilor Bibliei e confirmată numai de autorii textului	77
10 Dieta exclusiv din fructe (din Eden) ▷ nu e recomandată medical	84
11 Evitare, justificare, atac la persoană ▷ denotă lipsa argumentelor.....	93
12 Cine nu are dovezi fuge de verificare ▷ Biblia pretinde „credință“	102

Evoluție

13 Darwin nu a <i>demonstrat</i> evoluția, ci a propus-o ca pe o ipoteză foarte probabilă	111
14 Sistemul ecologic are 90% cauze explicate ▷ logic intuim și restul de 10%	122
15 Viața a apărut prea târziu și prea lent ca să poată fi atribuită intervenției divine	147
16 Cometa ISON 23.11.2013 conține apă ▷ deci Pământul nu e unic	152

17	Instinctul neînțeleș părea „implantat“ ⇨ acum e explicat (fără un Creator).....	160
18	Asemănarea ADN între om și primat, între rasele de feline ⇨ e determinantă	169
19	Africanii au apărut primii, dar și seamănă cu primatele (cel mai mult)	172
Scop		
20	Nașterea e întâmplătoare: bazată pe fecundare norocoasă	177
21	Specii întregi (majoritatea) au dispărut în timp ⇨ fără vreun scop	180
22	Dispariția vieții e întâmplătoare: prin catastrofe naturale „necontrolate“	183
23	Vietățile se mănâncă una pe alta (în lanțul trofic) ⇨ așa sunt constituite	188
24	Flora și fauna: complexe, totuși, exemplare și specii pier pentru totdeauna.....	191
Om		
25	La om „vedem“ un scop ⇨ fiindcă ne raportăm la noi înșine (subiectiv)	197
26	Plăcerile vieții nu sunt pentru fericirea noastră ⇨ ele satisfac nevoi	202
27	Albastrul cerului nu e pentru plăcerea ochiului, ci datorită compoziției atmosferei	207
28	Simțuri, emoții, sentimente: se reduc la câteva de bază (primordiale)	213
29	Creierul e imitat, egalat, depășit (în principiu) de computer și de programe	224
30	Diferența față de (celelalte) animale ⇨ o dimensiune în plus (aceeași categorie)	237
Moralitate		
31	Personalitatea e întâmplătoare și schimbătoare ⇨ fără merite proprii	247
32	Liberul arbitru și ascultarea reprezintă pur și simplu reacții ale materiei	250
33	Testul moralității e testul sănătății, al inteligenței, al mediului (= dresaj)	254
Referat		261

PREFAȚĂ

Lucrarea *Evoluție vs. creație* prezintă într-o structură analitică 33 de argumente în favoarea teoriei științifice a apariției vieții prin evoluție, dezvoltând unitar și exemplificativ un material divers de abordări de tip inferențial și cauzalist în care sunt puse în legătură fenomenele religioase și episistemele gnoseologice prin intermediul unor funcții (pre)socializante discursive care aparțin limbajului cultural comun, global. Drept urmare, putem remarca diviziunea textului în șase categorii majore: știință, religie, evoluție, scop, om și moralitate care au ca unic scop lămurirea fenomenologică personală ce relevă o angoasă care este necesar să fie depășită de omul contemporan.

Diversitatea subiectelor propuse reflecțiilor este concludentă, lucrarea dorind să analizeze un câmp relaționar și interrelaționar multiplu: de la știință până la mituri, de la evoluționism până la dieta animală sau umană, de la sistemul ecologic până la infrațione, de la floră și faună până la scopul și țelul uman, de la analize interculturale specifice până la hedonism, de la liberul arbitru până la moralitate și verificarea ei.

Subiectele principale „evoluție“ și „creație“ redau pe întreaga întindere conceptuală un principiu structural simplu, dar complex, care este descompus în tendințele egologice de lămurire ontică: credința aparține domeniului afectiv, iar știința ar face parte integrantă cu domeniul rațiunii. Istoria ni le prezintă într-o manieră antagonică, prezentare acceptabilă până la un anumit nivel, dar nefructuoasă, în ansamblu, doar individul nu poate judeca în mod neutru: „ne-am născut cu Dumnezeu și cu Biblia“, știința explicând peste 90% din miturile religioase, însă diferența rămasă reprezintă tocmai argumentele pe care le putem utiliza pentru a demonstra existența lui Dumnezeu, în ființa unui „Dumnezeu al plinurilor“ și nu al „golurilor“, cel puțin în subsidiar, în prolog inconștient.

Domeniul acțional al comportamentului uman reprezintă o altă temă suficient de bine dezvoltată pe tot parcursul textului. Etica individuală este transcrisă în fiecare abordare de tip

compozițional structural și destructural: omul aparține unei lumi animale, darwiniste, consumatoriste, însă a reușit să treacă dincolo de liberul arbitru prin intermediul axiologiei, fie și morale sau creștine. Autorul atrage, astfel, atenția asupra câtorva pericole ce privesc umanitatea actuală, vizând „despiritualizarea“ sentimentelor, „demistificarea“ personalității și „digitalizarea“ inteligenței, creditând la o primă vedere rațiunea și raționalitatea, însă lăsând o anumită libertate de acțiune subiectivității și artei umanioarelor.

În rezumat, sintetizăm prin câteva problematizări fundamentale care în însăși structura lor își găsesc răspunsul, conform textului domnului Aurel Enea:

- De ce există Dumnezeu? Dumnezeu există, altfel nici măcar materia nu și-ar avea un început!
- Când există Dumnezeu? Când subiectivitatea, dar și subiectivismul îl conștientizează, îl respectă și îl modelează conform liniilor făpturii lui!
- Unde există Dumnezeu? În orice loc în care omul respiră și nu-l uită! Uitarea, marginalizarea, ignorarea reprezintă prologul descompunerii creației, al împingerii înspre ateism și laicizare.
- În cine există Dumnezeu? În cel care-l recunoaște și care acceptă că suntem o parte integrantă a Totului: vinovăția nu este strict individuală, ci are o doză de comun, de generalitate; ființa nu este numai unică, originală, ci este și comună, generală.

În concluzie, lucrarea *Evoluție vs. creație* reprezintă un autentic strigăt spiritual înspre eliberarea individului, a omului în general, a autorului de prejudecăți, de presupozitii și prezențe negative și negativiste ale societății globale, de victimizare prin devictimizare, de moralitate prin remodelare etică, de evoluție prin creație.

conf. univ. dr. Regis Maftciu Roman

Arad

26 decembrie 2014

CUVÂNT ÎNAINTE

DE CE AM SCRIS ACEASTĂ CARTE

Relativ recent am înțeles că:

1. Știința contrazice religia în toate aspectele (versiunea științei diferă de versiunea Bibliei)
2. Știința are dovezi multe și convingătoare (ea se bazează numai pe demonstrații verificabile)
3. Credincioșii nu sunt conștienți de acest conflict (ei presupun că religia ar fi în armonie cu știința)
4. Argumentele religiei sunt puține și neștiințifice (devine evident când sunt comparate cu cele ale științei)
5. Religia nu are expertiză în domeniile științifice (apelează la ele, dar fără ca exponenții ei să fie istorici, arheologi, geologi etc.)

Autenticitatea Bibliei:

Cei ce cred în Biblie au impresia că istoria, arheologia, geologia confirmă autenticitatea textului biblic. Dar nu este deloc așa. Aceste discipline nu o confirmă.

Apariția vieții și a universului:

Cei ce cred în Biblie au impresia că Biblia este științifică și că varianta creației este confirmată de știință. Dar nu este deloc așa. Știința nu confirmă această variantă.

Miracolele menționate în Biblie:

Cei ce cred în Biblie au impresia că știința confirmă Edenul, Potopul, plăgile din Egipt, profețiile, vindecările, nașterea lui Isus din fecioară etc. Dar nu este deloc așa.

AM FOST SURPRINS

Efectiv eram ca după o perdea. Nu știam ce se află dincolo. Credeam că sunt la curent cu toate dovezile științifice existente și că nu mai sunt altele.

- Asta mă făcea să consider că „știința“ este ceva vag, nesigur.

- Iar dacă oamenii de știință aveau la dispoziție aceleași dovezi puține pe care le știam eu, și numai acelea, dar, cu toate acestea, ajungeau la alte concluzii, diferite de ale religiei, atunci consideram automat că ei sunt cei care greșesc.
- Că aceștia sunt: rău-intenționați, slabi, incompetenți, nedemni de încredere.

Momentul-cheie sau punctul de tranziție l-a constituit lectura unor manuale de teologie academice. Acestea oferă o „punte“ între religie și știință, și astfel am ajuns indirect să fiu expus la metodele științifice.

Concluzia a fost că lumea cunoașterii este mult mai mare, iar specialiștii dețin și alte dovezi pe care își bazează concluziile, dar pe care eu nu le știam. Acum, după ce am descoperit ce se află dincolo de perdea (în „tabăra“ științei), înțeleg rațiunea oamenilor de știință și de ce au dreptate. Ei au fost întotdeauna obiectivi. Eu eram cel subiectiv.

AM DEVENIT ATEU

MOTIVUL? Pentru că știința susține ateismul.

Abia relativ recent am realizat că întreaga mea viață am evitat un răspuns responsabil privitor la raportarea față de știință. Acum înțeleg că aici se află „cheia“ și de aceea recomand oricui este interesat de această problemă să-și răspundă singur la următoarea întrebare importantă:

De ce nu presupune știința existența lui Dumnezeu?

În continuare voi enumera câteva răspunsuri posibile ale celor ce nu sunt (încă?) atei.

1. Unii nu și-au pus problema în mod serios, subiectul nu-i interesează în mod deosebit.

Replica mea: Desigur, fiecare are dreptul la propria opțiune. În plus, fără o motivație personală, omul nu face nimic, deci nici cercetarea acestui domeniu.

2. Alții spun: „Și ce contează, ce avem noi cu ce crede sau nu crede știința?“

Replica mea: În acest caz, ar fi de ajutor să ne întrebăm:

„În ce alte domenii ignorăm părerile specialiștilor?“ Sau:
 „Cât de interesați suntem de cunoașterea realității?“

3. Unii chiar nu știu care este poziția științei și dacă are o poziție oficială referitoare la acest subiect. Sau presupun exact contrariul, că ea ar susține existența lui Dumnezeu.

Replica mea: O cale rapidă de a confirma poziția științei în acest caz o constituie o simplă privire asupra teoriei evoluției predate în întreg sistemul de învățământ acreditat. De asemenea, o privire asupra structurilor oficiale ale statului, precum și a activității industriei în general relevă acceptarea de către societate a unei explicații materialiste a lucrurilor, deci ateiste.

4. Alții care care înțeleg că știința susține ateismul, însă consideră că aici ea nu ar avea dreptate, ci dimpotrivă ar emite o teorie greșită, fac presupuneri de genul:

A) Raționamentul „evoluției“ ar avea deficiențe datorate neglijenței ori incompetenței.

Replica mea: Ne întrebăm logic: „Cine sesizează acele deficiențe în raționamentul cercetătorilor?“ Dacă le sesizăm noi, atunci: „Cât de rezonabilă este concluzia ca noi, din afară, să demonstrăm un nivel de competență superior față de specialiști, iar aceasta tocmai în domeniul lor de studiu?“

B) Domeniul cercetării ar fi manipulat de un grup cu interese ideologice.

Replica mea: Este important să avem dovezi pentru o asemenea supoziție, având în vedere că ideea nu este preluată nici de presă, nici de opoziții presupusului grup. Acest gen de „conspirație“ este incompatibil cu natura transparentă a cercetării moderne, distribuite în grupuri independente, răspândite în zone geografice cu ideologii diferite. Presupunerea unei forțe influente care învinge atâtea obstacole, dar fără să lase urme de niciun fel, este cel puțin nerealistă.

C) Savanții din comunitatea științifică internațională ar fi suspectați de subiectivism și deficiențe morale, care le afectează judecata și pervertesc rezultatul cercetării lor.

Replica mea: Distingem între ținta umană a acuzațiilor și procedeele de lucru implicate. Teoria evoluției este produsă de o știință exactă bazată pe observații obiective, metode transparente, demonstrații verificabile, rezultate evaluate critic de specialiști. Procesul riguros de cercetare, confirmat în timp, elimină suspiciunile privitoare la factorul uman. Iar fără alte mize în joc, coruperea cvasitotală a disciplinelor interdependente este cel puțin improbabilă. De ce să nu judecăm lucrarea în locul autorilor umani ai acesteia?

CONCLUZIE:

Dacă încercările complicate de răspuns întâmpină dificultăți insurmontabile, atunci are șanse mai multe varianta simplă, directă? Cel mai facil răspuns la întrebarea „De ce nu susține știința existența lui Dumnezeu?” ar fi: „Pentru că Dumnezeu nu există”.

Dacă știința a ajuns la concluzia „evoluției”, atunci în mod cert ea are motive serioase.

Aurel Enea

Autorul

1 martie 2014

INTRODUCERE

De ce „evolue versus creație“? Evoluționismul și creaționismul se exclud reciproc ca teorii sau concepții care explică diversitatea lumii vii, speciația de la organisme simple la complexe. Dincolo de trecerea în revistă a argumentelor tehnice — 33 la număr — care susțin evoluția ca teorie științifică și invalidează creația, cartea de față alocă un spațiu amplu antagonismului consacrat dintre religie și știință, dintre ateismul științific și teismul tradițional, biblic.

Cele 33 de argumente (fiecare constituind un capitol separat) sunt grupate în șase categorii, sau secțiuni, după cum urmează: 1) știință, 2) religie, 3) evoluție, 4) scop, 5) om, 6) moralitate.

Știință — capitolele 1-7:

Printr-o abordare sistematică, știința a dezvoltat o metodologie superioară bazată pe logică, pe transparentă, pe observații obiective și pe verificare critică. Astfel ea a descoperit lucruri necunoscute înainte și a explicat fenomene neînțelese până atunci. Rezultatul este că presupusul Dumnezeu, care ținea loc necunoscutului și neînțeleșului în antichitate, acum nu mai există, fiind înlocuit de cauze materiale.

Religie — capitolele 8-12:

Succesul științei a însemnat înfrângerea religiei, toate ideile eronate susținute în antichitate și corectate acum de știință erau susținute de religie. Inițial religia s-a opus tuturor descoperirilor științei. Însă, odată cu confirmarea universală a științei în zilele noastre, ea a fost nevoită să renunțe la luptă. Nu s-a bazat niciodată pe dovezi, întrucât ea reflectă mentalitatea epocii din care provine, în care dovezile erau încă necunoscute.

Evoluție — capitolele 13-19:

Toate observațiile obiective despre lumea înconjurătoare arată că 1) universul se transformă, 2) cauzele transformă-

rilor sunt naturale, 3) legile naturii se datorează proprietăților materiei. Aceasta înseamnă, cu alte cuvinte, că nu a existat o intervenție străină, din partea lui Dumnezeu, ci că lumea materială pe care o vedem astăzi reprezintă efectul unui proces evolutiv care a durat de la începutul universului până acum și care continuă și în prezent.

Scop — capitolele 20–24:

Conform variantei creației, a principiilor și a calităților atribuite lui Dumnezeu ar trebui să vedem dovezi că el dirijează și se îngrijește de propria creație. Totuși, observațiile din lumea reală, apariția datorită șanseii a fiecărei noi vieți, principiile existenței, dispariția și cauzele dispariției vieții contrazic o asemenea presupunere. Nimic de când există viața nu dovedește grijă față de creație, în consecință nici un scop anume al acesteia.

Om — capitolele 25–30:

Sușinătorii creaționismului „văd“ în om amprenta unui Dumnezeu din altă lume și-l consideră a fi de altă categorie, separat de animale, pentru că ar conține ceva imaterial în alcătuirea și modul său de acțiune. Totuși această idee nu este dovedită, ci e mai degrabă o impresie subiectivă moștenită. Dar luată pe rând, caracteristicile așa-zis „spirituale“ ale omului sunt de fapt 100% materiale. Iar diferența între el și restul animalelor sau lumea înconjurătoare nu este una calitativă, de conținut, ci doar cantitativă, de formă.

Moralitate — capitolele 31–33:

Judecarea omului ca agent independent, cu voință liberă înaintea lui Dumnezeu, este contrazisă de realitatea demonstrată științific că întreg comportamentul, ceea ce numim „moralitatea“ lui, este în totalitate dependent de materie: de moștenirea genetică, de factori materiali, care reflectă calitatea mediului și a creației. Moralitatea nu este dată de vreo calitate proprie, independentă, imaterială, separată sau specific umană.

ȘTIINȚĂ

Printr-o abordare sistematică, știința a dezvoltat o metodologie superioară bazată pe logică, pe transparență, pe observații obiective și pe verificare critică. Astfel ea a descoperit lucruri necunoscute înainte și a explicat fenomene neînțelese până atunci. Rezultatul este că presupusul Dumnezeu, care ținea loc necunoscutului și neînțeleșului în antichitate, acum nu mai există, fiind înlocuit de cauze materiale.

- 1 Știința se bazează pe observații (obiectiv), religia, pe experiență (subiectiv) 15
- 2 Știința a explicat în mod sistematic 90% dintre mituri
 ⇨ a anulat baza Bibliei 27
- 3 Știința folosește termenii „Dumnezeu“ și „creație“
 impropriu ⇨ ea nu crede în ei 39
- 4 Anchetatorii nu mai consultă medii spiritiste
 ⇨ nu se acceptă existența supranaturalului 46
- 5 Ne-am născut cu Dumnezeu și cu Biblia
 ⇨ e greu să judecăm neutru 54
- 6 Pornim de la 10% mituri neexplicate
 (încă) de știință ⇨ ni se pare mult 61
- 7 „Creația“ se bazează pe miturile neexplicate
 ⇨ numit Dumnezeul golurilor 66

1

ȘTIINȚA SE BAZEAZĂ PE OBSERVAȚII (OBIECTIV), RELIGIA, PE EXPERIENȚĂ (SUBIECTIV)

Oamenii de știință măsoară lucrurile din jurul nostru și le analizează conform principiilor logicii. Ei sunt preocupați de aflarea adevărului. În schimb, un creștin experimentează la un moment dat în viață impactul credinței în Dumnezeu asupra sa. Dacă rezultatele acestui impact sunt percepute ca fiind benefice, el va decide să creadă — indiferent ce arată dovezile sau dacă același impact poate fi explicat și pe baza altor factori, în afara lui Dumnezeu.

Dintre obiectul cercetării, metodele folosite și rezultatele obținute, metodologia reprezintă aspectul cel mai semnificativ care definește esența și, în același timp, determină diferența, dintre știință și religie.

Dacă unii manifestă rezerve în privința obiectului de studiu, dacă este sau nu același în cazul științei și al religiei, este acceptat în mod unanim că *metodologia* este categoric diferită. Iar această diferență este responsabilă de rezultatele corespunzător diferite, indiferent dacă obiectul de studiu este sau nu același în cazul celor două discipline.

DIFERENȚE CONCRETE

Se poate rezuma în câteva cuvinte că: metoda științei se bazează pe observații, iar metoda religiei se bazează pe experiență. Diferența între observație și experiență constă, pe de o parte, în **direcția** de lucru, **încotro** privește fiecare: Observația se uită în **exteriorul** persoanei, experiența, în **interiorul** ei, prima se referă la **realitatea** percepută, cealaltă, la **percepția** realității. Iar, pe de altă parte, pe prima o **detectează** și alții, care o pot verifica, însă pe cealaltă o cunoaște doar **persoana** în cauză, **fără să o poată verifica** nimeni. Prima este realitatea **obiectivă, neinfluențată** de factorii implicați și care este **aceeași** pentru toți, cealaltă este o realitate **subiectivă, afectată**

de particularitățile individului și care poate să **difere** de la o persoană la alta. În primul caz concluzia se așteaptă să fie stabilă *în urma informațiilor* analizate, **dedusă, obținută** pe baza unui proces **recunoscut**, aflat **la dispoziția** omului. În cazul al doilea, concluzia este presupusă *dinainte*, **indusă** în analiză, demonstrația nu este efectuată **conștient** de om, iar el nici **nu are acces** la ea.

1. Știința. Ce înseamnă în mod concret „știința“ și cum funcționează ea?

Știința nu pornește de la o idee existentă, inventată sau primită, ci ea pornește de la: 1) observarea realității din jur, apoi, bazat pe observațiile făcute, 2) formulează o ipoteză și 3) caută dovezi care susțin și face experimente care demonstrează ipoteza. După ce reușește, 4) împărtășește rezultatele analizei cu alți cercetători pentru o verificare critică, iar după ce este confirmată unanim, 5) se declară teorie acceptată.

În ciuda acestui proces care urmează o structură riguroasă, uneori știința revine asupra unei teorii emise și, dacă se constată greșeli, o va modifica.

Desigur, unii credincioși au văzut în aceste situații o dovadă a slăbiciunii științei și în consecință au pus problema încrederii pe care o putem avea în știință.

Pentru a răspunde acestor acuzații, vom întreba dacă modificarea unei teorii emise poate dezvălui și o altă imagine, în afară de slăbiciune și lipsă de credibilitate din partea științei:

- Care este alternativa la efortul riguros, dar imperfect al științei? Poate Dumnezeu?
- Este o dovadă de măsură dreaptă să punem într-o parte a balanței ceva real, iar în cealaltă parte ceva presupus mai bun, dar nedovedit? (*Nu seamănă aceasta, mai degrabă, cu „a vinde pielea ursului din pădure“?*)

A fost o dovadă de slăbiciune și lipsă de credibilitate:

- dacă, la vremea emiterii teoriei, era cea mai bună explicație, dată de cei mai buni specialiști, pe baza informațiilor disponibile și a tehnologiei de ultimă oră?

- dacă au recunoscut greșeala în mod onest atunci când au apărut informații noi și au refuzat să închidă ochii la observațiile altor cercetători?
- dacă au dezvăluit întregul proces în mod transparent și nu s-au ascuns de investigațiile critice, chiar cu riscul ca cineva să le descopere o greșeală?
- dacă vasta majoritate a rezultatelor au fost confirmate și, în ciuda greșelilor minore, ocazionale, nimeni nu a contestat vreodată *metodologia* științifică?

2. Religia. Cu ce se ocupă în mod concret „religia“?

În esență religia îi prezintă omului ideea unei autorități supreme numite Dumnezeu și se preocupă de o anumită atitudine a omului în raport cu Dumnezeu. Dar din ce perspectivă?

Ea nu abordează această atitudine din mai multe perspective, ci doar dintr-una singură. Nu este o observație liberă, ci una ghidată. Nu este un studiu al ambelor opțiuni (pro și contra), ci al uneia singure. Nu caută să înțeleagă dacă sau în ce măsură atitudinea este justificată și cu adevărat benefică, ci religia este interesată doar de *producerea ei*: provocarea, menținerea și intensificarea acesteia. Nu se analizează dacă și de ce este necesară, ci se presupune doar că este. De unde știm că este? Păi, ideea ne-a fost transmisă din generații străvechi, iar implicația subînțeleasă este că analiza motivelor și a dovezilor care susțin adevărul ei ar fi fost demonstrate și stabilite definitiv deja la un moment inițial în trecutul îndepărtat.

EXEMPLUL MINERILOR

Situația este comparabilă cu cea a unor mineri a căror preocupare este evident mineritul, dar numai din perspectiva *producerii lui*: cum să sape pentru a ajunge la el, cum se extrage, iar apoi metode mai eficiente prin care se poate extrage și mai mult. Totuși ei nu analizează dacă este necesară extragerea și în ce măsură minereul se va putea vinde, astfel ca ei să poată fi și remunerați.

Ambivalența răspunsurilor: Când sunt confrunțați cu această întrebare, unii vor spune convingși că extragerea este necesară

tocmai pentru că minereul se va vinde, ceea ce nu înseamnă nimic mai mult decât presupunerea a ceea ce trebuia demonstrat. Sau o presupunere susținută de altă presupunere (așa cum spune Evanghelia: „un orb călăuzit de alt orb“). Unii vor spune că au analizat alții aceste aspecte înaintea lor sau vor da exemple de povești de succes ale minerilor din alte zone sau alte perioade. Toate acestea reflectă o ocolire suspectă a răspunsului și semnaleză mai degrabă că, de fapt, ei nu sunt interesați de motivul, dacă extracția este necesară și în ce măsură vânzarea minereului este rentabilă.

Se regăsesc aceste elemente și în cazul religiei?

DREPT LA REPLICĂ

Unii spun, citez: „*Credința nu trebuie dovedită*“ sau „*Credința nu se bazează pe dovezi, ci pe Cristos*“. La un anumit nivel de observație, ambele aceste expresii au în comun faptul că se apropie foarte mult de ceea ce în alt context s-ar numi „propagandă“. La nivel tehnic, se poate argumenta că ele reprezintă „afirmații incomplete“.

1. Prima: „*Credința nu trebuie dovedită*“. Nu este clară ideea pe care intenționează s-o transmită. Nu trebuie dovedit actul credinței din partea celui care crede sau nu trebuie dovedit obiectul credinței, deci în ce anume crede? Iar dacă „nu trebuie“, nu se explică „de ce“ nu trebuie, cine spune/garantează că nu trebuie? Cumva așa spune Dumnezeu, iar astfel garantăm o presupunere cu o altă presupunere?

2. A doua: „*Credința nu se bazează pe dovezi, ci pe Cristos*“. Afirmatia este incompletă pentru că nu sunt definiți termenii, în ce sens Cristos este pus în opoziție cu dovezile. Deține Cristos dovezile și, odată ce am ajuns la el, sursa dovezilor, nu mai căutăm dovezile în altă parte? Sau dovezile au fost necesare doar să ne conducă până la el, iar apoi, odată ajunși la el, tot ce ne spune el nu mai trebuie dovedit? Și într-un caz, și în celălalt, dacă dovezile există sau au existat, cineva ar putea întreba totuși: „Care sunt acelea?“

Alții susțin că adevărul credinței este dovedit de profeții Vechiului Testament și de apostolii Noului Testament. Aceștia ar

fi văzut, auzit și experimentat dovezile lucrărilor miraculoase ale lui Dumnezeu, iar noi astăzi credem în existența lui datorită mărturiei acestor slujitori din vechime ai lui Dumnezeu. Sau că dovezile sunt studiate și cunoscute de personalități contemporane demne de încredere și nu este necesar să reinventăm roata, adică în paralel să cercetăm și noi fiecare personal respectivele dovezi.

Și, evident, părerea împărtășită probabil de cei mai mulți dintre credincioși, că dovezile s-ar afla „în sufletul“ omului. Efectele credinței în viața personală ar constitui dovada cea mai palpabilă că Dumnezeu există. În urma credinței, omul se simte diferit și se comportă diferit, ceea ce pentru foarte mulți reprezintă un argument suficient ca să fie siguri că Dumnezeu există.

Această convingere, că existența lui Dumnezeu este confirmată de efectul asupra sufletului uman, de transformarea vieții oamenilor ca urmare a credinței, are ca rezultat, pe de-o parte, închiderea subiectului, încetarea de a mai căuta dovezi. Iar, pe de altă parte, preocuparea religiei rămâne credința numai din perspectiva *producerii ei*: cum apare, cum este menținută, apărată și întărită.

Se pot identifica asemănări cu exemplul minerilor care sunt preocupați de minerit exclusiv din perspectiva *producerii lui*? Iar răspunsurile evazive, contradictorii și neverificabile ar putea scoate la iveală un adevăr nerecunoscut, comparabil cu manifestările unui elev care se justifică în fața profesoarei, când de fapt nu și-a făcut tema de casă?

EMOȚII REALE

Dacă religia ar fi dispusă să examineze dovezile și să conștientizeze perspectiva evitată până acum, în formă directă și indirectă, aceasta i-ar permite să întrebe: „Este posibil ca niște idei neadevărate, nereale să producă emoții reale, verificate?“ Cu alte cuvinte: Dacă Dumnezeu nu ar exista, dar omul ar crede totuși în el, fără să știe că nu există, ar mai putea această credință falsă să producă aceeași influență asupra sufletului și comportamentului său?

Să luăm exemplul unei povești pe care o citim într-un roman — personaje fictive, locuri și întâmplări fictive. Mesajul unui cântec pe care îl ascultăm, o piesă de teatru sau un film pe care îl vizionăm pe ecran. Toate sunt ireale, sunt doar scenarii născocite, idei ipotetice manipulate artificial. Totuși este adevărat că ele reușesc să creeze emoție, iar emoția respectivă este nu doar reală, ci poate fi chiar mai intensă decât cea evocată de evenimentele concrete ale lumii reale.

Cât de diferită este în acest context experiența religioasă? Ea prezintă o idee — o poveste în mod recunoscut din altă lume — a cărei singură probă verificabilă o constituie realitatea emoției pe care auzirea acesteia reușește să o trezească în sufletul enoriașilor.

Deci, în principiu, putem înțelege că emoția este produsă nu doar în cazul unei idei adevărate, ci și al unei idei imaginate. Iar dacă realitatea emoției nu constituie o garanție a adevărului ideii în cazul romanelor, a cântecelor, a teatrului și filmului, atunci de ce ar sta lucrurile altfel în cazul celor care aleg să creadă în continuare în existența Dumnezeuului prezentat de religie doar în baza efectului simțit în viața personală? O asemenea persoană nu face decât să aleagă dintre mai multe opțiuni disponibile. Dar fără ca opțiunea să fie dovedită. (Așadar ar fi de așteptat cel puțin ca aceștia să înțeleagă să respecte dreptul altora de a nu le împărtăși convingerile. Și nici să nu considere opțiunea lor mai întemeiată decât a celor care nu cred.)

AUTORITATE IMPUSĂ

Se poate argumenta că principalul motiv pentru care religia nu se bazează pe dovezi ar fi pentru că ea a apărut într-o epocă în care metoda științifică nu fusese încă descoperită. Așadar, ea funcționează în baza unei condiționări emoționale care raportează omul la o autoritate localizată în altă lume. Ne-fiind localizată în lumea cunoscută pentru noi ca fiind reală și singura cu care suntem familiari în mod natural, existența unei asemenea autorități, pentru mintea unui om modern realist, ar avea nevoie de dovezi convingătoare pentru a o putea accepta și crede.

Nu doar existența unei astfel de autorități este greu de armonizat cu realitatea familiară și singura recunoscută de omul modern, dar însăși raportul pe care religia îl propune omului față de această autoritate contrazice așteptările noastre firești. Este un raport între Tatăl ceresc și copiii săi pământenii. Pentru un om, rolul de copil este firesc până la o anumită vârstă asociată cu dezvoltarea și maturizarea. Iar după acea perioadă, omul este considerat adult și în stare să-și asume responsabilități corespunzătoare statutului de adult. Acceptarea rolului de copil al Tatălui ceresc pentru un adult implică o întoarcere în timp și o schimbare de poziție împreună cu responsabilitățile asociate acesteia.

ȘASE EXEMPLE

1. Un exemplu: Căruciorul de mers este folosit în jurul primului an de viață pentru a-l ajuta pe copil să învețe să umble singur în picioare. Două roți atașate în lateralele unei biciclete îl ajută pe un începător să învețe să se dea cu bicicleta. Ideea este în ambele cazuri ca omul să fie nu doar ajutat, ci ajutat să *învețe*. Ceea ce înseamnă că va veni o vreme când acesta va ști să se descurce și singur, deci nu va mai avea nevoie de auxiliare.

În cazul copilului care împarte responsabilitatea cu tatăl său, a bebelușului care se sprijină pe cărucior și a biciclistului pe roțile atașate lateral, câtă vreme se prelungește dependența de ajutorul extern, el nu se va dezvolta, nu se va maturiza. Aceasta înseamnă un handicap de care nu scapă, iar handicapul este cu atât mai real, cu cât ajutorul pe care se bazează este unul imaginar. Este simplu de anticipat că un copil care se bazează pe sprijinul unei proteze, care de fapt nu există, va cădea sau se va accidenta. Repercusiunile sunt verificabile în lumea reală când cineva decide să aplice în viața personală, de familie și în societate instrucțiunile literale conținute în Biblie, a cărei sursă nu este verificată. Este ca și folosirea unui medicament neacreditat, el poate duce la efecte secundare sau complicații nedorite.

Pe cât este de improbabilă și de nedemonstrată autoritatea divină, totuși religia nu se preocupă de *dovezile* care susțin existența ei. Ci întreaga concentrare este mutată asupra influenței,

a modului în care ea determină viața omului și a experienței emoționale a noului statut în viață adoptat de om. Accentul cade pe nevoia omului de Dumnezeu, apoi ce beneficii îi sunt promise și cerințele pe care trebuie să le îndeplinească omul pentru a obține aprobarea lui Dumnezeu.

2. Alt exemplu: Reclamele comerciale reprezintă un corespondent potrivit al fenomenului religios în lumea reală. Ele stimulează emoțiile oamenilor prin promisiuni cât mai impresiionante, dar nu atrag atenția asupra metodelor prin care se pot verifica acele promisiuni sau șansele ca ele să se materializeze în cazul celui care le-ar dori. Ele anunță premii incredibile și apoi insistă ca clientul să se imagineze deja în posesia beneficiilor, să confirme cât de ispititoare este oferta și cât de mare este dorința. Însă visul este atât de frumos, încât orice timp și efort dedicate verificării garanțiilor par să nu fie interesante și nici considerate oportune de către cineva.

Religia nu oferă ocazia pentru analiza dovezilor, dar încearcă să inducă omului o stare în care el să nici nu își mai dorească lucrul acesta. Dacă Dumnezeu își asumă responsabilitatea de a se îngriji de nevoile noastre, atunci noi scăpăm de această „povară“. Situația în care aruncăm toate grijile în mâinile lui Dumnezeu este prezentată ca o viață confortabilă și de dorit. Tot ce este necesar e doar ca omul să vrea, să accepte oferta, să adopte voluntar atitudinea de încredere față de autoritatea divină și să se supună. Să-i încredințeze lui Dumnezeu drepturile, responsabilitățile, întreaga ființă, să-i dedice propria viață, să renunțe la eul propriu, să se renege pe sine, să nu mai aibă nici o pretenție, să nu-și aparțină. Să recunoască că este păcătos și dator lui Dumnezeu pentru tot.

I se cere inimaginabil de mult omului, dar nu i se oferă nici cea mai mică dovadă pe baza căreia el să se poată convinge singur că este așa. Nu se așteaptă din partea lui o decizie susținută de argumente obiective, independente, ci atitudinea respectivă i se induce prin forța pe care o conține atitudinea în ea însăși.

Metoda seamănă cu un îndemn de genul: „riscă-te“ sau „aruncă-te în bezna întunericului nopții“ fără să i se ofere mo-

tive de încredere verificabile că nu va păți nimic. Îndemnul în sine are o forță (hipnotică) prin însăși ideea pe care o transmite. Dacă este repetat sau omul contemplă suficient la ea, ajunge să-l execute fără să își fi pus problema „de ce“ o face. Îl stimulează pur și simplu forța ideii însăși.

3. Alt exemplu: Aici apare același fenomen care se întâmplă și atunci când un om se află într-un loc foarte înalt și privește în jos. Simplul fapt că el conștientizează înălțimea și își imaginează pericolul, efectele căderii, este suficient ca să-l facă să se simtă tentat să își dea drumul de bună voie. Forța nu vine din exterior, ci pur și simplu ideea are un asemenea impact asupra psihicului persoanei, încât nu va avea nevoie de o motivare suplimentară din altă parte și se va supune tentației automat.

4. Alt exemplu: Același principiu se regăsește în povestea unui băiat care o invită pe o tânără frumoasă să-l însoțească într-o țară străină. Dacă fata este îndrăgostită „de dragoste“, ca idee, el poate să-i promită că acolo îi va oferi palate și bunăstare de nedescris. Iar ideea în sine va avea un impact (hipnotic) atât de puternic și va prinde rădăcini în inima ei, încât va accepta invitația fără dovezi care să confirme că promisiunile sunt nu doar ispătoare, dar și reale, adevărate. În asemenea situații, oricine propune o întârziere a deciziei pentru a verifica adevărul sau garanția promisiunilor este privit cu ostilitate și suspiciune, de parcă ar dori să-i deranjeze visul fetei. În această postură pot fi părinții fetei care îndeamnă la prudență.

5. Alt exemplu: Impostorii au mers pe baza aceluiași principiu și au dat telefoane la necunoscuți, comunicându-le vești șocante, dar neadevărate. Le spuneau fie că au câștigat niște premii fabuloase, iar pentru a intra în posesia lor trebuie să trimită o sumă relativ mică de bani în contul infractorului. Sau le spuneau că copilul lor sau cineva drag a pățit o nenorocire teribilă și le cereau urgent o sumă de bani pentru a-și salva copilul (sau persoana dragă). Mulți dintre cei sunați au crezut poveștile șocante false și au trimis banii solicitați. Fără să verifice dacă poveștile sunt sau nu adevărate. De ce? Ca urmare

a șocului emoțional, au devenit preocupați de povestea auzită datorită forței pe care aceasta o conține în ea însăși și numai din perspectiva rezolvării ei, dar nu și a verificării dovezilor că ea ar fi și adevărată.

6. Alt exemplu: Întâlnim același fenomen și când semnăm un document important. De multe ori suntem tentați să ignorăm clauzele scrise cu litere foarte mărunte. Rațiunea de a verifica atent condițiile documentului nu reușește să concureze cu emoția provocată de textul documentului în sine. Iar faptul că acele notițe legale sunt scrise atât de mărunț demonstrează și lipsa de interes din partea celor care le-au scris ca noi să le citim.

Evanghelia descrie acest tip de credință fără dovezi când spune: „Fericiți sunt cei care nu văd și totuși cred“ (Ioan 20:29; vezi capitolul 12 al acestei publicații).

Mecanismul este unul circular și neîntrerupt precum un perpetuum-mobile. El îndeamnă la încredere oarbă, la închiderea ochilor investigatori care se uită la dovezi și deschiderea așa-zișilor ochi ai „credinței“, care îl văd numai pe Dumnezeu. Cercul se închide (singur) astfel: 1) Dumnezeu îmi spune să nu caut dovezi ⇨ 2) așa nu descopăr dovezile contra existenței lui Dumnezeu ⇨ 3) deci rămân netulburat în credința mea față de Dumnezeu și ascult în continuare de el și, din nou, ⇨ 1) Dumnezeu îmi spune să nu caut dovezi și tot așa de la început și nu mai ies din acest cerc.

FORȚĂ HIPNOTICĂ

Cineva care se află deja în acest cerc închis și citește ar putea întreba: „Dar de ce să vreau să ies din cerc?“ La acea persoană i s-ar putea răspunde cu o întrebare ajutătoare: „Păi, cum ai ajuns înăuntrul cercului?“ Ceea ce tradus înseamnă: Cum ai ajuns prima dată să crezi în Dumnezeu fără dovezi care să verifice existența lui?

Evanghelia conține răspunsul: „Vântul suflă unde vrea și îi auzi vuietul, dar nu știi de unde vine și unde se duce“ (Ioan 3:8). Cu alte cuvinte, omul nu cunoaște mecanismul prin care ajunge să creadă. Credința nu urmează un proces științific transparent

cu dovezi cunoscute, măsurabile și verificabile. Ci pur și simplu constată că a ajuns să creadă fără să înțeleagă exact cum s-a întâmplat.

Isus afirmă că el este Fiul lui Dumnezeu și așteaptă ca oamenii să-l creadă sub impulsul impresiei pe care o creează simpla afirmație, datorită forței (hipnotice) pe care ideea o conține în ea însăși. Isus nu-i apreciază nici pe cei ezitanți, nici pe circumspecți, pe cei care solicită dovezi sau care doresc să verifice adevărul afirmațiilor sale.

Astăzi oamenii sunt îndemnați să citească ei înșiși Evanghelia sau altcineva se oferă să le citească din ea sau îi invită la biserică pentru a asculta „cuvântul“. Pentru că se consideră că afirmațiile rostite de Isus sau despre Isus conțin puterea necesară în ele însele, adică produc emoție, îi impresionează pe cei care le aud.

DECIZIE INFLUENȚATĂ

Când un om se convertește, în general, la orice, fie la o religie sau la un partid politic ori chiar la o organizație criminală, de cele mai multe ori și în procent predominant, aceasta se întâmplă pe baza unui impuls emoțional și extrem de rar pe considerente pur raționale. Întrebați de ce s-au convertit, majoritatea vor da răspunsuri de genul: mi-a plăcut cum a vorbit, mi-a plăcut cum ne-au primit, mi-a plăcut ce am văzut. Toate acestea reprezintă o percepție subiectivă a celui convertit — plăcere. Ele sunt echivalente cu un răspuns de genul: când am văzut sau auzit cutare manifestare, atunci m-am simțit așa sau așa — o senzație.

La fel are loc și convertirea la o religie. Poate în biserică cineva adresează invitația la pocăință cu o anumită autoritate în voce sau în gesturi. Poate îl intimidează pe ascultător sau îl face să se simtă fără valoare, fără merite și apăsător de vinovăție și rușine. Poate vorbitorul arată multă siguranță de sine și convingere, luând în răs orice amenințare. Poate se execută un act religios, un ritual solemn care inspiră profunzime, seriozitate, respect, onoare. Poate chemarea este însoțită de cântece duioase sau poezii recitate dramatic. Poate răspunsul este așteptat de un

grup, poate chemarea este însoțită de exemple ale altora care într-un fel sau altul exercită o presiune numită „de grup”. Poate oamenii prezenți emană o bucurie și o liniște nemaîntâlnite.

În toate aceste cazuri decizia este „influențată”, este una emoțională. Omul este convertit fiindcă a fost îndemnat de grup, nu fiindcă s-ar fi documentat în legătură cu valabilitatea informațiilor. (Ca în gluma despre cel care vede mulți oameni așezați la rând și se așază și el, dar fără să știe ce anume se vinde la respectivul magazin, dacă într-adevăr se vinde ceva.)

Prin contrast cu modul de funcționare specific al religiei, nimeni nu se așteaptă la același lucru din partea științei. Ar îndrăzni vreodată un om de știință să se prezinte în fața publicului cu o nouă ipoteză, cu rezultatele muncii sale de cercetare, însoțit de spectacol, cadouri și artiști renumiți, îndrăgiți de public? Și să spere că șansele ca ipoteza lui să fie acceptată să crească în funcție de calitatea programului artistic prezentat cu ocazia expunerii oficiale a acesteia?

În schimb, asemenea procedee sunt ceva complet natural în politică. Și nu ne surprinde să vedem politicieni aflați în campanie electorală că apelează la manifestări numite „populiste”, elemente de senzație, spectacol. Că se afișează cu vedete cunoscute din lumea muzicii sau a cinematografului, că fac spectacol și încearcă să „cumpere” voturile electoratului cu un zâmbet și distracție.

Capitolul următor va prezenta câteva dintre rezultatele cercetării științifice, arătând ce se obține atunci când sunt analizate unele subiecte pe care religia nu le-a analizat, ci doar a făcut supoziții și a transmis respectivele supoziții din generație în generație, pe parcursul multor veacuri, chiar milenii.

2

ȘTIINȚA A EXPLICAT ÎN MOD SISTEMATIC 90% DINTRE MITURI ⇨ A ANULAT BAZA BIBLIEI

Religia a apărut în antichitate, când oamenii înțelegeau totul cu ajutorul mitologiei. În ultimii 400 de ani, știința modernă a desființat imaginea mitică despre cosmos și a oferit o explicație materialistă, demonstrată a fenomenelor naturale. Întrucât aceste cauze materiale nu se cunoșteau în trecut, ele erau atribuite lui Dumnezeu. Acum temeiul credinței este anulat.

Prin metode superioare de cercetare sistematică știința a descoperit treptat tot ceea ce era considerat tainic sau necunoscut înainte. Și a explicat tot ce până atunci era neînțeles cu privire la lumea materială. Cercetările ei s-au extins în toate domeniile existenței și cunoașterii: cosmos, planeta noastră, legile naturii, proprietățile materiei, viața, biologia, mecanica, fizica, chimia etc.

Rezultatul a fost că tot ceea ce în trecut religia prezenta în termeni mitologici, acum a obținut o explicație științifică, materialistă. A avut loc o răsturnare totală de situație. Departe de a fi două discipline separate care nu se intersectează niciodată, știința a pornit de la început tocmai prin a pune la îndoială (toate) conceptele presupuse adevărate până atunci de către religie. Astfel s-a descoperit că tot ceea ce în trecut era atribuit supranaturalului, unor forțe spirituale din altă lume, are de fapt o cauză materială, lumească. Procesele naturale nu sunt susținute, influențate sau întrerupte de intervenția incalculabilă a unor forțe din altă lume. Ci, mai degrabă, s-a înțeles că toate fenomenele naturale pot fi explicate pe baza altor fenomene tot naturale, cunoscute.

PROGRESUL ȘTIINȚEI

Deja la sfârșitul secolului al XIX-lea, când toate fenomenele naturii au fost studiate și explicate în mod satisfăcător, „mitul“ a fost eliminat în mod definitiv. Lupta dintre religie și știință se încheiase, iar învingătoare a ieșit, evident, cea din urmă. Soci-

etatea modernă a ajuns la un nivel de la care era imposibilă o întoarcere în evul mediu. Universitățile de prestigiu nu mai așteptau posibilitatea unor noi descoperiri senzaționale în domeniile clasice de cercetare ale mecanicii, fizicii, chimiei — nu mai puteau să apară surprize, cu atât mai puțin o întoarcere la concepțiile mitologiei antice.

Omul modern se bazează pe explicațiile științei în toate domeniile vieții și ale existenței, iar aceasta, pentru că știința a eliminat nu doar miturile, într-o anumită măsură sau pe toate cele investigate, ci a realizat o schimbare de mentalitate prin eliminarea însăși a credinței în ideea de miracole în sensul mitologic. Astăzi fenomenele neînțelese nu le mai atribuim unor fantome. Pentru omul modern există doar lucruri încă neinvestigate, neexplicate, dar pe care are încredere că știința va putea să le explice în viitor. De aceea, el nu mai crede că explicația bolilor, cauza și vindecarea lor ar trebui căutate în lumea spiritelor; că botezul în apă ar putea realiza o transformare miraculoasă a vieții; că Cina Domnului poate avea efecte paranormale, iar consumarea în mod „nedemn“ a unor alimente ar atrage consecințe fizice. El nu mai poate crede că ceva concret se datorează binecuvântării sau se explică pe baza ei ori a blestemului divin.

Este adevărat că știința continuă să avanseze, iar acum a ajuns să studieze materia la alt nivel. Și există, de asemenea, lucruri pe care (încă) nu le înțelegem. Totuși limitele actuale ale științei se referă la un nivel de detaliu care nu afectează baza și metodologia dezvoltată până în prezent. Principiile științifice nu sunt afectate sau amenințate de lucrurile încă neînțelese. Știința nu se așteaptă ca următoarele descoperiri să fie de natură să ne întoarcă cu un pas înapoi, să ne ducă în mod paradoxal la mitologie și metodele ei.

Detaliile încă necunoscute așteaptă exclusiv o explicație la nivelul materiei și al proprietăților acesteia. Nu se așteaptă identificarea lui Dumnezeu și a intervenției sale acolo unde religia a presupus că ar fi, iar explicațiile s-au dovedit a fi lumești, materiale sau acolo unde (nici) religia nu le așteaptă. Necunoscutele de acum ale științei se află la un nivel de detaliu care trece dincolo de linia de intersecție a acestor discipli-

ne și care a fost soluționată deja în mod definitiv. Este un capitol încheiat și o etapă depășită. Orice surpriză nu le apropie, ci confirmă și mai mult prăpastia dintre cele două.

SE CONTRAZIC?

Confruntarea dintre religie și știință face o analogie cu întrebarea adresată de Isus în Evanghelia în legătură cu Ioan Botezătorul: „Botezul lui Ioan era din cer [sau de la Dumnezeu] sau de la oameni?” (Luca 20:4) Mulțimea de rând îl accepta ca fiind de la Dumnezeu, dar interlocutorii de atunci ai lui Isus nu îl acceptau. Așa că nu au putut răspunde sau au ales să nu răspundă întrebării adresate de Isus. Astăzi mulți se confruntă cu o alegere similară când vor să păstreze și știința (acceptată de mulțime), dar să nu renunțe nici la religie (pe care au moștenit-o de la început). Cele două se află în opoziție, mai exact ele chiar se exclud reciproc. Iar recunoașterea uneia ar însemna implicit negarea celeilalte și invers.

Dacă o parte dintre credincioșii moderni consideră acceptarea tuturor faptelor miraculoase menționate în Biblie drept o problemă de bunăvoință, de moralitate și virtute, în ciuda și uneori datorită părerii contrare a științei, vom pune întrebarea: „Ce se află în spatele acestei motivații și este decizia bazată pe rezultatul indicat de dovezi?” Voi examina trei exemple de confruntări între știință și religie și voi întreba ce sugerează, de fapt, dovezile:

1. Primul exemplu: cosmologia. Evenimentul răstignirii este însoțit de descrierea a două deplasări ale lui Isus. După moarte, textul spune că el a „coborât” în iad, iar după înviere a „urcat” la cer.

Mitologia antică își imagina că lumea este structurată pe trei niveluri: 1) cerul — deasupra; 2) Pământul — la mijloc; 3) iadul — în subteran. Știința modernă a descoperit o cosmologie total diferită: 1) Pământul este rotund; 2) se rotește în jurul axei proprii și a soarelui; 3) gravitația determină traiectoria tuturor planetelor.

ÎNTREBARE: Care cosmologie pare a fi reflectată în Noul Testament, cea a științei moderne sau cea a mitologiei anti-ce?

2. Al doilea exemplu: apariția vieții. Cartea Geneza descrie creația naturii, a florei, faunei și a omului. Toate au fost făcute de Dumnezeu, fiecare separat, în mod instantaneu în intervalul unei săptămâni.

Sedimentele acumulate, dovezile fosile și combustibilii găsiți în interiorul solului demonstrează o evoluție pe perioade de multe milioane de ani a condițiilor de mediu, iar fiecare specie a florei și faunei s-a adaptat condițiilor din acest interval. Varietatea raselor de oameni, de câini sau animale domesticate și culturi vegetale modificate demonstrează că ele nu au fost create separat, nu sunt fixe, ci sunt înrudite între ele și se pot schimba.

ÎNTREBARE: Este susținută versiunea biblică a creației de aceste dovezi științifice?

3. Al treilea exemplu: miracolele. În Biblie bolile erau atribuite unor duhuri rele, iar vindecarea lor avea loc când duhurile erau alungate de un alt duh mai puternic. Alteori bolile apăreau ca blestem pentru nerespectarea legilor divine, iar vindecarea se întâmpla în urma rugăciunii unui credincios sau când Dumnezeu ierta păcatele.

Medicina modernă a identificat manifestările unor boli necunoscute în trecut și a explicat atât cauzele bolilor, precum și metodele de vindecare a acestora. S-au făcut progrese în înțelegerea rolului igienei, alimentației și al altor factori de risc. De asemenea, s-au descoperit vaccinuri de prevenire și medicamente pentru tratament. Astăzi cauzele și vindecarea bolilor nu mai sunt atribuite forțelor spirituale din lumea de dincolo, ci mai degrabă acum toate au o explicație materială.

Manifestările fenomenelor naturii, ploaia la timp, vremea bună și recoltele bogate sunt asociate în Biblie cu „binecuvântarea” divină și ascultarea de legile lui Dumnezeu. Prin contrast, seceta, vremea neprielnică și recolte sărace erau asociate cu „blestemul” și neascultarea față de Dumnezeu.

Meteorologii și știința modernă au identificat legile circuitului apei în natură și au explicat cauzele materiale ale tuturor fenomenelor naturale. Acum știm cum funcționează și reușim să anticipăm transformările și efectele factorilor implicați.

Rugăciunea era importantă atât în Vechiul Testament, cât și în Noul Testament, întrucât se credea că Dumnezeu intervine în toate aspectele vieții. El fiind responsabil pentru hrana, îmbrăcămintea, locuința și orice succes sau eșec din viața omului.

ÎNTREBARE: De ce coincid explicațiile bazate pe spirite din lumea neverificată de dincolo cu o perioadă caracterizată de un nivel scăzut al înțelegerii medicinei și al fenomenelor naturii, iar explicațiile materialiste cu perioada modernă și un nivel avansat de înțelegere al acestora? Este deci încrederea în puterea rugăciunii bazată pe evenimente dovedite obiectiv sau, mai degrabă, ea reprezintă o consecință a lipsei dovezilor și a înțelegerii mitologice moștenite referitoare la fenomenele naturale?

RĂSPUNS: Oamenii de știință compară cele două, varianta religiei și dovezile examinate, iar pentru ei răspunsul este evident: dovezile contrazic categoric varianta religiei.

SE ARMONIZEAZĂ

Totuși unii credincioși au încercat o posibilă „împăcare“ între ele, după cum arată următoarele răspunsuri alternative sugerate de aceștia la aceleași trei exemple discutate mai sus:

1. Cosmologia. Aceștia au întrebat dacă aparenta poziționare pe verticală și exprimarea „urcă la cer și coboară în iad“ nu ar putea avea un sens figurat și, de fapt, să nu fie înțeleasă literal, spațial, în sensul comun al termenilor.

RĂSPUNS: Da, posibilitatea există ca termenii să aibă și un sens figurat. Dar întrebarea care se pune este dacă Noul Testament a intenționat un sens figurat în acel context sau nu.

2. Apariția vieții. Ei au mai întrebat dacă simplul fapt că unele cauze naturale produc rezultate naturale, exclude posibilitatea ca Dumnezeu însuși să fi fost acea cauză? Sau cel puțin parțial, dacă este exclus ca probabil Dumnezeu să fi intervenit într-o anumită măsură, cândva, măcar în unele locuri în lanțul lung de cauze și efecte?

RĂSPUNS: Da, posibilitatea nu este exclusă, teoretic. Dar întrebarea este, din nou, cât de probabil este acest lucru? Ce ne spune despre probabilitatea unei astfel de intervenții faptul că ea nu este niciodată concretă, nici cunoscută sau localizată

precis? Seamănă aceasta a afirmație verificată, a concluzie care rezultă în urma dovezilor sau mai degrabă a încercare de introducere în scenă a unei idei preconcepute?

Ce mesaj ar transmite necesitatea intervențiilor ulterioare în părți ale mecanismului, despre capacitatea celui care a creat mecanismul — în acest caz materia, natura și legile ei —, dacă este nevoie de „ajutor“ din când în când pentru a se ajunge la forma finală?

Iar dacă atribuim lui Dumnezeu lucruri pe care le face și natura în aceeași manieră, condiții și interval de timp, nu ar însemna aceasta o reducere a lui Dumnezeu la nivelul capacităților creatoare ale naturii?

3. Miracolele. Și în final au întrebat, dacă știința a explicat fenomenele în principiu, nu se putea ca incidente particulare să se abată de la regulă, iar Dumnezeu să fi intervenit tocmai în acele cazuri excepționale?

RĂSPUNS: Teoretic nu ar fi imposibil. Însă, din nou, ce indicii materiale verificabile avem că s-ar fi întâmplat așa, în afară de simpla afirmație a textului biblic însuși?

De ce nu se pot proba obiectiv miracolele, nici cele consemnate în antichitate, dar nici altele noi petrecute sub ochii noștri astăzi?

Dacă motivarea ar fi că Dumnezeu veghează asupra legilor pentru a menține echilibrul, atunci ce se poate deduce despre acel echilibru din exploziile care distrug stele, despre catastrofele naturale care devastează sisteme ecologice?

Ce spun despre asigurarea strictului necesar al slujitorilor lui Dumnezeu toate nedreptățile suferite de om fără discriminare pe temeuri religioase sau morale, atât în prezent, cât și în toată istoria existenței sale?

OPINIA TEOLOGILOR

Teologia este relevantă în contextul confruntării dintre religie și știință pentru că ea reprezintă: „știința religiei“. Adică studierea religiei prin metode și cu ajutorul mijloacelor științifice. Ea nu se confundă cu religia. Ci, așa cum în orice domeniu există distincție între teorie și practică, între profesioniști și amatori, la fel este diferență între o activitate anume

și știința acelei activități. De exemplu, este diferență între numărarea produselor vândute la piață, adunarea banilor în-casați sau socotirea diferenței care trebuie dată rest clientului și știința calculelor în general, pe care o numim matematică: una este calculare în practică, iar cealaltă reprezintă știința calculului în principiu.

Voi defini teologia ca fiind constituită din profesorii care cercetează și/sau predau la universitățile teologice acreditate din orice loc în lume și cărțile scrise de aceștia sau manualele folosite în cadrul cursurilor acelor școli. Evident domeniul este mai extins dar, în numele eficienței, pentru a exprima mai clar și mai simplu distincția, voi compara exemplul unui student la teologie în cele două ipostaze. În cadrul școlii, ceea ce face el se numește „teologie“. Însă în biserică, atunci când acționează în rolul său de preot, nu mai este teologie, ci slujire efectivă. Am putea spune că acolo el nu mai este teoretician, ci practician.

Distincția între teologie și religie nu este evidentă, cei mai mulți oameni nu o cunosc. Însă diferențele sunt atât de profunde și semnificative pentru că ele traversează o prăpastie colosală precum cea dintre religie și știință. Este paradoxal ca între religie și teologie să existe diferențe, iar aceste diferențe să însemne contradicție totală.

De ce are teologia valoare obiectivă? Pentru că ea are interesul să protejeze religia, dar în același timp nu poate ignora descoperirile verificate ale științei. Datorită meritelor teologiei, religia apelează la ajutorul ei atât în cadrul predicilor cât și a publicațiilor religioase, în care se folosesc citate din lucrări teologice pentru a întări mesajul și a susține religia.

Eu am făcut recent un pas pe care nu l-am făcut timp de 30 de ani și anume să iau nu doar un citat limitat, ci să caut lucrarea din care este extras și la care face referire citatul și chiar să citesc în întregime lucrarea teologică respectivă. Aș fi avut toate motivele să o fac și până acum, citatul folosit dovedește credibilitatea sursei, autorul are pregătire superioară, iar domeniul de studiu este exact același care preocupă și religia. Ce motiv întemeiat poate avea cineva care aude că subiectul religios este studiat în paralel de două părți (religia și teologia), care urmează căi separate, iar ocazional religia citează pasaje izola-

te din lucrări teologice și totuși să nu se întrebe în legătură cu tabăra cealaltă? Să nu întrebe dacă ar merita unite cele două, iar dacă nu e posibil, de ce sunt diferite aceste două tabere, de ce există o altă tabără?

Un pictor amator ar fi interesat și bucuros să meargă la școală de pictori profesioniști. Nu este de așteptat ca și un creștin interesat de înțelegerea tainelor religiei să fie interesat să consulte profesioniști în domeniu, care în cazul nostru ar fi teologii?

Pe scurt, teologia nu a rămas indiferentă față de descoperirile științei. Ar avea un credincios motive întemeiate să nu fie de acord cu alegerea teologiei? Ar putea spune despre sine că el, credinciosul, are dreptate, fiind urmaș fidel al Noului Testament, dar să acuze teologia că greșește, întrucât ea s-ar abate de la textul Noului Testament?

Dacă teologii au pregătire superioară față de credinciosul obișnuit, iar ei sunt cei care-i instruiesc pe preoții (și pastorii) bisericilor unde se închină respectivul credincios practicant, mai este justificată respingerea teologilor de către credincioși?

Poate ar exista o justificare a respingerii teologiei altei religii: să zicem un protestant respinge teologia catolică sau invers. Dar un argument în favoarea teologiei îl reprezintă tocmai faptul că teologii tuturor religiilor au o atitudine comună față de știință. Ei acceptă:

1. cosmologia modernă în locul imaginii mitice despre lume găsită în Biblie;
2. apariția în milioane de ani a tuturor condițiilor vieții și evoluția speciilor, fără intervenția lui Dumnezeu;
3. faptul că miracolele nu s-au întâmplat concret nici în perioada modernă, dar nici în timpurile biblice

Anexa A

ȘTIINȚĂ vs. RELIGIE

Deși era evident pentru creștinii contemporani ai primelor descoperiri ale științei că acestea contrazic religia și că între cele două discipline este declanșat un război total, totuși astăzi unii credincioși se mai întrebă încă dacă, într-adevăr, știința contrazice religia, dacă cele două chiar se află în conflict una cu alta.

În sensul acesta ei încearcă afirmații de genul (citez o replică concretă primită): „*Eu nu citesc Biblia ca să aflu despre structura materiei și nici detalii cu privire la teoria relativității.*” Sau: „*Știința se ocupă de lumea fizică, materială, nu de cea spirituală.*”

Pentru a obține o perspectivă mai largă asupra problematicei, anume dacă:

- A) obiectul de studiu al științei coincide cu cel al religiei (sau)
- B) cele două reprezintă domenii diferite, acționează în planuri paralele, ocupă spații separate care nu se ating nici-odată,

propun exemplificarea a trei categorii principale de domenii tratate de știință. Apoi să întrebăm la fiecare în ce măsură acestea se regăsesc și în preocuparea religiei.

1. **Primul** exemplu de domenii studiate de știință: originea întregului univers, apariția stelelor, a sistemului nostru solar, dezvoltarea planetei Pământ, a florei, faunei și a omului.

ÎNTREBARE: exprimă religia, în paralel, o opinie proprie asupra tuturor acestor aspecte? (în sensul că Dumnezeu le-a creat pe fiecare în mod separat)

2. **Al doilea** exemplu: știința studiază fenomenele naturii care afectează agricultura, climă, ploaie, secetă, căldură, lumină sau diverse invazii de insecte dăunătoare și alți factori care pot amenința recoltele.

ÎNTREBARE: asociază religia aceste condiții cu binecuvântarea, respectiv blestemul divin (atât în Vechiul, cât și în Noul Testament)?

3. Al treilea exemplu: știința se ocupă și de studiul omului, sănătatea lui fizică și mentală, relațiile și poziția lui în cadrul familiei și al societății, de psihologie, sociologie, științe politice, drept și etică.

ÎNTREBARE: atribuie religia motive mistice bolilor, respectiv vindecării lor și stabilește ea propriile norme de conduită pentru toate aspectele vieții?

CONCLUZIE: Ce rezultă (din răspunsul afirmativ la întrebări) în urma examinării acestor trei exemple cu privire la domeniile de activitate ale celor două discipline:

- A) obiectul de studiu al științei se suprapune cu cel al religiei, deși fiecare disciplină oferă răspunsuri și explicații diferite?
- B) cele două discipline nu se intersectează deloc, în niciun domeniu?

Scopul declarat al științei conține două componente:

- înțelegerea realității lumii înconjurătoare;
- satisfacerea nevoilor omului în mod cât mai eficient.

Activitatea religiei este foarte asemănătoare:

- ea explică lumea din jur pe baza intervenției forțelor supranaturale;
- satisface nevoile omului prin contactul cu lumea de dincolo.

Capitolul 1 a prezentat diferența de metodologie, iar capitolul 2 prezintă diferența între rezultatele obținute. Însă *obiectul* de studiu al ambelor discipline trebuie să rămână același, așa încât comparația *metodelor* și respectiv a *rezultatelor* să fie relevantă.

Anexa B

ȘTIINȚĂ vs. MITOLOGIE

Mitologia a dominat lumea antică (până în urmă cu 400 de ani) prin două componente:

- A) **Imaginea mitică** a lumii în trei niveluri: cerul — deasupra; Pământul — la mijloc; iadul — în subteran
- B) **Gândirea mitică** credea în: demoni și îngeri — cu forță și cunoștințe superioare; intervenția acestora în lume — în mod incalculabil.

Știința modernă a desființat mitul (de 400 de ani încoace) introducând alte două componente:

- A) **Cosmologia modernă**: Pământul e rotund; se rotește în jurul axei proprii și a soarelui; gravitația determină traiectoria planetelor
- B) **Gândirea științifică**: bazată pe un lanț neîntrerupt de cauze și efecte; fenomenele naturale au o explicație materială, cunoscută.

BIBLIA a fost scrisă cu mult înaintea erei științifice. Așadar:

- poate ea să fie exactă din punct de vedere științific sau
- reflectă pur și simplu mitologia vremii în care a fost scrisă?

Știa ea că Pământul este rotund, că se rotește și că traiectoria planetelor se datorează gravitației?

INDICII: Creștinii s-au împotrivit inițial descoperirilor științifice, iar ulterior, culmea, au pretins că Biblia le-ar fi știut de la început, chiar înaintea științei.

Biblia se exprimă folosind cuvintele „sus“ în cer și „jos“ în iad, însă astăzi nu mai localizăm cerul și iadul în felul acesta spațial, pe verticală. Ea le asociază cu deplasarea: „urcă“ la cer și „coboară“ în iad. Și plasează locuința lui „Dumnezeu“ în cer și cea a lui „Satan“ în iad.

CONCLUZIE: Ce imagine despre lume și mod de gândire par să se reflecte în textul Bibliei, cele științifice sau, mai degrabă, cele ale mitologiei antice?

Evident că textul Bibliei reflectă imaginea mitică și gândirea mitologică a vremii, atât în privința cosmosului, cât și a atribuirii de cauze spirituale evenimentelor lumești.

Observație: În secolul I, credința creștină nu a pretins acceptarea miracolelor ca pe un act sau efort de voință separat. Pentru primii creștini, miturile constituiau deja o parte a situației lor istorice. Ele fuseseră preluate fără reflectare din gândirea contemporană a epocii.

Deci acceptarea sau neacceptarea miracolelor menționate în textul Noului Testament nu are legătură cu credința originală. Pentru primii creștini acceptarea forțelor spirituale supranaturale nu constituia un act de credință. Pentru ei nu se punea problema *dacă* asemenea forțe există, ci doar stabilirea *raportului* între ele și atribuirea corectă a responsabilității de o parte și de alta. Adică se punea problema raportului între forțele binelui și răului din cosmos, dar nimeni nu contesta că aceste forțe ar exista. Întrebarea se punea doar: care dintre evenimentele de pe Pământ se datorează unor forțe și care celorlalte forțe.

Pentru noi astăzi situația este foarte diferită. Dacă noi punem problema imitării credinței primilor creștini, trebuie să înțelegem că pornim de la premise diferite fundamentale. Ceea ce pentru ei nu constituia un efort sau motiv de îndoială, pentru noi este atât irațional, cât și inacceptabil.

ȘTIINȚA FOLOSEȘTE TERMENII „DUMNEZEU“ ȘI „CREAȚIE“ IMPROPRIU ⇨ EA NU CREDE ÎN EI

Auzind oameni de știință care folosesc uneori termeni precum „Dumnezeu“ și „creație“, unii credincioși au considerat că aceasta ar fi o dovadă că și în comunitatea științifică unii probabil cred în existența lui Dumnezeu și creație. Însă aceștia, chiar dacă folosesc uneori termenii respectivi, îi folosesc în alt sens decât cel obișnuit în contextul religios.

Susține știința varianta apariției vieții prin evoluție, fără Dumnezeu, sau ea crede în existența lui Dumnezeu și creație? Este posibil un răspuns afirmativ la ambele variante?

Pe cât de natural pare pentru (cei mai) mulți, atât din tabăra științei, cât și a religiei, că știința neagă existența lui Dumnezeu, în mod incredibil se găsesc totuși persoane în fiecare grupare religioasă care reacționează instantaneu cu replici de genul: „Nu este adevărat, știința nu contrazice Biblia, ci dimpotrivă ea susține existența lui Dumnezeu și creația.“

MOTIVUL CONFUZIEI

De ce aceste surprize și răspunsuri diametral opuse? Pe ce se bazează această afirmație din urmă? În parte, ea se bazează pe niște fapte și descoperiri științifice preluate de câte o publicație religioasă care le interpretează și emite propriul verdict, că acestea ar susține creația. Evident concluzia nu aparține științei, de unde au fost preluate aceste fapte și descoperiri. Dar, întrucât concluzia exprimată de publicația religioasă respectivă face referire la faptele și descoperirile științifice, este indusă (unora) ușor ideea că, de fapt, știința ar fi cea care susține credința în existența lui Dumnezeu și creație.

Pe de altă parte, afirmația se mai bazează pe citate ale unor renumiți oameni de știință care nu se feresc să folosească în exprimarea lor termeni precum „Dumnezeu“ și „creație“. Iar acestea, dacă apar în publicații religioase, ele pot fi folosite

din nou pentru a induce impresia că știința ar fi de acord cu existența lui Dumnezeu și creația.

Cum se poate stabili în mod sigur ceea ce crede în realitate știința cu privire la existența lui Dumnezeu și creație? Evident, cel mai convingător ar fi dacă ne-am putea raporta la ceva oficial, în loc de simple citate izolate ale unor persoane individuale. Același lucru este valabil și în cazul oricărei alte instituții sau comunități. La fiecare găsim opinii personale, dar există și un punct de vedere oficial. Relațiile cu publicul au ajuns o disciplină separată recunoscută acum. Chiar și o țară este reprezentată oficial de cineva, iar poziția oficială a acelei țări este comunicată și disponibilă prin intermediul unor persoane, departamente și mijloace autorizate în sensul acesta.

În cazul discuției noastre, este normal să întrebăm în ce măsură respectivele citate sunt reprezentative pentru știință și dacă avem confirmarea că interpretarea dată de cei care transmit acele citate reflectă cu adevărat poziția oficială a științei cu privire la subiectul existenței lui Dumnezeu și al creației.

Încă de la început, contactul dintre știință și religie nu a fost unul prietenos, de cooperare sau susținere, ci în mod fundamental a fost o relație conflictuală. Știința a contestat tot ce s-a înțeles în mod tradițional că este adevărat până la acel moment. Înainte, religia atribuia cauza tuturor lucrurilor lui Dumnezeu, însă știința a oferit în mod sistematic o altă explicație și a demonstrat că toate fenomenele naturale au cauze materiale. Cu alte cuvinte, știința a eliminat orice intervenție a lui Dumnezeu în lumea materială, ceea ce este echivalent cu eliminarea lui Dumnezeu însuși și implicit și a religiei. Conform științei, toate lucrurile s-au petrecut „natural“, fără Dumnezeu.

Este foarte greu, dacă nu imposibil, pentru cineva să poată interpreta acțiunile și direcția definitorie a științei drept o manifestare a credinței în existența lui Dumnezeu și creație.

De asemenea, ce poate fi mai reprezentativ în această privință decât sistemul public de învățământ? În mod universal, manualele folosite în școlile din orice localitate, mică sau mare, din orice țară pe glob, la toate nivelurile de învățământ, primar,

mediu și superior, sunt consecvente la acest capitol. De la biologie, istorie și geologie până la orice disciplină care are de-a face în vreun fel cu existența, originea și transformările de orice natură ale lumii, varianta acceptată este exclusiv cea a evoluției lui Darwin și niciodată nu este atribuit ceva lui Dumnezeu și intervenției divine. Nu există abateri de la această poziție susținută, cel puțin nu în sistemul oficial și instituțiile acreditate de stat.

Atunci, dacă atât la nivelul caracterului fundamental, cât și în reprezentările recunoscute oficial, poziția categorică a științei este ateistă, cum rămâne cu citatele unor savanți de seamă care par să transmită alt mesaj?

CINCI CATEGORII

Pentru a menține o abordare echilibrată și a obține o perspectivă mai largă voi enumera cinci categorii în care pot fi împărțite acest tip de citate și voi întreba în ce măsură fiecare ajută la explicația paradoxului.

1. Prima categorie. În cele mai multe dintre cazuri, citatele sunt redactate exact, însă ele reprezintă mai degrabă o îndrăzneală din partea autorului, un joc de cuvinte în care acesta apelează la un vocabular împrumutat din limbajul popular religios. Însă doar termenii sunt aceiași, pentru a reprezenta analogia unei situații asemănătoare cu cea din contextul religios, dar, luați separat, sensul termenilor nu mai este înțeles la fel. (Acest limbaj este folosit când există garanția că auditoriul nu riscă să-l înțeleagă greșit. El este folosit de obicei într-un mediu în care toată lumea este conștientă că autorul are o convingere categoric ateistă, evoluționistă, fie într-un material care face referire la sau a explicat deja poziția autorului în altă parte, fie într-un discurs ținut în fața colegilor săi, care sunt familiari cu poziția acestuia, în virtutea experienței anterioare.)

Un exemplu de personificare ar putea fi exprimarea: „evoluția a creat“ o anumită modificare în cadrul unei specii de animale sau plante. Deși aici este folosit cuvântul „creație“, el nu are același sens cu cel care apare în cartea Geneza, când este vorba de creație.

Alt exemplu de personificare ar putea fi din partea unui ateu care este impresionat de frumusețea unui peisaj natural și se exprimă: „Dumnezeu trebuie să fi fost un pictor desăvârșit.“ Acesta nu crede neapărat în existența lui Dumnezeu.

Al treilea exemplu, când evoluționiștii pot folosi în mod lejer termenul „creatură“ atunci când se referă la vietăți. Dar în realitate ei nu vor să spună că vietățile respective au fost create de Dumnezeu. Este pur și simplu un termen împrumutat fără să preia și semnificația întregă a acestuia.

În asemenea fraze, autorul nu folosește un limbaj tehnic, iar scopul discuției nu este nicidecum să demonstreze părerea autorului referitoare la existența lui Dumnezeu și creație. Mai degrabă, este o discuție neoficială, în afara atribuțiilor meseriei sale. Aceasta reprezintă o exprimare amicală, poetică, metaforică și mai puțin literală, exactă.

Putem înțelege, așadar, că această exprimare nu demonstrează neapărat credința autorului în existența lui Dumnezeu și creație. Iar folosirea unor citate care conțin acest gen de exprimări pentru a induce concluzia că știința ar susține existența lui Dumnezeu și creația este inexactă (chiar înșelătoare).

2. A doua categorie. Uneori autorul exprimă o părere personală cu privire la intervenția cuiva (Dumnezeu?) *înainte* de apariția universului și eventual în legătură cu explozia Big Bang. Dar nicidecum *după*, adică exclude posibilitatea vreunei intervenții în etapele ulterioare de formare a universului, a dezvoltării planetei noastre și a vieții pe aceasta. După Big Bang, toate s-au format exclusiv pe baza interacțiunii dintre forțele naturii și proprietățile materiei, conform teoriei evoluției.

Acea intervenție nu se referă la „cineva“ care a creat omul. Acel cineva nici nu se interesează de el sau de viața lui, nu s-a revelat prin intermediul Bibliei, nu i-a dat legile lui Moise, nu l-a trimis pe Isus, nu ne cere și nu ne promite nimic. Nu are nimic din calitățile care îl definesc pe cel pe care noi îl numim în mod obișnuit „Dumnezeu“. Pe bună dreptate ar trebui să întrebăm dacă acea intervenție poate fi numită în mod corect ca fiind a lui Dumnezeu.

În acest caz, dacă uneori, din lipsa unui cuvânt adecvat sau datorită sensului cu care este obișnuit auditoriul și a asemănării contextului, apare în mod improvizat și cuvântul Dumnezeu, referitor la cauza dinaintea apariției universului știut de noi, ne întrebăm dacă discuția se referă într-adevăr la Dumnezeu.

Este onestă și justificată folosirea de citate în care apare termenul în acest context pentru a induce concluzia că știința acceptă existența lui Dumnezeu și creația?

3. A treia categorie. Chiar și când termenul Dumnezeu apare ocazional în legătură cu perioada anterioară apariției universului nostru, ce ne spune despre șansele ca acesta să fie reprezentativ, pe de o parte, faptul că această aluzie este făcută numai de către o minoritate dintre oamenii de știință? Majoritatea celorlalți preferă concluzia consecventă cu principiile evoluției, că, dacă toate fenomenele dezvoltării ulterioare a universului se datorează forțelor naturii și proprietăților materiei, iar exemple similare de explozie și implozie au loc regulat ca parte a apariției și dispariției stelelor, atunci avem motive întemeiate să presupunem că însăși Big Bangul s-a putut produce tot datorită unor cauze similare (materiale, naturale).

Iar, pe de altă parte, ce ne spune tonul în care este exprimată aluzia de către acea minoritate? Ei nu o prezintă niciodată ca pe o certitudine, bazată pe dovezi verificate obiectiv, în niciun caz ca pe un fapt demonstrat, ci doar ca pe o probabilitate. Exprimarea reflectă o situație pe care autorii nu o consideră exclusă, deci doar o variantă potențială.

Cât de lung este drumul care ar trebui parcurs, dacă pornim de la acest tip de exprimări, ca să ajungem la concluzia indusă de cei care folosesc citatele pentru a susține că știința acceptă existența lui Dumnezeu și creația?!

4. A patra categorie. În câteva cazuri este vorba de citate inexacte, manipulate. Sunt folosite nume dintre cele mai cunoscute, precum Albert Einstein, Carl Sagan și alții. Falsul și manipularea sunt constatate atunci când citatul fie nu este original, deci este la rândul lui preluat de la o a treia sursă, care

interpretează sau pretinde că citează originalul, fie este original, dar este scris cu alt scop, uneori chiar opus față de modul în care apare el citat. Ideea care definește sensul se află fie în context sau în interiorul frazei, dar este omisă în mod suspect în varianta citată incomplet, și, astfel, dă impresia că transmite alt mesaj.

Gestul nu este neapărat atât de condamnat, o dată pentru că este posibil să fie făcut cu intenții considerate „bune“, dar și pentru că este posibil ca autorul să nu fie pe deplin conștient de ceea ce face în realitate.

Oricum, problema se rezolvă printr-o soluție relativ simplă, anume ca cititorul să obțină acces la materialul original și să-l verifice așa cum apare complet, cu sensul intenționat de autorul sursei.

5. A cincea categorie. Când manipularea este practică de însuși autorul citat. Ceea ce unii ar numi acomodare sau adaptare la specificul auditoriului. Un exemplu concret, autorul român Iosif Țon citează un laureat al premiului Templeton — premiu sponsorizat în parte de instituții religioase. Câștigătorul premiului este citat că se exprimă cu respect la adresa lui Dumnezeu, totuși fără să se ofere detalii.

Putem întreba: vedem în această exprimare citată dovada credinței savanților în existența lui Dumnezeu și creație mai mult decât în exemplul similar al unui occidental care efectuează o vizită de afaceri într-o țară orientală, cu religie, cultură și valori total diferite de cele din țara sa de origine? Ce vreau să sugerez aici este că simplul fapt că cineva învață cuvinte în limba țării vizitate și oferă un omagiu conform obiceiurilor locului unor valori ale acestora, fără a prezenta explicații detaliate referitoare la propria poziție, nu constituie neapărat o dovadă suficientă ca să-l putem identifica pe vizitator drept un adept al aceluia sistem și nici ca argument în favoarea acestui sistem în sine.

Un alt exemplu. A auzit cineva expresia „Dumnezeu să binecuvânteze țara aceasta“ din gura unui președinte de stat? Unii politicieni folosesc asemenea slogane în special în campania

electorală. Dacă avem motive să credem că folosirea acelor expresii are legătură cu dorințele și așteptările electoratului, putem garanta, la fel, că spusele lor reprezintă întotdeauna și convingerile personale ale acelor politicieni care le rostesc?

De aceea este recomandabil să ne bazăm pe mai mult decât interpretarea pe care o publicație religioasă o dă unei fraze presupuse ca fiind a unui savant de renume, fără a fi siguri în primul rând dacă fraza este completă, îi aparține cu adevărat autorului citat. Și apoi fără a ști contextul în care a fost exprimată, sensul intenționat, motivul pentru care a rostit-o, pentru a trage concluzii referitoare la poziția științei față de existența lui Dumnezeu și creație în sensul înțeleș de religie.

În același timp ar fi inexact și să presupunem, în baza unor asemenea citate, că știința ar fi indecisă, divizată și că o anumită parte a ei susține chiar existența lui Dumnezeu și creația. Evoluția este acceptată și susținută în unanimitate de disciplinele care studiază în mod direct apariția oricărui aspect al realității lumii materiale înconjurătoare, iar acele ramuri care au legătură în mod indirect cu apariția lumii materiale, toate presupun evoluția și ateismul. Aceasta este în prezent poziția oficială declarată a științei.

ANCHETATORII NU MAI CONSULTĂ MEDII SPIRITISTE ⇨ NU SE ACCEPTĂ EXISTENȚA SUPRANATURALULUI

Poliția a renunțat la consultarea mediilor spiritiste în ultimele secole împotriva propriilor interese. Nu că nu ar fi avut nevoie de ajutor, însă toate verificările obiective au dovedit că acele pretinse puteri nu există. Motivele trebuie să fi fost serioase și convingătoare, întrucât ar fi fost în interesul lor să exploateze orice șansă, dacă exista vreuna reală.

Consultă organele de anchetă ale poliției medii spiritiste atunci când efectuează anchete oficiale?

Asemenea probe nu sunt acceptate în instanțele judecătorești. Iar acest fapt în sine este suficient ca să-i determine pe majoritatea cetățenilor să răspundă negativ la întrebarea de mai sus. Dacă nu sunt acceptate legal, atunci rezultă implicit că polițiștii nu ar mai avea motive să se obosească să culeagă acel gen de probe.

O altă implicație este că atâta vreme cât probele nu sunt acceptate, înseamnă că ele nu au valoare, adică validitatea lor nu este susținută de dovezile și verificările științifice. De aceea nu sunt luate în considerare în cadrul unui proces în instanță. Dacă nu sunt bune pentru instanță, din aceleași considerente ar trebui să nu fie bune nici pentru altcineva, în cazul nostru nici pentru poliție.

Într-adevăr, manualele de procedură polițienească nu conțin reglementări pentru acest gen de practici și nici oficial nu auzim vreodată că poliția ar recurge la consultarea mediilor oculte în sensul de a le solicita cooperarea sau ajutorul.

ȘTIRI FASCINANTE

Totuși situația nu a fost întotdeauna așa, iar lucrurile nu au fost clare pentru toată lumea. Uneori informații venite pe căi

neoficiale sau din surse neverificate, care pretindeau că în unele dintre cele mai renumite cazuri poliția ar fi apelat și la ajutorul unor clarvăzători, au reușit să facă senzație. Faptul în sine că știrea, deși neverificată, reușea să facă senzație și să creeze reacții de proporții în rândul populației dă de înțeles că în realitate nu este un lucru acceptat. Nimeni nu se așteaptă ca instituțiile statului să apeleze la genul acesta de servicii. Dacă era ceva normal, știrea nu mai provoca reacție, ea nu mai era deloc o știre.

Istoric, ajutorul din partea acestor medii nu a fost întotdeauna respins. Iar în cărți și filme încă se vorbește de acest gen de practici. Au existat chiar și în epoca modernă cazuri de polițiști care au încercat să folosească medii neconvenționale. Dar cazuri ca acestea în epoca modernă au avut întotdeauna un caracter neoficial. Erau mai degrabă incidente izolate și acțiuni întreprinse pe cont propriu, fără autorizația oficială a instituției de stat.

O asemănare cu modul în care instituțiile statului, în general, se mențin departe de orice are legătură cu ocultismul și ce nu este recunoscut de știință se poate face cu separarea legată între religie și puterea statului. Rațiunea din spatele ambelor principii este aceeași: religia și paranormalul nu pot fi demonstrate științific, așadar, guvernul nu le poate nici accepta și cu atât mai puțin să le folosească la rândul său.

INVESTIGAȚII ȘTIINȚIFICE

Deși are loc izolat și poartă un caracter neoficial, totuși fenomenul fascinează suficientă lume sau cel puțin reușește să stârnească curiozitate în așa măsură încât să justifice publicarea pentru publicul larg a rezultatelor mai multor investigații științifice, unele apărute în format video pe canalele de televiziune dedicate pentru emisiuni documentare în acest sens.

Știința deținea deja studii temeinice, documentate din ultimele trei secole, care demonstrează că toate presupusele fenomene paranormale sunt doar falsuri, iluzii, nefondate. Acesta este însăși motivul pentru care nici justiția nu le recunoaște și nici societatea în general, iar industria le ignoră. Dar au fost reluate investigații științifice special pentru cazurile particulare

în care poliția a solicitat ajutorul unor clarvăzători pentru soluționarea unor anchete aflate în curs de desfășurare.

Ceva similar cu emisiunile documentare care tratează problema OZN-urilor. Este bine știut deja de către știință că ele nu există, în principiu, dar totuși unele investigații științifice au fost reluate pentru cazuri particulare raportate de observatori amatori care au reușit să facă senzație. Rezultatul este întotdeauna același: știința le declară în mod consecvent falsuri, iluzii, neîntemeiate.

Concluziile investigațiilor în cazul clarvăzătorilor au fost următoarele:

Statisticile folosite pentru a da impresia de reușită a clarvăzătorilor sunt incorecte. Analizate în mod potrivit, ele nu demonstrează nici o diferență față de orice om obișnuit care ar face presupuneri, la întâmplare, despre unele evenimente cotidiene. Cei păcăliți de impresia lăsată de statisticile greșite au văzut doar unele exemple și le-au văzut dintr-o singură perspectivă. Cu alte cuvinte din 100 de încercări, 50 s-au nimerit, iar 50 nu. Însă când se pretindea că o predicție a reușit, scenariul era interpretat în mod subiectiv, *după* ce se afla adevărul, pentru a-l potrivi cu faptele.

Motivul pentru care unii polițiști s-au simțit tentați să treacă peste bariera concluziilor științei este același pentru care unele persoane riscă și ignoră bariera recomandărilor din partea departamentului pentru verificarea medicamentelor și sunt dispuse să facă aproape „orice“ pentru sănătate sau pentru frumusețe, recurgând la metode improbabile, netestate și de care apoi se jenează să recunoască public că le-au încercat, medicamente și tratamente neacreditate oficial. Acești oameni au cedat în momente de disperare și au decis în mod tăcut să încerce ceva cu sentimentul justificator că, dacă nu pierdem nimic, iar metoda se află la îndemână, de ce să nu încercăm?

SEMNIFICAȚIA REZULTATELOR

Ce semnifică faptul că s-a renunțat oficial și definitiv la consultarea mediilor respective? În primul rând, aceasta este o decizie împotriva intereselor proprii, deci este cu atât mai relevantă. Poliția are nevoie de ajutor, iar dacă totuși renunță la

acel ajutor, aceasta poate însemna un singur lucru: un asemenea ajutor nu este real. Pe scurt este doar o iluzie, ei nu s-ar putea baza pe el.

Nu este nicidecum o decizie subiectivă sau influențată de prejudecăți, ci una forțată de realitatea dovezilor și împotriva acelor motivații laterale.

Principiul poate fi definit astfel: Când cineva nu este dispus să-și riște banii proprii pentru o cauză, acela este un semn că respectiva cauză nu este credibilă, garantată.

În cadrul economiei de piață, într-o societate liberă, este speculată orice ocazie. Dacă ceva se dovedește că funcționează, este folosit, iar dacă nu funcționează este abandonat, ignorat.

Nici în industrie invențiile nu sunt lăsate neexploatate, ba chiar există concurență între inventatori și adesea au loc tentative de a-și fura invențiile unul altuia. Când există indicii temeinice sau presupuneri justificate că într-o anumită zonă geografică s-ar găsi resurse de materie primă sau potențial energetic, este aproape imposibil de oprit un val de interes din partea firmelor doritoare de a extrage și a profita de respectivele resurse.

Chiar și în cazul în care legea interzice anumite practici sau produse, în general, este greu de împiedicat omul care sesizează posibilitatea obținerii unui beneficiu sau ocazia satisfacerii unor nevoi personale. De cele mai multe ori, omul va căuta modalități să ajungă la lucrurile interzise, la nevoie încălcând legea, atâta vreme cât motivarea persistă și tentația este reală.

Așadar, ce ar fi putut opri sau ce altă explicație ar putea exista pentru refuzul organelor de poliție de a mai apela la serviciile clarvăzătorilor, dacă într-adevăr acestea se dovedeau a fi reale și utile? Rămâne o altă explicație în afara faptului că acele servicii nu s-au dovedit a fi adevărate și nu au produs rezultate reale?

Se constată un contrast, pe de o parte, între tendința din industrie, în orice domeniu al ei, atunci când se descoperă un lucru bun, acesta este cercetat, apoi recreat și produs în serie pentru maximum de profit. Și, pe de altă parte, lipsa generală

de interes față de fenomenul supranatural. Practicile oculte, și aici mă refer la orice gen de legătură cu supranaturalul, sunt răspândite în toate țările de pe glob. În ziua de azi informația circulă și toată lumea are acces la ea și poate verifica sau studia fenomenul în detaliu. Cu toate acestea, astăzi practicile de acest gen nu mai au mai mult decât un caracter amator, ele funcționează în sectorul distracției, dar nu sunt luate în serios din alt punct de vedere. Ele nu sunt considerate adevărate, garantate sau exacte, ci mai degrabă sunt încadrate alături de loterie.

REGLEMENTĂRI LEGALE

Un aspect relevant în acest sens îl constituie și decizia de a-i obliga prin lege pe toți cei care oferă public acest gen de servicii să însoțească activitatea lor de o inscripție vizibilă care să includă mențiunea că este o „loterie“. Orice birou care desfășoară în mod declarat acest gen de activități trebuie să plaseze o inscripție în vitrină, sau într-un loc vizibil pentru toți, care să precizeze fără confuzie că preținsele capacități supranaturale și așa-zisele preziceri sau ghiciri nu sunt nici verificate, nici garantate și nu pot fi luate în calcul în sensul de a lua decizii pe baza acestora în viața reală. Este un fel de măsură cu dublu scop: pe de o parte, să prevină potențialii clienți interesați asupra caracterului real al genului acesta de activități oculte, dar pe de altă parte și pentru a evita reclamații ulterioare sau plângeri în instanță împotriva lor, că i-au înșelat pe clienți sau că previziunile lor nu s-au adeverit.

Procedeeul este comparabil cu semnele și inscripțiile pe care legea le obligă mai nou pe firmele producătoare să le lipească în mod vizibil pe pachetele de țigări, că fumatul nu este sănătos și că poate dăuna organismului atât fumătorului activ, cât și al celui pasiv.

Sigur că se ridică întrebarea: de ce le permite legea să funcționeze clarvăzătorilor, dacă predicțiile lor nu sunt adevărate și, respectiv, de ce permite vânzarea de țigări, dacă se știe că acestea dăunează sănătății? Însă la capitolul acesta, pentru dezbaterea materialului de față, ne interesează concluzia referitoare la existența supranaturalului și așa-ziselor puteri ale

mediilor oculte care rezultă din această decizie de a impune prin lege obligația de a atașa inscripții cu mesaje care să avertizeze clienții că metodele nu sunt verificate iar rezultatele nu sunt garantate (cu alte cuvinte că pretențiile sunt false).

LIPSĂ DE INTERES

Un alt aspect relevant în acest sens îl constituie reacția, sau mai bine zis lipsa de reacție a pieței, lipsa de interes din partea industriei. Dacă totalitatea practicilor oculte reprezentau mai mult decât amuzament sau efectiv escrocherie pură, practicate de tot felul de șarlatani, nu ar fi creat ele senzație? Nu ar fi atras ele atenția lumii întregi, nu ar fi ocupat primele pagini ale ziarelor, radioul, televiziunea, internetul — nu ar fi anunțat întreaga mass-media descoperirea sau minunea? Nu s-ar fi strâns reprezentanții departamentelor de cercetare din industrie, medicină, știință și chiar guvernul și oamenii legii pentru a confirma și investiga fenomenul? Un asemenea fenomen paranormal, dacă era dovedit, indiferent cât de mic, l-ar fi studiat imediat toată lumea!

Este vorba de o reacție firească descrisă în familiarele povești despre Omul-Păianjen, Superman, Batman și vizitatori extraterestri — dacă există ceva supranatural oriunde pe glob, știința arată interes și investighează fenomenul. Astăzi știința studiază cu atenție detalii ale lumii vii pentru a imita procese ingenioase folosite de flora și fauna planetei, iar apoi să le implementeze în tehnologia modernă, fără poluare sau alte efecte secundare dăunătoare. De la păsări învață să zboare cu avionul, de la pești, cum să construiască submarine. Interesul este enorm și resursele dedicate cercetării depășesc imaginabilul.

Cum se explică, prin contrast, lipsa de interes pentru cercetarea fenomenului supranatural? Se studiază găurile negre, energia neagră, antimateria și, culmea, se ignoră supranaturalul? Concluzia sugerată de acest capitol, pe baza aspectelor menționate, este următoarea: nu există nici o dovadă a supranaturalului, iar de aici rezultă implicit că supranaturalul nu există.

DREPT LA REPLICĂ

În continuare citez o replică concretă primită la această temă și răspund la ea:

„Bine fac anchetatorii că nu mai folosesc metode paranormale, că ele sunt de fapt oculte. Supranaturalul există, și anume, unul de tip divin, altul de tip ocult. Cel de tip divin nu se lasă manipulat nici de anchetatori, nici de clarvăzători. Cel ocult se lasă atins, cu scopul de a fura sufletele.“

1. Încep cu prima frază. Atunci când se dau replici în cadrul unei dezbateri, atât partea căreia îi este adresată replica, precum și oricine urmărește dialogul, așteaptă idei argumentate. Primul cuvânt, „bine“, este considerat de obicei foarte generic. Dar el poate fi definit de expresii ulterioare precum „pentru că. . .“ sau „întrucât. . .“. În cazul de față legătura este făcută între „bine“ și „că ele sunt de fapt oculte“. Întrebarea logică este: „Care este argumentul?“ Ceva este pretins bun, pentru că este divin și este pretins rău, pentru că este ocult.

În cadrul dezbaterii de față existența lui Dumnezeu nu este recunoscută de ambele părți. De aceea a spune că ceva este bun „fiindcă este divin“ nu funcționează, întrucât nu este acceptat de partea care nu crede în existența lui Dumnezeu. Ar funcționa o argumentare care aduce dovezi acceptate de ambele părți.

Dacă una dintre părți aduce divinul ca dovadă că ceva ar fi bun sau rău, înseamnă o *încercare de a dovedi tocmai cu ceea ce trebuia dovedit*. Până la finalizarea dezbaterii, cel puțin pentru una dintre părți, Dumnezeu este o presupunere. Deci a dovedi ceva cu ajutorul divinului echivalează cu o *presupunere susținută de o altă presupunere*. Adică presupun că este bun sau rău fiindcă este (presupus) divin sau ocult.

2. A doua frază. Titlul acestui capitol este despre supranatural, iar în acest capitol se încearcă analiza influenței pe care o are decizia poliției asupra subiectului, în ce măsură această decizie constituie o dovadă că supranaturalul nu există. Cu alte cuvinte, capitolul discută despre un argument împotriva supranaturalului. În replică este de așteptat ca partea adversă să creadă în supranatural, dar este, de asemenea, de așteptat fie să conteste argumentul prezentat aici, fie să prezinte un alt argument în sprijinul propriei opțiuni sau versiuni.

Totuși, a doua frază a replicii citate mai sus pur și simplu afirmă că „supranaturalul există“ și continuă spunând că acesta este de două tipuri. Legătura între cele două părți ale frazei este făcută de expresia „și anume“. Acest tip de exprimare reprezintă o *explicare a ideii, dar nu o demonstrare* a acesteia. Din această frază aflăm că „supranaturalul“ este de două tipuri. Dar nu ni se prezintă niciun motiv de ce ar fi așa.

3. A treia frază. Din nou o afirmație, însă nu este o dovadă în favoarea primelor două, ci o idee nouă, la rândul ei, nici ea dovedită. În esență aceasta declară că divinul nu se lasă „manipulat“. Judecând după contextul subiectului în discuție și, de asemenea, după fraza următoare, presupun că sensul termenului „manipulat“ aici este mai degrabă „atins“. În sensul că divinul nu poate fi probat, măsurat și dovedit obiectiv.

Întrebarea la acest punct ar putea fi: „Acțiunea lui Dumnezeu asupra credincioșilor nu este măsurabilă înainte, în sensul că nu o putem *provoca*?“ Dar nici după ce ea a avut loc, nici atunci nu este măsurabilă, în sensul de a putea fi *constatată*?

Investigarea științifică nu a putut confirma niciun fel de intervenție supranaturală, nici înainte, nici după, nici pozitivă nici negativă.

4. A patra frază. „. . . se lasă atins, cu scopul de a . . .“ Conține această frază argumente? Investigația științifică nu a confirmat supranaturalul nicăieri, deci nici la mediile oculte. Avem altă dovadă în altă parte că acesta s-ar lăsa „atins“?

NE-AM NĂSCUT CU DUMNEZEU ȘI CU BIBLIA

⇨ E GREU SĂ JUDECĂM NEUTRU

Așa cum tindem în mod natural să susținem propria naționalitate, locul natal, rasa etc., faptul că ne-am născut într-o zonă geografică unde religia dominantă este creștinismul ne influențează capacitatea de evaluare obiectivă a tuturor variantelor, în special a celor contrare. Tindem să facem afirmații părtinitoare.

În general când cineva vine în mijlocul unui grup alcătuit din reprezentanți ai mai multor medii diferite și toți se pronunță cu privire la un subiect anume aflat în dezbatere publică, este cunoscut pericolul ca fiecare să răspundă în funcție de prejudecățile proprii mediului din care provine.

Fenomenul poate fi exemplificat prin situația unui grup care jurizează un caz penal la tribunal (cu jurați) sau care jurizează în cadrul unei competiții sportive, artistice sau de altă natură. Sau trebuie să ia o decizie într-o comisie a unei instituții private sau de stat.

Dacă este destul de ușor de vorbit și de identificat prejudecățile altora, este întotdeauna mai greu de identificat și de recunoscut prejudecățile la noi înșine. Ce șanse sunt să avem dreptate când pariem pe țara noastră la un concurs internațional sau dacă pariem pe orașul nostru într-un concurs între orașe? În primul rând depinde de numărul țărilor sau al orașelor aflate în competiție, dacă restul factorilor sunt la fel. Dacă în concurs participă două țări sau orașe, atunci șansele pot fi de 2 la 1, sau 50%. Însă când numărul participanților este mai mare, atunci deja șansele pot scădea dramatic.

Dacă ne-am născut în România și ne exprimăm părerea cu privire la un concurs de bucătărie internațională, ce șanse sunt ca noi să avem dreptate, dacă spunem că mâncarea românească este cea mai bună? Probabil pentru gustul nostru, obiș-

nuit cu specificul meniului de la noi din țară, aceasta este cea mai bună, nouă ne place cel mai mult. Dar este părerea noastră realistă, obiectivă, demnă de luat în seamă în cazul acesta?

Cum ar fi să spunem la fel în cazul unui concurs internațional de muzică, că muzica (ușoară/populară) românească este mai frumoasă decât muzica celorlalte țări, sau, la fel, să spunem că cinematografia, teatrul sau literatura românească sunt toate de calitate mai bună decât ale restului Europei sau chiar ale întregii lumi?

Sigur că nu este total exclus ca în vreunul dintre aceste domenii, românii să fie cei mai buni. Însă șansele acestea sunt foarte mici, iar șansele sunt cu atât mai mici ca ei să aibă dreptate în mai mult de unul sau chiar în toate domeniile. Dacă ne exprimăm în favoarea propriei noastre țări în fața unui juriu internațional în toate competițiile, care sunt șansele măcar să fim luați în serios? Nu ar fi privită atunci judecata noastră cu suspiciune și nu am fi bănuți de subiectivism?

Pentru cineva care își propune să afle care dintre toate părțile intrate în competiție este într-adevăr cea mai bună, acordarea primei șanse țării proprii nu reprezintă metoda cea mai eficientă. Ci, dimpotrivă, aceasta poate constitui cel mai greu de trecut obstacol.

PREJUDECĂȚI RELIGIOASE

Se întâmplă la fel și în cazul lui Dumnezeu și a Bibliei, se aplică aceleași principii în domeniul religios, putem avea prejudecăți și când discutăm aceste subiecte? Ar trebui să constituie un semnal de alarmă faptul că un om susține religia zonei sale geografice? La școală sunt adunați împreună elevi ai căror părinți aparțin la diferite religii și orientări spirituale. Ne surprinde să constatăm că proporțiile acelor orientări se reflectă și în rândul elevilor? Probabil suntem obișnuiți ca fiecare copil să susțină orientarea părinților. Dar ar considera cineva în mod realist că acei elevi au dreptate și că fiecare se bazează pe dovezi obiective în favoarea poziției pe care o susține?

Șansele ca unul dintre acei elevi sau, în general, ca orice om să fie credibil iar opinia lui să fie luată în serios de către cineva care caută soluția bazată pe argumente obiective sunt

semnificative în special atunci când el *nu* susține aceeași idee cu cea a părinților săi, a orașului sau a țării sale. Pentru că în acest caz se elimină riscul subiectivismului și al prejudecăților.

Întotdeauna când lucrurile stau invers, când omul identifică ceea ce etica numește „conflict de interese“, o minte echilibrată va sesiza un semnal de alarmă. De exemplu, o companie îmi spune că produsele ei sunt mai bune decât ale altor companii. Îmi vorbește despre valoarea islamului un musulman practicant, care a moștenit religia de la părinți. Îmi arată superioritatea budismului un urmaș din familie budistă. Sau, la fel, îmi prezintă avantajele protestantismului un membru al unei familii de protestanți.

Ne-am născut cu Dumnezeu și cu Biblia nu ca urmare a alegerii noastre conștiente, ci pur și simplu pentru că părinții noștri se aflau aici. Ar fi o șansă ca ideile specifice locului în care ne-am născut să fie tocmai cele dovedite și adevărate dintre toate ideile caracteristice altor zone din lumea întreagă? Posibilitatea nu este neapărat exclusă sau negată. Însă atunci când împotriva dovezilor istorice continuăm să susținem pretențiile Bibliei doar pentru că aceasta este în mod tradițional opinia împărtășită în partea de lume în care ne aflăm noi, iar împotriva tuturor descoperirilor contrare în biologie, astronomie și toate celelalte ramuri ale științei moderne, continuăm să susținem existența lui Dumnezeu și creația, atunci suspiciunea de judecată subiectivă și influențată de prejudecăți este tot mai accentuată și convingătoare.

DISCUȚIE DIFICILĂ

Faptul că ne-am născut într-o zonă obișnuită să creadă în Dumnezeu și în Biblie face ca în majoritatea discuțiilor, chiar și când un creștin încearcă să convertească persoane nereligioase, atei, sau născuți în alte zone cu religii diferite, existența lui Dumnezeu și autenticitatea Bibliei să fie întotdeauna *presupuse*. Această presupunere explică într-o măsură reacțiile pe care le provoacă o discuție neașteptată tocmai despre subiectul existenței lui Dumnezeu și al autenticității Bibliei.

Una dintre reacții se manifestă prin tendința de evitare. Dar și când dorește să participe la discuție, pentru un

creștin în general, aceasta este o discuție grea, subiectul este nepopular, este perceput chiar ca și un deranj. Nu este obișnuit cu el, are senzația că nu s-ar afla pe teren propriu, simte că este luat prin surprindere. Nu se așteaptă, nu este pregătit — nu a învățat cum s-ar putea purta o conversație pe tema aceasta.

Dificultatea principală constă în faptul că gândirea creștină pare a nu reuși să stabilească diferența între premise și concluzii atunci când presupune sau încearcă să susțină aceste opinii în cadrul unei discuții. Nu este clar ce este presupus și ce este dovedit, până unde este vorba de lucruri auzite și de unde încep cele verificate.

O a doua dificultate este cea a unei persoane cu orice tip de handicap, care trebuie să lupte mai mult decât o persoană „normală“, fără handicap. Un străin venit într-o țară nouă trebuie să muncească mai mult decât un localnic nativ pentru a obține aceleași rezultate. Un reprezentant al unui grup minoritar discriminat are nevoie să depună eforturi suplimentare pentru a face ceea ce face populația majoritară și pentru a învinge prejudecățile.

De aceea, un creștin din naștere se află într-o poziție de două ori dificilă când discută cu un ateu convins: pe de-o parte, este neobișnuița de a-și argumenta poziția față de existența lui Dumnezeu și autenticitatea Bibliei, iar pe de altă parte, datorită credinței moștenite, el este nevoit să ofere mai mult decât motive obișnuite în susținerea poziției sale. Prima tendință din partea interlocutorului său este de a ignora argumentele aduse de un creștin (mai ales unul nativ) în favoarea Bibliei. În acest sens, să ne imaginăm cât de diferit ar fi dacă un evreu sau un musulman ar vorbi despre Biblie! Imediat li s-ar acorda atenție specială, tocmai pentru că aceștia ar susține o idee împotriva prejudecăților, deci motivele lor sunt mai credibile.

Dimpotrivă, când lumea aude un creștin născut vorbind în favoarea existenței lui Dumnezeu și a Bibliei, aceasta declanșează un semnal de alarmă ca să respingă automat, să discrimineze persoana, să o suspecteze din oficiu de raționament subiectiv și influențat de prejudecăți.

Activarea semnalului de alarmă face ca din partea creștinului să fie necesar un efort mai mare, dovezi mai multe, argumente mai puternice și mai clare pentru a fi luat în seamă și a fi convingător. Nu este imposibil să reușească, dar un lucru e sigur: asemenea persoanei cu handicap, a străinului sau a minorității discriminate, el va avea de învins niște prejudecăți, va trebui să le depășească și să demonstreze că nu sunt întemeiate.

Dar, când, în ciuda așteptărilor mari, totuși el nu oferă nici măcar minimum de dovezi, ci, dimpotrivă, își construiește discursul pe baza unor raționamente de genul unor 1) afirmații gratuite și 2) a presupunerii susținute printr-o altă presupunere. În acest caz suspiciunea de subiectivism și prejudecăți, dacă nu este pe deplin confirmată, în mod sigur este accentuată. Iar dialogul eșuează, are cele mai slabe șanse să câștige dezbateră sau să convingă pe cineva.

AUTOANALIZĂ

Beneficiul acestei analize este că ceea ce constituie un semnal de alarmă în mod natural pentru un ateist, care din fire tinde să respingă discursul creștinului, poate acum, în urma unui efort conștient, să fie folosit ca semnal de alarmă și pentru cel care a acceptat să creadă pentru sine sau încearcă să susțină credința în fața altora pe baza unui raționament incorect. Fiind conștient de predispoziția sa, el are imaginea vulnerabilităților și știe la ce aspecte să acorde o atenție deosebită. Asemenea cazului de predispoziție la anumite boli fizice, când cineva îndeplinește condițiile ce constituie factori de risc și constată că este încadrat în lista celor predispuși la respectiva boală, el va fi nevoit să meargă mai des la medic, să facă analize mai frecvent, să acorde atenție mărită alimentației, stilului de viață și evident la orice semnal care ar putea indica prezența bolii.

Tot la fel, cel predispus la raționamentul defectuos descris mai sus poate urmări propria exprimare și să vadă dacă identifică la replicile proprii și la argumentarea sa manifestări datorate presupunerii unor credințe doar fiindcă ele sunt populare în zona în care s-a născut, iar ca urmare tinde să creadă că ele nu au nevoie de dovezi ci e suficientă doar enunțarea lor. Con-

cret, poate privi ca într-o oglindă și să-și verifice raționamentul, punând întrebarea: „Pe ce se bazează afirmațiile mele?” Sunt ele afirmații gratuite sau reprezintă o presupunere bazată pe o altă presupunere? Se poate spune că sunt definite de subiectivism și prejudecăți? Elimină exprimarea mea suspiciunea că s-ar baza pe subiectivism și prejudecăți?

Sub incidența acestui mod de exprimare intră și replici care enumeră pur și simplu versete citate din Biblie. Cine face lucrul acesta presupune că autenticitatea Bibliei este confirmată. Este dreptul fiecăruia la asemenea presupunere, însă când presupunerea este atribuită și unui ateu în cadrul unei dezbateri menite să stabilească tocmai acest aspect, aceasta poate constitui dovada handicapului, a discuției subiective, amprenta vizibilă a prejudecăților.

Este vorba de acel handicap observat în cazul oricărei discuții despre drepturile unei minorități la care pot lua parte reprezentanți ai unor grupuri sociale cu orientări diferite. La discuție pot lua cuvântul persoane care nu sunt de acord cu valorile grupului minoritar în cauză. Dar totuși ei pot discuta obiectiv, detașat de ceea ce ar alege pentru ei înșiși, acceptând dreptul altora să aleagă altceva, atâta vreme cât deciziile personale nu afectează pe alții, și comentează pur și simplu situația în mod echilibrat, logic. În schimb, alții își văd doar propriul grup, propriile valori și alegeri personale și vor arăta acest lucru când se exprimă public comunicând exclusiv trăiri interioare și măsura în care apreciază sau condamnă orientarea și valorile celui alt grup. La acest din urmă grup se remarcă o incapacitate de a sesiza ce anume se discută, și o incapacitate de a distinge între alegerile personale și drepturile altora de a alege altceva.

GRUP EXTREMIST

Termenul general convenit pentru asemenea grupuri care nu disting între ceea ce își doresc pentru ei personal și ceea ce se află pe masa dezbaterilor, fie că este vorba de drepturile minorităților naționale, sexuale sau religioase, este: „extremiști”. Chiar și în politică se distinge, de exemplu, între un partid de dreapta și unul de „extremă” dreapta. Diferențele

se observă în modul de manifestare în cadrul unor negocieri dintre mai multe grupuri cu orientări diferite adunate la un loc.

Pentru cei care sesizează diferența între un raționament presupus și unul argumentat, între dorințele personale și dovezile obiective, comparația modului lor de exprimare în cadrul dezbaterii cu manifestările unor grupuri așa-numite extremiste în orice domeniu îi poate ajuta și să realizeze că „modificarea exprimării în cadrul dezbaterii nu înseamnă deloc o modificare a poziției lor față de opțiunile proprii, ci efectiv o îmbunătățire a dialogului, care asigură stabilitate, respect chiar dacă poziția lor rămâne aceeași“. Ei vor putea ajunge mai bine la un rezultat, vor fi înțeleși mai bine și vor comenta la obiect, nu pe lângă.

PORNIM DE LA 10% MITURI NEEPLICATE (ÎNCĂ) DE ȘTIINȚĂ ⇨ NI SE PARE MULT

Actualmente există multe lucruri explicate de știință, dar și lucruri (încă) neexplicate. Când privesc doar la situația prezentă, unii pot fi tentați să considere că cele neînțelese sunt „multe“. Dar dacă ținem cont de întreaga istorie a progresului științific din ultimele patru secole, lucrurile (încă) neînțelese de știință se dovedesc a fi relativ „puține“.

Imagina științei poate fi manipulată în unele cazuri întocmai cum un om poate să nu vadă toată pădurea datorită unui singur copac, la care privește prea de aproape.

1. Unul dintre factorii potențiali responsabili pentru o imagine incompletă îl constituie faptul obiectiv că ne-am născut în această epocă și că trăim acum. Fie că vrem, fie că nu vrem, cea mai mare parte a istoriei existenței științei se află în trecut față de momentul vieții noastre. De aceea, fără un efort conștient de a investiga activitatea științifică pe tot parcursul existenței acesteia, există riscul să fim ignoranți față de cea mai mare parte a acestei perioade.

2. Un alt factor care a contribuit la percepția actuală față de știință îl constituie modul de reacție al religiei în cadrul conflictului: la toate descoperirile și explicațiile științifice. Activitatea științei a răsturnat pe rând cele mai importante concepții susținute de către religie. Dar religia inițial s-a opus cu toate forțele, iar când varianta științei a câștigat teren, așa încât nu mai erau șanse de întoarcere a situației, religia s-a răzgândit: a decis să accepte adevărul științific și să șteargă cu buretele conflictul fără a lăsa vreo urmă. Și a pretins chiar că ar fi deținut acea opinie întotdeauna. De aceea perspectiva actuală a religiei tinde să acopere întreaga listă de descoperiri majore ale științei ca și când ele nici n-ar fi existat.

3. Pe de altă parte, știința însăși nu își face reclamă prea multă, ca să readucă mereu în atenția publicului totalitatea

realizărilor sale și să se laude cu meritele proprii. Aceasta în primul rând fiindcă ea nu consideră că se află nici în război cu cineva și nici amenințată de ceva. Acea parte din lumea religioasă care o contestă este în scădere numerică și relativ nesemnificativă pentru dezbateră științifică.

Preocuparea firească a cercetătorilor de astăzi o constituie, evident, nu realizările și activitățile încheiate cu succes din trecut, ci progresul actual, să continue să studieze ceea ce nu este cercetat încă și să explice ceea ce încă nu este înțeles. Ei prezintă activitatea lor curentă, obstacolele pe care și-au propus să le depășească, problemele pe care încearcă să le rezolve și limitele pe care intenționează să le îndepărteze. În acest context, este posibil de imaginat ca cineva să aleagă o atitudine pesimistă vizavi de știință și să o privească din perspectiva luptei prezente, exagerând obstacolele, problemele și limitele pe care ea le întâmpină. Și astfel să dea impresia că în aceasta constă întreaga imagine, tot adevărul. Ca și când știința s-a luptat cu aceleași probleme încă de la începuturile ei, cu 300–400 de ani în urmă, și nu a reușit niciodată să le rezolve. În mod clar aceasta ar fi o imagine total nerealistă și inexactă.

PROBLEMĂ DE PERSPECTIVĂ

O situație similară, care poate ilustra cu ușurință problema de perspectivă, o reprezintă domeniul computerelor. Iar aici istoria relativ scurtă a existenței lor ne oferă avantajul de a o putea cuprinde și a o ține minte în întregime. Cine este mai înaintat în vârstă, dacă a urmărit și s-a bucurat pe rând de fiecare etapă de progres în acest domeniu, are ocazia acum să fie peste măsură de mulțumit și chiar impresionat de performanțele mașinilor de ultimă generație aflate pe piață în momentul de față. În contrast cu această atitudine pozitivă, cineva care din diverse motive, fie datorită vârstei sau a altor factori, nu este familiar cu trecutul istoric al progresului tehnologiei în acest domeniu, ci a avut doar contact direct cu cele mai noi modele de pe piață de astăzi, ar putea manifesta nemulțumire totală. Comentând numai dezavantajele, limitele și funcțiile pe care computerul nu este capabil să le execute (încă). Un fel de

comparație între cei care văd paharul de jumătate „plin“ și cei care îl văd de jumătate „gol“.

Nu foarte diferită de domeniul computerelor este situația în cazul roboticii. Roboții și-au croit drum și sunt prezenți în diferite forme în majoritatea ramurilor industriei și a vieții cotidiene. La un moment dat s-ar putea pune întrebarea dacă roboții vor ajunge să poată executa o anumită operație pe care în prezent nu pot s-o îndeplinească niciunul dintre roboții existenți. Aici ne putem imagina cu ușurință ambele atitudini potențiale:

1. Cineva care privește lucrurile din perspectiva direcției de mers a tehnologiei și a progreselor înregistrate până în momentul de față în acest domeniu poate fi încrezător că robotica va ajunge cu siguranță să reproducă și respectiva operație.
2. Prin contrast, cineva poate privi lucrurile din cealaltă perspectivă, cea a lucrurilor neimplementate (încă), și să ignore indiciile furnizate de tot ce este implementat în prezent, cum s-a ajuns la nivelul actual și direcția de mers a tehnologiei în domeniul roboticii. Iar această persoană nu acordă nici o șansă ca roboții să ajungă vreodată să efectueze respectiva operație.

În cazul confruntării pe tema evoluție vs. creație dintre știință și o parte a lumii religioase (numai o parte, fiindcă o parte tot mai mare a religiei acceptă mai nou teoria evoluției), perspectiva din care este privită știința de către unii, anume a lucrurilor pe care aceasta *nu* le-a explicat (încă), poate crea imaginea pesimistă că eșecurile ar fi dominante și definitorii, că știința nu are nici o șansă să le explice vreodată. De asemenea, numărul tainelor neelucidate (încă) poate părea că este mare pentru că această perspectivă limitată nici nu raportează numărul acesta la un total și nici nu îl compară cu numărul problemelor deja rezolvate de către știință până acum. Astfel, în locul imaginii de învingătoare în cadrul conflictului cu mitologia evului mediu, știința este prezentată ca învinsă și neputincioasă.

DREPT LA REPLICĂ

În continuare voi cita o replică concretă, parțială evident, de

la o persoană declarată creștină și voi comenta perspectiva pe care o demonstrează aceasta:

„Credința Bisericii nu se bazează pe ce au crezut sau n-au crezut oamenii de știință. Unii dintre ei cred, alții nu cred. Unii zic ceva, alții altceva, uneori se potrivesc spusurile lor, alteori, nu.“

Această replică reflectă o atitudine de coborâre a statutului științei și minimizare a valorii ei. Mesajul replicii este că, din perspectiva religiei, ceea ce cred oamenii de știință este irelevant. În prima frază știința este redusă la valoarea părerilor unor oameni. Apoi, în a doua frază sunt menționate diferențele de opinii între oamenii de știință, iar în a treia se face chiar observația că uneori ceea ce spun aceștia nu se confirmă. Toate cele trei afirmații pornesc de la câte un adevăr, însă perspectiva sugerată de aceste afirmații este determinată de doi factori:

- A) Primul se referă la raportul dintre procentul incidenței lor și cel al variantei alternative.
- B) Al doilea se referă la efectul prezentării exclusiv a uneia dintre variante asupra imaginii rezultate a științei.

Voi ilustra rolul acestor doi factori în cazul fiecăreia dintre frazele acestei replici:

1. Prima frază: știința redusă la părerea unor oameni. Este adevărat că ideile științifice sunt comunicate de către oameni, dar în ce măsură reprezintă ele părerile oamenilor? Pentru ca o teorie să fie denumită științifică, ea trebuie să fie obținută pe baza unei metodologii riguroase care elimină în proporție aproape unitară subiectivismul uman.

Factorii care determină perspectiva:

- A) Procentajul subiectivismului tinde spre 0%, al obiectivismului către 100%.
- B) Asocierea științei exclusiv cu incidența subiectivismului creează o imagine incompletă, unilaterală, iar, având în vedere factorul de pondere, una mai degrabă improbabilă.

2. A doua frază: opiniile diferite ale oamenilor de știință. Este adevărat că în lipsa unei teorii, părerile neoficiale variază, iar când o nouă teorie este formulată, aceasta este verificată

critic chiar de către membrii comunității științifice. Dar în ce măsură persistă părerile critice și opiniile diferite după etapa de verificare și declararea ei oficială ca teorie confirmată? Aceste păreri contradictorii încetează după confirmarea unei teorii.

Factorii care determină perspectiva:

- A) Procentul contradicțiilor după apariția teoriei este neglija-bil, iar acceptarea este aproape unanimă.
- B) Asocierea științei exclusiv cu etapa contradicțiilor interne prezintă o imagine parțială, iar, ținând seama de raportul contradicțiilor după această etapă, imaginea este clar nereală.

3. A treia frază: spusele lor nu se potrivesc. Este adevărat că oamenii de știință pot greși, însă cât de des se întâmplă aceasta în comparație cu succesele lor? Balanța înclină evident mult în partea succeselor în cazul opiniilor individuale și aproape total în cazul poziției oficiale asumate de știință. Dacă adăugăm comparația cu afirmațiile nedovedită ale religiei, balanța înclină categoric într-o singură direcție.

Factorii care determină perspectiva:

- A) Frecvența greșelilor este net inferioară față de cea majoritară a succeselor științei.
- B) Menționarea doar a greșelilor, fără a le pune în contextul corect al ratei succeselor, care evident le depășesc net pe cele dintâi, produce o imagine denaturată și neadevărată despre știință, iar aceasta cu atât mai mult cu cât ea este menită să fie comparată cu imaginea religiei în acest sens.

ÎN CONCLUZIE: Cele trei fraze ale replicii citate mai sus, toate manipulează imaginea științei din perspectiva ambilor factori implicați și discutați. Perspectiva sugerată de fiecare dintre frazele acestei replici în mod consecvent nu este nici singura posibilă, iar dintre cele două disponibile este mai degrabă cea mai puțin probabilă.

„CREAȚIA“ SE BAZEAZĂ PE MITURILE NEEPLICATE

⇨ NUMIT DUMNEZEUL GOLURILOR

Creaționiștii acuză adesea „evoluția“ că ar fi ridicolă, fiindcă susține apariția lucrurilor inteligente din lucruri neinteligente. Dar creația s-a bazat de la început doar pe lipsa explicațiilor, care lăsa în mod „convenabil“ loc unui Creator. Iar când știința reduce lista fenomenelor neexplicate, creația ajunge să susțină un Dumnezeu al golurilor.

Expresia „Dumnezeul golurilor“ se întâlnește în cadrul unor cercuri unde se dezbate subiectul evoluției contra creației. Însă reprezintă aceasta doar o acuzație jignitoare sau conține și o semnificație reală, susținută de observații verificabile? În ce măsură se justifică o asemenea acuzație?

Sensul imediat al expresiei se înțelege ușor când este comparat cu opusul acesteia, „Dumnezeul plinurilor“, ceea ce sugerează că expresia are în vedere în primul rând niște „lipsuri“. Cu alte cuvinte, același sens îl transmitem dacă am spune că o idee este susținută fie de „plusuri“ (lucruri care există), fie de „minusuri“ (lucruri care nu există) sau că ideea este dedusă pe baza lucrurilor găsite (deja) comparativ cu a celor (încă) negăsite.

În cazul anchetelor penale pot fi întâlnite ambele metode: un hoț ar putea fi depistat pe baza plinurilor — obiectele descoperite asupra lui, care evident nu îi aparțin și n-ar fi trebuit să se afle la el — sau pe baza golurilor — obiectele identificate lipsă în fiecare dintre apartamentele vizitate de el.

În domeniul arheologiei sunt emise ipoteze și teorii fie pe baza plinurilor — lucruri excavate, relicve, inscripții, documente vechi și obiecte confecționate în epoci trecute —, fie pe baza golurilor — membre lipsă de la statui și sculpturi vechi, în urma vandalizării din partea unor triburi migratoare care au atacat siturile sau podoabe și alte bunuri personale furate din mormintele faraonilor Egiptului antic. Și exemplele ar putea continua.

Biblia nu este confirmată, în general, de istorie. Iar, dacă unele evenimente descrise în ea sunt contrazise în mod direct de dovezile istorice descoperite, alte descrieri ale textului ei nu sunt nici confirmate, nici infirmate de acestea. Principalul motiv îl constituie faptul că miracolele se referă adesea la aspecte imateriale, neverificabile. Dacă istoria efectiv nu se pronunță asupra unor evenimente, pentru că, cel mai probabil, nu s-au descoperit suficiente probe materiale până în prezent pentru a permite pronunțarea unei concluzii justificate pe deplin, iar Biblia susține totuși că evenimentele au avut loc, atunci orice pretinsă certitudine în acest sens se poate spune că este o certitudine a golurilor. Adică ea se bazează pe lipsa unui contraargument din partea istoriei.

VERIGĂ LIPSĂ

Această formulare a acuzației este întâlnită aproape exclusiv în cazul credinței în creație. Se spune că aceasta se bazează pe goluri. În general discuția se desfășoară în felul următor: lanțul evoluției speciilor conține multe elemente descoperite, dar și câteva verigi lipsă. Credința în creație se bazează tocmai pe acele verigi lipsă și numai pe acelea. Adică presupune că acolo este mâna lui Dumnezeu. Și, implicit, acele verigi lipsă ajung să presupună un Dumnezeu al golurilor. Știința a apărut, în forma ei modernă ca disciplină serioasă, stabilă și respectată, relativ recent, în urmă cu 300–400 de ani. Iar balanța dintre ponderea verigilor găsite și a celor lipsă a trecut de la o minoritate verigi găsite și majoritate lipsă inițial, la o majoritate găsite și o minoritate lipsă acum. Opoziția constantă între știință și religie a manifestat două componente: 1) Când știința nu deținea explicații pentru un fenomen din natură, cu alte cuvinte nu se cunoșteau cauzele materiale, atunci religia putea presupune mâna lui Dumnezeu acolo, deci că Dumnezeu se află în spate și că el este cauza fenomenului. 2) Pe măsură ce știința descoperea explicații, deci reușea să identifice cauzele materiale, religia, în loc să accepte concluzia logică, care însemna renunțarea implicită la poziția contrazisă de dovezi, a preferat să-și susțină în continuare poziția. Doar că își muta atenția către alte fenomene (încă) neexplicate, unde presu-

punea intervenția divină (ceea ce înseamnă în același timp și reducerea potențialelor goluri pe care se bazează).

Deplasarea constantă a graniței dintre procesele (deja) înțelese și cele (încă) neînțelese și reorientarea în consecință a religiei, care vânează domeniile neexplorate și neînțelese pe deplin de către știință, au fost comparate cu un joc de-a șoarecele și pisica. Ideea nu este doar că s-a redus numărul fenomenelor a căror cauză materială nu a fost identificată, ci toate cele folosite de religie vreme de milenii drept motive pentru credința în existența lui Dumnezeu și creație s-au epuizat. Baza credinței antice a dispărut complet. Noua bază căutată acum de religie nu mai este aceeași, astăzi religia caută susținere pentru creație în alte părți.

În principiu, deci, creația nu a fost susținută niciodată de plusuri, plinuri sau de lucruri descoperite. Ci s-a bazat doar pe minusuri, goluri, pe cauzele (încă) nedescoperite de știință, atât în trecut, cât și în prezent, iar numărul descoperirilor științei a crescut în mod constant, în timp ce tendința constantă în cazul golurilor este că ele merg în scădere.

În mod concret, în epoca în care își are originea credința în existența lui Dumnezeu și creație nu se cunoștea explicația niciunuia dintre fenomenele naturii. Acum le înțelegem pe majoritatea: știm cum se rotesc planetele și cum „stau“ stelele pe cer, știm cum se produc ploaia, furtunile, vântul, fulgerele, erupțiile vulcanice, cutremurele de pământ. Cunoaștem compoziția aerului, energia solară, resursele solului, fotosinteza la plante, digestia la animale. Detaliile necunoscute în prezent reprezintă un procent nesemnificativ raportat la trecut.

Dacă totuși unele aspecte legate de fenomenele meteorologice nu sunt cunoscute la un asemenea nivel de detaliu, încât suma datelor colectate să poată permite emiterea de prognoze cu maximum de precizie, iar religia folosește ocazia pentru a susține posibilitatea intervenției divine pe această bază, atunci savanții acuză aici încercarea de demonstrare a unui Dumnezeu al golurilor, întrucât sunt speculate scăpările minore, de moment ale științei.

O altă observație relevantă legată de raționamentul care susține prezența lui Dumnezeu acolo unde lucrurile nu sunt ab-

solut clare este că argumentul folosit nu este doar un gol, ci că acel gol nici nu este cunoscut. Deci raționamentul nu numește un element concret, nu pune degetul pe locul exact unde se află și să arate care este golul, ci se bazează pe impredictibilitatea rezultatului final. Este o formulare vagă. Ea presupune că undeva în cadrul procesului trebuie să existe o intervenție supranaturală. Ce semnificație are observația că formularea este vagă? În primul rând concluzia propusă nu este unică, adică nu este obligatorie, mai există și alte posibile concluzii în situațiile în care nu se cunosc toți factorii responsabili. Dacă se epuizau toate celelalte variante, atunci ar fi putut fi o concluzie logică.

Un raționament vag, nedefinit, imprecis este echivalent cu o exprimare incompletă, iar problema principală este aceeași: concluzia încalcă normele logicii. Cu alte cuvinte, neștiind exact pe ce te bazezi, concluzia nu poate fi sigură, exclusivă. Aceasta poate constitui un semnal de alarmă pentru cei care doresc să verifice dacă susțin ceva (în cazul nostru, credința) în baza unui raționament logic. Persoana se poate întreba: Folosesc eu fraze neterminate, termeni nedefiniți, idei neclare sau, în general, folosesc neștiința ca pretext pentru a susține ceva ce nu rezultă pe baza dovezilor știute?

Un alt exemplu concret este lumea animalelor și a plantelor. În general, astăzi cunoaștem întregul circuit al vieții acestora. Dacă apare o specie nouă la care nu înțelegem (încă) toate procesele după care funcționează, o presupunere că explicația este posibilă și că acele cauze trebuie să fie materiale se armonizează nu doar cu celelalte procese înțelese deja, dar și cu tendința constantă demonstrată de progresele de până acum ale științei, în timp ce presupunerea apariției unei intervenții divine în locurile neexplicate ar contrazice direcția susținută de experiența științifică. Ar fi o concluzie hazardată, mai ales pentru că nu sunt epuizate celelalte variante, care, deși nu sunt confirmate, sunt totuși comparativ mai probabile.

PROCENTAJ RIDICOL

Afirmația că o anumită idee este ridicolă ar putea fi interpretată drept o jignire la adresa persoanei care o rostește sau o susține, însă afirmația că o anumită cifră reprezintă un pro-

cent ridicol de mic în comparație cu întregul nu mai constituie o jignire, ci ea reprezintă pur și simplu o constatare justificată, probată matematic.

Ambele acuzații sunt întâlnite. Credincioșii acuză explicația științifică a apariției vieții prin evoluție că ar fi ridicolă și invers. Dar ridicolul depinde de elementul de referință, așa cum este ilustrată problema de perspectivă prin exemplul cu paharul de jumătate gol sau jumătate plin. Noțiunea de ridicol redă ideea unei situații neașteptate, total neobișnuite, care depășește un anumit nivel de nepotrivire. În esență, cineva are nevoie de scară pentru a ajunge la o anumită înălțime. Atunci când scara lipsește, afirmația că persoana a reușit să urce singură este ridicolă. Dar când scara este din nou prezentă, atunci afirmația nu mai este deloc ridicolă. În realitate, criticii evoluției chiar asta fac, ei prezintă momente extreme din traseul evoluției fără a menționa etapele, sau scara, pe care se bazează știința pentru a le explica.

Acuzarea de ridicol la adresa credinței se bazează, în principiu, pe raportarea la prezența scării. Din 100 de trepte ale scării s-au identificat 90, iar credința propune că cele 10 (încă) neidentificate justifică existența lui Dumnezeu și creația.

CONCLUZIE

- procentajul de 10% este ridicol de mic
- alegerea celor 10 este o coincidență suspectă cu aceleași 10 neidentificate astăzi
- numărul nu a fost stabil, de fapt a fost mai mare înainte, iar acum este în scădere
- religia s-a răzgândit: de milenii a acceptat interpretarea mitologică a lumii descrisă în Biblie, acum acceptă cosmologia științei moderne
- natura „probei“ folosite de religie este un minus (gol), nu plus (plin) sau mai multe
- când un amator folosește datele științifice pentru a le da o interpretare proprie care contrazice interpretarea dată de specialiștii în domeniu, asta înseamnă ridicol. Fiecare în domeniul său ar putea avea dreptate, însă, în domeniul

altuia, să am pretenția că specialistul nu înțelege corect situația și că îl pot corecta eu, asta nu prea merge.

Când dovezile pe baza cărora era susținută o teorie dispar și totuși adepții teoriei nu renunță la ea, ci presupun că ar exista alte dovezi încă necunoscute, atunci rămâne alt motiv mai probabil pentru susținerea teoriei decât vechimea, obișnuința, investițiile și implicațiile personale la care este greu de renunțat?

Când vreme de milenii religia a interpretat cerul, locuința lui Dumnezeu, ca fiind spațial departe și vertical deasupra Pământului, iar după ce, inițial, a luptat împotriva cosmologiei descoperite de știința modernă, acum o acceptă și se întoarce la textul Bibliei pentru a induce în termenii ei sensul modern, chiar dacă acesta diferă de cel intenționat de autorul original, mai rămâne alt motiv care să justifice susținerea aceluia text, decât, pur și simplu, subiectivismul?

RELIGIE

Succesul științei a însemnat înfrângerea religiei, toate ideile eronate susținute în antichitate și corectate acum de știință erau susținute de religie. Inițial religia s-a opus tuturor descoperirilor științei. Însă, odată cu confirmarea universală a științei în zilele noastre, ea a fost nevoită să renunțe la luptă. Nu s-a bazat niciodată pe dovezi, întrucât ea reflectă mentalitatea epocii din care provine, în care dovezile erau încă necunoscute.

8	Orientul se creștinează, Occidentul se laicizează	
	⇨ e un ciclu	73
9	Autenticitatea relatărilor Bibliei e confirmată	
	numai de autorii textului	77
10	Dieta exclusiv din fructe (din Eden)	
	⇨ nu e recomandată medical	84
11	Evitare, justificare, atac la persoană	
	⇨ denotă lipsa argumentelor.....	93
12	Cine nu are dovezi fuge de verificare	
	⇨ Biblia pretinde „credință“	102

ORIENTUL SE CREȘTINEAZĂ, OCCIDENTUL SE LAICIZEAZĂ ⇨ E UN CICLU

Noi convertiri pot da impresia unora că societatea modernă ajunge să recunoască adevărul religiei. Totuși nivelul la care se află acum Orientul a fost experimentat de Occident deja cu mult înainte, iar creștinarea poate fi astfel asociată mai degrabă cu o etapă începătoare în dezvoltarea unei societăți.

Creștinarea Orientului a venit ca o surpriză, iar vestea a fost folosită ca atare de către creștinii din lumea întreagă.

La nivel mondial, religia în general este în declin, în timp ce știința câștigă tot mai mult teren. Iar balanța se schimbă ireversibil: când a început, cu 300–400 de ani în urmă, știința a fost privită cu scepticism și a fost nevoită să lupte ca să supraviețuiască într-o lume dominată în mod tradițional de religie. Dar, treptat, religia a pierdut din influență (ar fi o îndrăzneală să spunem că este un indiciu al slăbiciunii argumentelor religiei?) în structurile societății, iar influența ei se diminuează și la nivel de individ. Religia începe să fie conștientă de această tendință și să simtă presiunea majorității, care la toate nivelurile vieții se bazează tot mai mult pe știință, care își consolidează poziția definitiv și aparent fără vreo amenințare reală.

În contextul acestei realități, orice confirmare a religiei este bine venită și primită ca o gură de aer proaspăt de către biserică. Iar apariția unor convertiți noi este simțită de comunitate ca apa pentru un pământ uscat și întotdeauna exemplul lor este folosit ca veste bună pentru încurajarea celorlalți credincioși. După căderea comunismului, în țările est-europene s-a remarcat un interes față de religie, care oricum era unul crescut față de Occident deja înainte de căderea comunismului. Însă acum acesta putea fi exprimat și era vizibil.

ÎNTREBĂRI

Pentru credincioși, fenomenul ridică întrebări: reprezintă aceasta o trezire la realitate a omenirii, un semn că adevărul

este recunoscut în ultimul ceas, o dovadă în cele din urmă a valorilor creștine? Limitarea fenomenului la o zonă geografică relativ restrânsă, legătura între acesta și contextul istoric și, de asemenea, durata de timp relativ scurtă în care s-a manifestat, toate oferă motive pentru a fi rezervați în privința unui răspuns afirmativ la aceste întrebări. Oricât ar fi acesta de dorit pentru unii sau necesar pentru cauză.

Și cu privire la întrebarea legată de semnificația istorică a fenomenului, a unor posibile schimbări în viitorul apropiat și a convertirii în masă, măsurătorile realiste a numărului exact, spre deosebire de cel dorit sau anticipat, al convertiților și, de asemenea, instabilitatea celor existenți, care s-au „răcit“ în doar câțiva (aproximativ cinci) ani, par mai degrabă să tempezeze entuziasmul în această privință.

CREȘTINAREA CHINEI

Un exemplu mai recent, dar care repetă același proces, îl constituie interesul față de creștinism din partea chinezilor. Unii au anunțat evenimentul drept „creștinarea Chinei“ și au început să prevadă același lucru pentru restul țărilor Asiei. Și mulți, printre care chiar și membri ai familiei mele apropiate, învață limba chineză pentru a se dedica lucrării misionare în acea țară. Chiar dacă am ignora motivul imediat, că înainte le erau interzise atât accesul la religiile străine, cât și practicarea acestora și faptul că acum ei manifestă interes și față de alte religii și idei străine cu care au intrat în contact pentru prima dată, este relevantă în sensul acesta comparația cu etapele parcurse de civilizația occidentală modernă.

Acest pas spre libertate de gândire a fost experimentat de țările occidentale cu câteva secole în urmă. Iar revoluția științifică a dus și la o revoluție religioasă, care inițial a însemnat diversificare și preocupare pentru rafinarea ei, dar, în timp, s-a transformat în abandonarea ei într-o măsură tot mai mare.

Acest fenomen nu reprezintă o direcție nouă la nivel mondial. Mai degrabă, experiența acestor țări este nouă doar pentru ele. Iar aceasta ne amintește că acolo unde se află fostele țări comuniste acum a fost și Occidentul la rândul său cândva. Situația întrunește toate condițiile pentru a fi comparată cu un ciclu natural al societății umane, pe care îl parcurge acum cu pași absolut previzibili și recentul exemplu al Chinei.

CURSUL MATURIZĂRII

Comparația între etapele paralele parcurse ridică pe bună dreptate întrebări referitoare la momentul în care este manifestat interesul față de religie de către o societate. Este acest interes prezent în perioada inițială sau cea ulterioară, la începutul dezvoltării ei sau mai târziu, când este mai avansată? Când lumea știe mai puține, este imatură și fără experiență sau când are un nivel de cunoștințe ridicat, s-a maturizat și a dobândit o experiență bogată?

Acest gen de întrebări este aproape imposibil să nu-i frământa și pe unii dintre misionarii creștini înșiși, care cunosc bine situația din țara lor, atât cea actuală, cât și cea din trecut, și sunt familiarizați cu scăderea inevitabilă a interesului religios la ei. Unii se pot întreba în legătură cu stabilitatea rezultatelor muncii lor și chiar pot experimenta un sentiment derutant al unei activități simulate, o impresie că rezultatele contabilizate nu reflectă neapărat tot adevărul. În această categorie mă număr personal. Mi-am pus aceste întrebări și eu, și alții cu care eram în contact, chiar dacă senzația nu a fost clar definită sau pe deplin conștientizată, în niciun caz permanentă. A fost nevoie de trecerea timpului și o detașare de situație, ceea ce întotdeauna favorizează o analiză obiectivă, ca să o pot recunoaște și articula acum.

Societatea poate fi comparată cu etapele pe care le parcurge un om în dezvoltarea lui spre maturizare. De aceea ne putem întreba: Pot fi implicați și alți factori, în afara unei convingeri reale față de adevărul credinței? Poate, de exemplu, un adult să influențeze un adolescent înspre o direcție în care dezvoltarea lui naturală nu l-ar conduce sau pe care o acceptă doar pentru că este tânăr, iar ca adult n-ar mai accepta-o? Este posibil ca o societate oprimată să fie atrasă de strălucirea unei civilizații avansate și să confunde lucruri provenind de la acea civilizație, încât să nu distingă ușor și imediat în ce măsură unele aspecte, religia în cazul nostru, sunt sau nu reprezentative pentru civilizație? Este posibil, de asemenea, un grad de manipulare, atât din partea celui chemat, cât și a celui care cheamă, indiferent de intenția sau nivelul de conștientă a tuturor părților implicate?

Rata de convertire a noilor adepți pare să fie influențată în mod verificabil de factori externi. Este atestată o corelare între numărul noilor convertiți și condiția unei societăți. Suferința individului s-a dovedit în special a fi direct legată de disponibilitatea sa față de credință. S-au identificat limite geografice precum și marcaje cronologice corespunzătoare cu schimbări ale răspunsului față de chemarea religioasă. Oamenii au fost mai receptivi la credință într-o regiune față de altă regiune sau creșteri și scăderi ale interesului în toate regiunile au fost înregistrate în jurul unor date istorice anume.

Aceste constatări sunt de natură să pună sub semnul întrebării înțelegerea tradițională conform căreia decizia în favoarea sau împotriva religiei ar depinde exclusiv de valoarea credinței, pe de o parte, și de puritatea morală a celui chemat, pe de altă parte. Iar cel nou convertit ar dovedi că a luat decizia evidentă și singura logică, pe când cel neconvertit ar fi influențat de factori externi sau interni ca să ia o decizie pur și simplu împotriva bunului simț și împotriva a tot ceea ce este drept.

Din aceste motive ne putem întreba, în final, dacă nu cumva folosirea argumentului convertirilor recente, alese în mod foarte selectiv, doar din câteva zone geografice care au cunoscut o trezire religioasă, reușește doar perpetuarea unei impresii construite artificial, dar, în realitate, nu realizează altceva decât amânarea confruntării inevitabile a realității dovedite de direcția pecetluită a drumului pe care se deplasează religia la acest stadiu în cursul istoriei.

Exemplul țărilor totalitariste poate ilustra în mod potrivit situația. Pe timpul lui Ceaușescu, sărăcia reală a țării era contrastată de poze și filmări care apăreau în presă și care arătau prosperitate și belșug simulate. Prosperitatea și belșugul apăreau datorită pregătirilor făcute special cu ocazia unor evenimente anume, iar lucrurile erau de multe ori aranjate în mod artificial la locul și momentul stabilit. Presa venea când totul era gata și făcea poze și filmări, apoi le prezenta publicului. Acestea reușeau să transmită o imagine falsă care doar prelungea amăgirea și amâna confruntarea inevitabilă a realității susținute de indiciile din toată țara, la toate nivelurile vieții.

AUTENTICITATEA RELATĂRILOR BIBLIEI E CONFIRMATĂ NUMAI DE AUTORII TEXTULUI

În lipsa confirmării istorice, autenticitatea lor e susținută de un raționament circular: 1) textul Noului Testament descrie niște personalități marcante, 2) aceste personalități garantează cu numele și reputația lor valoarea textului, 3) dar tocmai acel text le-a dat autoritatea acelor personalități.

Niciun document istoric nu confirmă evenimentele miraculoase descrise în Evangheliile Noului Testament. Singurele scrieri din afara Noului Testament care confirmă evenimentele se bazează, la rândul lor, tot pe textul Noului Testament ca dovadă a autenticității lor sau se bazează pe alte scrieri care și ele folosesc tot Noul Testament ca probă directă. Însă nici o confirmare nu vine dintr-o sursă separată, independentă cu valoare istorică.

Din acest motiv și altele similare, credința Noului Testament a fost suspectată că s-ar baza pe un raționament circular. Este justificată această acuzație, se bazează „credința” pe un asemenea raționament?

Raționamentul circular funcționează în felul următor: 1) Eu aud despre un personaj istoric. Cine îmi spune despre el? 2) Un martor ocular. De unde știu că martorul este credibil? 3) Personajul istoric însuși garantează pentru acest martor. De unde știu că personajul spune adevărul? Astfel, ajung înapoi de unde am plecat. Ei se garantează unul pe altul.

Întâlnim și în cazul Noului Testament aceeași situație, se bazează credința Noului Testament pe un raționament circular?

Pentru mulți creștini de astăzi, Isus Cristos este la fel de real ca și oricare membru al familiei, pe care îl văd și cu care stau de vorbă zilnic. Ei ar lua în răs și numai ideea de a pune la îndoială existența sau activitatea lui Isus. Ar răspunde imediat cu argumente de genul:

1. Cum să nege cineva existența lui, când întreaga lume socotește numărul anilor de la el, „înainte de Cristos“ și „după Cristos“?
2. Cum s-ar putea îndoii cineva de existența lui, având în vedere numărul mare al urmașilor lui, care alcătuiesc astăzi cea mai mare religie din lume?
3. Avem de la el cărțile sfinte (Evangheliile) și niște învățături fără egal în lume, deci ar fi absurd să încerce să-l conteste cineva.

RĂSPUNS (la cele trei argumente avansate mai sus):

1. Numărătoarea anilor a fost inițiată mult după evenimente și nu pe considerente istorice, aceasta este confirmare *indirectă*, bazată tot pe textul Noului Testament.
2. Tot acest mare număr de urmași trăiește mult după evenimente și niciunul n-a fost contemporan cu Isus, nici nu au verificat adevărul istoric al evenimentelor descrise.
3. Noul Testament a fost scris la multe decenii de la evenimente, iar descrierile nu au caracter istoric, nici nu aduc dovezi istorice pentru a confirma autenticitatea lor.

Pentru mulți dintre cei care nu au încercat să facă personal nici o verificare în acest sens ar putea fi surprinzător să afle că Noul Testament este singurul document *independent* care descrie activitatea lui Isus. Totuși unii s-ar putea întreba: Chiar dacă Noul Testament este singurul, nu este suficient atât? Iar dacă Noul Testament singur nu conține garanția necesară, nu este suficient că apostolii contemporani cu el au văzut totul, iar faptul că ei erau, pe de-o parte, oameni integri și, pe de altă parte, au fost dispuși să-și riște propriile vieți pentru a vorbi altora despre Isus, nu înseamnă aceasta că ne putem baza pe mărturia lor?

ANALIZA SURSELOR

Pe scurt, propunerea se referă la două surse care confirmă activitatea lui Isus: prima este Noul Testament, iar a doua sunt apostolii. Să ne amintim diferența între un raționament logic și unul circular. Raționamentul logic folosește dovezi *verificate* și *acceptate* pentru a se referi la lucruri neverificate, neaccepta-

te. Raționamentul circular explică un lucru neverificat pe baza altui lucru, tot neverificat. Acum revenim la cele două surse propuse — încercarea de a confirma existența și activitatea lui Isus pe baza Noului Testament și a apostolilor:

1. Prima sursă: Noul Testament. Sigur că am putea lua în considerare această sursă, dacă ea la rândul ei este „verificabilă”. Ea susține că textul este ‘inspirat de Dumnezeu’, dar această pretenție nu este verificabilă independent. Folosirea acestei surse echivalează cu a susține Noul Testament pe baza Noului Testament. Exact acuzația consemnată în Evanghelie, că Isus depunea mărturie despre el însuși (Ioan 8:13). Deci este un raționament circular.

2. A doua sursă: apostolii. Același lucru este valabil și aici. Dacă cineva sau ceva garantează autoritatea lor sau a probelor aduse de ei, atunci ei devin o sursă verificată, acceptată, iar raționamentul este unul logic. Dar dacă ei scriu despre Isus, iar autoritatea lor este garantată de ceea ce ne spun tot ei că ar fi zis Isus despre ei, atunci aceasta echivalează cu o persoană care depune mărturie despre sine însăși. Și, asemenea primei surse menționate mai sus, este o sursă neverificată independent. Deci folosirea ei reprezintă un raționament circular.

PERSPECTIVE DIFERITE

Un alt aspect relevant legat de cele două surse menționate care susțin activitatea și miracolele lui Isus îl constituie diferența semnificativă dintre epoca noastră modernă și cea din secolul întâi, între mentalitatea actuală a oamenilor și cea din vremea aceea, între procesul de gândire, metodele prin care se ajunge la o concluzie acum și baza care era folosită atunci. Astăzi, când primim o veste, putem solicita detalii și, în general, folosim aceleași repere, interpretăm lucrurile conform unor standarde comune. Așadar, în cazul în care persoana care ne transmite informațiile a fost ea însăși la fața locului și a experimentat detalii ale evenimentului în mod direct, deci nu se bazează pe mărturia unei terțe părți, noi înțelegem, ne imaginăm situația și ne bazăm pe raportul spuselor acelei persoane. Pentru că și noi experimentăm lumea în același fel, interpretăm la fel ceea ce vedem, auzim sau simțim prin intermediul

celorlalte simțuri. Cu alte cuvinte, nu este nevoie să mergem în același loc și să experimentăm aceleași condiții pentru a verifica neapărat, ci considerăm adevărate spusele persoanei, iar mărturia acesteia ne este suficientă.

Însă situația este diferită în cazul confirmării unor mesaje transmise de scriitorii Noului Testament. Imaginea despre lume și modul de interpretare a realității erau foarte diferite atunci. În epoca scrierii Noului Testament, lucrurile din jur erau înțelese pe baza unor forțe supranaturale: fenomenele naturii, evenimentele din viața cotidiană, bolile, vindecarea acestora, inclusiv nașterea, moartea și chiar funcțiile oficiale pe care le dețineau conducătorii politici și religioși erau atribuite unor decizii luate în lumea de dincolo. Ele erau puse pe seama intervenției miraculoase a lui Dumnezeu (sau a lui Satan) în lumea materială.

Într-un asemenea context ei acceptau relatările Noului Testament în mod literal. Iar, când autorii Noului Testament descriu în cuvinte viața și activitatea lui Isus, este de așteptat ca raportul lor să fie diferit față de un raport pe care l-ar fi consemnat, să zicem, un jurnalist din zilele noastre asupra aceluiași om, Isus, și asupra vieții și activității sale. Experiențele noastre sunt determinate de nivelul cunoștințelor și de progresul pe care l-a atins știința în toate domeniile de cercetare. Ceea ce ne-ar convinge pe noi astăzi că reprezintă o intervenție „divină” în lumea materială nu seamănă nici pe departe cu baza folosită atunci pentru a stabili intervenția divină. Ceea ce pentru ei constituiau lucrări ale spiritelor din lumea cealaltă, pentru noi, de cele mai multe ori, are altă semnificație și o explicație științifică.

În concluzie, pentru cititorul modern, textul Noului Testament nu conține o descriere obiectivă a unor fapte istorice, verificabile, ci mai degrabă conține *opinia subiectivă a autorilor*, interpretarea dată de ei, valoarea pe care au atribuit-o ei evenimentelor respective. O realitate văzută prin ochii acelor oameni.

Ținând cont de această diferență profundă între noi și persoanele care ne transmit informațiile referitoare la miracolele lui Isus, autorii Noului Testament, faptul că ei au fost de bună credință și erau „convinși” de ceea ce au scris nu înseamnă automat un argument suficient pentru exigențele noastre. Lucrul

acesta nu constituie o dovadă că miracolele chiar s-au întâmplat. Chiar dacă ei erau de față și spun că ele s-au întâmplat.

ARGUMENTUL MARTIRILOR

Unii prezintă argumentul că apostolii au susținut învierea lui Isus chiar și sub amenințarea cu moartea, spunând că faptul că și-au dat viața pentru credința în învierea lui ar demonstra certitudinea respectivei credințe. Cu alte cuvinte, dacă nu era adevărat, nu ar mai fi fost dispuși ei să garanteze cu propriile vieți. Totuși, o perspectivă mai largă în acest sens se obține dacă luăm în considerare următorii factorii: 1) cine a ordonat persecuția creștinilor (autoritățile evreiești sau cele romane), 2) locul la care ne raportăm (Ierusalim, Roma sau alte provincii) și 3) perioada de timp (înainte sau după 70 e.n.).

Dacă cineva a murit pentru credința sa în Isus sau în învierea lui Isus, înseamnă aceasta că învierea lui Isus este sigură? Poate că persoana în cauză a crezut sincer, deci pentru ea era ceva sigur. Dar înseamnă același lucru și pentru noi? Pe ce s-a bazat credința acelei persoane? Constituie acele motive niște dovezi verificabile pe care să ne putem baza convingerile și noi astăzi?

Astăzi mulți creștini susțin că sunt siguri de învierea lui Isus și poate sunt chiar dispuși să-și dea viața pentru acea credință. Totuși acești oameni 1) nu au verificat personal și 2) nici nu dețin dovezi în favoarea certitudinii învierii lui Isus. Ei au auzit pur și simplu de la alții, ca și ei, care nici ei n-au verificat și nu dețin dovezi istorice. De aceea, faptul că unii creștini își riscă viața pentru credința lor nu constituie neapărat o garanție și pentru noi. Ei nu ne pot oferi nicio dovadă, pentru că nu dețin nici ei una să demonstreze că ceea ce cred este adevărat.

În secolul întâi, apostolul Pavel recunoaște că el nu a fost martor la eveniment, dar îl crede pentru că 1) i-au spus alții și, de asemenea, 2) datorită unei viziuni pe care a avut-o personal.

Așadar este posibil ca într-adevăr și unii din secolul I să-și fi pierdut viața pentru Cristos. Însă câteva observații se pot menționa referitor la acest fapt:

1. Poate acești martiri au fost convertiți la creștinism de către alți creștini. Ei nu l-au întâlnit personal pe Isus și nu au văzut nici o dovadă, ci doar au auzit mesajul din gura altora. În acest caz, pentru noi martirajul lor nu reprezintă o dovadă.
2. Alții este posibil să se fi convertit în baza propriilor experiențe trăite. Însă trăirile personale pot fi subiective, ele nu constituie o dovadă obiectivă. Acei oameni se puteau păcăli datorită unei interpretări eronate a experienței trăite.
3. Mai este posibil ca acei creștini să fi ajuns să creadă în Isus datorită interpretării Vechiului Testament, fără vreo probă materială obiectivă. Iar, datorită credinței într-unul dintre aspectele vieții lui Isus, ei să fi acceptat și restul, inclusiv învierea sa.
4. Unii au murit pentru că erau creștini, însă nu neapărat pentru dovezi ale învierii lui Isus. De exemplu, împăratul roman Nero i-a persecutat pe creștini acuzându-i de incendierea orașului Roma. Moartea nu a fost condiționată de credința lor în învierea sa.
5. Apostolii și primii creștini credeau și alte lucruri neverificabile, precum că Dumnezeu dă sau oprește ploaia sau că Isus trăise înainte să se fi născut Avraam.
6. Și alții din vremea aceea își dădeau viața pentru credințe păgâne, toate religiile au avut proprii martiri. Faptul că acei oameni erau neclintiți și acceptau moartea nu constituie o garanție că ceea ce credeau fiecare dintre ei era și adevărat.

OPINIA TEOLOGILOR

Este relevantă opinia specialiștilor și a teologilor în acest sens. Detaliile tehnice stabilite de aceștia sugerează un tablou diferit față de desfășurarea evenimentelor consemnate în Noul Testament și perpetuate în imaginea creștinilor vreme de secole. Aceștia prezintă următoarea variantă în rezumat:

„Astăzi noi nu putem ști precis cum s-a născut credința în învierea lui Isus, pe ce bază au crezut acest lucru primii urmași

ai lui Isus. Relatările despre înălțarea lui la cer, conținute la finalul tuturor Evangheliilor:

1. au fost scrise după cel puțin jumătate de secol de la presupusul eveniment.
2. autorii textului nu au fost ei înșiși martorii evenimentelor, ci au scris în numele lor.
3. stilul narațiunii corespunde genului literar religios, alegoric al vremii.
4. detaliile se contrazic, sunt incompatibile cu realitatea și nu au caracter istoric.

Cel mai probabil zvonul a pornit de la interpretări subiective ale unor apropiați prezenți la răstignirea sa. Apoi, odată răspândită, ideea s-a consolidat și s-a mers cel puțin parțial pe presupunerea fiecăruia că alții înaintea lor au verificat sau au văzut dovezi convingătoare. Astfel este foarte probabil ca cei care au auzit ideea ulterior transmisă la a doua, a treia generație să o fi crezut cu mult mai multă convingere (sau în versiune modificată) față de cei care au formulat-o sau care au fost prezenți când a fost concepută.“

DIETA EXCLUSIV DIN FRUCTE (DIN EDEN)

⇨ NU E RECOMANDATĂ MEDICAL

Astăzi există dezbateri între nutriționiști în privința ponderii diferitelor alimente în dieta omului. Unii recomandă o dietă mai mult sau mai puțin vegetariană, însă niciunul nu recomandă o dietă exclusiv din fructele pomilor. Chiar dacă alimentația nu are legătură cu spiritualitatea, totuși ne așteptăm ca o carte de la Dumnezeu să fie exactă în domeniile în care se pronunță.

Întâmplător ascultam la televizor într-o zi, lunile trecute și am auzit că se spunea despre o dietă exclusiv din fructe că nu ar fi ideală. Medicii nu recomandă o asemenea dietă — ar însemna un exces de zaharuri, iar, în același timp, un deficit de alte elemente necesare organismului uman. Ar fi un meniu nesănătos și care nu poate dura. Aici nu vorbim de meniul vegetarian, care include toate legumele și alte elemente naturale preparate, ci este vorba de un meniu și mai restrictiv, adică numai cu fructe din pomi. Așa ne prezintă lucrurile relatarea din cartea biblică Geneza, că omul nu trebuia să mănânce nimic altceva, decât fructe din pomii grădinii.

Atunci mi-am amintit de statutul pe care religia îl acordă Bibliei. Ea o consideră „Cuvântul lui Dumnezeu“. O interpretează ca fiind o comunicare directă din partea ființei supreme a universului, o legătură stabilită între lumea noastră imperfectă și în căutare de soluții și răspunsuri, pe de-o parte, iar, pe de altă parte, sursa adevărului absolut, idealul desăvârșit, perfecțiunea — cel mai înalt nivel de cunoaștere, de înțelegere, de experiență, de standarde de moralitate — superlativul în toate domeniile și în toate privințele.

O asemenea idee ne duce cu gândul la situația comparabilă a presupuselor urme ale unor vizite din partea unor civilizații extraterestre. În mod logic, orice resturi presupuse ca prove-

nind de la o asemenea vizită ar provoca senzație și un interes general din partea tuturor să le investigheze din toate perspectivele, cu toate tehnologiile care ne stau la dispoziție.

În condițiile acestea, revenind la cazul Bibliei, dacă pretențiile ei ar fi adevărate, această carte ar trebui să fie și mai impresionantă. Ea nu ar trebui să ajungă vreodată să fie demodată, pentru că oricât de mult ar progresa omenirea, aici avem o sursă superioară omului. Dumnezeu va fi întotdeauna deasupra în orice domeniu și în orice privință.

Inițial, și mie, ca de altfel multora în lumea religioasă, Biblia mi-a fost prezentată ca având un statut special, „sacru“. Și mi s-au dat mai multe exemple care ar confirma acest statut și anume învățături morale „bune“. Și mi s-a explicat că acestea constituie dovada că Biblia vine de la Dumnezeu în sensul că, de fapt, autorul real se afla în spatele acelor oameni din timpurile străvechi care au scris textul ei. Cu alte cuvinte, acei oameni au pus în scris nu gândurile lor proprii, ci gândurile lui Dumnezeu. Astfel, el ni le-a transmis nouă prin intermediul acelor scriitori umani. Principiul sună interesant și este un lucru de dorit pentru om să știe că se poate baza pe o sursă garantată de informații utile, exacte, din partea unei inteligențe net superioare și că accesul la aceasta se află la dispoziție în Biblie la orice oră dorim.

VERIFICAREA BIBLIEI

Dar se poate verifica acest principiu atât de tentant? Iată o întrebare care poate părea ciudată din punctul de vedere al membrilor unei comunități care presupune în unanimitate că principiul este adevărat. Toți consideră că Biblia este sursa supremă de înțelepciune și sfaturi, iar opinia împărtășită de aceștia este acceptată de foarte multă vreme. Și sunt folosite exemple cu așa-zise învățături „bune“ pentru a transmite impresia că verificarea s-a efectuat deja, închi-zând, astfel, un raționament circular, care exclude orice noi verificări acum.

Deși fiecare scriere în parte poartă amprenta foarte personală a autorilor umani, membrii comunității creștine nu consideră, în general, că ar fi justificată vreo îndoială privitoare la

pretinsa sursă a mesajului sau la valabilitatea lui și nici că verificarea acestor întrebări ar fi oportună. Totuși știința a efectuat verificări independente acolo unde s-a emis pretenția unei surse supranaturale sub orice formă, așa cum a procedat în mod consecvent în orice alt domeniu — știința este definită prin însăși activitatea de cercetare. Demersul științei poate fi unul de amploare și cu rezultate convingătoare de fiecare dată. Însă totuși el nu pare să penetreze și să ajungă să fie cunoscut în interiorul comunității religioase. De aceea rămâne un test interesant pentru membrii acestei comunități, care sunt de acord cu verificarea în principiu și au deschiderea pentru a compara argumente noi atunci când au ocazia, să confrunte rezultatele cercetărilor efectuate de știință în mod sistematic și la o scară mult mai largă decât orice investigație individuală întreprinsă vreodată de cineva în lumea religioasă.

PROGRESUL ȘTIINȚEI

Așa cum, înainte de apariția științei, toate aspectele vieții erau determinate de religie, în urma progresului evident al științei în toate domeniile, aproape că nu rămâne niciun aspect în care cele două discipline să nu se intersecteze. Religia s-a preocupat cu întreaga realitate, iar acum știința studiază, la fel, întreaga realitate. Fiecare opinie exprimată de religie are un corespondent și poate fi comparată acum cu rezultatele cercetării științifice în orice domeniu. Așa cum am menționat deja, se pot compara opiniile în domeniul începând de la alimentația corectă, atât în ce privește compoziția, cantitatea, dar și alte obiceiuri legate de hrană: frecvența, ordinea, condiții și alți factori implicați. Apoi domeniul precum reguli de igienă, explicarea și tratarea bolilor, tipurile de boli, cauzele lor, riscuri, recomandări concrete. Și, în general, în restul domeniilor vieții: sistemele politice au evoluat, normele sociale s-au schimbat, justiția s-a maturizat, dezvoltarea personală, standardele moderne de etică și moralitatea sunt toate superioare. Lumea a progresat, iar stadiul actual se reflectă în statutul libertăților și valorilor individuale și ale societății. Întreaga mentalitate actuală este diferită de cea din vremea Bibliei.

Biblia a fost scrisă într-o epocă sclavagistă străveche. Pentru noi astăzi, metodele ei sunt considerate barbare. Procedurile consemnate în ea au la bază ritualuri mistice în loc de demonstrații științifice. Biblia interpretează tot ce se întâmplă în jur drept binecuvântare sau blestem de sus și tot ce poate face omul este să încerce să potolească mânia lui Dumnezeu. Ea nu a renunțat la un rasism, naționalism și nepotism profunde — atât în relațiile din interiorul țării conduse de Dumnezeu, cât și în relațiile cu alte țări. Administrația publică și valoarea individului sunt definite în funcție de apartenența genealogică în locul principiilor moderne a meritelor dovedite și pe baza transparenței și a obiectivității. În Biblie, pedepsele și recompensele se extind în mod arbitrar asupra multor alți persoane, în afara celor responsabili. Numere „sfinte“, ca de pildă 12 sau 7, precum și numeroase alte superstiții se găsesc în practicile vieții cotidiene. Toate reflectă o mentalitate veche, neemancipată, ignorantă față de principiile demonstrate ale științei moderne.

În urma verificărilor, știința nu a constatat în textul Bibliei nici cel mai mic indiciu al unei înțelegeri avansate, cu atât mai puțin o revelație divină. Toate pretențiile în acest sens au rămas afirmații neverificabile. Metodele științifice sunt cunoscute și sunt relativ simple: 1) observație, 2) ipoteză, 3) demonstrație, 4) verificare critică. Iar dacă știința nu a putut dovedi niciun indiciu de ajutor, îndrumare sau iluminare „de sus“ în cazul Bibliei folosind aceste metode cunoscute, poate totuși cineva să pretindă că deține dovezi în sensul acesta? Dacă Biblia este superioară și există dovezi ale pretenției privind originea ei supranaturală, știința este întotdeauna interesată de ele și le așteaptă cu brațele deschise. Poate exista vreun motiv justificat și credibil să nu aflăm nicio dovadă? Există cineva care să dețină informații convingătoare în favoarea pretențiilor extraordinare ale Bibliei și totuși să fie reținut în a le împărtăși, să nu fie dispus să le pună la dispoziție pentru o investigație științifică obiectivă?

Opinia teologilor care au studiat descrierea Edenului din cartea Geneza și au comparat-o cu descrieri similare găsite în alte opere antice sacre din afara Bibliei este că natura acestei relatări corespunde unui anumit gen literar religios cu valoare

artistică, alegorică în care elementele conținutului sunt simbolice. Părerea acestor specialiști este că acea descriere nu corespunde nicidecum genului istoric de raportare a realității, care intenționează să consemneze pur și simplu niște evenimente istorice concrete. Însă populația care citea sau auzea ulterior episoadele descrise în aceste documente sacre tindea să le aplice „literal“ și să le transforme în sfaturi și învățături potrivite pentru viața lor de zi cu zi. Mai târziu, ele deveneau parte a tradiției, elemente de referință. Și ajungeau în cele din urmă să fie acceptate ca fapte incontestabile.

Cineva ar putea totuși să întrebe dacă meniul propus în descrierea Edenului nu este sustenabil (clar astăzi nimeni nu trăiește cu hrană *exclusiv* din fructe) doar pentru noi *astăzi* și dacă nu se putea să fi fost alte condiții la început, astfel încât acel meniu să fi fost potrivit pentru om *atunci*.

RĂSPUNS: Imposibil nu este neapărat ca atunci să fi existat alte condiții și cel puțin teoretic s-ar putea accepta posibilitatea ca, în acele condiții, respectivul meniu să fi fost cel ideal. Totuși, dacă ținem cont de motivația acestei întrebări, propunerea seamănă mai degrabă cu un raționament circular tipic. Mai ales că ideea vine ca urmare a concluziilor științifice recente, care contrazic prima propunere. Raționamentul conține două presupuneri menite să se susțină una pe alta, fără ca vreuna să poată fi verificată.

ORIGINE MITOLOGICĂ

În cadrul dezbaterii pe tema „evoluție vs. creație“ și „religie vs. știință“, una dintre variantele aflate în competiție își are originea în antichitate, pe când cealaltă este o idee modernă foarte recentă. Prima ne-a fost transmisă pur și simplu de-a lungul secolelor, fără ca cineva să o verifice. Cea de-a doua a apărut în urma cercetărilor sistematice a mai multor specialiști și este demonstrată în mod transparent pe bază de dovezi verificabile. Iar activitatea de cercetare nu s-a oprit.

Pentru ca o idee antică să poată concura cu una descoperită recent, în epoca noastră modernă, este un lucru greu. Este ceva neașteptat și improbabil. Nu este neapărat imposibil, deci varianta nu trebuie exclusă total. Dar pentru ca așa ceva

să reușească, este nevoie de o motivație puternică. Adică pentru ca ideea antică să fie adevărată și să o poată contrazice cu succes pe cea modernă, ar însemna cel puțin ca acea idee miraculoasă să facă un contrast izbitor cu perioada din care provine și cu restul ideilor contemporane.

Dacă acceptăm aceasta cel puțin ca pe o variantă posibilă teoretic, înseamnă să nu discriminăm ideile vechi și să nu avem prejudecăți că orice idee antică ar fi greșită pentru singurul motiv că este veche. Ea înseamnă, în schimb, să acordăm aceeași șansă unei idei vechi ca uneia noi. Să dăm atenție și să analizăm ambele părți, iar verdictul să-l dăm în funcție de rezultatele analizei, pe baza meritelor proprii, indiferent de mediul sau epoca din care provin.

Dacă vrem ca tratamentul egal aplicat fiecărei părți implicate în dezbateră să fie consecvent, va trebui nu doar să acordăm aceleași drepturi ambelor părți, dar să și așteptăm ca ambele părți să răspundă la aceleași solicitări de verificare a pretențiilor și de susținere a afirmațiilor pe bază de dovezi. Altfel putem ajunge la o situație de discriminare inversă, de pildă, dacă pretindem dovezi doar din partea unei idei recente, dar nu și din partea unei idei antice. Așa garantează și justiția un tratament egal în fața legii pentru toți cetățenii, ceea ce presupune evident atât drepturi comune, cât și obligații comune.

Acesta este motivul pentru care așteptăm ca o pretenție de revelație divină din altă lume să plaseze această carte în contrast izbitor cu orice altă scriere din aceeași epocă antică în care a fost scrisă ea. Tot din acest motiv este relevantă analiza detaliului legat de „dieta exclusiv din fructe ale pomilor din grădina Edenului“. Pentru a corespunde pretenției că autorul este Dumnezeu — iar cel atotștiutor, care înțelege mai bine decât orice nutriționist nevoile organismului uman, a stabilit acea dietă când a proiectat viața primei perechi umane —, relatarea ar trebui cel puțin să fie compatibilă cu realitatea naturală pentru a avea vreo șansă în dezbateră celorlalte aspecte. Narațiunea în sine trebuie să fie realistă pentru a se putea analiza dacă este adevărată. Dacă nu trece de primul test, atunci este clar ce șanse are mai departe.

PRETENȚIILE BIBLIEI

Copiii au pretenții mai mari de la părinți sau de la învățătoarea ori profesorii de la școală și, în general, de la un adult, decât de la alți copii de vârsta lor. La fel, într-o instituție, se așteaptă mai mult de la cineva aflat într-o poziție superioară sau pe un post important cu responsabilități și remunerație mărite, de la cineva cu diplome și cu funcție înaltă, decât de la un începător sau un angajat pe o poziție joasă, simplă și plătită mai slab. La nivel de guvern, populația are pretenții speciale din partea persoanelor publice, a celor cu funcții de conducere. Mass-media urmărește atent fiecare gest sau cuvânt rostit și orice comportament al politicienilor este măsurat conform unor exigențe mai severe decât cele aferente unui cetățean obișnuit.

La început cu toții recunoaștem statutul cuiva fiindcă așa ni s-a comunicat și pentru că vedem în jurul nostru că și alții recunosc acel statut al persoanei respective. Apoi observăm și noi comportamentul persoanei. Unele acțiuni ale sale corespund statutului atribuit, altele suntem condiționați să credem că ele corespund sau poate în mod conștient suntem de acord să le tolerăm. Însă, în timp, este posibil să întâmpinăm dovezi ale unui comportament care contrazice statutul atribuit sau pretins al acelei persoane.

Când apar astfel de neconcordanțe, avem ocazia să le investigăm atât pe cele observate de noi, cât și pe altele, inclusiv pe cele trecute cu vederea sau care, potrivit presupunerii noastre, ar fi fost investigate deja. Iar astfel putem obține o perspectivă realistă despre care vom ști pe ce se bazează.

Același lucru se întâmplă și în cazul Bibliei. Această carte se bucură de un statut înalt, recunoscut de mulți oameni, iar situația este așa de foarte multă vreme. Cei mai mulți, dacă nu chiar toți, am acceptat inițial acest statut acordat Bibliei, fiindcă așa ni s-a comunicat și, de asemenea, pentru că am văzut pe toată lumea, inclusiv pe cei mai apropiați membri ai familiei sau persoane căroră le acordam autoritate, că recunosc același statut. Aproape nimeni nu începe prin a parcurge un proces obiectiv de verificare a dovezilor, după care să ajungă la concluzia că acel statut este justificat. Totuși se poate

Întâmpla ca ulterior să sesizăm elemente legate de această carte care par să contrazică viziunea tradițională și statutul presupus al ei. Iar atunci avem ocazia să verificăm toate presupunerile făcute până la acel moment, verificare pe care, așa cum am menționat, aproape nimeni nu o face *înainte* și destul de puțini o fac *după*.

Odată cu progresul impresionant al științei în toate domeniile din ultima vreme, comparația celor două discipline devine tot mai la îndemână. Ele ajung să se intersecteze în tot mai multe sfere și este tot mai ușor să orientăm lupa asupra textului Bibliei și a presupunerilor religiei în general. Exemplul cu dieta (titlul acestui capitol) reprezintă doar un asemenea semnal, el este doar un element reprezentativ al unui principiu mult mai extins. Acesta este doar un punct de plecare, un incident pe care l-am discutat fiindcă întâmplător am auzit comentariul de la televizor.

DREPT LA REPLICĂ

În continuare citez o replică concretă primită la această temă și răspund la ea:

„Și ce treabă avem noi cu dietele? Unii medici o recomandă, alții nu. Avantaje și dezavantaje. . . .

În fine, ai vrut să zici că în Eden a fost recomandată o dietă nesănătoasă. Cum ziceam, unii specialiști o laudă, alții o detestă.“

RĂSPUNS: Dacă într-adevăr unii specialiști recomandă dieta exclusiv din fructele pomilor, menționată în relatarea despre Eden și doar unii o contrazic, atunci putem discuta despre șansele ca acea parte dintre specialiști care sunt de acord cu ea, să aibă dreptate, iar ceilalți să greșească. Însă dacă *niciunul* dintre specialiști nu susține acea dietă atât de strictă, atunci singura șansă care rămâne în discuție este ca nivelul de înțelegere al științei actuale să fie încă fundamental greșit și rămas în urmă, iar descrierea din Geneza să fi obținut informații la care nimeni nu a avut acces și pe care încă nimeni nu le-a descoperit. Pe scurt: cartea Geneza ar reflecta un nivel de înțelegere în domeniu mai avansat decât cel al medicinei moderne.

Totuși, dacă observăm mai exact în ce consta acea dietă și realizăm că nu este vorba de meniul vegetarian, în general, ci de unul mult mai strict, întrucât Geneza capitolul 2 menționează numai fructele unor pomi, verdictul este mai clar. Comparația cu știința modernă nu mai este atât de confuză. Nu ne mai confruntăm cu oscilații între păreri contradictorii, ci balanța înclină complet spre cazul al doilea, în care niciunul dintre specialiști nu acceptă acel meniu.

Deși în Geneza capitolul 1, descrierea paralelă a creației include mai multe plante ca posibil meniu pentru om, cei mai mulți creștini susțin, pe baza descrierii din Geneza capitolul 2, că în Eden oamenii se hrăneau exclusiv cu fructele acelor pomi.

Semnificativă în cadrul discuției din acest capitol este atitudinea cu care abordăm subiectul: orice evitare, justificare sau acuzații pot constitui indicii ale unui comportament neproductiv. La prima vedere, lucrurile pot părea neclare, iar opiniile, indecise, dar modul în care abordăm discuția poate demonstra fie intenția de menținere a unei opinii personale cu prețul manipularii dovezilor, fie intenția de a asculta și de a înțelege ce vor să transmită rezultatele cercetării obiective. Profităm de faptul că o minoritate nesemnificativă prezintă nejustificat vederi extremiste pentru a ne eschiva de la confruntarea direcției susținute de majoritatea acreditată a reprezentanților comunității științifice?

Preferăm să închidem ochii față de știință pentru că la unele niveluri există specialiști care exprimă individual păreri contrare? Anulăm orice valoare a unui domeniu de studiu pentru că nu există întotdeauna unanimitate absolută între cei care comentează? Nu-i poate fi interzis dreptul nimănui de a ignora o anumită ramură a științei, dacă persoana decide acest lucru pentru sine. Însă analiza motivelor care duc la asemenea decizii pot fi relevante în stabilirea obiectivității acelei decizii și măsura în care aceasta poate constitui o bază pentru alții, să decidă la fel.

EVITARE, JUSTIFICARE, ATAC LA PERSOANĂ

⇨ DENOTĂ LIPSA ARGUMENTELOR

Discuția despre existența lui Dumnezeu nu este ușoară, oamenii nu discută subiectul acesta în mod calm, normal. Se poate face comparația între o discuție banală cu una pe această temă și se va vedea imediat diferența de atitudine. Orice schimbare de ton, gesturi, manifestări personale indică teamă care, la rândul ei, denotă lipsa argumentelor.

Lucrurile privitoare la noi înșine ar putea fi lucrurile cel mai greu de observat. Pentru că, în general, tindem să fim subiec-tivi atunci când ne analizăm pe noi înșine și acțiunile proprii. Dacă este greu să ne putem evalua pe noi în mod corect, obiectiv, atunci putem încerca să verificăm prezența unor ma-nifestări simple, cunoscute ale unor atitudini pe care ne inte-resează să le identificăm. Surpriza cea mai mare este atunci când descoperim la noi unele simptome ce aparțin nu de atitudini pozitive, pe care ni le dorim, ci când descoperim într-o măsură mai mare sau mai mică simptomele unei atitudini pe care nu credeam că o avem, nu ne-o dorim și susținem că nu ne caracterizează.

Dezbateră de față, evoluție vs. creație, implică sentimente profunde și, de aceea, pe parcursul timpului, aceste discuții au fost de cele mai multe ori subiective. Iar părțile aflate în dialog au manifestat cele mai nedorite atitudini. De aceea, în cazul acestei dezbateri, maniera în care are loc discuția constituie o componentă importantă, ea dezvăluie un element relevant despre latura umană a celor implicați, care, alături de argu-mentele propriu-zise exprimate în cuvinte, contribuie la rezulta-tul final. Astfel atitudinea manifestată constituie un argument în sine, ea face parte din dezbateră însăși. Datorită atitudinii identificate la părțile aflate în dialog, putem trage concluzii referitoare la baza argumentării: dacă se sprijină pe dovezi obiective sau sunt influențate de forța altor motivații.

Atunci când omul deține adevărul, îl cunoaște și dorește să-l comunice, el va face lucrul acesta în mod armonios, fără vre-un conflict între ceea ce gândește și ceea ce exprimă în cuvinte. Însă când nu deține adevărul, fie că este conștient sau nu de lucrul acesta, se va sesiza o discrepantă între ce simte și ce spune în cuvinte. De aceea este semnificativă examinarea manifestărilor, pentru a verifica în ce măsură ceea ce spune corespunde cu ce transmite manifestările fără cuvinte. Această verificare oferă indicii asupra valabilității raționamentului și poate dezvălui ceea ce cuvintele nu dezvăluie.

Așa cum am menționat mai sus, efectul de surpriză nu este atât de mare atunci când descoperim la partenerul de discuție semnale care reflectă un comportament necorespunzător, ci surpriza este mai mare atunci când constatăm la propria noastră persoană asemenea semnale.

ATITUDINE DE EVITARE

Una dintre atitudinile pe care o determină în părțile implicate un raționament deficitar este „evitarea“. Dar își dau seama oamenii cât de ușor este identificată o atitudine de evitare? Pentru partea care recepționează acest tratament semnalul este clar, este identificat imediat și este simțit la nivel acut. Când cineva este evitat, sentimentul este inconfundabil. Cu atât mai acută este senzația pentru cel evitat decât pentru cel care evită, cu cât este mai grea așteptarea pentru cel care așteaptă decât pentru cel care se lasă așteptat. În realitate, evitarea unei discuții nu este departe de așteptare. Pentru că și în acest caz cineva pune o întrebare și așteaptă răspuns, iar cel care evită răspunsul îl lasă în așteptare pe cel care a pus întrebarea. Pentru cel care evită este mai greu să-și dea seama că face aceasta, mai ales atunci când recunoașterea ar duce la implicații care ridică suspiciuni că n-ar deține răspunsul corect la întrebare. În acest caz el poate masca evitarea în așa fel încât să se convingă și pe sine la un anumit nivel de conștientă că ceea ce face el nu este, de fapt, evitare.

TREI MODALITĂȚI

1. O modalitate prin care persoana poate încerca să mascheze evitarea este să vorbească despre multe lucruri, despre

orice altceva, numai subiectul în discuție nu. Teama poate ocupa conștiința în așa măsură încât omul nu mai realizează ce mesaj transmite propriile manifestări. Iar, întocmai cum se spune despre animale, că ele simt când ne este frică, adică interpretează semnalele pe care le transmitem noi fără să ne dăm seama, tot așa, pentru cei din jur, pentru partenerul de dialog, evitarea va fi mai evidentă decât pentru persoana care o practică. Uneori masca nu îl ascunde de cei din exterior, ci doar îi dă impresia aceasta și, în realitate, îl păcălește tot pe el, asemenea struțului cu capul în nisip.

2. O altă modalitate de mascare a evitării o constituie folosirea de fraze neterminate, replici de jumătate, mesaje incomplete, idei parțiale, care nu conțin toate componentele raționamentului: început, cuprins, încheiere. Această practică poate crea impresia înșelătoare că nu este evitare, pentru că în realitate persoana nu se depărtează fizic, nici nu tace complet sau să schimbe subiectul ori să-l declare încheiat. Dimpotrivă, ea participă la discuție, răspunde chiar la obiect, numai că se exprimă într-o manieră incompletă. Uneori exprimarea este foarte scurtă, chiar monosilabică, literalmente.

Dar de ce să nu poată lumea să evite discuțiile? Dacă nu este de acord cu un subiect, nu ar trebui persoana să-l poată evita? Nu reprezintă aceasta unul dintre drepturile fundamentale ale omului, libertatea de exprimare, posibilitatea de a alege dacă și ce dorește să vorbească și ce nu, drept care ar trebui respectat de către cei din jur? Evident că fiecare are acest drept și nimeni nu trebuie să exercite presiuni sau să încerce să forțeze în vreun fel pe cineva să vorbească sau să nu vorbească. Inclusiv în cazurile penale, justiția recunoaște dreptul inculpatului la tăcere, dreptul de a evita, de a nu spune nimic.

Discuția de mai sus privitoare la evitare nu propune interzicerea acestei atitudini, ci doar întreabă dacă se pot stabili explicații și identifica motive când această atitudine este aleasă în cadrul dezbaterii noastre și în ce măsură concluziile sunt relevante pentru dezbaterea din materialul de față. Este un beneficiu personal atât pentru cine interpretează corect semnalele emise de comportamentul său, pentru că va reuși astfel să-și

identifice propria atitudine și să înțeleagă cât de sigură este baza pe care este așezată poziția pe care o susține. Dar posibilitatea identificării acestei atitudinii în cazul celorlalți, de exemplu a părții adverse în cadrul dezbaterii este, de asemenea, benefică. Sau, dacă am constatat la mine atitudinea aceasta, implicit conștientizez slăbiciunea argumentării și lipsa dovezilor în favoarea propriei poziții. Iar atunci mă întreb dacă nu este o întâmplare pură ca eu să nu dețin dovezi, însă poziția susținută de mine să fie totuși adevărată și ar fi posibil ca dovezile să existe, dar să le cunoască alții din tabăra care susține poziția mea. Atunci încerc să caut și să cer ajutor de la cineva care este mai bine documentat decât mine. Și un moment-cheie îl constituie întâlnirea cu persoana așa-zis documentată, dacă observ că manifestă aceeași atitudine: este mai bine documentată la tehnici de intimidare și mascare a atitudinii reale, care, pentru cel avizat, care a parcurs pașii identificând manifestările propriului comportament în mod corect, va fi evidentă. Când eu nu am dovezi și apoi nici cel de la care le așteptam nu le are, atunci am motive să încep să mă întreb în mod serios dacă nu cumva dovezile nici nu există. Și încerc să aflu ce m-a determinat la început să adopt poziția pe care o apăr și care, de fapt, nu poate fi apărată. Apoi voi putea privi obiectiv și asupra dovezilor oferite de partea adversă și voi fi deschis să analizez fără prejudecăți și varianta alternativă.

Dacă comparăm evitarea în alte domenii ale vieții, putem întreba logic când s-ar manifesta, în general, cineva într-o manieră ezitantă: când este invitat să participe la un joc sau întrecere sportivă la care are garanția unor șanse reale de a câștiga sau când domină riscul de a pierde? În cazul dezbaterii de față, cine se va cutremura mai tare și mai profund la perspectiva pierderii argumentului: ateul, pe care nu-l leagă nimic emoțional și care nu a investit sufletește deloc în acest subiect, sau creștinul, care și-a definit însăși esența persoanei, valorile, comportamentul și speranțele vieții în jurul și pe baza acestui subiect? Creștinul face în mintea lui o împărțire a întregii lumi în funcție de opțiunea vizavi de acest subiect: credincioși și necredincioși. Față de necredincioși, el se raportează în fiecare zi ca și față de o tabără adversă. Și consideră că

acestora nu le lipsesc doar abilități, informații și experiențe, ci ei ar fi chiar de o altă categorie morală. Este ușor de înțeles că acela care riscă pierderi mai mari va simți motive mai multe pentru a evita riscul sau orice confruntare care ar putea aduce acel risc mai aproape de el.

La un ateu evitarea dezbaterii de față nu atrage atenția în mod atât de evident, întrucât ateul, prin definiția sa, nu a avut niciodată o motivare puternică pentru a discuta subiectul, cu atât mai puțin vreo justificare pentru a-i convinge și pe alții să adopte o poziție sau alta vizavi de acest subiect. Însă în cazul unui creștin, pentru care, în virtutea convingerilor sale, motivația de a discuta, de a atrage atenția și de a împărtăși mesajul constituie o componentă principală a scopului său în viață, faptul de a evita dezbaterea de față prezintă un contrast vizibil față de atitudinea sa declarată și față de valorile care-i definesc ideologia. Când dezbaterea este propusă în mod civilizată, cu un interes sincer față de adevăr și fără insulte sau judecăți de valoare, atunci refuzul nenatural este semnificativ și scoate în evidență o contradicție în comportamentul persoanei.

3. A treia modalitate prin care unii aleg să mascheze evitarea unei discuții obiective pe baza ideilor propriu-zise și a argumentelor relevante o constituie bine cunoscuta strategie menționată și în titlul acestui capitol. Acesta este atacul la adresa persoanei care comunică ideea. Separat de dezbaterea religioasă, acest fenomen îl vedem frecvent la televizor în preajma alegerilor și cu ocazia campaniei electorale a diverșilor politicieni intrați în cursă. Pentru referirea la comportamentul specific și modul lor de exprimare în aceste situații există un termen dedicat. Afirmările lor sunt numite în mod semnificativ „declarații politice“. Așa se numesc afirmațiile politicianilor care nu sunt însoțite de argumente sau le lipsește un raționament transparent pe care se bazează concluziile exprimate de acele afirmații. Lor le este permis, în acest context, să rostească afirmații „gratuite“, acuzații fără acoperire. Ei nu sunt trași la răspundere în mod oficial pentru afirmațiile intrate în această categorie. Ceea ce fac ei în această situație reprezintă pur și simplu o expresie într-o formă sau alta a opțiunii proprii, însă

fără un raționament complet, deci fără un „de ce“ aferent respectivei opțiuni. Ei își exprimă pur și simplu susținerea sau dezaprobarea față de o variantă și, mai adesea, față de persoana sau grupul identificat cu respectiva variantă.

La o analiză atentă se poate constata un contrast între limbajul politicianilor, care constă în folosirea frecventă și liberală a unor termeni subiectivi și descrieri morale relative pentru a clădi argumente emoționale, și limbajul jurnaliștilor, care constă în raportarea obiectivă a unor fapte și care nu urmăresc niciun argument. Sau limbajul tehnic al specialiștilor, care constă în date verificabile, procedee transparente pentru argumente care respectă exigențele logicii.

În cazul politicianilor, ei se așteaptă să primească același gen de replici de la politicienii din tabăra adversă. Și așa se derulează întreg programul de la televizor: unul emite judecăți de valoare asupra a tot ceea ce spune și face adversarul, iar adversarul răspunde înapoi cu aceeași monedă. Astfel spectacolul la care asistăm se rezumă la eforturi de a găsi acuzații mai acide, care taie mai adânc și care provoacă durere mai mare. Este un război împotriva persoanelor din tabăra adversă. Singura preocupare o constituie discreditarea, amenințarea și dărâmarea adversarului. Angrenarea populației spectatoare se rezumă mai degrabă la instigarea emoțională decât la stimularea intelectuală.

Spre deosebire de această dezlănțuire necontrolată a declarațiilor politicianilor, forurile de control ale mijloacelor mass-media impun jurnaliștilor reguli de funcționare în spațiul public. Ele promovează o exprimare completă, prezentarea echidistantă a variantelor alternative, includerea tuturor opțiunilor existente și dreptul la replică din partea celui acuzat. Ele mai promovează informarea eficientă, orice citat să fie însoțit de sursa din care provine. Orice nume sau termen necunoscut să fie explicat și, în general, orice efort rezonabil posibil pentru a asigura atât exactitatea informațiilor, cât și evitarea înțelegerii denaturate din partea celor ce le ascultă sau le citesc.

De asemenea, în cazul specialiștilor și al savanților, în general, există norme care reglementează activitatea și declarațiile

oficiale ale acestora. Scrierile lor întâlnesc un mecanism de control atunci când sunt publicate în reviste de specialitate și sunt analizate critic de către partenerii lor din cadrul comunității științifice. În cadrul acestei analize critice orice afirmație, date, lucrări de referință, procedee, raționamente și concluzii sunt verificate de specialiști. Totul trebuie să fie exact, corect și demn de încredere.

În cazul dezbaterii religioase ne putem raporta la modelele exemplificate mai sus: 1) politicieni, 2) jurnaliști, 3) savanți. Avem în aceste modele și exemple bune, și exemple rele. Putem învăța pe care să le imităm și pe care să le evităm. Semnalele identificate în diferite moduri de manifestare reflectă o atitudine din spatele acestei manifestări. Însă, în loc să enumerăm o listă de semnale, cel mai eficient este să vorbim de atitudinea generală transmisă de acele semnale.

ATITUDINE POZITIVĂ

Când sunt evaluate acțiunile unei persoane, un exemplu de termen folosit pentru a descrie o atitudine pozitivă este că persoana este „de bună credință”. În cazul competițiilor sportive se folosește în același scop expresia „fairplay”. Iar la școală se poate caracteriza atitudinea pozitivă generală a elevului spunând că el „cooperează cu profesorul”.

Metoda ar fi eficientă și în cazul dezbaterii de față. Referitor la maniera în care are loc conversația, la manifestările părților implicate și la atitudinea personală reflectată de acestea, se poate întreba: Demonstrez eu prin ceea ce spun sau nu spun și, în general, participarea mea la această dezbaterie demonstrează că 1) sunt de bună credință, 2) manifest fairplay și, 3) într-un cuvânt, doresc să cooperez pentru înțelegerea cât mai clară a ideilor, schimbul cât mai ușor de mesaje și atingerea obiectivului corespunzător scopului dezbaterii?

O atitudine pozitivă, constructivă se deosebește de o atitudine dăunătoare în primul rând pentru că ea urmărește aflarea adevărului, nu câștigarea luptei. Deci 1) scopul determină 2) atitudinea, care este materializată în 3) manifestări și identificată de 4) semnale.

Dezbaterea noastră poate fi comparată cu domeniile de mai sus, de unde am împrumutat diferiți termeni descriptivi cu care putem defini o atitudine pozitivă. Dar ea mai poate fi comparată și cu orice alt proiect care pretinde muncă în echipă, iar acolo se poate exemplifica aceeași atitudine. Să zicem că o echipă de muncitori lucrează la construcția unui zid. Unul dintre ei are nevoie de ajutor și-i cere unui coleg niște materiale sau anumite unelte. Cel apelat poate răspunde fie cu o atitudine pozitivă, fie cu una negativă. El poate spune că nu înțelege ce i se cere, nu cunoaște denumirea materialelor sau a uneltelor cerute, ori nu știe care dintr-o listă cu mai multe sau unde se găsește. Sau, dimpotrivă, ar putea asculta cu atenție ce i se cere, să încerce să-și amintească dacă experiența din trecut îi poate fi de folos în vreun fel în situația de față. Dacă nu știe ceva, poate încerca să rezolve problema singur, apoi ar putea pune întrebări suplimentare pentru a înțelege cum poate ajuta cel mai bine. Chiar dacă afirmațiile sunt adevărate și într-un caz și în celălalt, ceea ce face diferența este atitudinea. În engleză este un proverb: „Acolo unde este voință se va găsi și o cale“. Deci dorința de a ajuta se va reflecta într-o atitudine de cooperare, iar afirmațiile vor fi selectate, ele nu este suficient să fie adevărate, ci trebuie să fie și rostite cu bună credință. Multe detalii ale discuției dintre acești colegi de lucru și posibilele atitudini și efecte implicate își găsesc corespondent în situația dezbaterii religioase.

Sarcina nu este grea, subiectul nu este dificil, iar problema nu este prea complicată pentru a putea fi rezolvată. Dezbaterea aceasta durează de multă vreme, provoacă conflicte profunde, iar părțile implicate nu dau semne de împăcare. De aceea, nu este de mirare că unii au impresia că problema trebuie să se datoreze dificultății subiectului în sine. Și, în consecință, unii îl consideră tabu. Totuși comparația cu alte domenii ale vieții demonstrează cu ușurință rolul factorilor externi care pot influența maniera discuțiilor. În orice domeniu și pe orice temă abordările pot fi de mai multe feluri. Chiar dacă la un anumit nivel lucrurile sunt clare și înțelese pe deplin de către specialiști, la alt nivel, discuțiile pot fi haotice, departe de adevăr și interminabile când sunt purtate de către amatori.

La fel și zidul construit de echipa de muncitori: construcția poate fi realizabilă și chiar făcută ușor, în termen scurt, simplu, cu resurse minime. Sau, dimpotrivă, ea poate părea de nerealizat, că este greu de făcut, durează mult, este complicat, sunt necesare multe resurse. Totul ține de metoda corectă și atitudinea potrivită — și în cazul zidului, și al dezbaterii.

Se întâmplă frecvent ca dezbateră să înceapă bine, într-un climat de calm și cu fiecare dintre părți interesate sincer de soluționarea problemei. Totuși, pe parcurs, lucrurile se denaturează, când una dintre părți fie se simte în dezavantaj, că poziția sa pierde din teren, fie în mod inconștient amenințată. Atunci începe să facă presupuneri referitoare la motivațiile celuilalt și să emită judecăți de valoare. Această atitudine dăunează tuturor: discuției, partenerului și autorului însuși.

DREPT LA REPLICĂ

În continuare citez o replică concretă primită la această dezbateră și o comentez:

„Problema e mult mai mare și se află în spatele discuției.“

„Unii vor să recunoască o autoritate superioară care ne conduce spre bine, iar alții consideră că ei sunt buricul universului, nivelul maxim de inteligență și voință la care se poate ajunge și nu vor să recunoască o autoritate superioară la care să se raporteze.“

RĂSPUNS: Mențiunea din prima frază a problemei din „spatele discuției“ înseamnă o referire la motivațiile personale ale celor implicați.

Mențiunile din a doua frază, că „unii vor“ și „alții consideră . . . și nu vor“ înseamnă interpretarea motivațiilor și emiterea unor judecăți de valoare asupra celor implicați.

Evitarea ideilor și a argumentelor care le susțin și recurgerea la atacuri la persoană, pe de altă parte, reprezintă o metodă discutată în acest capitol. Iar acum putem analiza (și cititorul o poate face pentru sine) exemplul replicii concrete citate mai sus pentru a vedea dacă și în ce măsură aspectele discutate în acest capitol se regăsesc în această replică.

CINE NU ARE DOVEZI FUGE DE VERIFICARE

⇒ BIBLIA PRETINDE „CREDINȚĂ“

Așa cum respectul se câștigă printr-un comportament adecvat, tot la fel și încrederea se consolidează în urma unor dovezi corespunzătoare. Totuși Noul Testament nu insistă asupra dovezilor, ci direct asupra rezultatului. Adică accentuează exagerat, în mod suspect și invers față de ordinea firească nevoia de „credință“.

Atunci când un om evită să răspundă la întrebări, nu este sigur, oscilează între răspunsuri contradictorii, acesta este un semn că ceva nu e în regulă. Ori nu deține răspunsul, ori îl deține, însă nu este unul avantajos și încearcă să îl ascundă.

Există câteva tipuri de întrebări la care religia dă răspunsuri oscilante, iar cel referitor la credința fără dovezi este unul dintre acestea. Ea nu are un răspuns simplu, unitar, consecvent la întrebări de genul: ce este exact „credința“, cum funcționează, pe ce se bazează și dacă dovezile contează? Răspunsurile primite aici sunt imprevizibile. Dacă la început se dă un răspuns și se cer lămuriri, se merge pe fir pentru a verifica implicațiile, a doua oară se va primi, adesea, un răspuns contradictoriu.

DEFINIȚIA CREDINȚEI

Termenul „credință“ implică noțiunea de convingere. Însă pe ce este bazată acea convingere? Pe parcursul primilor ani ai experienței mele religioase am considerat că credința este susținută în totalitate de dovezi, că este rezultată în urma dovezilor și este întreținută în mod direct de ele, în sensul că dovezi mai puternice determină în mod corespunzător o credință mai puternică. Dovezi mai multe înseamnă o credință mai sigură. Am crezut că este ca relația dintre doi oameni care se cunosc bine și, pe parcursul timpului, se manifestă consecvent într-un anume fel. Astfel nivelul de încredere crește între cei doi în sensul că fiecare este destul de sigur de

comportamentul celuilalt. Până aici, definiția credinței părea foarte normală. O puteam numi la fel de bine și intuiție, adică, bazat pe lungă experiență în care am văzut comportamentul unei anumite persoane, putem presupune unele acțiuni ca fiind previzibile referitor la viitor. Aceasta nu înseamnă nimic mai mult decât evaluarea unui factor de risc: cu cât am mai multe date la dispoziție, am mai multe scenarii verificate, cu atât dobândesc un nivel mai ridicat de încredere într-un anume pronostic. Indicatorul de măsurare a datelor din trecut corespunde cu indicatorul nivelului de încredere în pronosticul enunțat.

Asemenea evaluări a factorilor de risc se întâlnesc tot mai frecvent și sunt deja perfecționate în cadrul unor sisteme automatizate din industrie, din armată, din sănătate etc. Acest proces are loc în mod natural în oameni, iar în sensul acesta lucrurile nu diferă de la un om religios la unul nereligios. Practic ingredientele credinței nu conțin nimic străin, mistic, discriminatoriu — nu este un lucru specific religiei, ci în realitate este vorba de un principiu universal. Pentru orice om sănătos, aceasta reprezintă alegerea logică. Credința este prezentă și la nereligioși în măsura în care și ei dezvoltă un nivel de încredere în cadrul relațiilor cu lumea înconjurătoare: cu membrii propriei familii, cu societatea, cu anumite instituții, cu forțele naturii, inclusiv cu animalele. Nu întâmplător este atribuit termenul „credincios“ unui câine. Aceasta derivă din aceleași ingrediente: cunoaștere, comportament consecvent și durată de timp.

În cazul religiei, principiul funcționa în felul următor (conform înțelegerii mele de atunci): Biblia conține multe promisiuni făcute de Dumnezeu în trecut, iar până acum ele s-au adevărit toate. Credința înseamnă ca noi să privim cu încredere și la promisiunile consemnate în Biblie referitoare la viitor și să fim siguri că se vor împlini și acelea. Garanția o constituie dovada celor din trecut care s-au împlinit deja, nu a eșuat niciuna până acum. Totul părea în regulă, mai ales că promisiunile împlinite până acum au avut loc în trecut, deci ele nu pleacă nicăieri, ci rămân și sunt disponibile pentru noi, să le

putem verifica oricând pe îndelete. Să le întoarcem pe toate părțile și să ne întărim credința prin aceste dovezi palpabile. Presupunerea era că istoria va avansa și, pe măsură ce își va extinde investigațiile întâmplător sau intenționat asupra zonelor menționate de Biblie, rezultatul va fi invariabil confirmarea constantă a tuturor detaliilor despre promisiunile împlinite ale lui Dumnezeu din trecut.

Mai târziu — acum regret că a durat atât de mult și nu s-a întâmplat mai devreme — am descoperit că, în realitate, lucrurile nu stau deloc așa. Scenariile credinței presupuse în mintea mea erau făcute din poziția în care mă aflam atunci, adică din perspectiva unuia care nu cunoștea istoria. Primeam informații despre acest domeniu de cercetare de la cei aflați în tabăra religiei. Perspectiva este foarte diferită când oamenii din tabăra religiei vorbesc despre un domeniu cum este istoria, aflat în afara terenului propriu. Ceea ce nu cunoșteam nici eu, nici majoritatea creștinilor, în general, este că istoria ca ramură a științei moderne s-a dezvoltat începând cu doar trei-patru secole în urmă. Iar întreaga istorie a relatărilor miraculoase consemnate în textul Bibliei nu a fost confirmată niciodată, ci, dimpotrivă, când știința modernă (istoria recunoscută) a început să investigheze aceste relatări, a descoperit contrariul: ele nu se susțin. Mai multe investigații au însemnat mai multe contradicții ale presupunerilor religiei.

DEFINIȚIE NOUĂ

Atunci a urmat o nouă perioadă în cadrul experienței mele religioase. Din inerție, continuam să prețuiesc și să fiu atașat de Noul Testament și de credința în Dumnezeu. Dar, în același timp, perspectiva istoriei se consolida, iar dovezile contraziceau tot mai clar pretențiile religiei. Am rezolvat acea „tensiune“ printr-o înțelegere nouă a credinței Noului Testament, una care nu se bazează pe dovezi, ceea ce înseamnă că nu depinde de ele. Argumentele relevante au venit din două direcții pentru a susține această nouă definiție a credinței: 1) În primul rând este salvată credința, nu mai există tensiune, nu mai este atacată, amenințată, limitată, ci putea să se desfășoare liber fiindcă au fost înlăturate conflictele cu dovezile și rezulta-

tele cercetării științifice. 2) În al doilea rând, o studiere atentă a textului dezvăluie aceeași înțelegere promovată de însăși Noul Testament. Aceste două linii de argumentare se confirmă una pe alta și susțin în mod inevitabil că înțelegerea mea anterioară referitoare la definiția credinței bazate pe dovezi era greșită. Deși m-am bazat pe Noul Testament în prima perioadă, vreme de mai mulți ani nu sesizasem nuanța corectă a definiției de credință promovată de Noul Testament însuși. Eu porneam de la o idee preconcepută, chiar dacă acea idee era logică și acceptabilă în societatea modernă, și o induceam în textul citit. Nu lăsam Noul Testament să se exprime singur, iar eu să fiu gata să ascult care este versiunea pe care o transmite acesta.

Tot așa, necunoscut pentru majoritatea este traseul parcurs de domeniul dedicat al teologiei. Ce este teologia? Acest termen se referă la grupul erudiților care studiază religia. Acest grup de oameni era mult mai conectat cu masele creștinilor de rând timp de peste un mileniu și jumătate până a apărut știința modernă. Ei existau și acționau în contextul perioadei istorice în care trăiau (părinții bisericii din primele secole, pe care-i cunoaște toată lumea creștină erau teologi), când toată lumea era dominată de înțelegerea religioasă asupra realității. Atunci ideile teologilor erau populare și, deci, ei erau cunoscuți de popor. Când balanța s-a schimbat, iar ideile științei au început să fie contrare viziunii religiei, teologii au acceptat treptat explicațiile științei, au dat o interpretare modificată textului sacru. Ei au renunțat la mesajul literal al Noului Testament și au păstrat doar atitudinea interioară experimentată de oamenii secolului I, iar acum încearcă să o reproducă în epoca modernă, dar în alt context. Datorită acestui conflict ideologic, teologii nu mai sunt cunoscuți de masa creștinilor de rând. Pe scurt, teologii susțin mai nou credința fără dovezi, ei înțeleg că dovezile științifice contrazic credința în lucrurile literale conținute în textul Noului Testament.

Totuși, acum am renunțat complet la religie, deci inclusiv la genul de credință fără dovezi promovat de Noul Testament. De ce? Este adevărat că putem salva credința, iar Noul Testament

conține soluția acestei probleme. Totuși am ajuns să mă întreb: ce problemă rezolvă aceasta, nu cumva Noul Testament rezolvă o problemă creată tocmai de el însuși? Soluția oferită de Noul Testament este una suspect de incompletă. Credința este salvată de lipsa de dovezi, pentru că nu mai căutăm dovezi, este salvată de critici, pentru că-i ignorăm pe cei care critică.

Întreg acest efort aduce într-adevăr pace, scapă de îndoieli și elimină dușmanii credinței. N-ar fi un lucru rău, dacă asta vrem, dacă asta ne propunem, dacă așa e necesar. Dar nu se întreabă nimeni: De ce este de dorit obiectivul acesta de a salva credința. Cine sau ce anume ne-a adus credința și din ce cauză am decis s-o acceptăm de la început. Judecând mai atent răspunsul dat în însuși textul Noului Testament, alegerea de a fi 'nebuni' în ochii lumii, pentru a fi 'înțelepți' în ochii lui Dumnezeu (1 Corinteni 3:18, 19), m-a făcut să mă întreb dacă nu cumva aceasta poartă semnele unui „raționament circular“. Nu se rezumă raționamentul în esență la faptul că Noul Testament susține credința, iar credința susține Noul Testament? Atunci nici credința, nici Noul Testament nu se bazează pe ceva verificabil. Acesta este motivul pentru care m-am simțit obligat să abandonez credința cu totul. Ea nu este garantată de nimic, ci este susținută (artificial) doar de ea însăși.

ACCENTUARE SUSPECTĂ

Acum mă întorc asupra textului, descoperind diferite aspecte dintr-o perspectivă nouă. Și mă întreb dacă cu adevărat se dovedește o legătură suspectă între lipsa constantă a dovezilor și accentul mare pe care Noul Testament îl pune pe nevoia de credință. Există o corespondență: lipsa dovezilor este totală. Dar se reflectă aceasta într-o valoare absolută atribuită credinței? Mai mult decât noțiunea de credință în sine, mă interesează aspectul prezentării acesteia ca pe o necesitate și nivelul sau gradul de importanță acordat acestei necesități în raport cu alte cerințe și valori. Este credința accentuată, iar dacă da, la un nivel neobișnuit, exagerat?

Relevante sunt ambele aspecte: necesitatea credinței și accentuarea ei. Voi începe prin a ilustra primul aspect, cel al necesității, pe baza a trei exemple.

TREI EXEMPLE

1. Primul exemplu care ilustrează ideea: principiul cunoscut că „respectul nu se impune, ci se câștigă“. Faptul de a spune că respectul nu se „impune“ este aproape echivalent cu a spune că, în mod normal, nu se pune problema „necesității“ respectului și cu atât mai puțin accentuarea acestei necesități. Pentru a înțelege mai bine, să luăm cazul concret când respectul lipsește. Unde se află cel mai probabil problema, la cel ce nu oferă respectul sau la cel ce nu îl primește? În virtutea principiului cu care am început, că acesta nu se impune, ci se câștigă, concluzia ar fi că, în măsură mai mare, problema se află la cel care așteaptă și nu primește. Și mai puțin la cel care nu oferă. Cazul credinței Noului Testament, care nu oferă dovezi, în schimb prezintă credința ca pe o necesitate, seamănă cu cazul în care nu se dovedește nicio încercare de a câștiga respectul, dar el este totuși pretins. Iar în cazul în care acesta lipsește, vina este atribuită (în mod suspect) celui care nu îl oferă.

Cazul atitudinii unui om care provoacă o reacție din partea altuia: unul se comportă cinstit, celălalt răspunde prin a-i acorda încredere; unul spune o glumă, celălalt râde; unul face spectacol, iar celălalt răspunde prin aplauze. Ceea ce face primul reprezintă cauza, iar ce face celălalt este efectul. Dacă este normal să prezentăm cauza drept o necesitate, devine suspect să auzim invers, în lipsa cauzei să vorbim de necesitatea efectului.

2. Al doilea exemplu: o concluzie vine în urma unei argumentări. Concluzia reprezintă efectul, iar argumentarea este cauza. După ce este prezentată o argumentare, li se poate cere celor prezenți să formuleze o concluzie referitoare la cele auzite. Dar nu s-ar putea inversa ordinea, adică să cerem cui va o concluzie înainte să îi prezentăm argumentarea. Așa ca și în cazul exemplului anterior despre respect, după ce cauza funcționează, și-a făcut datoria, efectul aproape că vine în

mod natural, de la sine. De aceea noțiunea de necesitate este de așteptat să fie pusă lângă cauză, iar așezarea acesteia lângă efect devine suspectă.

3. Al treilea exemplu: în orice domeniu de activitate exercițiul repetat duce la învățarea unei aptitudini noi. Prima dată vine exersarea, apoi vine învățarea: fie o limbă străină, fie o meserie, un joc, un sport sau altceva. În mod normal este accentuată cauza, în acest caz exersarea. Astfel aceasta este considerată o necesitate, pentru că efectul, în cazul nostru învățarea, vine de la sine ca rezultat al cauzei. Este normal să auzim spunându-se că este necesară exersarea și nu ne-am mira dacă această necesitate ar fi repetată sau accentuată. Dar ne-ar părea incredibil de suspect să fie invers, adică în absența oricărei mențiuni a exersării, fără nicio recunoaștere a valorii exersării, să auzim că rezultatul este prezentat drept o necesitate, iar acesta să fie pretins și accentuat.

Pentru a ilustra motivul din spatele unei cerințe suspecte, putem folosi exemplul unui vânzător la piață. Dacă vânzătorul refuză să ofere detalii verificabile despre marfa vândută, dar are pretenția ca noi, în calitate de clienți, să credem pe cuvânt tot ce spune el, este nemulțumit când noi punem întrebări, când cerem garanții sau vrem să verificăm promisiunile sale și ne urgentează să cumpărăm în grabă, iar după ce am cumpărat produsele, el dispare fără urmă — nu ni se va părea un comportament dubios din partea lui? Nu am fi justificați să-l suspectăm că ascunde ceva, că spusele lui nu se pot susține și că nu sunt adevărate?

Pe fondul perspectivei oferite de exemplele de mai sus, putem spune că prezentarea pe care o face Noul Testament credinței este neașteptată. În alt context ar suna foarte suspect ca credința să fie lăudată și incredibil ca ea să fie considerată drept o virtute sau imposibil chiar o necesitate.

Noul Testament nu doar consideră credința astfel, însă nevoia de credință este accentuată în mod repetat. Ca număr de apariții, credința este menționată în toate cărțile Noului Testament și aproape că în fiecare capitol al fiecărei cărți ea constituie tema discuției. Este cea mai accentuată idee, este plasa-

tă pe primul loc, ea reprezintă scopul fiecărei cărți. Evanghelia a fost scrisă pentru ca noi 'să credem' (Ioan 20:31). Limbajul Noului Testament se referă la om din perspectiva credinței, iar lumea este împărțită pe această bază în „credincioși și necredincioși“. Evanghelia oferă viața veșnică cu o singură condiție necesară: „oricine manifestă credință“ (Ioan 3:16). Iertarea oricărui și a tuturor păcatelor se acordă nu în schimbul vreunei fapte, ascultări față de Lege sau alte compensații, ci a „credinței“. Un episod relevant pentru definiția credinței este descris în Evanghelie când Toma a cerut să verifice dovezi ca să poată crede. Iar Isus răspunde: „Fericiți sunt cei care nu văd și totuși cred“. — Ioan 20:29.

EVOLUȚIE

Toate observațiile obiective despre lumea înconjurătoare arată că 1) universul se transformă, 2) cauzele transformărilor sunt naturale, 3) legile naturii se datorează proprietăților materiei. Aceasta înseamnă, cu alte cuvinte, că nu a existat o intervenție străină, din partea lui Dumnezeu, ci că lumea materială pe care o vedem astăzi reprezintă efectul unui proces evolutiv care a durat de la începutul universului până acum și care continuă și în prezent.

13 Darwin nu a demonstrat evoluția, ci a propus-o ca pe o ipoteză foarte probabilă	111
14 Sistemul ecologic are 90% cauze explicate ⇨ logic intuim și restul de 10%	122
15 Viața a apărut prea târziu și prea lent ca să poată fi atribuită intervenției divine	147
16 Cometa ISON 23.11.2013 conține apă ⇨ deci Pământul nu e unic	152
17 Instinctul neînțeleș părea „implantat“ ⇨ acum e explicat (fără un Creator)	160
18 Asemănarea ADN între om și primate, între rasele de feline ⇨ e determinantă	169
19 Africanii au apărut primii, dar și seamănă cu primatele (cel mai mult)	172

DARWIN NU A DEMONSTRAT EVOLUȚIA, CI A PROPUS-O CA PE O IPOTEZĂ FOARTE PROBABILĂ

Evoluția este o teorie dezvoltată în etape, iar dovezile au fost descoperite în timp. Criticii acestei teorii l-au atacat adesea pe omul Charles Darwin și ideile sale. Totuși, Darwin nu a pretins niciodată că ar fi demonstrat această teorie în totalitate. Deci el este acuzat de ceva ce nici nu a pretins. Cu el doar a început teoria, de aceea e nedrept să fie atacate începuturile ei.

În cursul dezbaterii pe tema evoluției contra creației se aduc uneori argumente incorecte sau replici necorespunzătoare din cauza unei înțelegeri insuficiente a poziției adverse, a limbajului sau a contextului în care sunt exprimate afirmațiile din tabăra cealaltă.

Așa se întâmplă că mulți adepți ai creației aduc ca și argument împotriva evoluției diverse referințe la inițiatorul acestei teorii, anume autorul Charles Darwin. De ce? Întrucât nu cunosc activitatea exactă a lui Darwin și nici contribuția sa concretă la dezvoltarea teoriei, unii îi atribuie un rol pe care de fapt nu l-a avut, îl acuză de afirmații care nu-i aparțin și îl judecă pentru situații de care nu este responsabil.

Așezarea lucrurilor în perspectiva corectă este benefică pentru toate părțile implicate, precum și pentru subiectul dezbătut în sine: să clarificăm ceea ce este perceput confuz, să reformulăm ce nu este înțeles pe deplin, să precizăm pozițiile reale de la care pleacă fiecare dintre părți, să ne asigurăm că știm exact care este subiectul în discuție, ca să nu acuzăm lucruri pe care oricum nu le susține nimeni.

Evident că a clarifica pozițiile fiecărei părți nu este deloc echivalent cu a fi de acord cu vreuna dintre părți sau a accepta ceea ce spun ele, ci efectiv înseamnă că știm mai bine care

sunt opțiunile. Decizia rămâne în dreptul fiecăruia, neinfluențată de nimic din exterior, dar vom ști mai exact între ce și ce se face alegerea.

Însuși apostolul Pavel, în Noul Testament, spune că lovește cu pumnul, dar 'își dirijează loviturile' și 'nu lovește în vânt' (1 Corinteni 9:26, 27). Dacă un creștin îl acuză pe Darwin de lucruri pe care el, de fapt, nu le-a afirmat și nu le-a făcut, nu înseamnă aceasta că acel creștin poate fi asemănat cu unul care 'lovește în vânt'? Sau, dacă cineva prezintă teoria evoluției de astăzi prin prisma inițiatorului ei, cu 200 de ani în urmă, nu ajunge el să ofere mai degrabă o imagine deformată, derutantă, ca și sunetul confuz al unei trompete care transmite un semnal neclar, după cum se exprimă tot apostolul Pavel în aceeași scrisoare? — 1 Corinteni 14:8.

UN ARGUMENT

Situația este delicată, însă răbdarea și echilibrul manifestat în cursul dezbaterii reprezintă virtuți necesare și importante care pot ajuta la învingerea prejudecăților și a piedicilor care apar. Și, în același timp, acestea vor câștiga respectul și aprecierea din partea tuturor participanților la discuție. Personal sunt, în general, de părere că trecerea cu succes a unui obstacol, a oricărui obstacol, este semnificativă din perspectiva atitudinii personale și a deschiderii personale precum și a șanselor potențiale ca și alte obstacole să fie rezolvate. În cazul de față, dacă persoana reușește să dobândească o înțelegere mai clară a poziției adversarului, adică să realizeze diferența între presupunerile anterioare bazate pe ceea ce spun alții și sensul determinat de contextul propriu, adică versiunea auzită din gura autorului însuși, iar, în urma acestui proces, acceptă ajustarea unei perspective greșite, acesta constituie un adevărat test al atitudinii și implicit al motivării, care poate garanta succesul sau eșecul întregii dezbateri.

În egală măsură, eșecul unui singur argument poate semnaliza anticiparea unui eșec al întregii dezbateri. Acest blocaj poate fi suficient ca să-i facă și pe ceilalți participanți să renunțe la încercări ulterioare. Poziția persoanei care demonstrează o problemă de atitudine care o împiedică de la rezolvarea unui

argument riscă să fie compromisă în întregime. Deoarece ea poate fi suspectată că aceeași motivare, care o împiedică să privească obiectiv un argument, a împiedicat-o de la un raționament corect și în privința altor puncte de pe agenda sa, pe care le susține, și astfel se pierde încrederea în calitățile și valoarea poziției sale în ansamblu.

Un exemplu relevant în această privință îl constituie orice campanie electorală, unde lumea își alege candidatul favorit, de cele mai multe ori, deja la începutul perioadei și nu, cum ar fi de așteptat, la sfârșit, pentru a justifica întregul efort al demersului campaniei. Oamenii reacționează la primul argument și se poziționează deja de o parte sau de alta. Iar argumentele ulterioare sunt pur și simplu privite prin prisma poziției deja adoptate. De aceea un argument este semnificativ. Revenind la subiectul acestui capitol, adversarii evoluției se leagă de multe detalii referitoare la persoana lui Darwin: ce a spus sau ce a crezut el. Pentru că ei își imaginează că Darwin contează și că este important pentru teoria evoluției și acum. Că un atac reușit împotriva lui înseamnă un atac reușit și împotriva teoriei evoluției.

Totuși înțelegerea raportului dintre Darwin și această teorie, între contribuția lui și modul în care funcționează știința, va dezvălui dacă și în ce măsură referințele la el sunt relevante în cadrul dezbaterii de față.

În privința aceasta, modelul după care funcționează religia diferă de cel al științei. În cazul religiei, dacă fondatorul creștinismului, Isus, poate fi criticat cu succes, cel puțin în câteva aspecte, sau chiar și numai într-unul singur, atunci este afectat și mesajul său. Și prin el are de suferit întreg creștinismul. De aceea este foarte probabil ca adepții creației să creadă că același lucru este valabil și în cazul lui Darwin. Fiind influențați de experiența modelului creștin, ei privesc știința conform aceluiași model.

Un domeniu în care funcționează modelul acesta se găsește în politică. Acolo omul contează, dacă este discreditat sub orice aspect, el își poate pierde funcția. Sau, în campania electorală, dacă adversarii descoperă ceva compromițător

despre un candidat, ei pot folosi acel detaliu pentru a-l denigra și implicit pentru a-l împiedica să câștige alegerile. Astfel, datorită unei probleme a candidatului principal are de suferit și echipa, dar și cauza susținută de aceștia.

Spre deosebire de aceste domenii, știința este un domeniu tehnic, iar modelul descris mai sus nu se regăsește aici. Știința este definită de principii diferite fundamentale. După cum am explicat în capitolul 1, știința se bazează pe observații — este ceva obiectiv, iar religia se bazează pe experiență — ceva subiectiv. Aici funcționează un model total diferit. Cum ar fi să mai vorbească cineva astăzi despre primii oameni care au descoperit gravitația, electricitatea, camera foto etc.? În continuare voi enumera patru implicații ale acestui fapt asupra subiectului nostru de discuție:

PATRU IMPLICAȚII

1. Știința se bazează pe observații. Implicația imediată este că nu se bazează pe oamenii care fac observațiile. Ideea este ilustrată și de proverbul: „Dacă nu-ți place mesajul, nu te răzbuna pe mesager, care doar transmite mesajul“. Darwin este mesagerul, observațiile sale sunt mesajul. Teoria evoluției s-a detașat de Darwin ca persoană, iar acum ea se bazează exclusiv pe mesajul lui.

2. Observațiile sunt obiective. Știința le acceptă numai dacă și alții le pot verifica. Implicația imediată este că primul observator este la fel de irelevant precum este oricine după el. În procesul acesta nu contează nici persoana, nici cine a fost primul, atâta vreme cât observațiile lui au putut fi repetate de către alții. Darwin nu mai contează, omul este înlocuibil în procesul acesta.

3. Darwin a început investigațiile, dar mediul și durata de timp disponibile nu i-au permis decât un nivel limitat de aprofundare a subiectului și de dezvoltare a teoriei. Evident, știința în general și teoria evoluției în particular au progresat mult față de momentul începuturilor lor. Orice atac la adresa lui Darwin și a activității lui înseamnă un atac la o perioadă și un nivel de dezvoltare a teoriei care este depășit și nu mai este recunoscut nici de către tabăra din prezent a evo-

luției. Este justificat un atac care evită înfruntarea poziției actuale a acestei teorii pentru a înfrunța, în schimb, stadiul ei începător?

4. Dacă Darwin credea în existența lui Dumnezeu și chiar într-o intervenție a sa la un anumit nivel în creație, după cum atrag atenția adversarii evoluției, iar evoluționiștii de azi preferă mai degrabă ateismul este, de asemenea, irelevant, întrucât teoria evoluției este preocupată doar de varietatea speciilor și susține că Dumnezeu nu este responsabil pentru aceasta. Ea susține că ele nu au apărut separat, ci sunt înrudite și s-au transformat una din alta ca urmare a factorilor de mediu. Totuși, dacă, în afara acestui proces evolutiv, există Dumnezeu, iar el a creat prima celulă vie, din care toate celelalte au apărut fără intervenția lui directă, nu mai este relevant pentru evoluția însăși. Ea rămâne neschimbată indiferent dacă acel Dumnezeu ar exista sau nu.

Totuși, știința nu a preluat de la Darwin nimic legat de credința lui în existența lui Dumnezeu, iar faptul că Darwin personal cunoștea un procent foarte mic față de descoperirile pe care le-a acumulat știința actuală, iar lumea în care a trăit el împărțășea convingeri mult diferite față de societatea actuală, aproape că explică de ce. Cine vrea să folosească exemplul acelui om pentru a susține existența lui Dumnezeu și astăzi ar însemna să aleagă un nivel depășit în locul competenței comunității științifice moderne avansate.

Pe lângă aspectul epocii și al nivelului depășit, cât de relevant este sau cât de puternic poate fi argumentul că acel om, sau oricare altul, crede și astfel să credem și noi? Nu seamănă aceasta mai degrabă cu un argument emoțional și nu ar fi mai logic să ne bazăm pe dovezi în schimb? Eventual, dacă totuși vrem să folosim exemplul unei persoane, să-l folosim din perspectiva dovezilor pe care s-a bazat la rândul său sau pe care ni le transmite și nouă.

Dacă luăm în considerare legătura suspectă între nivelul de cercetare scăzut și credința în existența lui Dumnezeu, am avea motive să întrebăm dacă credința lui Darwin în Dumnezeu prezentă în contextul unui nivel de înțelegere redus și absența

corespunzătoare a credinței în Dumnezeu a comunității științifice actuale în contextul unui nivel de înțelegere semnificativ mai avansat nu este determinantă. Și, în consecință, să ne întrebăm dacă în cazul lui Darwin credința lui nu poate fi considerată cumva inerție. Ceea ce a investigat din moștenirea conceptuală, l-a dus la convingeri schimbate. Astăzi cercetarea completă a dus la schimbarea tuturor concepțiilor moștenite. Așadar întrebăm: Dacă Darwin trăia, dacă avea la dispoziție informațiile de astăzi, nu cumva ar fi renunțat și el la credința în Dumnezeu?

CONTRIBUȚIA LUI DARWIN

Referitor la contribuția concretă a lui Darwin, să vedem ce anume a spus și ce nu a spus el? Putem spune că, pe cât de mare a ajuns efectul teoriei, pe atât de infimă a fost cauza inițiată de Darwin. Am putea face o asemănare cu un telescop pe care cineva îl mișcă puțin, indiferent cine îl mișcă, iar distanța la care se mișcă punctul observat este în mod corespunzător infinit mai mare. Cauza este foarte mică, efectul, în schimb, este foarte mare. Așa cum afirmă titlul acestui capitol, Darwin nu a demonstrat complet teoria evoluției, iar el nici nu a pretins că ar fi demonstrat-o în toate detaliile. Acesta este motivul principal pentru care acuzațiile împotriva lui trebuie întâi să țină cont care a fost aportul lui exact la această teorie. Pentru a evita riscul de a critica ceva ce de fapt el nici nu a pretins. Dacă cineva astăzi se străduiește să arate că Darwin nu a demonstrat teoria evoluției, acest lucru ar reprezenta o risipă de efort. Și ar fi irelevant, tocmai pentru că pornește de la o premiză neverificată. În realitate, Darwin a prezentat descoperirile proprii referitoare la un singur aspect (sau foarte puține) al acestei teorii.

El a declanșat doar scânteia care în cele din urmă a aprins un foc mistuitor mare. A atras atenția doar asupra vârfului aisbergului, care s-a dovedit mult mai extins sub apă. El însuși nu a conceput decât o mică fracțiune din dimensiunea teoriei și nu era conștient de implicațiile ulterioare ale activității sale modeste. El a zgâriat doar la suprafață fenomenul și nu știa cât reprezintă întregul.

Experiența lui Darwin nu a reprezentat o acțiune activă, ci reactivă. Aceasta în sensul că el nu și-a propus să ajungă să susțină teoria pe care o cunoaștem noi astăzi. El nu pornise cu ideea teoriei în minte și nici nu auzise teoria undeva, la cineva. Iar efortul lui nu avea scopul de a demonstra altora o teorie. El nu reprezenta vreo cauză, nu pornise asemenea lui Isus sau a unui alt profet, care are de îndeplinit o misiune definită, știută dinainte.

EXEMPLUL FLUTURILOR

Într-un cuvânt, el a studiat atent natura și a fost impresionat de diversitatea ei. Aceasta l-a determinat să se întrebe în legătură cu sursa și cauzele acestei diversități uimitoare. De exemplu, pentru început lui i-au atras atenția niște diferențe extrem de minore între unele specii aflate în zone geografice diferite. Aceasta l-a determinat să se întrebe dacă era vorba de specii diferite sau putea să fie de fapt aceeași specie. Apoi el a remarcat și variații corespunzătoare ale mediilor în care trăiesc aceste specii. În mod concret, a observat un soi de fluturi care păreau să fie aceeași specie în două locuri diferite. Singurul lucru diferit la ei era culoarea: într-un loc fluturii aveau culoare cenușie, iar în celălalt o nuanță viu colorată. Această diferență se corela cu o diferență între mediul natural al zonelor în care s-au găsit fluturii: mediul din zona fluturilor cenușii era și el de culoare cenușie, iar mediul din zona fluturilor viu colorați era și el viu colorat. Aceasta l-a determinat în mod firesc să se întrebe dacă nu cumva există o legătură causală între varietatea mediului natural și varietatea fluturilor din respectivele medii diferite în care trăiesc. Era pur și simplu o reacție obișnuită la constatări făcute de el despre lumea înconjurătoare.

Pe cât de simplă și de firească ar putea părea întrebarea lui Darwin astăzi, la vremea aceea, ea punea la îndoială și propunea o variantă contrară înțelegerii general acceptate – nu doar de întreaga societate contemporană lui, dar și singura variantă prezentată milenii la rând, de când este atestată existența speciei umane. Până atunci, se credea că Dumnezeu a creat totul în mod individual, deci orice varietate era creată separat: atât varietățile de floră cât și de faună. Iar faptul că unele trăiesc

într-un loc, iar altele în altul se datorează planului bine stabilit de Dumnezeu. Acum Darwin propunea posibilitatea unor variații naturale în cadrul aceleiași specii. Chiar dacă specia a fost creată inițial de Dumnezeu, el vorbea doar de variațiile minore din cadrul unei specii, că acestea ar putea apărea fără intervenția ulterioară directă a lui Dumnezeu.

Iar, în privința alegerii variațiilor în funcție de mediu, el a propus că selecția a putut avea loc în mod natural. Adică, în loc să fie puși de cineva personal, toți fluturii cenușii într-un loc iar pe cei viu colorat în alt loc, corespondența cu diferența de culoare a mediilor respective din cele două locuri, l-a determinat să se întrebe dacă inițial poate fluturii de ambele culori erau prezenți la același loc. Cei de aceeași culoare cu mediul înconjurător erau avantajați în mod natural pentru că erau camuflați mai bine, iar răpitorii care vânează fluturi îi vedeau mai ușor pe cei necamuflați. Datorită acestui factor în raportul dintre pradă și răpitori, cei camuflați au reușit să supraviețuiască în acel loc, în timp ce restul au dispărut. Astăzi numim acest proces cu un termen dedicat: „selecția naturală“.

Evident cele două variante, evoluția și creația, sunt diametral opuse, iar concluziile acestei dezbateri au implicații corespunzător contradictorii la toate nivelurile. În timp, peste generații au fost dezvoltate explicații pentru toate aspectele. Însă Darwin, la vremea aceea, s-a limitat la perspectiva acestui singur principiu descris.

Titlul capitolului de față afirmă că Darwin a prezentat o „ipoteză foarte probabilă“. Pe ce anume se bazează și în ce măsură era probabilă această ipoteză? Baza o constituie observațiile concrete făcute de Darwin, de genul exemplului menționat mai sus referitor la varietățile de fluturi descoperite în medii corespunzător diferite. Reprezintă aceasta o bază solidă, sunt suficiente aceste constatări pentru a fi convingătoare, iar ipoteza să poată fi considerată probabilă? Bineînțeles că în contextul volumului mare de critici la adresa teoriei din partea comunității religioase, care s-a împotrivit acesteia în ultimii 100 de ani de la apariția ei, se poate pune la îndoială șansa ca ipoteza să fie probabilă. Dar care era situația la vre-

mea apariției acestei propuneri și a lansării ipotezei? Balanța probabilității este determinată statistic de greutatea pusă de o parte și de alta a cântarului. Dacă într-o parte adăugăm puțin, iar în cealaltă mai mult, evident balanța va înclina în direcția părții care cântărește mai greu. Totuși balanța poate înclina și în direcția unde se află puțin, atunci când de partea cealaltă se află și mai puțin sau deloc (puțin este întotdeauna mai mult decât nimic).

Este semnificativ faptul că deși baza oferită de Darwin era slabă, iar dovezile, minime, majoritatea structurilor societății și comunitatea științifică, în general, au acceptat relativ repede teoria nou-propusă. Pe de o parte, puterea se găsește în ideea însăși. Ideea sugerată este de sine stătătoare, se recomandă prin ea însăși. Situația este evident comparabilă cu fenomenul revoluției religioase cauzate de propunerile pentru dezbateri conținute în tezele lui Martin Luther. Ceea ce a dus la reforma protestantă au fost ideile însele, nu dovezile și nici dezbaterile propriu-zise, ci a fost destul ca lumea să audă ideile propuse și să-și dea seama că acestea sunt adevărate. În introducerea capitolului am menționat că, în general, cele mai multe idei au nevoie de soluționarea unui singur obstacol. Cine acceptă un argument sunt șanse să accepte și altele, iar cine nu acceptă unul, sunt șanse minime să accepte altele. Așa s-a întâmplat și cu teoria propusă de Darwin și cu ideile propuse de Luther. Foarte multă lume le-a acceptat din prima, în timp ce alții azi nu le acceptă nici după ce au primit multe dovezi suplimentare.

ȘANSELE CREAȚIEI

Am vorbit mai sus despre „puținul“ pus pe cântar de Darwin spre dezbateri. Dar ce se afla pe partea cealaltă, ce alternativă propunea religia la varianta lui Darwin? Ce dovezi putea oferi religia în sprijinul variantei tradiționale, care susține că:

- mediul a fost conceput așa ca să fie potrivit pentru fluturii care au venit ulterior (mediul pentru fluturi, nu fluturii datorită mediului)
- Dumnezeu a făcut și culoarea mediului, și pe cea a fluturilor și a așezat fluturii în locul potrivit pentru a le oferi protecție prin camuflaj.

Este varianta acceptată de milenii. Dar cât este de credibilă, câtă greutate are ea dacă este pusă pe cântar alături de propunerea nouă, făcută relativ recent de Darwin? Mai jos voi enumera patru argumente relevante pentru această întrebare:

PATRU ARGUMENTE

1. Conform textului sacru, lucrarea de creație a lui Dumnezeu a încetat odată cu apariția primei perechi umane, cu milenii în urmă. Ca și orice alt aspect al mediului natural, zonele geografice observate de cercetători sunt susceptibile schimbării. Deci ceea ce vedem acum nu a fost întotdeauna așa, nu avem nicio garanție că o zonă a rămas la fel de la presupusa creație.

2. Fluturii se deplasează și migrează așa cum fac majoritatea vietăților. Deci nu avem nicio garanție că o specie observată acum se află în același loc de la momentul presupus al creației. Textul sacru pomenește un potop global pe vremea personajului Noe, care a „alungat“ orice viețuitoare de uscat de la locul ei. Ideea că fluturii fiecărei specii se află în zonele găsite azi datorită lui Dumnezeu este contrazisă de acest aspect al mutării lor.

3. Orice avantaj pentru un animal este un dezavantaj pentru cele aflate deasupra sau dedesubt pe scara lanțului trofic. Este dezavantaj pentru cele vâdate, cât și pentru cele care îl vânează pe respectivul animal avantajat. De aceea atribuirea situației avantajoase, în cazul nostru camuflajul datorită alegerii culorilor, intervenției divine pentru binele unei specii ar fi o favorizare nejustificată, având în vedere că, în același timp, este nefavorabilă altor viețuitoare create tot de Dumnezeu.

4. Motivul pentru care un animal are nevoie de protecție este pentru că îl vânează un alt animal. Dacă același Dumnezeu presupunem că le-a creat pe ambele animale, ar însemna că, pe de-o parte, el a dotat pe unul cu instrumente de atac, iar, pe de altă parte, s-a îngrijit ca celălalt să beneficieze de mijloace de apărare pentru a contracara eficiența celui dintâi. Logic se poate întreba: nu era mai ușor dacă le făcea să nu se mai atace deloc de la început?

CONCLUZIE

Din patru unghiuri de vedere diferite varianta creației propusă de religie apare slabă, nu e susținută, ci contrazisă de realitate, nelogică și mai degrabă improbabilă. Acesta este unul dintre motivele pentru care varianta propusă de Darwin a fost acceptată relativ repede de un procent atât de mare din populație: evaluarea comparativă a celor două variante disponibile. Prima nu este nici logică nici susținută de realitate, pe când a doua a rezultat în urma analizei obiective, care este atât logică cât și susținută de realitate.

Al doilea motiv al succesului surprinzător al variantei lui Darwin îl constituie contextul istoric și nivelul evoluției societății de la acea vreme. Rațiunea umană ajunsese să clatine din temelie învățăturile și concepțiile tradiționale din mai multe domenii ale vieții în cadrul unui proces care începuse să câștige teren cu mai bine de un secol înainte. Ideea lui Darwin, deși nouă, la început și incompletă, a găsit rezonanță în oamenii de la acea vreme pentru că mintea lor a fost formată. Terenul fusese deja pregătit, evenimentul era aproape „așteptat“, chiar inevitabil. Lumea se afla la acel punct în acel moment. Se ajunsese la un anumit stadiu de dezvoltare datorită progresului paralel și simultan din toate celelalte domenii. S-au făcut pași pe un drum care nu mai permitea revenirea la perioada anterioară. Evul Mediu fusese depășit ireversibil. În același context se explică și succesul revoluției reformei religioase pornite de la ideile lui Martin Luther, menționat mai devreme.

Având o privire de ansamblu, acum înțelegem că succesul teoriei a fost determinat de logica și susținerea realității, pe de o parte, iar contextul istoric, pe de altă parte. Însă deloc omul care a propus-o prima dată. Teoria evoluției este detașată de Darwin, în aceeași măsură în care astăzi credința protestanților este independentă și nu poate fi afectată în niciun fel de persoana fondatorului Luther.

SISTEMUL ECOLOGIC ARE 90% CAUZE EXPLICATE

⇒ **LOGIC INTUIM ȘI RESTUL DE 10%**

Natura funcționează singură, de aceea este numită „sistem ecologic“. Chiar dacă unele fenomene nu sunt înțelese (încă), ele pot fi intuite în baza celor descoperite până în prezent. Iar dacă până acum toate cercetările au descoperit cauze materiale, este de așteptat ca și cele necunoscute (încă) să fie tot materiale – deci nu o presupusă influență a lui Dumnezeu.

Ecosistemul, sau sistemul ecologic, reprezintă denumirea pe care o dăm unei porțiuni de natură dintr-o anumită zonă geografică. Cercetările lui Darwin s-au concentrat asupra variațiilor observate la membrii aceleiași specii care trăiesc în medii naturale diferite în zone geografice separate. Este numit sistem ecologic un asemenea mediu natural independent pentru că e de sine stătător. Supraviețuirea fiecărei specii din floră și din faună este determinată de una sau mai multe specii prezente în acel loc. Speciile au nevoie una de cealaltă, se susțin reciproc, deci sunt interdependente, iar supraviețuirea speciilor individuale asigură supraviețuirea sistemului ca întreg. Acel mediu mai este numit astfel și pentru că este separat de alte medii din alte zone, nu depinde de ele și este diferit de ele. Fiecare sistem ecologic este unic, iar acest lucru l-a studiat Darwin: diversitatea, varietatea speciilor care se observă în urma comparației dintre mediile diferite în care trăiesc acestea.

PROPRIETĂȚILE SISTEMULUI

Astăzi termenul este mai bine definit, iar noi suntem bine familiarizați cu discuția despre proprietățile-cheie ale acestuia: *echilibrul fragil* și capacitatea sa de *regenerare*. Ambele proprietăți au captat atenția în epoca modernă în special datorită efectului pe care îl are activitatea omului asupra naturii (de exemplu defrișări, vânat excesiv, poluarea, încălzirea globală).

Studiul sistemelor ecologice a avansat mult față de nivelul primelor observații consemnate de Darwin. El a identificat câteva interacțiuni între factorii de mediu și efectul acestora asupra unor specii. Astăzi s-a identificat acest tip de interacțiuni la toate nivelurile și între toate elementele constitutive ale sistemului ecologic. Astăzi cunoaștem explicația acestor interacțiuni, știm că ele sunt determinate de nevoile, respectiv de proprietățile fiecărui element. Întreg sistemul există și funcționează pe baza dependenței elementelor participante unul față de altul. Fiecare element participă la funcționarea sistemului, pentru că ia ceva și, la rândul lui, dă altceva în schimb. Ceea ce aruncă unul ca reziduu preia altul ca necesitate, iar echilibrul se obține când toate elementele își găsesc locul potrivit cu rolul pe care îl îndeplinesc individual în cadrul întregului.

În cadrul unui asemenea sistem aflat în echilibru au loc mai multe fenomene care au fost studiate de biologi, botaniști, fizicieni, chimiști și alți specialiști în domeniile care definesc sistemul. La fiecare nivel au loc reglaje pe care le înțelegem atât individual, cât și grupat sau ca întreg. Reglajul general este rezultatul sumei reglajelor parțiale, care, la rândul lor, sunt rezultatul reglajelor individuale ale fiecărui element, care, evident, este determinat de structura unică, nevoile și proprietățile particulare ale acestuia. Datorită acestui lanț de cauze materiale cunoscute, putem spune că reglajul se produce de la sine, ca urmare a proceselor naturale implicate. Reglajul, în acest context, reprezintă doar un alt termen pentru echilibru, întrucât ambele se referă la același lucru.

SOCIETATEA ȘI PIAȚA

Pentru ilustrare voi face referire la două situații asemănătoare: societatea și piața.

1. Primul exemplu: diferite grupuri de oameni. Societăți omenești specifice sunt definite în funcție de zona geografică în care trăiesc, de cultura moștenită și alți factori implicați. Aceste societăți funcționează în mare măsură la fel ca și sistemele ecologice din natură, pe baza interdependenței oamenilor care alcătuiesc grupul. Fiecare individ beneficiază de ceea ce oferă grupul, iar ceilalți beneficiază de contribuția adusă de individ. Fiecare își găsește un rol și un loc în societatea respectivă. Ca-

racteristicile fiecărei societăți pot fi unice, iar societățile diferă una de alta, însă în cadrul oricăreia dintre ele se realizează un reglaj propriu datorită adaptării individului la restul grupului. Reglajul se realizează de la sine în sensul că el nu este stabilit sau întreținut din exterior, ci este rezultatul sumei reglajelor care se stabilesc în interior, în baza relațiilor individuale și comune ale membrilor grupului.

2. Al doilea exemplu: piețele comerciale. Cu referire la acestea, este foarte familiar limbajul, în domeniile de specialitate, că se reglează singure. Este vorba de reglajul determinat de raportul cerere-ofertă. În funcție de cantitatea și calitatea produselor, dar și de numărul de cumpărători se stabilește un preț. Marfa își găsește un loc pe listă și parcurge un traseu specific. Indiferent câte produse sunt în circuit, câte categorii de sortimente, grade de calitate, cât e volumul de cereri și care sunt pretențiile clienților, reglajul pieței în ansamblul ei este determinat de totalitatea reglajelor individuale. Se declară că reglajul îl face piața singură în sensul că el este produs de către mecanismele proprii acesteia și nu este stabilit prin impunerea lui artificială din exterior. Un caz cunoscut și anunțat frecvent este cel al cursului valutar: uneori se spune că este real, adică a fost stabilit de piața însăși, alteori nu este real, pentru că a fost influențat de intervenția băncii naționale, care i-a impus o valoare artificială, fie prin cumpărare, fie prin vânzare masivă de valută pe piață.

Cum am putea ști dacă reglajul este unul artificial, pe care l-a stabilit cineva din afară sau este unul natural, care s-a format de la sine? Această concluzie rezultă în urma analizei elementelor constitutive individuale: când fiecare are o explicație corespunzătoare pentru rolul și locul său natural, atunci reglajul general este natural. Însă când se identifică undeva ceva în mod nejustificat în plus sau în minus, care nu are o cauză internă, atunci cauza este externă. Reglajul este artificial din cauza influenței parțiale sau totale din exterior.

Dar cine deține informația și se poate pronunța în privința lui, dacă este un reglaj natural sau nu? În primul rând, răspunsul este: cine cunoaște rezultatele analizei tuturor reglajelor in-

dividuale care compun sistemul și care stabilește dacă reglajul sistemului întreg este sau nu natural. În limbaj concret, specialiștii în domeniu sau de cele mai multe ori un grup de specialiști alcătuit din reprezentanți ai mai multor domenii. Dar, în afară de acești specialiști, noi ceilalți, restul lumii din afara comunității științifice dedicate, avem vreo șansă să putem cunoaște rezultatele detaliate, complete ale acestei analize? Desigur. Vom putea să le cunoaștem în măsura în care, la rândul nostru, citim aceste rezultate în materialele publicate de respectivii specialiști pe această temă.

NATURAL VS. ARTIFICIAL

În cadrul dezbaterii între evoluție și creație o tabără susține reglajul automat realizat singur de către sistem, în timp ce tabăra cealaltă susține ideea unui reglaj efectuat, cel puțin parțial, de către Dumnezeu personal. Legat de rezultatele analizei și cei familiarizați cu respectivele rezultate, cum credeți că se corelează aceste grupuri: în ce proporție susțin varianta reglajului natural, de la sine, cei familiarizați și cei nefamiliarizați cu rezultatele analizelor? I se pare cuiva suspect faptul că majoritatea celor familiarizați cu rezultatele tind să aleagă varianta reglajului independent, iar cei nefamiliarizați cu ele preferă varianta reglajului „asistat“ de Dumnezeu, iar diferența tinde să se adâncească proporțional cu nivelul de familiarizare, până ajunge să fie o opțiune unanimă?

În acest context, cât de justificat este să ne așteptăm ca cei care susțin varianta reglajului asistat de Dumnezeu să o facă pe bază de dovezi? Indiciile ni le oferă, pe de-o parte, faptul că tabăra aceasta este formată din cei care nu sunt familiarizați cu cercetările în general și, cu atât mai puțin, cu rezultatele acestor analize. Iar, pe de altă parte, cei familiarizați cu dovezile oferite de studiul naturii optează în mod declarat pentru varianta reglajului natural.

Dacă pot accepta că sistemul ecologic funcționează și se menține în echilibru de unul singur, fără intervenția ulterioară a lui Dumnezeu, unii adepți ai creației se vor întreba dacă nu este posibil totuși ca Dumnezeu să fi creat inițial sistemul ecologic, dar să îl fi proiectat în așa fel și să-l fi dotat cu caracte-

risticile necesare ca acesta să poată funcționa apoi și singur, inclusiv să se poată regla singur.

CAPACITATE DE REGENERARE

Pentru a răspunde la această întrebare voi face referire la una dintre proprietățile sistemului ecologic cu care suntem foarte familiarizați astăzi și voi propune să analizăm în ce măsură detaliile și implicațiile acestei proprietăți influențează opțiunile de răspuns posibile la această întrebare. Este vorba de capacitatea lor de regenerare. Conceptul de regenerare este înrudit atât cu reglajul, cât și, implicit, cu echilibrul. Din punct de vedere tehnic, reglajul reprezintă procesul care duce la echilibru. Pornind de la o stare primară dezorganizată, intervin forțe care acționează pentru a duce sistemul la echilibru. Și noțiunea de „menținere“ a echilibrului implică un proces în care forțele din interiorul sistemului luptă pentru a contracara efectul unor alte forțe externe, destabilizatoare. Toți acești trei termeni, echilibru, menținere și reglaj, implică forțe care acționează în cadrul sistemului pentru a-i asigura o anumită stare. Ce fel de forțe sunt acestea? Ele sunt forțele componentelor individuale ale sistemului, determinate de proprietățile și nevoile proprii ale acestora. Nu sunt niște forțe străine, separate de componentele proprii sistemului. Acest lucru este confirmat atât de faptul că orice dezmembrare a sistemului în elementele sale constitutive lasă componentele intacte luate separat, cât și de faptul că adunarea lor din nou la un loc recreează sistemul, care funcționează ca înainte, revenind la aceeași formă de la început. În urma acestui întreg proces nu se pierde absolut nimic.

DE LA ZERO

Prin extensie, dacă înțelegem principiul din spatele acestei experiențe și îl aplicăm la alte experiențe (*de fapt, ce ne împiedică să-l aplicăm la toate?*), dacă este adevărat că se regenerează singur, atunci sistemul ar trebui să se poată forma singur în întregime, de la zero. Diferența este cantitativă (nu calitativă), regenerarea înseamnă o creare parțială, iar crearea înseamnă regenerarea totală. Ideea este ilustrată cel mai bine prin exemplul autoturismului reparat: dacă într-un atelier mecanicul poate repara orice problemă prin înlocuirea piesei

vechi cu o alta, nouă, atunci (din nou, prin extensie) de ce nu ar putea crea toată mașina? Sigur, lăsând la o parte problema prețului și a rentabilității unei asemenea inițiative, strict din punctul de vedere al posibilității teoretice, construcția autoturismului de la zero este posibilă.

Sunt caracterizate de această proprietate a regenerării și sistemele din exemplele date ale echilibrului unei societăți sau al unei piețe? Societatea este alcătuită din cetățeni, iar piața din produse (și evident vânzători și clienți, cumpărători). Când o parte dintre cetățenii unei societăți pleacă sau vin alții noi, lucrurile trec printr-o perioadă de tranziție până se așază și, în cele din urmă, fiecare își găsește locul și rolul propriu, iar grupul capătă o definiție stabilă – deci, da, societatea se poate regenera. Cazul migrațiilor este cunoscut atât în istoria antică, cât și în timpurile moderne. Populația se deplasează în interiorul țării și în exteriorul ei, nou-veniții sunt asimilați, iar, în măsura în care ei exercită propria influență, definiția grupului se schimbă. Se poate societatea forma de la zero? Este relativ ușor de găsit exemple și în acest sens. Migrațiile atât în trecut, cât și în prezent au mers și către zone complet goale sau pe care le-au eliberat forțat. Au fost create cartiere noi și, astfel, popularea lor reprezintă un exemplu de creare a unei societăți de la zero. Sau ce să mai zicem de colonizarea Americii?!

La fel, și în cazul piețelor. Produsele se pot schimba parțial sau total. Așa cum este menținut echilibrul existent, piața își poate reface echilibrul când primește produse noi. Sau, atunci când toate produsele sunt schimbate, se poate crea o piață nouă cu un echilibru nou. Piețele însoțesc societățile omenești, de aceea o nouă societate înseamnă, în general, și piețe noi. Se regenerează parțial sau total atât societatea, cât și piața.

EXPERIENȚA MODERNĂ

Revenind la sistemul ecologic, în perioada modernă, industrializarea a produs distrugerii semnificative ale mediului natural din multe zone geografice. Și de multe ori s-a reacționat alarmant la teama pericolului că pagubele ar putea fi permanente. Dar una dintre experiențele marcante ale epocii moderne a fost constatarea că, după un interval de timp, în

mod surprinzător, porțiunea de natură distrusă a apărut la loc. Fenomenul s-a repetat și s-a putut verifica în multe situații diferite, iar studiile dedicate amănunțite au concluzionat că sistemul ecologic este elastic prin natura sa, regenerarea parțială și totală sunt proprietăți inerente ale acestuia. De asemenea, el poate fi creat de la zero în întregime.

Studiul sistemelor ecologice din tot mai multe zone geografice a continuat în epoca noastră și s-a dovedit funcționarea lor detaliată în aproape toate condițiile, anotimpurile și tipurile de climă sau modificările acestora. Acum avem o imagine de ansamblu completă: știm cum se comportă acestea la schimbările cauzate de intervenția umană și de activitățile sale, dar și la transformările naturii însăși. Când este lumină, este favorizat un anumit tip de floră și faună. La fel, când sunt variații ale diferitelor grade de intensitate a luminii, efectul se reflectă în natură, iar elementele favorizate direct, la rândul lor, favorizează alte elemente și, astfel, se formează un lanț de interdependențe. Când este întuneric, ia naștere un alt lanț de interdependențe și se creează un alt sistem. În mod asemănător, când este cald, când este rece, când este apă, umezeală, când este secetă, uscat, hrană de un anumit tip, cu o anumită compoziție, consistență și accesibilitate. Sistemul ecologic este un rezultat, sau un efect, produs de condițiile de mediu și forțele tuturor factorilor implicați. De aceea, indiferent de schimbările survenite la orice nivel al condițiilor de mediu, sistemul se regenerează, se formează de la zero și se autoreglează. A făcut (prin extensie, metoda științifică de a lua principiul din spatele oricărui eveniment și a-l aplica la altele — și, de fapt, de ce nu la toate?) asta dintotdeauna. Ceea ce vedem acum este rezultatul acestui proces, iar în viitor avem toate motivele să credem că lucrurile vor decurge după aceleași reguli.

EXEMPLUL RÂULUI

Flexibilitatea lor poate fi asemănată cu cea a unui râu, care curge în orice condiții. Cum ar fi să spună cineva că râul este făcut de Dumnezeu? O perspectivă adoptată de unii în baza raționamentului că 1) ne place nouă, oamenilor, ne încântă privirea, iar asta înseamnă că râul face un peisaj artistic. 2) Orice

tablou frumos este făcut de un pictor talentat. Cine ar putea fi pictorul în cazul peisajului format de râu? 3) Răspunsul din această perspectivă: Dumnezeu.

În varianta alternativă, însă, un cercetător (sau mai mulți) analizează științific fenomenul parcurgând sistematic câteva etape. Mai întâi, observă curgerea apei pe un traseu anume și constată un sistem aflat în echilibru datorită componentelor sale: apa este fluidă, iar albia permite curgerea râului în forma și locul respective. Observația următoare este că albia râului reprezintă un punct aflat la un nivel mai jos decât suprafețele învecinate din stânga și din dreapta. Continuă măsurătorile, iar rezultatele sunt în mod constant așa: nivelul albiei este mai jos decât nivelul suprafețelor înconjurătoare. Concluzia este definitivă: râul curge întotdeauna pe suprafața care are nivelul cel mai jos, aceasta este o regulă universală, incontestabilă.

Dacă inițial cineva a emis propunerea că Dumnezeu a pus apa râului în locul ei, de la un capăt la celălalt al traseului, acum observăm existența unor reguli. Și ne întrebăm dacă nu cumva este posibil ca Dumnezeu să fi impus regula, iar râul doar o execută, iar ceea ce iese este rezultatul parțial a intervenției divine și parțial comportamentul se datorează (reacției, regulii) proprietății materiei.

Etapa următoare este identificarea forței gravitaționale, care trage apa în jos și face ca râul să aleagă suprafața cu nivelul cel mai scăzut din zona respectivă. Implicația acestei explicații este că fenomenul nu mai are o cauză externă (divină), ci are drept cauză una dintre proprietățile materiei însăși. Cu alte cuvinte, Dumnezeu nu a impus o regulă ulterioară apariției planetei, ci gravitația există, ca proprietate a materiei, independentă de forma sau de întrebuințarea ei ulterioară. Dacă regula nu este făcută separat, înseamnă că, cel puțin în acest context, nu a fost nevoie de intervenția divină.

Cealaltă componentă a râului o constituie albia: locul și forma traiectoriei. Ce este albia? Este o diferență de nivel între două suprafețe. Studiul planetei a dezvăluit că relieful este produsul unor fenomene naturale. Iar, la rândul lor, aceste fenomene au cauze materiale. Există câteva explicații pentru for-

marea munților și a văilor, însă toate implică factori materiali (sau determinați de proprietățile inerente ale materiei). Când avem două opțiuni A și B, iar cercetarea a identificat cauza A, atunci implicit este exclusă cauza B. În cazul reliefului, dacă proprietățile materiei determină formarea reliefului, atunci implicit acesta nu mai poate fi creat de Dumnezeu.

Ce devine atunci râul în varianta bazată pe cercetarea științifică? El reprezintă manifestarea materiei determinată de forțele care o definesc, atât la nivel microscopic, cât și la nivel macroscopic. Aceste concluzii se armonizează cu, sunt cerute de și rezultă în baza studierii unui segment al râului, al comparației aceluși segment cu restul traseului, iar apoi cu alte râuri, până devin universale, în cazul tuturor râurilor. Principiul adaptării apei la forma de relief definește un sistem dinamic. Cum reacționează râul la schimbări ale mediului? O alunecare de teren, bolovani desprinși din stânci, avalanșă de zăpadă, îngheț sau căderea unui trunchi de copac în albie? Râul ocolește, fie trece prin lateral sau peste obstacol, fie continuă pe vechiul traseu sau își găsește altă albie pentru a-și croi drum pe alt teren. Ceea ce constatăm este că, în virtutea aceluiași forțe, care funcționează pentru menținerea sistemului în echilibru, râul se va regenera parțial sau total dacă situația dictează lucrul acesta.

În cazul acestei variante a râurilor, ele nu au avut niciodată nevoie de intervenția divină pentru a se produce, pentru a exista sau a se adapta la orice condiții de mediu.

Prin contrast, varianta creației, descrisă în cartea Geneza și înțeleasă literal, presupune că Dumnezeu a creat fiecare lucru în mod separat, toate elementele sistemului ecologic, fiecare specie diferită a florei și faunei și a stabilit decorarea fiecărui detaliu al încântătorului tablou al naturii. Conform acestei perspective, inclusiv râurile planetei, despre care am vorbit mai sus, sunt produse tot de Dumnezeu. Aspectul lor, cu traseele șerpuite spectaculoase, sunt modelate de el personal cu un scop: pentru a contribui la frumusețea peisajelor naturale. De exemplu, în loc să parcurgă întotdeauna același traseu, în linie perfect dreaptă, traseul râurilor este șerpuit într-un loc datorită unei pietre care se află acolo și pe care apa trebuie să o oco-

lească. În această perspectivă, concluzia trebuie să fie că Dumnezeu a pus piatra acolo. Și la fel pentru altele și toate pietrele, trunchiurile copacilor căzuți în cale sau orice obstacol și denivelări de relief care determină traseul exact al tuturor râurilor.

PATRU CARACTERISTICI

Așa cum cele două variante reflectă perspective opuse cu explicații contradictorii în cazul funcționării râurilor, la fel aceste perspective conțin explicații contradictorii în cazul sistemelor ecologice în general. În continuare voi menționa patru întrebări reprezentative pentru caracteristicile principale ale sistemelor ecologice:

1. Cauza materială. Sistemele ecologice sunt constituite din elemente pereche sau care conlucrează împreună. Întrebarea care se pune este: Au fost aceste elemente create fiecare separat și concepute anticipat cu intenția (cuiva) ca ele să fie împreună și să beneficieze unul de altul sau invers — neintenționat de cineva, ci datorită proprietăților inerente și neanticipat, ci în urma unui proces natural de adaptare, reglare ulterioară de la sine?

RĂSPUNS: O floare pusă în ghiveci se află într-o cameră în poziția către geam. A construit proprietarul geamul în acel loc și apoi a cumpărat o floare întoarsă într-o poziție anume și a pus-o către geam? Adică, pregătire anticipată și potrivire intenționată. Sau geamul era acolo pentru alt motiv, iar floarea s-a întors ulterior singură în direcția în care se afla geamul deja? Adică, adaptare datorită proprietăților materiale inerente ale fiecărui element.

Forțele care acționează și mențin elementele sistemului în legătură unele cu altele sunt identificate și sunt cunoscute. Ideea poate fi ilustrată prin exemplul unui „ciorchine“ alcătuit din mai multe bucăți de magnet de diferite dimensiuni adunate la un loc. Ceea ce ține fiecare bucată legată de restul grupului este o forță cunoscută. În acest caz, s-ar mai putea spune că cineva le ține împreună în mod artificial sau mai degrabă că stau așa singure, datorită acțiunii forțelor proprii? Când o grămadă de bucăți de magnet sunt împrăștiate în așa fel încât fiecare este la distanță una de cealaltă, acest lucru

este evident, pentru că forța de atracție nu are efect asupra lor, iar bucățile sunt dezorganizate, așezate la întâmplare. Dar dacă sunt apropiate suficient de mult, toate încep să se miște și se reorientează în funcție de polarizare, dimensiune, amplasarea în spațiu în raport cu celelalte bucăți. În cele din urmă, forțele care acționează le vor aduna în forma ciorchinelui, a cărei stabilitate o numim echilibru.

Dacă starea de echilibru obținută se datorează unei organizări a bucăților corespunzătoare cu toate legile cunoscute și caracteristicile fiecăreia dintre bucăți, atunci nu mai este nevoie de nicio explicație suplimentară. Adaptarea naturală este probabilă.

O explicație devine necesară și o forță străină este posibilă, iar mâna cuiva suspectată numai când elementele se comportă neașteptat, constatările contrazic legile știute. De exemplu, poli identici care se resping sunt lipiți și stau atrași unul de altul fără o cauză identificată. Atunci ne întrebăm firește dacă nu este cumva vorba de intervenția cuiva care-i strânge din exterior.

2. Varietatea sistemelor. Variațiile identificate în urma comparației dintre mai multe sisteme paralele ridică aceeași întrebare: fiecare dintre aceste sisteme individuale constituie un act de creație separat de cineva care a intenționat ca ele să fie diferite sau, mai degrabă, aceleași forțe care creează un sistem îl creează și pe celălalt, însă diferența între ele se datorează adaptării naturale ulterioare la factorii specifici care diferă de la o zonă la alta?

RĂSPUNS: O față de masă este concepută pentru a arăta în aceeași formă cu masa peste care este așezată. Să zicem că ne uităm la două fețe aparent identice: același material, culoare, dimensiuni, însă una este în formă de cerc, iar cealaltă în formă de pătrat. Apoi le îndepărtăm de pe mese și vedem că mesele peste care erau întinse fețele au în mod corespunzător tot formă de cerc și respectiv pătrat. Care ar fi concluzia mai logică: Sunt fețele diferite, create pentru a potrivi fiecare pentru alt tip de masă sau este același tip de față, însă fiecare s-a adaptat ulterior în sensul că a preluat singură forma mesei?

Distincția față de întrebarea anterioară: acolo referirea era la existența unei cauze materiale, iar aici forma produsului rezultat (în urma cauzei nr. 1) reflectă o altă formă existentă în natură. Cauza există sau nu, iar forma seamănă sau nu.

Principiul feței de masă și răspunsul menționat la întrebarea nr. 2 poate fi aplicat prin extensie la toate sistemele ecologice. Dacă fiecare element diferit în natură ar fi fost creat separat, atunci ar fi fost necesare foarte multe acțiuni creatoare individuale. Iar pentru modificările survenite în cursul timpului, din nou, alte intervenții individuale. Totuși în prima etapă a cercetărilor se descoperă o forță responsabilă pentru toate acele rezultate. În etapa a doua studiem forma produsului și, în urma comparației cu forma forței-cauză, constatăm și o asemănare între forma celor două.

PILITURA DE FIER

Un magnet situat sub masă acționează asupra piliturii aflate deasupra mesei. Se constată ambele aspecte: 1) pilitura este mișcată de la locul ei și stă orientată într-o direcție anume, dar 2) privită de la distanță, întreaga grămadă este aranjată în formă de cerc. Apoi ne uităm și sub masă se află un magnet în formă de cerc. Pe altă masă avem același lucru, cu singura diferență că grămada de pilitură este organizată în formă de pătrat, iar magnetul de sub masă are formă de pătrat. În aceste exemple varianta cea mai probabilă este că în ambele cazuri, fenomenul organizării piliturii se datorează reacției naturale la forța magnetică, iar forma exterioară, de asemenea, reprezintă adaptarea automată la forma magnetului de sub masă. Coincidențele sunt prea multe în favoarea unei legături cauzale între pilitură și magnet. De aceea, varianta intervenției unei cauze străine, care să fi acționat din exterior pentru a aranja diferit pilitura de pe fiecare masă separată este atât de improbabilă, încât șansele putem spune că sunt neglijabile — practic, excluse.

EXEMPLUL VÂNTULUI

Un vârtej de vânt poate pune în mișcare praful pe care îl întâlnește în cale. Noi nu vedem vântul cu ochiul liber, dar vedem norul de praf ridicat de la sol, care se mișcă în formă de

spirală. În absența vântului, posibilitățile de a specula cauze necunoscute ar avea ceva șanse. Însă când identificăm prezența vântului, iar forma vântului seamănă cu forma norului de praf, atunci o singură variantă are șanse aproape maxime. În alte situații paralele, avem, de asemenea, un nor de praf, iar acesta este identificat în prezența vântului, cu deosebirea că forma norului nu mai este spiralată ca în primul caz. Dar, de fiecare dată, ea corespunde cu forma vântului identificat la locul norului de praf.

Aceeași situație: atât cauza mișcării, cât și forma produsului rezultat corespund cu factori materiali identificați în natură. Ce șanse ar fi ca o persoană să fi produs prin acțiuni independente fiecare nor de praf separat ca să aibă forme diferite? Este aceasta rezultatul unei producții manuale sau mai degrabă una industrială, de serie?

Asemenea exemplelor de mai sus, există o forță comună care a putut produce toate sistemele ecologice, cu diferențele specifice ale fiecăruia aflat în propria perioadă de timp și propria zonă geografică? Cum ar fi „clima“ drept candidat pentru forța răspunzătoare pentru întreaga varietate a (sistemelor ecologice) naturii și vieții?

Astăzi constatăm amprenta schimbărilor de climă asupra mediului, care este reflectată apoi asupra florei și faunei (varietății lor): de la oscilațiile zi-noapte, anotimpuri, flux-reflux, anotimp ploios-secetos, eră glaciară-încălzire globală, până la diferențe la nivel de zonă geografică, rase diferite (inclusiv ale speciei umane) la ecuator, tropice, zona temperată, la poli. Se poate ignora în mod justificat această coincidență între fiecare tip de climă și varietatea corespunzătoare observată în natură?

3. Transformările în timp. În cadrul aceluiași sistem se constată modificări în cursul timpului. Iar, pe perioade foarte lungi, transformările pot fi semnificative: sistemul poate ajunge chiar de nerecunoscut. Ne întrebăm: Recreează Dumnezeu întregul sistem de fiecare dată când acesta îmbracă altă formă? Sau, mai degrabă, sistemul, prin natura constituției sale, poate lua oricâte forme, cu alte cuvinte, transformarea se datorează propriei sale adaptări la factorii de mediu?

RĂSPUNS: O casă și, în general, o construcție este stabilă, de aceea este numită și „imobil“. Ea nu își schimbă nici locul unde este așezată și nici forma. Proiectul construcției inițiale s-a făcut în baza unui plan minuțios. Orice eventuală modificare ulterioară demonstrează fie ignoranță, fie conflict față de planul inițial. De cele mai multe ori, guvernul țării pretinde aprobări separate ori de câte ori o modificare se abate de la prevederile planului de construcție inițial. Este nevoie de un plan actualizat pentru a se aproba construcția modificată.

În mod similar, dacă Dumnezeu a creat toate lucrurile, el trebuie să fi proiectat fiecare detaliu al tuturor sistemelor ecologice. Nu ar însemna lucrul acesta că ele ar trebui să rămână ca la început, neschimbate? Ce mesaj ar transmite despre planul inițial multele și constantele schimbări ale naturii la toate nivelurile?

Conform unei interpretări literale a scrierii sacre (cartea Geneza), zilele de creație s-au încheiat odată cu apariția primei perechi umane, cu mii de ani în urmă. Iar Dumnezeu a intrat într-o perioadă numită „ziua de odihnă“. Orice intervenție ulterioară din partea lui Dumnezeu pentru modificări ale lumii materiale ridică întrebarea: continuă zilele de creație a lui Dumnezeu și acum, după apariția familiei umane în Eden?

De multe ori, după dezastre sau în cazul altor situații critice, omul în timpurile moderne, dar uneori și în trecut, a dovedit că poate interveni și să manipuleze factorii de mediu prin modificări, migrații sau pure manevre de reorganizare pentru a repara sau pentru a grăbi repararea pe cale naturală a unui sistem ecologic ori, la nevoie, să obțină un sistem parțial diferit sau total nou.

Omul este capabil și chiar creează întregi sisteme ecologice de la zero în natură, în parcuri, rezervații naturale sau în locuri complet artificiale (o grădină verde în deșert — Las Vegas; sporturi de iarnă pe zăpadă artificială în zone de temperatură foarte ridicată — Dubai).

Se constată, așadar, un nivel de flexibilitate a sistemelor ecologice și o capacitate de a se crea singure de la zero în virtutea forțelor adunate ale tuturor componentelor care le al-

cătuiesc nu doar impresionante, dar și aparent nelimitate. Ne oprește vreun motiv de la extinderea principiului și de la a ne imagina că întreg peisajul natural al planetei se putea dezvolta singur de la început, iar pentru a ajunge la forma actuală nu a fost nevoie de vreo intervenție directă a unui act creator din partea lui Dumnezeu?

4. Schimbările climei. Atât în prezent, cât și în perioadele trecute, schimbările de mediu observate și atestate sunt însoțite de modificări paralele constatate ale climei. Putem întreba, deci: a așteptat Dumnezeu schimbările de climă ca să creeze diferite specii de floră și faună corespunzătoare condițiilor rezultate ale fiecărei etape din dezvoltarea istorică a planetei sau, dimpotrivă, diferitele specii au evoluat, adică s-au adaptat singure la condițiile de mediu respective?

RĂSPUNS: Omul a construit întotdeauna, a trăit și a format comunități în jurul sau în apropierea râurilor sau, în general, a unei surse de apă. În trecut, el era dependent într-o măsură mult mai mare de capriciile vremii și particularitățile naturii. Dacă vremea era prielnică, recoltele se făceau bine și omul prospera, iar dacă nu, atunci, de multe ori, nu supraviețuia. Astăzi nivelul de dezvoltare al tehnologiei împreună cu alți factori politici și sociali au făcut ca în multe zone de pe glob populația să fie mai puțin dependentă de voința naturii sau chiar deloc. În același timp, flora și fauna demonstrează o dependență mare (putem spune totală?) față de mediu: ele migrează din loc în loc pentru că nu au niciun control asupra condițiilor și evenimentelor din natură.

Pe întreg parcursul istoriei planetei noastre, nu doar de când există omul, ci în perioadele incomparabil mai lungi ale erelor preistorice, tipurile de floră și de faună s-au schimbat absolut total de la o etapă la alta, iar aceste schimbări complete ale sistemului ecologic se datorează unor schimbări tot atât de radicale ale climei: temperatură, lumină, umiditate, compoziția aerului și o serie de alți factori rezultați implicit. Compararea acestor izvoare istorice cu relatarea biblică despre creație duce la o întrebare relevantă. Dacă, pe de o parte, schimbările climaterice sunt explicate și au cauze materiale

identificate, ceea ce înseamnă că sunt simple fenomene naturale neplanificate și neprovocate de Dumnezeu, iar, pe de altă parte, conform descrierii literale a creației din cartea Geneza, fiecare specie diferită a florei și a faunei sistemului ecologic a fost creată separat de Dumnezeu în mod direct, atunci se pune următoarea întrebare: Nu ajungem astfel la o situație în care creatorul se află la mila creației, prin faptul că el creează în funcție de vreme? Se poate obiecta că a lăsat clima să-și facă de cap, iar când i-au permis condițiile meteorologice, atunci a desfășurat activitatea de creație. Situația poate fi comparată cu cea a unui om care lucrează pământul și alege să meargă la câmp numai când nu plouă. Sau un copil care construiește castele de nisip pe plajă când se retrag valurile sau apele ori când acestea sunt suficiente de mici.

Sau, dimpotrivă, n-ar fi mai consecventă varianta alternativă și mai probabilă concluzia următoare: La fel cum clima este un fenomen natural, care se schimbă ca reacție la interacțiunea unor forțe materiale cunoscute, tot la fel s-ar putea ca și flora și fauna să se adapteze singure în timp la condițiile specifice ale mediului (fără vreo intervenție exterioară din partea lui Dumnezeu)?

Un fapt verificabil este că natura nu stă și nu a stat niciodată pe loc. Vedem asta oriunde în jur: fiecare fir de iarbă crește, fiecare animal dă naștere la pui, fiecare etapă a ciclurilor zi-noapte și a anotimpurilor anuale sunt în permanentă transformare. Ce este ud se usucă, ce este cald se răcește, ploile și râurile erodează solul munților, activitatea din interiorul nucleului Pământului determină deplasarea continentelor și alte modificări constatate ale reliefului ș.a.m.d.

Nici lucrurile aparent stabile nu stau pe loc. Ele doar se mișcă într-un ritm care nu este observat de om fără instrumente dedicate. De exemplu, rotația Pământului în jurul axei avea viteză mai mare în trecut. Cu 400 milioane de ani în urmă au fost numărate 410 zile într-un an, spre deosebire de 365, câte avem acum. Factorii care au influențat schimbările în trecut continuă să o facă la fel și acum. Dacă transformările s-au suspus unor legi atunci, același lucru este valabil și acum.

În varianta apariției lucrurilor prin creație, ar fi de așteptat să putem identifica o delimitare între momentul creației propriu-zise: perioada anterioară și perioada ulterioară. Similar se identifică etapele în cazul construcției unei clădiri. Se cunoaște perioada de lucru la construcția ei, perioadele dinainte și de după. Există un punct unde putem să ne referim la începutul sau sfârșitul activităților de construcție. După ce este gata, urmează alte etape logice succesive: curățenia, mobilarea, darea în folosință.

Însă niciunul dintre procesele active nu și-a schimbat proprietățile. Niciun element nu și-a schimbat calitățile, acțiunea lor nu a încetat odată cu apariția vieții în general sau a omului în particular. Toate continuă în aceeași manieră, ritm, viteză, forță etc. Și astăzi, și vor continua și în viitor. Această constatare ridică întrebarea pe care am pus-o, în mod obișnuit, în cadrul acestei dezbateri: Sunt indicii că forțele implicate au avut un scop, că procesele au fost inițiate, ghidate, apoi oprite în funcție de interesul față de apariția omului? Sau, dimpotrivă, indiciile demonstrează acțiunea neplanificată și independentă de viața omului a unor procese pur naturale?

Observațiile discutate mai sus referitoare la aceste patru aspecte ale naturii sistemelor ecologice — 1) cauza materială, 2) varietatea între sisteme paralele, 3) variația aceluiași sistem în timp și 4) asocierea cu schimbări climatice — oferă motive să considerăm drept foarte probabilă varianta în care natura și viața, așa cum le cunoaștem noi, să fi ajuns la forma actuală prin dezvoltarea lor singure — doar pe baza interacțiunii dintre forțele determinate de proprietățile materiei în diferitele ei forme de existență, fără vreo intervenție externă directă din partea lui Dumnezeu. Lanțul cauză–efect identificat în cadrul acestei dezvoltări poate fi urmărit prin extensie și dincolo de apariția vieții și a condițiilor care o fac posibilă pe Pământ, mergând mai departe până la formarea sistemului solar, a galaxiilor, a universului întreg — și până la explozia inițială, numită Big Bang.

Dacă proprietățile materiei și legile universului pot explica dezvoltarea lumii materiale, cu nivelul ei de varietate cunoscut, atât la nivel microscopic, cât și macroscopic, atunci întrebarea

despre cauzele apariției se mută înapoi în timp la momentul începutului universului.

CINCI OBJECȚII

1. Prima dintre obiecțiile întâlnite la observația de mai sus vine din partea unora care spun că „înțelegerea“ unui fenomen nu înseamnă neapărat și că el a apărut de la sine sau că nu a fost creat. Chiar dacă știința a găsit explicația și a identificat lanțul lung de cauze și efecte ale întregului proces parcurs, ei întreabă: De ce trebuie să-l excludem pe Dumnezeu, nu este posibil ca, într-un cuvânt spus, știința să aibă dreptate în privința „manierei“ în care s-au produs lucrurile, însă totuși Dumnezeu să fi fost „de acord“ cu funcționarea, el să fi vrut ca lucrurile să se petreacă astfel?

RĂSPUNS: Într-un anumit sens filozofic limitat, probabil că această posibilitate este acceptabilă la nivel teoretic. Însă cât de probabilă este ea în realitate și ce implicații conține această variantă propusă? Nu ar însemna aceasta că Dumnezeu nu mai deține sau cel puțin nu demonstrează presupusele calități superioare atribuite lui? El nu ar mai depăși capacitățile creatoare ale naturii însăși! Nu ar reprezenta aceasta un traseu extrem de lung și ocolit, dacă scopul unic al tuturor proceselor declanșate ar fi fost doar viața — crearea omului? Ce s-ar putea spune, în acest sens, despre excesul evident de timp și spațiu și crearea miliardelor de galaxii, fiecare dintre ele conținând, la rândul ei, miliarde de stele — nu ar constitui toate acestea o imensă risipă în contextul dat?

2. A doua obiecție împotriva excluderii intervenției divine este formulată de unii care ar putea înțelege că, la ora actuală, știința cunoaște toți pașii parcurși de materie, începând de la momentul Big Bang și etapele transformării printr-un proces de evoluție naturală până la stadiul actual. Totuși ei vor să mențină intervenția divină, considerând că Dumnezeu a putut acționa înainte de procesul evoluției, mai precis înainte de Big Bang: adunând materia concentrată într-un punct și declanșând într-un fel explozia. Chiar dacă ulterior aceluși punct ei acceptă posibilitatea ca Dumnezeu să nu mai fi intervenit în mod direct, ci să fi lăsat transformarea materiei să-și urmeze cursul

de la sine în virtutea forțelor declanșate și a proprietăților impuse de el înainte de Big Bang.

RĂSPUNS: Discuția pe marginea posibilității ca Dumnezeu să fi avut vreo implicare directă înainte de momentul Big Bangului depășește cadrul dezbaterii „evoluție vs. creație“, propuse în această carte. De aceea, mă voi rezuma la a menționa doar trei aspecte relevante, pe scurt:

- i) Concluzia nu derivă pe baza dovezilor examinate, ci, mai degrabă, se datorează lipsei acestora. Propunerea seamănă cu o idee preconcepțată indusă pentru a susține un Dumnezeu al golurilor.
- ii) Apoi însăși folosirea termenului „Dumnezeu“ este improprie și reflectă un raționament circular. Pentru că termenul provine din mediul religios și din interpretarea Bibliei. Știința a desființat ambele aceste surse, deci este contrazis implicit termenul a cărui definiție este dată de aceste surse. Ideea se reduce la încercarea de a susține o noțiune inexistentă pe baza unor dovezi inexistente. Indiferent de factorii implicați înainte de Big Bang, pentru cineva care acceptă evoluția după Big Bang, aceștia nu pot fi numiți „Dumnezeu“, ar fi o contradicție în termeni.
- iii) Procesele pentru care se încearcă atribuirea intervenției divine în explozia Big Bang și cele dinainte sunt depășite cu mult ca număr și complexitate de procesele care au urmat după și pe care știința le atribuie evoluției. De aceea, apelarea la forțe externe și cauze necunoscute, atâta vreme cât cele interne, cunoscute au demonstrat deja că pot realiza și mai mult decât se așteaptă de la primele, este nejustificată. De ce să nu ne orientăm spre aceiași factori folosiți după acel punct de evoluție pentru a explica și evenimentele dinaintea aceluia moment?

3. A treia obiecție, o reacție la explicația științifică a evoluției „oarbe“ este următoarea replică concretă primită, pe care o citez: *„Cum poate știința să spună că toate s-au format singure, dacă ei nu știu nici cine sau ce a declanșat explozia Big Bang, nici de unde provine toată materia care era concentrată*

acolo sau ce era înainte de acel moment? De unde au savanții toate informațiile pe care ni le prezintă, din moment ce niciunul dintre ei n-a fost de față când s-au produs evenimentele? Această concluzie este absurdă, ca să apară toate așa din nimic și fără niciun ajutor din partea cuiva. Acest concept este străin de tot ce ne-a învățat experiența noastră de viață.“

RĂSPUNS: În primul rând, o mare parte dintre răspunsuri se înțeleg de la sine, după ce urmărim cu atenție formularea exactă a teoriei evoluției și sesizăm exact ce spune și ce nu spune aceasta. Pentru a ilustra modul în care știința a putut stabili că totul provine de la Big Bang 1) fără să fi fost prezenți la eveniment, 2) fără să cunoască vreo cauză care a declanșat explozia și 3) fără vreo idee despre ce era înainte de acel moment, voi folosi un exemplu: cioburile de sticlă împrăștiate.

EXEMPLUL CIOBURILOR

Intrăm într-o cameră și vedem împrăștiate pe jos în jurul mesei o mulțime de cioburi, dintre care unele reflectă lumini frumos colorate datorită razelor solare care pătrund în cameră. Nu avem nicio idee despre cum, când și cine a fost responsabil pentru prezența cioburilor acolo. Recunoaștem următoarele aspecte: 1) noi nu am fost de față; 2) nu știm nimic despre eveniment sau 3) ce era acolo înainte, 4) totuși lumina reflectată de unele cioburi conține culori plăcute. Plus că, 5) de regulă, nimic nu vine din nimic sau fără ajutorul cuiva. Ce variantă vom presupune că este cea mai probabilă: vom presupune că cineva le-a așezat personal pe fiecare în locul și poziția lor cu un scop definit sau nu?

Varianta științifică presupune studiul sistematic al tuturor aspectelor: dimensiunile, formele, poziția actuală, compoziția și proprietățile sticlei. Și ea emite concluzii bazate pe legile fizicii și ale chimiei și pe reacțiile materialului dat la aceste legi, iar apoi verifică dacă și în ce măsură concluziile se confirmă. În urma unui asemenea procedeu temeinic, un specialist (sau mai mulți) ar putea stabili cu precizie măsurabilă în procente de probabilitate că bucățile împreună au format cândva o sticlă. El poate reface procesul invers, asemenea unui detectiv care rezolvă o anchetă penală de la efecte la cauză și poate

preciza detalii de genul: dimensiunile și forma sticlei inițiale, locul unde se afla pe masă, viteza cu care a fost împinsă, locul, viteza și forța impactului cu podeaua când a căzut. El poate lucra toate aceste detalii în revers, pe baza măsurării rezultatului produs, datorită pregătirii profesionale, a experienței, a experimentelor la scară, a comparațiilor și a numeroase calcule.

Acest exemplu ne amintește că nu este întotdeauna necesar ca cercetătorii să se fi aflat personal la fața locului și nici să fi aflat din alte surse detalii despre cine, ce s-a întâmplat sau ce era înainte de eveniment. El dovedește că nu este necesar să știm unele informații irelevante. Chiar dacă nu vom identifica toate activitățile petrecute în respectiva cameră, totuși putem determina ce s-a întâmplat cu sticla și care a fost desfășurarea evenimentelor în sens invers, pornind de la efecte la cauză. Cu alte cuvinte: dacă nu știm totul, nu înseamnă că nu știm nimic (sau nu putem afla). Astăzi același procedeu ne este familiar din domeniile cele mai diverse: anchetele penale conduse de poliție, diagnosticarea bolilor în medicină, construcțiile industriale — un pod masiv, un baraj imens, o clădire cu arhitectură nemaiîntâlnită — sau călătoriile în spațiu către planete îndepărtate. Toate sunt rezolvate indirect, pe bază de calcule și experimente la scară.

Toate acestea arată că știința poate analiza indicii pe care le pune la dispoziție universul acum pentru a trage concluzii competente despre etapele anterioare ale dezvoltării lui, până la Big Bang. Aceste exemple ne arată că explicația la care se ridică obiecția nu este singura dată de știință exclusiv pentru originea universului, ci ea este întâlnită în tot mai multe domenii, iar în cazul lor nu se ridică în mod obișnuit aceleași obiecții.

4. A patra obiecție, înrudită cu cea dinainte, în care unii se sizează un aspect neexplicat de exemplul cu cioburile împrăștiate: anume că lucrurile pe care le observăm astăzi în lumea din jurul nostru, în întreg universul rezultat în urma exploziei Big Bang, arată organizare. Deci nu par aruncate întâmplător. Ele respectă niște legi precise, chiar ne uimește nivelul lor de

precizie. De asemenea, ele reflectă anumite forme, modele, sunt adesea ordonate până în detaliu. Întrebarea devine: Cum poate materia (să fie) supusă unor procese neghidate de nimeni și prin evoluție oarbă să realizeze lucruri ordonate și care reflectă forme definite, specifice?

RĂSPUNS: Pentru a ilustra soluția la acest aspect voi folosi un alt exemplu: hârtiuțele pe apă.

EXEMPLUL HÂRTIUȚELOR

Dacă o mulțime de hârtiuțe albe sunt aruncate într-o apă aflată în mișcare în formă de vârtej, ele sunt vizibile, chiar dacă apa de sub ele nu se vede. Cineva care le vede direct în mișcare circulară, fără să știe nimic despre ce s-a întâmplat, ar putea fi impresionat și să presupună că un prieten misterios și foarte capabil ține fiecare bucată în poziția ei și le învârte pentru singurul scop: să ne ofere nouă un spectacol plăcut privirii.

Însă varianta științifică abordează situația altfel. Ea poate analiza atât caracteristicile individuale, cât și pe cele ale mediului. Iar pe baza măsurărilor, poate să explice modul în care proprietățile hârtiuțelor au întâlnit forța specifică a apei în acest caz particular. Acțiunea acestor factori împreună a realizat în mod natural fenomenul spectaculos. Fără intervenția separată a cuiva din exteriorul sistemului. Concluzia care derivă din analiza acestui exemplu este următoarea: dacă observăm în cazul unui sistem natural ordine sau forme specifice ori că lucrurile respectă în mod previzibil legi precise, cauza nu este neapărat umană sau din partea cuiva străin, extern sistemului. Natura este în stare să genereze singură fenomene și sisteme organizate, care se manifestă în forme specifice și care urmează în mod exact legi precise. Ea face lucrul acesta în virtutea unei sume de cauze materiale verificabile. Într-un cuvânt, orice lucru are o cauză, însă cauza se poate găsi tot în natură, trebuie doar s-o căutăm suficient.

La nivelul galaxiilor, al sistemului solar sau al planetei Pământ, peste tot materia este organizată după legi, de cele mai multe ori un set de mai multe legi împreună. Universul face spectacol la multe niveluri: grupuri de stele și plane-

te, dar și comete sau feluriți asteroizi se învârt în jurul unui punct comun anume. Apoi, la nivel mai mare, mai multe grupuri la un loc formează roiuri care se învârt toate împreună în jurul altui punct de referință. Arată frumos? Da. Este o deplasare precisă? Întocmai. Sunt acestea aranjate în diverse forme specifice? Desigur, adesea. Le susține omul cu ajutorul tehnologiei moderne pe traiectoriile respective ale fiecăreia ca să nu devieze sau să nu se ciocnească unele de altele? Imposibil. Din răspunsul negativ la această ultimă întrebare rezultă concluzia alternativă că posibil Dumnezeu le susține deplasarea, le-a plasat în locul lor sau le supraveghează acțiunea.

În cazul hârtiuțelor care se deplasează pe o traiectorie spiralată, în locul limitării de alegere între două opțiuni — 1) omul le susține, 2) Dumnezeu le susține — există, de fapt și o a treia variantă: forța apei din spatelul lor, care curge în formă de vârtej și determină, astfel, mișcarea observată a hârtiuțelor.

Ar putea, tot așa, și în cazul universului descris aici, să existe o forță invizibilă comună care acționează asupra corpurilor cosmice (posibil gravitația?) și care să explice totalitatea aspectelor legate de motivul mișcării, al traiectoriei, preciziei, vitezei, distanței unul față de altul — ca alternativă la intervenția lui Dumnezeu?

5. A cincea obiecție. De multe ori la finalul celorlalte obiecții, unii întreabă: dacă materia s-a transformat și toate au apărut de la sine, în urma proceselor neghidate și a evoluției oarbe, de ce nu se mai transformă și acum, cum de nu vedem și astăzi că apar lucruri noi, modificate din cele existente?

RĂSPUNS: De fiecare dată când se folosește expresia proces „neghidat“ de nimeni sau expresia evoluție „oarbă“, o definiție a termenilor neghidat și orb ajută la plasarea lor în perspectiva corectă. De exemplu, procesele care au loc în natură se produc datorită unui număr de factori care influențează toată desfășurarea acțiunii. Deci sunt procesele din natură ghidate sau nu? În măsura în care un număr de factori influențează procesele, se poate spune că respectivii factori ghidează procesele. Expresiile ghidat sau neghidat pot fi relative. Pentru

unii, depinde de sursa care efectuează acțiunea de ghidare: dacă procesul este influențat de o „sursă“ (sau „agent“) anume, ei numesc acea influență „ghidare“, dacă e influențat de alta (sau altele) nu îl mai numesc „ghidat“. În acest caz, discuția se mută la un nivel mai profund, în mod concret: este ghidat de *un* tip de agent sau de *alt* tip?

La fel stau lucrurile în cazul expresiei evoluție „orbă“. Termenul orb în cazul unui om înseamnă că nu vede cu ochii. În cazul evoluției, a vedea sau a nu vedea nu se referă la funcția ochilor, ci la percepția lumii înconjurătoare, la interpretarea corectă a semnalelor transmise și care comunică valori ale realității materiale. De aceea, termenul orb în cazul evoluției este relativ. Și aici, din nou, discuția se mută la alt nivel, anume: deține evoluția mecanismele necesare prin care să poată interpreta în mod corect realitatea lumii materiale?

Pe lângă folosirea acestor termeni relativi (neghidat și orbă), obiecția mai folosește o presupunere care este indusă în însăși formularea întrebării: „de ce nu se mai transformă . . . de ce nu mai apar și astăzi?“ Această formulare *presupune* că astăzi materia nu se mai transformă și nu mai apar forme noi de existență. Indicii care dovedesc dacă această presupunere este sau nu adevărată se găsesc peste tot, dacă studiem lumea materială la orice nivel. Doar ca exemplu menționez trei cazuri: 1) încălzirea globală, 2) diferite rase de câini, 3) diferite rase de oameni.

Dacă răspundem că transformările au loc pe parcursul unor perioade mai lungi, iar schimbările climatice care le-au determinat au fost mai drastice decât cele observabile de om în cursul vieții sale, cineva s-ar putea întreba dacă acest răspuns nu reprezintă doar o manevră de eschivare sau de evitare a adevărului. Totuși, ce dezvăluie dovezile consemnate? Ele atestă exact perioade lungi, schimbări semnificative măsurate ale factorilor climatici care au determinat schimbări corespunzătoare radicale ale mediului.

CONCLUZIE

Diferența între exemplul cioburilor și cel al hârtiuțelor este următoarea:

- în primul caz, s-au oprit și sunt dezorganizate;
- în al doilea caz, continuă să se miște și urmează o traiectorie în spirală.

În principiu, diferența este de suprafață, nu de fond; cantitativă, nu calitativă. Niște forțe au determinat aruncarea și spargerea în bucăți. Numai că în cazul hârtiușelor au mai acționat ulterior și alte forțe, cele ale apei. În general, când un fenomen îl calificăm drept banal, iar pe altul sofisticat, cauza care stă la baza acestei diferențe o constituie nu calitatea sau natura, ci cantitatea sau numărul factorilor implicați. O singură forță produce un rezultat banal, în timp ce mai multe forțe produc un rezultat care ne poate impresiona. Omul dă un verdict subiectiv în cazul realității când o împarte în elemente simple sau sofisticate, după caz. Pentru a depăși bariera subiectivă, discuția trebuie, din nou, mutată la nivelul cauzelor și nu al aprecierii subiective a rezultatelor: Ce forțe pot determina o anumită formă a produsului finit? Apoi întrebarea se rezumă la: Conține universul acele forțe necesare, se găsesc în natură condițiile specifice identificate pentru producerea respectivului rezultat?

VIATA A APĂRUT PEA TĂRZIU ȘI PEA LENT CA SĂ POATĂ FI ATRIBUITĂ INTERVENȚIEI DIVINE

Viața în toate formele ei, flora și fauna, a apărut după miliarde de ani de la formarea planetelor și a sistemului solar. Apoi, între apariția diferitelor specii au trecut multe milioane de ani. Această realitate contrazice relatarea din Biblie, conform căreia Dumnezeu ar fi creat absolut totul în decursul unei săptămâni prin rostirea unor cuvinte.

Pentru a ne putea pronunța în privința apariției vieții, cine este autorul care a făcut-o și prin ce procese s-a produs, volumul de informații pe care le avem la dispoziție poate să influențeze nivelul de convingere și ușurința cu care decidem între o variantă propusă sau alta. În cazul nostru: dacă a apărut prin evoluție sau prin creație.

Printre aspectele analizate și care sunt relevante pentru un verdict asupra modului în care a apărut viața sunt: elementele care o compun, procesele care determină funcționarea ei, dependența de factorii de mediu și durata de timp necesară proceselor implicate pentru a produce rezultatele obținute.

În cadrul istoriei universului sunt identificate perioade extrem de lungi dacă sunt comparate cu perioada relativ scurtă a existenței cunoscute a omului pe Pământ. Se estimează că universul a apărut cu aproximativ 13,7 miliarde de ani în urmă, planeta Pământ și sistemul nostru solar cu aproximativ 4,5 miliarde de ani în urmă, apoi după peste 2 miliarde de ani prima celulă vie și după alte 2 miliarde de ani omul, așa cum îl cunoaștem astăzi. Viața omului a fost datată relativ recent, la câteva mii, maxim zeci de mii de ani în urmă. Comparația între perioada de existență a omului, atât ca specie, cât și ca individ, și celelalte perioade ale istoriei universului dezvăluie un raport incredibil și aproape imposibil de conceput pentru mintea noastră.

Această disproporție temporală are o semnificație particulară în cazul dezbaterii despre originea vieții. Durata de timp a perioadelor implicate este determinantă pentru alegerea uneia dintre variante: evoluție sau creație. Dacă durata este lungă sau scurtă, aceasta justifică un proces și susține una dintre variante, în timp ce o contrazice și anulează pe cealaltă.

EXEMPLUL RÂULUI

Înainte de a prezenta cele două variante în discuție pentru a le compara sub aspectul duratei de timp, voi folosi un exemplu neutru care ilustrează problema cu care ne confruntăm. Un râu curge printr-un șanț adânc săpat în stânca unui munte. Întrebarea pe care ne-o punem este: de unde știm dacă șanțul este unul artificial, construit de cineva manual, sau s-a format singur, pe cale naturală? Și cum influențează informația referitoare la durata de timp în care s-a produs acel șanț răspunsul la întrebarea noastră?

Dacă aflăm o dată cunoscută din trecut, când șanțul nu era (la fel de) adânc și o comparăm cu momentul cunoscut în care șanțul a ajuns la adâncimea actuală, atunci se poate calcula diferența de timp și diferența de adâncime pentru a stabili cât timp a durat adâncirea șanțului pentru o anumită dimensiune. Separat se pot face experimente paralele pentru a determina în ce ritm realizează apa singură o săpătură la o anumită adâncime în stâncă. Fie că experimentul reproduce integral proprietățile stâncii și parametrii râului, fie că este un experiment făcut la altă scară, dar apoi rezultatele sunt proiectate la cadrul realității exemplului râului și, prin extensie, concluziile sunt aplicate la debitul râului și la restul condițiilor din mediul natural, analiza poate stabili în cât timp ar săpa râul singur un șanț la acea adâncime. Dacă datele măsurate inițial despre șanț corespund cu concluziile experimentului, înseamnă că râul putea să fi săpat singur șanțul.

Cineva, evident, ar putea obiecta că simpla măsurare și comparație cu rezultatele experimentului nu fac decât să ofere o explicație potențială a fenomenului. Și că acest fapt nu exclude în mod obligatoriu posibilitatea intervenției umane în cadrul procesului. Chiar dacă varianta producerii artificiale nu este ab-

solut exclusă, în timp ce posibilitatea producerii în mod natural este verificată și foarte probabilă, revenim la apariția vieții și vom întreba ce relevă datele constatate în privința celor două variante în acest caz.

În special, întrebarea se ridică în privința duratei foarte lungi de timp: în ce fel este relevantă durata extrem de lungă de timp care a trecut pentru fiecare etapă? A trecut enorm de mult până la formarea sistemului solar și, pe rând, până la formarea tuturor elementelor care alcătuiesc condițiile de mediu necesare vieții. Și apoi apariția fiecărei categorii de vietăți și în final a omului au avut loc pe parcursul unor perioade extrem de lungi.

APARIȚIE INSTANTANEE

În varianta creației, exprimarea Bibliei este următoarea: „Dumnezeu a zis . . . Și așa a fost“. Această manieră a apariției lucrurilor, ca urmare a intervenției directe din partea lui Dumnezeu, ne duce în general la gândul unei perioade foarte scurte, pentru mulți, la o apariție chiar instantanee. Deci că lucrurile au apărut imediat după ce el a rostit cuvântul să apară. Încadrarea etapelor succesive ale lucrării de creație în contextul duratei unei singure săptămâni adaugă motive suplimentare pentru asocierea acestui proces cu o perioadă foarte scurtă de timp.

Dacă Dumnezeu a creat totul, atunci înseamnă că a existat o intervenție, ceea ce înseamnă implicit o influență sau o modificare a proceselor implicate. Chiar dacă nu ne pronunțăm asupra detaliilor, până unde, cât și în ce anume a constat exact intervenția, totuși este clar că, în cazul variantei creației, procesele naturale nu au acționat singure. Ori că Dumnezeu a ajutat procesele, deci intervenția a fost parțială, ori că a făcut el totul în locul lor, intervenție completă, dacă ne referim la perioada de timp implicată, ar fi de așteptat să constatăm o diferență de timp între varianta în care procesele acționează singure și cea în care intervine Dumnezeu. Intervenția lui Dumnezeu grăbește procesele, deci durata de timp este mai scurtă cu intervenția lui și mai lungă fără intervenția lui.

De aceea durata de timp măsurată este relevantă pentru dezbaterile referitoare la apariția lucrurilor. Ea poate oferi indicii referitoare la modul în care au apărut și dacă a existat o intervenție din exterior sau nu. Astăzi suntem familiarizați cu modul de lucru al naturii în comparație cu modul de lucru al omului. Datorită dezvoltării tehnologiei în ultimele secole, omul a intervenit în tot mai multe domenii, a influențat parțial unele procese naturale, iar pe altele le-a înlocuit complet prin introducerea unor procese pe care le numim „artificiale“. Omul a dorit să poată grăbi apariția unor rezultate: de multe ori natura produce aceleași lucruri pe care le produce și omul, numai că natura le produce mult mai încet, dacă este lăsată să lucreze singură, în timp ce omul a realizat mijloace specifice prin care să accelereze procesele și să eficientizeze sistemele care îl interesează.

Datorită experienței din ultimele secole, omul a învățat cum funcționează majoritatea proceselor în natură. În mod concret, astăzi știm: 1) cât timp e necesar pentru producerea transformărilor materiei pe cale naturală, dar și 2) perioadele din trecut în care s-au constatat toate aceste transformări. Pe baza acestor două informații se poate stabili concluzia: dacă acele transformări din trecut s-au produs pe cale naturală sau nu. Dacă 1) perioada necesară corespunde cu 2) perioada constatată, atunci 3) s-au produs pe cale naturală. Dacă procesul este artificial și o intervenție externă este responsabilă pentru producerea lui, atunci evident ne așteptăm la o discrepanță între perioadele comparate anterior.

Aceeași obiecție adusă în cazul exemplului cu râul o aduc unii și aici, anume: De ce trebuie exclusă creația și intervenția lui Dumnezeu doar pe baza acestei comparații între perioadele de timp constatate? Dacă transformările materiei în univers au avut loc exact în același interval de timp cât este necesar proceselor naturale să le producă singure, înseamnă aceasta neapărat că așa s-a și întâmplat, deci pe cale naturală, fără intervenția lui Dumnezeu?

Dacă, în aceste condiții, cineva susține totuși creația și intervenția lui Dumnezeu, ar însemna să acceptăm că Dumnezeu

a creat în ordinea succesivă cerută de un lanț lung de cauze și efecte și în intervalul de timp necesar proceselor naturale implicate pentru a produce rezultatele. Nu ar echivala lucrul acesta cu pretenția că Dumnezeu lucrează la fel ca și natura, în ritmul, eficiența și condițiile impuse de aceasta? Aceeași concluzie rezultă în cazul râului, dacă șanțul prin care curge a fost săpat în intervalul de timp cât ar fi necesar apei să sape singură acel șanț, dar el a fost totuși făcut de om, ar însemna că omul sapă identic cu modul în care sapă și apa.

Așa cum am menționat referitor la șanțul săpat de râu, și în cazul apariției vieții, măsurătorile și perioadele enorme din trecut necesare fiecărei etape de dezvoltare a vieții și condițiilor care o susțin constituie baza din care derivă concluzia că apariția tuturor lucrurilor pe cale naturală este foarte probabilă. Chiar dacă niciuna dintre aceste dovezi, luată individual, nu exclude totalmente posibilitatea intervenției externe a cuiva (Dumnezeu).

DREPT LA REPLICĂ

În continuare citez o replică concretă primită la acest subiect și răspund la ea.

„Păreră ta. Nu văd ce legătură are momentul apariției vieții cu divinitatea. Sper să nu folosești logica asta și în alte domenii ale vieții: «M-am făcut sănătos prea repede-târziu, ca să cred că medicul are vreun merit».”

RĂSPUNS: Acest capitol nu exprimă nici nemulțumirea, asemenea unui copil care nu mai vrea să accepte prăjitura fiindcă nu a primit-o imediat când a cerut-o, nici vreun reproș că a durat prea mult sau dorința de a fi durat mai puțin sau ca viața să fi apărut în alt moment.

Scopul analizei este, dimpotrivă, identificarea unei corelări între intervalul de timp care a trecut între diferitele etape de dezvoltare a planetei și durata de timp necesară proceselor implicate pentru a realiza singure acele transformări. Dacă se constată că aceste intervale corespund ca durată, această informație este relevantă în alegerea sursei schimbărilor (sau a stabilirii cauzei lor). Răspunsul ne spune ceva despre forțele responsabile pentru apariția lor: evoluție vs. creație.

COMETA ISON 23.11.2013 CONȚINE APĂ ⇒ DECI PĂMÂNTUL NU E UNIC

Până relativ recent se credea că Pământul este unic și că doar aici s-ar găsi elementele vieții. Acum se știe că nu este deloc așa, ci elementele de pe planeta noastră sunt aceleași în toate galaxiile și în tot universul material. Deci Pământul nu este deloc unic, nu există nicio dovadă aici a unei intervenții speciale, ci natura este aceeași și acționează la fel peste tot.

Lunile trecute am văzut o emisiune la televizor, un program documentar despre cometa ISON pe care oamenii de știință o urmăresc de mai multă vreme. Detaliul semnificativ care a atras în mod deosebit atenția cercetătorilor asupra acestei comete este că ea conține apă. În mod normal apa de pe această cometă este sub formă de gheață, iar când se apropie de soare este în formă vaporizată. La 23 noiembrie 2013 urma să treacă prin punctul cel mai apropiat de soare de pe întreg parcursul ei.

Discuția despre această cometă este legată de discuția despre apa de pe Pământ. Subiectul este dezbătut de multă vreme și încă nu s-a ajuns la un răspuns definitiv la întrebarea, de unde provine apa care se află astăzi pe Pământ. La o primă vedere se poate constata că soarele este prea fierbinte ca să fie apă acolo. Corpurile cerești cele mai cunoscute, Luna și Marte, nu conțin în prezent apă deloc. Iar Pământul pare în mod inexplicabil să fie inundat cu o cantitate imensă a acestui lichid. Apa nu este doar un element oarecare pe planeta noastră, ci ea este, de fapt, esențială pentru toate procesele importante care au (și care au avut) loc aici. Ea este indispensabilă vieții sub toate aspectele. Nimeni nu pune la îndoială faptul că apa este prețioasă în general și foarte necesară pentru noi. Acești trei factori favorizează o perspectivă care a permis speculații. Factorii în discuție sunt: 1) apa este necesară, 2) există din abundență pe Pământ și 3) nu se cunoaște proveniența ei.

Pentru unii adepți ai creației situația făcea să apară probabil că aici avem dovada intervenției lui Dumnezeu și că el a pus apa în cantitatea care se găsește ea pe Pământ. Din perspectiva aceasta, premisele creației „par“ a fi îndeplinite: 1) Apa este necesară. ⇨ Deci am putea să ne gândim la un scop. 2) Este prezentă în cantitate mai mult decât suficientă pentru fiecare. ⇨ Deci s-ar putea datora calităților pe care le așteptăm din partea unui Dumnezeu iubitor și interesat de bunăstarea noastră. 3) Nu apare pe niciuna dintre planetele cu care suntem familiarizați. ⇨ Deci s-ar putea concluda că prezența ei pe Pământ este atât surprinzătoare, neintuitivă și chiar contrară indiciilor furnizate de natura cunoscută din jur.

Bazat pe aceste premise și în măsura în care exemplul analizat al apei corespunde lor, varianta creației poate fi luată în considerare ca o concluzie posibilă și chiar probabilă. Însă, dacă analiza exemplului menționat al apei duce la alte rezultate în raport cu premisele, atunci și concluzia referitoare la probabilitatea variantelor aflate în dezbateră „evoluție vs. creație“ este influențată. Să privim mai atent la aceste premise pe rând și să vedem ce altă perspectivă este posibilă și care dintre ele este susținută de dovezi.

IDEEA DE SCOP

Creaționiștii fac observația următoare: Dacă apa este *necesară*, atunci ea are un scop. Dacă are un scop, atunci este implicat un *plan* care, la rândul său, dovedește că autorul este *Dumnezeu*.

În cazul lucrurilor necesare, concluzia este întotdeauna determinată de perspectiva celui care judecă, de direcția din care privește situația. Câteva exemple concrete pentru a ilustra ideea: 1) râul și albia, 2) apa și paharul, 3) hrana și vietățile care o consumă, 4) combustibilul și focul.

Privite dintr-un anumit sens se poate ajunge la o concluzie, iar privite din celălalt sens se poate ajunge la o concluzie diferită, contrară. Din perspectiva *cauzei* putem întreba: 1) A fost făcută albia râului în mod premeditat, cu scopul ca râul care urma să apară mai târziu să poată curge exact pe acel traseu stabilit? 2) A fost paharul făcut în acea formă cu scopul ca

apa din el să aibă respectiva formă? 3) Există hrana în toate formele ei, vegetală, animală, microscopică și macroscopică, pentru că se avea în vedere apariția ulterioară a vietăților care o consumă? 4) Se poate spune că materialele inflamabile, atât lemnul, cât și petrolul, există pentru om, să poată face el foc cu ele? Alternativ, din perspectiva *efectului*, întrebarea devine: 1) Sau invers, râul este un rezultat automat al apei și al diferenței de nivel împreună cu gravitația care face ca apa să curgă pe acolo? 2) Sau apa ia forma respectivă datorită paha-rului? 3) Sau animalele apar ca rezultat al existenței hranei? 4) Sau focul se aprinde datorită existenței condițiilor de oxigen și a materialelor inflamabile?

Analiza sistemului ecologic dezvăluie respectarea principiului cauză-efect: sistemul este determinat de mediu. Tipul de viață care se dezvoltă într-un loc este determinat de condiții, de hrana existentă la dispoziție în acel loc și nu invers, hrana datorită vietăților. Alimentele alterate aduc musculițe specifice, care vin acolo datorită acrelilor și nu invers. Animalele au modalități proprii prin care folosesc semnale codificate pentru a se anunța reciproc când sesizează indicii ale prezenței hranei și se adună toate la locul cu hrana. Ele apar datorită hranei și nu invers. Tot ce observăm în natură respectă regula: cel din urmă apare datorită celui dintâi, niciodată invers.

Ar merge presupusă și varianta inversă, atunci când ambele sunt create de același autor. Să zicem că cineva strânge niște lemne uscate și apoi le dă foc. În acest caz se poate presupune că lemnele sunt pentru foc și nu invers, focul datorită lemnului. Totuși diferența este evidentă atunci când lipsește acțiunea omului și izbucnește un incendiu de la sine în pădure. În acel caz concluzia este invers, focul a apărut datorită prezenței lemnului. În concluzie, presupunerea inversă este posibilă numai când ea se bazează pe altă presupunere, anume că ambele au același creator. Însă o presupunere care este bazată pe altă presupunere nu este credibilă, cu atât mai puțin convingătoare. Ea nu este nicidecum apreciată ca o demonstrație științifică, nu rezultă pe baza unor observații verificabile, ci este mai degrabă aseme-

nea unei ecuații cu două necunoscute, este un raționament circular.

IDEEA UNICITĂȚII

Presupunerea că apa ar exista exclusiv pe Pământ și nicăieri altundeva în univers nu a fost niciodată susținută de altceva decât simpla lipsă a informațiilor. Însă ea deja începe să fie contestată pe măsură ce știința descoperă indicii ale prezenței apei pe alte planete și comete sau corpuri cerești din zona sistemului nostru solar, precum și din zone tot mai depărtate.

Faptul că apa se găsește în formă înghețată pe corpuri aflate la distanțe mai mari față de Soare și în formă gazoasă dacă este mai aproape de Soare corespunde cu stările în care ea se găsește pe Pământ. La poli, unde e rece, este înghețată, în rest, în majoritatea suprafeței planetei este în formă lichidă, iar în atmosferă norii conțin apa în formă de vapori.

Această repartizare și modul în care este prezentă apa în univers este așa cum ne-am aștepta să fie, ea corespunde legilor fizicii peste tot. De aceea se poate întreba dacă amplasarea Pământului pe aceste coordonate în raport cu soarele duce la distanța și implicit condițiile favorabile cu scopul ca apa să existe și să fie în formele ei prezente aici sau invers, ea există în aceste forme aici tocmai datorită condițiilor rezultate în urma acestei amplasări?

Discuția despre prezența apei pe Pământ, argumentările referitoare la proveniența ei, dar și factorii menționați, ideea de scop sau unicitatea, se regăsesc în argumentări generalizate care privesc toate celelalte elemente componente ale planetei noastre. De exemplu, aceleași întrebări s-au ridicat cu privire la săruri, minerale, metale, pietre prețioase sau alte substanțe găsite în adâncimea planetei, la suprafață sau în atmosferă. Se găsesc acestea doar aici? Au fost ele puse de cineva aici cu un scop?

Din perspectiva unicității și a scopului, unii au suspectat că Pământul ar fi unic și că elementele găsite aici există numai aici și nicăieri altundeva în univers. Apoi au speculat, bazat pe această supoziție, că ființe extraterestre ar fi venit în vizită aici de la distanțe uriașe din alte zone ale cosmosului tocmai pen-

tru a sustrage aceste elemente unice de pe planeta noastră. În baza aceleiași perspective, unii au speculat că Pământul este dotat în mod miraculos cu elemente specifice pentru scopul unic de a susține viața omului. Astfel ei și-au imaginat planeta prin analogie cu o casă, nu doar bine construită, dar și ticsită cu resurse, o pivniță plină cu tot ce are nevoie omul în viață pentru activități complexe. În plus, casa aranjată și dotată cu rezerve îndestulătoare se află amplasată în mijlocul unui deșert întins care nu conține decât pustiu. Pe un asemenea fundal, casa reprezintă o surpriză care își explică existența obligatoriu prin acțiunea conștientă și intenționată a unui constructor. Cam așa își imaginează ei și crearea Pământului de către Dumnezeu.

În mod alternativ, descoperirile științifice furnizează baza unei perspective diferite. Încet, dar sigur, a fost descoperită compoziția pe rând a tuturor elementelor chimice ale materiei. Astfel s-a completat sistemul periodic al lui Mendeleev ca o referință absolută. Cu această ocazie a devenit posibilă înțelegerea proceselor necesare formării elementelor pe cale „naturală”. Apoi s-a constatat că elementele chimice nu se găsesc exclusiv pe planeta noastră, ci întreg universul este compus din aceste elemente, ce se găsește aici se găsește peste tot, în alte galaxii îndepărtate, stele sau planete. Experimente la scară efectuate în laborator împreună cu observarea fenomenelor pe Pământ au ajutat la identificarea condițiilor necesare producerii elementelor și s-a constatat că universul deține timpul, mediul, materialele și forțele necesare producerii tuturor elementelor cunoscute ale materiei. După toate aceste informații, punem aceeași întrebare generalizat: forțele naturii din univers există cu scopul ca ele să creeze diferitele elemente chimice cunoscute sau invers, această varietate de elemente s-a format ca rezultat al condițiilor produse de forțele existente? Bazat pe ceea ce am aflat până acum despre univers, prezența elementelor peste tot, cât și identificarea forțelor creatoare în cosmos, se speculează tot mai frecvent și mai bine întemeiat că elementele esențiale vieții nu își au originea pe Pământ. În schimb, se presupune că ele, poate chiar și începuturile vieții însăși, au fost aduse aici incidental

din spațiul extraterestru. Ceea ce vedem acum, formele actuale sunt rezultatul elementelor aduse din cosmos, care, la întâlnirea cu condițiile de mediu oferite de planetă, au evoluat așa cum permit proprietățile universale ale materiei. Știința reproduce procesele care au loc la crearea stelelor și demonstrează la scară cum se transformă atomii materiei sub influența presiunii și a temperaturii ca să obțină toate componentele sistemului periodic al elementelor.

Până în momentul scrierii cărții, cea mai recentă și mai popularizată confirmare a variantei științifice a fost oferită de solizarea pe o cometă la 12 noiembrie 2014 a sondei Philae a navei Rosetta, trimise de Agenția Spațială Europeană (ESA). Ulterior au fost publicate imagini și probe care confirmă prezența apei pe planeta Pluto.

Pe măsură ce știința adună tot mai multe informații, atât despre apă, cât și despre restul elementelor materiei, situația corespunde premizelor evoluției: elementele sunt explicabile, modul de producere este înțeles, au apărut în mod previzibil, în armonie cu legile existente ale naturii, procesele sunt compatibile cu restul lucrurilor cunoscute în univers, iar cauzale sunt materiale. Atribuirea arbitrară unei intervenții divine este, pe bună dreptate, suspectată de concluzii contrare observațiilor obiective, care sunt mai degrabă alese subiectiv și induse ca urmare a unor prejudecăți.

CONCLUZIE

1. Experiența ne spune că toate lucrurile din jurul nostru apar ca efect al unor cauze existente. Viața depinde de existența apei. Asta înseamnă că ea a apărut datorită prezenței apei și nu invers.
2. Apa și restul elementelor necesare vieții nu se găsesc exclusiv pe Pământ, ci aceleași elemente există peste tot în Univers. Nu le-a pus nimeni aici în mod miraculos.
3. Apa exista pe Pământ cu prea mult înaintea apariției omului, chiar cu miliarde de ani înainte, pentru a putea fi dedusă vreo legătură între ele, cu atât mai puțin că cineva ar fi adus apa aici special pentru om.

4. Varianta creației corespunde în mod suspect cu lipsa informațiilor, iar originea acestei variante corespunde cu o perioadă a căror idei erau bazate pe mitologie și care acum au fost anulate de știința modernă.
5. În întreaga istorie a existenței lor natura și viața au suferit de pe urma catastrofelor climatice, deci nu s-a identificat dovada unei mâini protectoare și nici vreun scop al vieții.

DREPT LA REPLICĂ

În continuare, citez o replică primită la acest capitol și răspund la ea.

„M-am uitat nițel în internet. Nu e dovedit nimic. Sunt doar presupuneri. «Măsurătorile noastre au arătat că apa de pe cometă conține un atom de deuteriu pentru 6200 de atomi de hidrogen», o proporție foarte apropiată de cea de pe Terra, a explicat cercetătorul Paul Hartogh. Deci nu H₂O. Tot el spune: «S-ar putea ca toate obiectele din sistemul solar să aibă apă din aceste comete. Cercetarea mai multor comete va oferi mai multe răspunsuri.»

Și chiar să mai fie apă pe undeva, cu asta nu se dovedește inexistența lui Dumnezeu.“

RĂSPUNS:

1. Expresiile: *„Nu e dovedit nimic. Sunt doar presupuneri.“*

Două întrebări:

A) Este aceasta o exprimare completă?

Nu. Lipsește obiectul referinței, nu se explică ce anume nu este dovedit și nici de unde știm asta.

B) Este corectă afirmația?

Nu. Tocmai pasajul citat prezintă date măsurate care dovedesc lucruri concrete.

2. Finalul: *„nu se dovedește inexistența lui Dumnezeu.“*

A) Nici aceasta nu este o exprimare completă, nu se explică de ce „nu se dovedește inexistența“, nici ce ar dovedi existența și nici unde anume eșuează argumentul.

B) Dacă lipsa apei în spațiul extraterestru este folosită ca argument în favoarea existenței lui Dumnezeu, atunci

descoperirea prezenței ei în spațiul extraterestru răstoarnă argumentul inițial.

Specialiștii nu au dubii că apa este prezentă și în afara Terrei, iar expresiile de la începutul acestei replici sunt mai degrabă subiective. Acesta constituie un exemplu de manipulare a conținutului: faptul că există și unele presupuneri, ele nu sunt nicidecum dominante, cu atât mai puțin toate „doar presupuneri“. Dubiile se referă la alte aspecte, dar nu la ideea în discuție, iar folosirea lor cu referire la concluzia principală (existența apei pe cometă) este categoric înșelătoare.

INSTINCTUL NEÎNȚELES PĂREA „IMPLANTAT“ ⇨ ACUM E EXPLICIT (FĂRĂ UN CREATOR)

Părți din comportamentul animalelor care nu erau înțelese au dus la suspectarea unei intervenții misterioase a lui Dumnezeu. Totuși, odată înțeles, instinctul animal nu mai prezintă nimic misterios, ci a căpătat o explicație obișnuită, adică materialistă.

Astăzi se constată o varietate de definiții care reflectă ce înțeleg oamenii prin noțiunea de instinct și cum se raportează la el. De multe ori oamenii au fost impresionați de comportamentul animalelor în general și au denumit orice acțiune a acestora ca fiind făcută din „instinct“. Unii, evident, au identificat acțiuni similare și la om și le-au numit tot instinctuale. Pe scurt, tot ce este făcut aparent inconștient, fără să implice rațiunea, a fost numit instinct. Iar acest termen a devenit adesea sinonim cu animalic, tocmai pentru că s-a considerat că animalele nu posedă conștiența și rațiunea omului.

Totuși aspectul remarcat de adepții creației și pe care aceștia l-au folosit în favoarea variantei lor de apariție a vieții a fost legat de unele acțiuni inexplicabile ale animalelor, unele lucruri pe care le fac ele, dar pe care omul nu le înțelegea. De exemplu, s-a observat că unele dintre acestea reușesc să se ferească de anumite pericole sau găsesc cu succes drumul către hrană, adăpost, perechea lor, membrii familiei, fără ca omul să înțeleagă cum se descurcă animalele în acele situații. Omul observator se confrunța cu o lipsă, el nu vedea elementele care marchează traseul: era totuși o decizie inteligentă, dar lipseau indiciile analizate pe care se baza decizia. Animalele parcurg traseul din punctul A în punctul B. Ele văd legătura între aceste puncte. Totuși omul nu vedea nicio conexiune. De aceea se întreba: cum se orientează cu succes animalele fără niciun element de legătură? Două variante sunt posibile: fie ele efectuează deplasarea pur întâmplător, fie sunt ajutate de o intervenție străină misterioasă. Deplasarea observată între cele două puncte este utilă și

are loc numai în legătură cu satisfacerea unei nevoi biologice a individului. Așadar, cade varianta unei deplasări întâmplătoare. Ceea ce lasă loc suspectării intervenției divine, care a implantat un mecanism special în animale cu scopul de a le ajuta să-și satisfacă nevoile și astfel să se mențină în viață.

Din această perspectivă, elementele observate par să corespundă premizelor necesare variantei apariției vieții prin creație. Este vorba de un fenomen care pretinde forțe și condiții care nu se găsesc în universul cunoscut, este o acțiune inexplicabilă, neintuitivă, neașteptată, care nu are echivalent în mediul înconjurător, este în conflict cu direcția forțelor naturii și contrazice proprietățile materiei. O situație care se explică obligatoriu printr-o intervenție străină, care să întrerupă cursul firesc al evenimentelor și în același timp să servească unui scop, care este compatibil cu presupusele calități personale atribuite lui Dumnezeu, autorul intervenției.

REZULTATUL CERCETĂRII

Datorită circumstanțelor personale specifice, în anii recentți am avut ocazia să urmăresc vreme îndelungată emisiuni documentare pe diverse canale la televizor despre natură și animale și am constatat o direcție constantă a cercetărilor în acest domeniu. Tot ceea ce nu era înțeleles la un moment dat s-a datorat cunoștințelor noastre limitate în acel domeniu. Când căutăm explicații, le găsim. Cu cât cercetăm mai mult lumea în care trăim, treptat găsim explicații pentru tot ce era neînțeleles anterior. Tot ce era cândva atribuit unor forțe din altă lume, neintuitiv, contrar experienței noastre și fără echivalent în lumea cunoscută de noi se dovedește că era doar necunoscut, iar concluziile se datorau informațiilor limitate și cunoștințelor insuficiente de care dispuneam la acea dată. Trecerea de la punctul A la punctul B, pe care nu o înțelegeam cândva și care lăsa loc pentru căutarea răspunsurilor într-o sursă neconvențională, a devenit explicabilă prin descoperirea unui nou element. Un punct C care face legătura între primele două puncte. El reprezintă așa-numita verigă lipsă. Acesta era întotdeauna acolo, doar că noi nu știam de existența lui.

Concret, unul dintre motivele pentru care omul nu a identificat inițial elementele de legătură, punctul C, este pentru că aștepta ca și animalul să se bazeze pe aceleași simțuri pe care le folosește omul, care îi sunt familiare omului. Însă, în timp, cercetările au scos la iveală că multe funcții ale animalelor se bazează pe simțuri comune omului, dar care depășesc spectrul recunoscut de acesta. De exemplu, văzul și auzul lor reușesc să detecteze frecvențe și lungimi de undă pe care ochiul și urechea omului nu le recepționează. Sau mirosul și gustul lor pot fi de multe ori mai fine decât ale omului. Așadar, ceea ce omul cu ajutorul simțurilor sale biologice nu poate să depisteze de fapt există — acel punct C. Iar animalele știau că el există și puteau să-l depisteze. De aceea reușeau să folosească ceea ce detectau cu ajutorul propriilor simțuri și să se orienteze cu succes. Astfel, în locul presupusei deplasări ghidate de mijloace misterioase, cercetarea a dezvăluit o deplasare firească între punctele A și B explicată de elementul de legătură descoperit: punctul C.

Pe lângă folosirea unor simțuri ca ale noastre, dar care percep semnale din afara spectrului perceput de noi, s-a descoperit că animalele pot avea și simțuri complet noi, neîntâlnite deloc la oameni. De exemplu, unele percep semnale magnetice, impulsuri electrice, vibrații sau diverse reacții chimice pe care organismul lor este în stare să le interpreteze, dar al omului nu. Prin aceste semnale, ele află informații specifice care le ajută să se orienteze în mediul înconjurător. Omul nu era conștient de prezența acestor semnale și evident nu se aștepta ca animalele să le poată interpreta. De aceea modul în care reușesc să se orienteze constituia un mister pentru el.

În principiu, toate misterele elucidate până în prezent referitoare la viața animalelor au dovedit că nu este vorba de un „instinct“ implantat în mod inexplicabil de către o forță străină care cunoștea dinainte traseul pe care urmau să-l parcurgă. Ci ele funcționează în cadrul unui circuit al nevoilor, la fel ca și omul: o anumită nevoie biologică, să zicem, de exemplu, foamea, transmite organismului stimuli care declanșează acțiunea de căutare a hranei. Cu ajutorul simțurilor cu care este dotat

și pe care a învățat să le folosească prin experiență, ele interpretează semnale din natură care le oferă informații despre localizarea sursei de hrană. Apoi nu le rămâne de făcut altceva decât să își întrebuințeze cel mai bine deprinderile pentru a merge și a obține hrana necesară. Nevoia este satisfăcută, iar cercul se închide. Diferențele față de funcționarea omului sunt de detaliu sau de formă, însă, în principiu, funcționarea este la fel, nu sunt diferențe de fond.

Uneori oamenii nu au înțeleles toate mecanismele din cadrul procesului circuitului nevoilor descris mai sus. De exemplu, fie nu știau cum poate animalul să repereze locul unde se află hrana, fie nu știau de unde are abilitățile necesare obținerii acesteia, odată localizată. Rezultatele cercetărilor au confirmat că întotdeauna este vorba de niște efecte produse de cauze materiale, naturale. Acele cauze materiale au fost întotdeauna acolo, numai că noi nu știam de existența lor și de aceea nu am înțeleles unele procese, ni se păreau imposibile. Acum, chiar dacă mai există asemenea mecanisme a căror funcționare nu o înțelegem pe deplin, voi enumera în continuare zece observații relevante pentru evaluarea șanselor atribuirii lor instinctului, adică unei intervenții divine:

ZECE OBSERVAȚII

1. Procentul explicat. În prezent știința a realizat progrese importante față de momentul începuturilor ei, cu câteva secole în urmă. Acum înțelegem poate în proporție de 90% procesele fiziologice ale animalelor pe care nu le înțelegeam înainte. Dacă s-au identificat cauze materiale pentru toate aceste procese, înseamnă că acele procese neexplicate, care pot da unora motive să speculeze intervenția unor forțe străine de lumea aceasta, alcătuiesc un procent categoric minoritar.

2. Nivelul de detaliu. Principiul de funcționare la nivel de ansamblu este cunoscut, circuitul nevoilor biologice: se cunosc atât cauzele principale precum și acțiunile principale determinate de acestea. În cadrul acestui circuit, în unele cazuri omul nu înțelege niște elemente de detaliu dintr-un lanț de cauze și efecte. Poate nu are explicație pentru o verigă de legătură. Cu alte cuvinte, în unele cazuri complexe, se știu pașii principali,

însă nu se cunoaște un pas intermediar, o acțiune subordonată sau o reacție secundară. Ce șanse există sau cât de logică este concluzia că Dumnezeu ar fi intervenit la câte una dintre aceste părți minore, să implementeze o singură piesă în cadrul mecanismului? Nu ar echivala aceasta cu concluzia că el proiectează în funcție de proiectul altcuiva, asemenea omului care își planifică munca în funcție de vreme?

3. Tendințele cercetării. Putem ignora explicațiile descoperite, să uităm că ceea ce știm acum nu se știa întotdeauna, iar în lipsa explicațiilor prezente s-au făcut presupuneri eronate a intervenției divine, să ignorăm însăși tendința pe care o vedem descoperirile, direcția consecventă a explicațiilor de până acum și să nu ne întrebăm în legătură cu probabilitatea ca și cele poate 10% aspecte încă neînțelese să urmeze a fi înțelese și ele și explicate tot pe baza unor cauze materiale? Un copac aflat în bătaia luminii poate fi văzut în întregime și traseul tuturor crengilor poate fi urmărit de la un capăt la celălalt. Dar dacă 10% din suprafața lui este acoperită de umbră, majoritatea oamenilor ar intui cu încredere ce se află în zona fără vizibilitate. Ei nu și-ar imagina ceva surprinzător, incompatibil cu restul zonei vizibile. Această intuiție se bazează pe restul de 90% care este vizibil, dar și pe exemplele tuturor celorlalți copaci văzuți anterior.

4. Scopul intervenției. Dacă evoluția singură nu a fost suficientă, iar presupusa intervenție ocazională a lui Dumnezeu este justificată de dorința păstrării animalului în viață, atunci cum se împacă această motivare cu lipsa interesului față de viața animalelor constatată din realitatea confirmată a dispariției vieții discutate la capitolele 20–24? Dacă Dumnezeu nu demonstrează că ar interveni pentru a proteja viața în cazul calamităților naturale majore, atunci devine tot mai greu de interpretat că a intervenit pentru a proteja viața în cazurile minore — cum ar fi implantarea instinctului.

5. Intervenție arbitrară. Procentul animalelor al căror comportament este neînțeles devine tot mai mic acum. Dacă am presupune că aceste cazuri reprezintă dovada intervenției divine, atunci ar fi o intervenție foarte selectivă și rară. La ma-

joritatea animalelor studiate le înțelegem comportamentul, deci Dumnezeu nu a intervenit pentru a le implanta niciun instinct misterios. Însă un procent redus dintre cazuri este încă neînțeleles și în mod suspect presupunem că acolo a intervenit Dumnezeu.

6. Proiect insuficient. Omul înțelege astăzi natura în proporție tot mai mare, iar majoritatea fenomenelor au fost explicate în detaliu. În general, se știe astăzi că lucrurile se petrec datorită unei mulțimi de factori interdependenți. Adepții creaționismului preferă să atribuie funcționarea fenomenelor naturale în mod indirect tot lui Dumnezeu și să sugereze că un fenomen se datorează mulțimii factorilor amintiți, însă factorii, la rândul lor, sunt impuși de Dumnezeu. Totuși dacă Dumnezeu a intervenit uneori în mod direct pentru implantarea instinctului necesar, asta înseamnă că factorii singuri nu au fost suficienți în acele cazuri. Nu este aceasta echivalent cu atribuirea unui proiect insuficient lui Dumnezeu (dacă factorii proiectați de el nu au fost suficienți)?

7. Condiții modificate. Natura este în continuă transformare. Iar dacă presupunem intervenția divină cu ocazia creației speciilor, cu multe mii de ani în urmă, atunci intervenția divină corespundea nevoilor din acea vreme. Concret, un animal migrează între două puncte geografice, dar geografia Terrei s-a modificat. La momentul presupusei intervenții divine era un anumit relief, iar animalul avea nevoie să migreze într-un anumit punct. Acum același animal are nevoie să migreze în alt punct, în altă perioadă a anului și urmând alt traseu.

8. Principiu mitologic. De asemenea, intervenția lui Dumnezeu în cazul instinctului este greu de armonizat cu discuțiile de până acum referitoare la celelalte aspecte. În capitolele 2, 4, 13 și 14 sunt menționate observații despre improbabilitatea unei intervenții directe a lui Dumnezeu în sensul călcării legilor naturii, împotriva proprietăților materiei și a ruperii lanțului cauză–efect în cursul evenimentelor lumesti. Gândirea modernă nu a eliminat doar credința în anumite miracole, ci a eliminat credința în ideea de miracole în general, ea nu mai acceptă miracolul în principiu.

9. Nivelul de complexitate. Pe lângă nedumerirea pe care o provoacă lipsa unei cauze cunoscute în cazul fenomenelor întâlnite în natură, pe oameni îi impresionează, de asemenea, nivelul de complexitate al vieții și al mecanismelor acesteia. Ei se întrebă uneori cum poate evoluția oarbă și prin forțe simple să construiască singură lucruri de o complexitate care ne copleșește. Ei se întrebă în privința complexității în sine, de unde provine și, dacă nevoile pe care un mecanism trebuie să le satisfacă sunt relativ simple, de ce a fost nevoie de o soluție atât de complicată?

Să amintim pentru început că cel care pune această problemă este omul și ar trebui ținut cont de subiectivismul lui și că la înfruntarea unor situații noi sau la care nu cunoaște încă explicația el tinde să exprime termeni cu valoare relativă. De aceea este necesară verificarea afirmației precum și a bazei acesteia: din ce motiv impresionează complexitatea? În mod asemănător, un utilizator de tehnologie poate să raporteze o problemă unui specialist în domeniu, iar acesta din urmă este justificat să verifice mai întâi reclamația. Aceasta deoarece perspectiva clientului poate fi diferită de cea a tehnicianului, iar percepțiile lor vor fi, în consecință, diferite.

Sunt forțele procesului evolutiv într-adevăr simple sau nepotrivite cu rezultatele produse?

- A) Forța care cauzează fenomenele este natura însăși. Iar, în acest caz, nivelul de complexitate al sursei, cât și al produsului rezultat, sunt corespunzătoare.
- B) La nivel biologic, ADN-ul este cauza responsabilă pentru generarea întregii varietăți a organismelor vii. Acesta la rândul său este definit de un nivel ridicat de complexitate, încât știința modernă a avut nevoie de zeci de ani doar pentru a așterne pe hârtie într-un imens număr de volume descrierea lui.

În privința complexității în sine atât a forțelor creatoare, cât și a produsului rezultat, aceasta este determinată de măsurători de ordin cantitativ, nu calitativ. De exemplu, un labirint este considerat cu atât mai complex cu cât este mai lung.

Același principiu îl demonstrează și progresul atestat al civilizației umane. Dacă facem o comparație între începuturile primitive în toate domeniile vieții și stadiul actual, nivelul de complexitate la care a ajuns civilizația modernă astăzi este de-a dreptul copleșitor. Totuși diferența între stadiul actual și cel inițial este una cantitativă, nu calitativă. Ea s-a produs în urma unui proces de dezvoltare neghidat de vreo sursă externă, ci mai degrabă prin efortul constant depus pe parcursul unei perioade de mii de ani a capacităților biologice neschimbate ale omului și care au clădit succesiv pe reușita propriilor descoperiri, ducând în final la realizări absolut incredibile (din perspectiva înaintașilor).

Cazul complexității uimitoare recunoscute azi a neuronului este definit de trei elemente:

- 1) particulele din care este alcătuit sunt inimaginabil de mici, dincolo de ceea ce putem noi percepe;
- 2) aceste particule sunt și inimaginabil de multe, noi nu putem concepe numărul lor, așa cum nu putem concepe nici numărul imens al stelelor din univers;
- 3) știința a cunoscut o dezvoltare exponențială oferind explicația a tot mai multor taine din lumea materială. Iar aceasta îi determină pe oamenii de știință să intuiască o explicație materialistă și în cazul acelor lucruri încă neexplicate.

10. Plan contra efect. Omul „simte“ nevoia să mănânce alimente grase atunci când este frig. Iar pisicile „simt“ nevoia să mănânce unele ierburi când sunt bolnave. Cineva poate să întrebe din perspectiva planului: pisicile nu cunosc medicina, așadar cine le-a implantat acest instinct condiționat să mănânce acele ierburi numai când sunt bolnave? Sau în cazul omului, cine i-a programat organismul așa încât să-i activeze plăcerea pentru grăsimi atunci când este frig? Totuși întrebările se pot pune și din perspectiva efectului, nu doar a planului. Organismul realizează o asociere între cauze și efecte în timpul experiențelor acumulate. Creierul memorează această listă, iar când o situație se repetă, când apare o nevoie care a fost deja satisfăcută în cadrul experiențelor înregistrate, el poate

transmite semnale că dorește experiența asociată — în cazul nostru, un aliment care produce efectul de care este nevoie în momentul considerat. Acest principiu a fost demonstrat de fiziologul rus Ivan Pavlov. Este învățarea la nivel subconștient. Alimentele provoacă efecte concrete asupra organismului, iar creierul memorează aceste asocieri. Datorită acestei explicații materialiste, nu mai este necesar să suspectăm că cineva separat a trebuit să știe dinainte situațiile potențiale cu care se vor confrunta oamenii și animalele în viitor și că a ascuns în construcția organismului lor mecanisme misterioase care fac minuni.

ASEMĂNAREA ADN ÎNTRE OM ȘI PRIMATE, ÎNTRE RASELE DE FELINE ⇨ E DETERMINANTĂ

Omul și primatele au în comun un procent mai mare din structura acidului dezoxiribonucleic (ADN) chiar și decât îl au felinele între ele. Asemănările ADN sunt acceptate astăzi în mod oficial ca dovadă a înrudirii familiale. Faptul că atât flora, cât și fauna, inclusiv omul au același ADN se potrivește foarte bine cu varianta propusă de evoluționiști, că toate speciile s-au dezvoltat una din alta.

Atât plantele și animalele, cât și omul au același ADN. Aceasta înseamnă o legătură de rudenie. La început, când a fost emisă teoria evoluției, nu se descoperise încă ADN-ul. Dar se trăgeau concluzii pe baza observațiilor vizibile cu ochiul liber. S-a constatat că între unele soiuri de animale există diferențe extrem de mici. Apoi s-a constatat o selecție: într-un sistem ecologic se găseau exemplare de un tip, iar în alt sistem ecologic erau exemplare de alt tip. După ce s-a demonstrat o legătură între trăsăturile fiecăruia dintre soiurile diferite și specificul mediului în care trăiesc, a devenit aparentă o variantă „probabilă”, anume că diferitele soiuri aparțin aceleiași specii. Dar condițiile de mediu au determinat o selecție în funcție de capacitatea de adaptare a acestora. Și, astfel, separarea s-a produs de la sine.

Ulterior, această ipoteză probabilă a început să fie confirmată de dovezi observate în cazurile de domesticire a animalelor și de manipulare a raselor, conform trăsăturilor lor particulare preferate de om.

Se suspecta deja, cu tot mai multe dovezi, că toate formele de viață ar putea fi înrudite între ele. Descoperirea ADN-ului a constituit o confirmare la nivel microscopic a legăturilor de rudenie presupuse între toate formele vieții. Confirmarea este puternică, întrucât, de la om, animale și până la plante, toate

au peste 90% din structura ADN-ului în comun. Deci este o legătură strânsă, sigură și convingătoare.

Metoda identificării pe baza analizei și comparării caracteristicilor ADN este acceptată și folosită cu succes în toate domeniile de cercetare — de la știință, la biologie, medicină, istorie, politic, juridic, social etc. Instanțele judecătorești dau verdicte în numele legii pe baza analizei ADN. Noi știm astăzi mai mult decât că două persoane sunt înrudite, putând stabili și ce fel de raport de rudenie există între diferiți indivizi. Putem stabili cine face parte din familia imediată, cine este mai apropiat, cine este mai depărtat, care este arborele genealogic, unde și când s-au produs ramificațiile și cum sunt împărțiți oamenii în familii și grupuri de familii.

Analiza ADN dezvăluie o legătură strânsă între om și primate, de fapt, chiar mai apropiată decât cea între diferitele specii de feline. Procentul din structura ADN pe care omul și primatele îl au în comun este mai ridicat decât cel pe care îl au felinele între ele. Pentru știință, aceasta înseamnă că felinele fac parte dintr-un grup de familii, iar *omul și primatele fac parte din alt grup* de familii înrudite — exact ceea ce au presupus studiile evoluționiștilor înainte de descoperirea ADN-ului.

ÎMPOTRIVA DOVEZILOR

Unii neagă înrudirea între om și primate, chiar dacă testul ADN o confirmă. Ei susțin că omul este separat de restul speciilor și că a apărut printr-un act distinct de creație. Cei care neagă înrudirea între om și primate, susținută de testul ADN, au un raționament și un mod de reacție în fața dovezilor contrar față de cel al specialiștilor, contrar sistemului de justiție, de exemplu, care soluționează o solicitare de verificare a paternității pe baza rezultatelor testului ADN.

La sesizarea unei diferențe clare între raționamentul adepților creației și raționamentul întregului sistem susținut de specialiști, am vrea să-i tratăm în mod echitabil și corect pe cei care avansează o opinie diferită. Totuși, corectitudinea ar pretinde și din partea lor, a celor care au curajul să propună o opinie contrară majorității, să își justifice poziția proprie cu dovezi, iar aceasta, preferabil, să fie făcută în mod transparent.

Mulți dintre cei care ignoră și chiar contrazic rezultatele testului ADN, când sunt întrebați „de ce“ susțin o părere contrară, răspund ceva de genul: „Și ce dacă ADN-urile lor sunt foarte apropiate, nu putea Dumnezeu să creeze separat și primatele, și omul cu structuri asemănătoare ale ADN-ului?“

Știința numește acest tip de argumentare „raționament circular“, pentru că, de fapt, este o ecuație cu două necunoscute. Mai întâi presupunem că Dumnezeu există și are puteri nelimitate, apoi presupunem că el a creat ceva aparent imposibil și dăm ca argument tocmai „puterile“ sale. Astfel, avem o presupunere care este dovedită cu altă presupunere.

Știința vrea să știe ce dovezi susțin o opinie, chiar dacă este o opinie contrară. Ea nu respinge ideile contrare. Faptul de a se supune criticii face parte din definiția științei. Dar ea așteaptă de la o idee contrară să demonstreze pe ce se bazează. Știința întreabă care sunt faptele observate și ce derivă din analiza lor sau cât de probabilă este varianta alternativă propusă.

În cazul lipsei dovezilor, unii sunt dispuși să analizeze mai mult, în timp ce alții adoptă o atitudine de evitare și atac la persoană (capitolul 11) sau apelează la argumente subiective (capitolul 1) și le cer altora să facă același lucru (capitolul 12).

AFRICANII AU APĂRUT PRIMII, DAR ȘI SEAMĂNĂ CU PRIMATELE (CEL MAI MULT)

Observația că, dintre toate rasele umane, africanii au apărut primii și că aceștia seamănă cel mai mult cu primatele se potrivește din nou foarte bine cu propunerea evoluției că omul provine din primate. Și, de asemenea, că inițial transformarea a avut loc în Africa.

În general, știința are mai mult de un singur argument pentru fiecare teorie, iar o caracteristică importantă a științei o constituie lucrul în echipă. În cele mai multe domenii de cercetare rezultatele obținute de un cercetător au confirmat rezultatele obținute de alt cercetător. Iar confirmarea a fost nu doar între doi, ci, de obicei, s-a ajuns la confirmarea mai multor cercetători din același domeniu și chiar la confirmarea unor reprezentanți ai mai multor domenii separate. O idee adevărată este confirmată la toate nivelurile.

1. O linie de cercetare dovedește că omul a evoluat din primate.
2. Altă linie de cercetare a stabilit că transformarea a avut loc în Africa.
3. A treia linie de cercetare a descoperit ordinea apariției raselor, prima fiind africanii.
4. Ultima etapă este să constatăm că, de fapt, africanii seamănă cel mai bine cu primatele.

PROIECTUL GENOMULUI

Concluzia care rezultă din aceste observații este că liniile de cercetare separate se confirmă între ele. Despre cercetarea provenienței raselor umane, am auzit prima dată despre un program sponsorizat de IBM cu zece ani în urmă, numit **The Genome Project**, care se baza pe analiza ADN a tuturor raselor diferite găsite în toate zonele geografice ale globului. Luând mostre ADN de la oameni din toate categoriile, din toate rasele,

s-au identificat legăturile și gradul de înrudire între ei. Astfel s-a alcătuit o hartă a globului pământesc și s-a putut desena pe acea hartă o schiță cu dezvoltarea arborelui genealogic al omenirii — de unde a pornit prima rasă (specia umană), când a început să se extindă și în ce direcții a mers, inclusiv fiecare rasă care a apărut în urma acestei deplasări. Așa s-a demonstrat cu precizie că toate rasele răspândite astăzi de glob provin dintr-una singură și că prima a fost cea a negrilor din Africa.

DEMONSTRAȚIE INCOMPLETĂ

De obicei criticii acuză aceste cercetări și spun: „Păi asta nu demonstrează că . . . aia sau aia“ și fac referire la un anumit aspect care, evident, nu este acoperit de cercetarea în cauză. Și astfel discuțiile nu se mai termină. Fiecare rămâne pe poziția proprie, neclintit, deși, evident, nu pot avea dreptate ambele părți. De ce? Pentru că lipsește vederea de ansamblu și capacitatea de a înțelege valoarea fiecărui argument în contextul lui. Iar aceasta în primul rând pentru că lipsește *dorința* de a înțelege poziția celuilalt și, de asemenea, o cauză este și atitudinea cu care fiecare intră în conversație.

Sigur că, luate separat, fiecare dintre aceste linii de cercetare nu dovedește singură teoria evoluției în întregime. Dar trebuie înțeles ce sunt și ce nu sunt ele în realitate. Și, înainte de a acuza „ce nu sunt“, să aflăm de la cei care le-au efectuat că ei nici nu pretind așa ceva. Iar atunci vom evita să-i acuzăm de ceva ce ei nici măcar nu au pretins. Ar fi nedrept și pentru ei, dar și pentru critici, dacă sunt interesați de aflarea adevărului, fiindcă în felul acesta se ratează beneficiile unei discuții realiste, cinstitute.

În cazul de față, cineva ar putea replica: Simpla asemănare între negri și primat nu este suficientă ca să dovedească evoluția omului din primat. Sau constatarea legăturilor ADN dintre rase și concluzia că negrii au fost prima rasă în sine nu dovedesc evoluția. În cazul acestui gen de replici vreau să atrag atenția asupra unei probleme de perspectivă. Atunci când avem o singură dovadă, balanța înclină în favoarea respectivei dovezi, iar, la acel stadiu, aceasta poate fi numită mai degrabă un indiciu. Dacă avem alte dovezi care o contrazic pe prima,

atunci putem să ne exprimăm o îndoială justificată. Situația în care 1) nu există dovezi contrare, ci 2) mai există în schimb și alte dovezi în aceeași direcție cu prima, atunci 3) cine se îndoiește o face nejustificat. Însă oamenii serioși, obiectivi vor înclina spre direcția dovezilor considerând direcția foarte probabilă, cea mai probabilă sau singura probabilă în momentul respectiv. În matematică, o soluție care se verifică în cazul oricăror variabile testate este considerată corectă, iar problema este declarată rezolvată și teoria, demonstrată.

Cercetătorii proiectului genomului uman nu l-au efectuat cu scopul de a dovedi evoluția. Acesta a fost un program de studiu independent, fără vreo legătură cu teoria evoluției. Intenția a fost strict să analizeze legăturile ADN între diferitele rase și stabilirea raportului de succesiune dintre acestea. Ei au analizat niște fapte din realitatea lumii materiale. Rasele umane sunt un fapt, iar structura ADN a fiecărei rase este de asemenea un fapt. Cercetătorii nu au introdus nimic de la ei, ci doar au analizat faptele și au prezentat în mod imparțial rezultatele cercetării lor obiective. Dovezile însele au demonstrat o anumită înrudire și ordine succesivă.

Comparația rezultatelor diferitelor linii de cercetare este un act voluntar separat pe care poate să îl facă oricine, oricând și să constate concluzia care derivă din consensul atins de toate liniile separate în privința direcției spre care indică dovezile.

SCOP

Conform variantei creației, a principiilor și a calităților atribuite lui Dumnezeu ar trebui să vedem dovezi că el dirijează și se îngrijește de propria creație. Totuși, observațiile din lumea reală, apariția datorită șansei a fiecărei noi vieți, principiile existenței, dispariția și cauzele dispariției vieții contrazic o asemenea presupunere. Nimic de când există viața nu dovedește grijă față de creație, în consecință nici un scop anume al acesteia.

20 Nașterea e întâmplătoare: bazată pe fecundare norocoasă	177
21 Specii întregi (majoritatea) au dispărut în timp ▷ fără vreun scop	180
22 Dispariția vieții e întâmplătoare: prin catastrofe naturale „necontrolate“	183
23 Vietățile se mănâncă una pe alta (în lanțul trofic) ▷ așa sunt constituite	188
24 Flora și fauna: complexe, totuși, exemplare și specii pier pentru totdeauna	191

NAȘTEREA E ÎNTÂMPLĂTOARE: BAZATĂ PE FECUNDARE NOROCOASĂ

Atât în regnul vegetal, cât și în cel animal sau la om, nașterea are loc în urma fecundării dintre un mascul și o femelă. Această dependență de factorii materiali contrazice varianta apariției vieții prin creație de către un Dumnezeu care ar avea un scop cu ea.

Adeptii creaționismului acuză de multe ori implicația pe care ar avea-o apariția vieții prin evoluție asupra valorii vieții: ar însemna că ea a apărut întâmplător și astfel viața ar pierde din importanță și valoare. Ar fi o jignire, consideră ei, să spui că tocmai viața, valoarea supremă pentru noi, a apărut întâmplător. Devalorizarea ar fi datorată nu numai de pierderea legăturii cu Dumnezeu, care promite o răsplată dincolo de lumea prezentă, dar producătorul vieții ar fi însăși natura neînsuflețită. Omul inteligent este redus la valoarea creatorului său, care este acum natura oarbă, fără inteligență. În zilele noastre înțelegem că un producător respectabil face marfă de calitate. Obiectele de marcă sunt de calitate superioară, pe când imitațiile au calitate mai redusă. Valoarea produsului este dată de valoarea producătorului.

Implicația este următoarea: Dacă omul este făcut de natura oarbă, fără inteligență, el are valoare redusă față de ceva făcut de Dumnezeu sau chiar de omul inteligent.

Când ceva apare întâmplător, o implicație imediată este că nu a fost planificat. Când primim un cadou, de exemplu, ne simțim onorați dacă proprietarul ne spune că a fost pregătit „special“ pentru noi. Dar dacă aflăm că a fost programat pentru altcineva, care în mod neașteptat nu mai are nevoie sau l-a refuzat și întâmplător a fost decis să ni-l dea nouă, nu ne mai simțim atât de prețuiți.

Noi nu am fost prezenți la apariția primilor oameni, ca să vedem dacă apariția a avut loc întâmplător, prin evoluție, sau

nu. Dar ceea ce vedem cu ochii noștri astăzi, nașterea copiilor oamenilor, deci apariția noilor vieți, este un proces categoric *întâmplător*. O naștere nu este deloc un proces controlat, precis, garantat, cu rezultate previzibile, ci el depinde de fecundarea norocoasă a două celule provenite din partea celor doi parteneri (mascul și femelă — părinții). Acest fenomen este observat de fiecare generație, la fiecare naștere a unei noi vieți, de fiecare dată când apar copiii pe lume.

Din punct de vedere medical, înțelegem că fecundarea este foarte *întâmplătoare*, este pur noroc, numărul celulelor masculine care își încearcă norocul este impresionant de mare și, în general, toate eșuează sistematic. Cele care reușesc fecundarea sunt incredibil de puține. În mod practic, noi știm că nu toate cuplurile pot avea copii și nimeni nu știe dinainte dacă va reuși sau nu să aibă copii ori dacă va avea fată sau băiat. Din cauza acestei nesiguranțe, necunoaștere și imposibilități de a influența, cu atât mai puțin de a controla procesul, mulți așteaptă neputincioși și se exprimă: „Dacă vrea Dumnezeu. . .” sau „Când va vrea Dumnezeu să ne dea și nouă un copil. . .”. Pentru multe cupluri, imposibilitatea de a avea copii este o problemă dintre cele mai serioase și, atât în timpurile moderne, cât și pe întreg parcursul istoriei, multe cupluri au avut copii mai puțini sau mai târziu decât au dorit. Iar alții n-au avut deloc.

Toate nașterile sunt la fel de *întâmplătoare* precum apariția primilor oameni prin evoluție. Iar, dacă la evoluția *întâmplătoare* a primilor oameni nu am fost de față, suntem prezenți la acest proces absolut *întâmplător* de fiecare dată și *întotdeauna* când are loc o naștere. Vedem fenomenul de fiecare zi al apariției *întâmplătoare* a unei noi vieți. La fel este în cazul omului, precum și al animalelor și al plantelor.

VARIANTA CONFIRMATĂ

Este greu pentru cineva să identifice cu care dintre variantele de apariție a vieții (evoluție sau creație) corespunde fenomenul nașterii? Cu cât se înțeleg mai bine factorii medicali, atât cei biologici, cât și cei legați de stres, care determină șansele de reușită a fecundării, cu atât mai evidentă este dependența

de materie și de lumea înconjurătoare a apariției vieții și independența față de presupusa intervenție divină. Când este mâna lui Dumnezeu, atunci modificarea factorilor materiali și de mediu nu mai determină fenomenul. Altfel el nu ar mai putea fi atribuit acțiunii lui Dumnezeu, atribuirea respectivă și-ar pierde sensul.

Știința vede procesul la nivel microscopic și îl poate reproduce cu celulele scoase afară din corpul uman și fecundate în mediul controlat de laborator cu succes garantat. Se numește inseminare artificială, în vitro.

Când fecundarea este determinată de cauze materiale, pentru cei mai mulți înseamnă automat că a căzut varianta unei cauze divine, imateriale. Totuși unii preferă să spună că Dumnezeu decide parțial sau total. Atunci pentru ei rămâne sarcina să explice *cum* anume? Unde anume în cursul procesului intervine Dumnezeu? Înlocuiește el o cauză materială din lanțul identificat de cauze și, dacă da, pe care anume? Apoi să și dovedească pretinsul fapt că lucrurile stau într-adevăr așa.

SPECII ÎNTREGI (MAJORITATEA) AU DISPĂRUT ÎN TIMP ⇨ FĂRĂ VREUN SCOP

La Potopul din zilele lui Noe, salvarea câtorva perechi de animale a fost făcută în vederea prezervării speciilor. În realitate, istoria arată că în cursul timpului au dispărut majoritatea speciilor care au trăit vreodată pe planetă. Iar acest fapt contrazice ideea pe care încearcă să o prezinte relatarea biblică despre Potop, potrivit căreia Dumnezeu ar fi creat speciile, că au un scop și că se îngrijește de ele.

Problema lipsei de scop a vieții este adusă în discuție de diverse aspecte observate în lumea materială. Modul apariției fiecărei noi vieți, prin nașterea întâmplătoare (vezi capitolul 20), modul în care factorii accidentali cauzează moartea (vezi capitolul 22), construcția animalelor de pradă, care sunt proiectate să ucidă alte vietăți (vezi capitolul 23), veșnicia morții, faptul că flora și fauna dispar pentru totdeauna (vezi capitolul 24). Acum voi atrage atenția asupra altui aspect care pune problema scopului vieții: dispariția speciilor, nu doar a animalelor individuale.

Extincțiile în masă din erele preistorice au dus la dispariția majorității speciilor din totalul speciilor care au existat vreodată pe pământ. La fiecare specie rămasă în viață astăzi alte o mie au dispărut în trecut. Deci dispariția confirmată de dovezi a speciilor este un fenomen deloc neglijabil.

Moartea veșnică a animalelor individuale pune la îndoială scopul vieții acelor animale. Iar de la începutul istoriei și până în prezent toate generațiile trecute au murit, atât flora cât și fauna.

Uneori se încearcă un argument când se caută scopul vieții în măsura în care ea aduce beneficii altei vieți. Argumentul, evident, nu răspunde la problema scopului primei vieți, pentru că oricâte beneficii ar avea a doua viață de pe urma ei, prima viață nu va mai conștientiza nimic după ce moare. Dacă este vorba doar de beneficiul celei de-a doua vieți, atunci deja dis-

cutăm de o altă problemă, cea a scopului din perspectiva creatorului, dar nu a creaturii.

Oricum, acest argument se pierde în cazul dispariției speciilor, pentru că atunci moare și prima viață și cea de-a doua. Deci nu rămâne niciun scop, nici pentru creatură, nici pentru creator.

Un exemplu care ilustrează această mentalitate îl găsim chiar în Biblie, cu ocazia Potopului din timpul lui Noe. Atunci se spune că au murit majoritatea oamenilor și a animalelor. Dar scopul pentru care Dumnezeu i-a poruncit lui Noe să construiască arca a fost să salveze câte o pereche (sau două) din fiecare specie. Astfel, Dumnezeu a considerat că nu este nicio problemă să distrugă toate animalele datorită păcatelor oamenilor. De aici rezultă că viața unui animal nu valora nimic, putând fi distrusă pentru motive care nu au nici o legătură cu acesta. Totuși s-a considerat că merită salvată câte o pereche cu scopul perpetuării speciei. Moartea animalelor individuale nu contează, atâta vreme cât este salvată specia. De aici ideea că scopul s-ar putea justifica dacă este păstrată în viață specia.

VARIANTA CONFIRMATĂ

Cum se compară dispariția tuturor speciilor care a caracterizat întreaga istorie a vieții cu cele două opțiuni în discuție — apariția prin evoluție oarbă versus prin creație intenționată? Disparițiile demonstrează 1) lipsă de valoare, 2) lipsă de planificare, 3) lipsă de grijă față de viață din partea cuiva. Ar putea cineva să împace aceste realități crude cu un Dumnezeu atotputernic, atotștiutor, bun și iubitor (pentru care vietățile reprezintă propriii copii, creați de el prin efort separat)?

Evoluția afirmă că speciile nu au apărut individual, separat, ci toate provin din specii deja existente, care au modificat părți ale caracteristicilor acestora. Au evoluat una din alta asemenea ramurilor unui copac care cresc din același trunchi. Creația, dimpotrivă, presupune că fiecare specie reprezintă un act de creație separată din partea lui Dumnezeu. Dispariția speciilor, așadar, pune o problemă mult mai mare pentru creație, pentru că regretul este mai mare la un efort și o investiție separată pentru fiecare. Pierderea are semnificație mai mare.

Raportat la varianta evoluției, pierderea nu mai este atât de semnificativă. Vine întâmplător, deci nu contează dacă dispare. Pentru că este ca un pom căruia îi dispare o creangă, dar nu dispare tot pomul. La fel se întâmplă în cazul întreruperii vieții conștiente odată cu somnul din fiecare noapte ori a morții unei generații pentru a fi urmată de alta. În ciuda întreruperilor sau a înlocuirii unor ramuri, indivizi sau specii, se menține o continuitate prin supraviețuirea altora. Plus că, nefiind create, pierderea nu este plânsă de nimeni (niciun creator).

Astăzi, organizațiile pentru protecția naturii se alarmează la fiecare amenințare de dispariție a unei specii. Iar aceasta arată prețuire față de viață, cu toate că cei mai mulți cred în evoluție și nici nu sunt ei înșiși creatorii acelor specii. Totuși ei încearcă să prevină dispariția speciilor. Cu atât mai mult ne-am fi așteptat să fie interesat Dumnezeu să împiedice dispariția lor!

Dezvoltarea civilizației umane nu a fost un proces dirijat din exteriorul lumii materiale. El s-a produs pur și simplu ca reacție la factorii existenței în contextul fiecărei generații. De aceea, pentru noi astăzi, generațiile anterioare nu reprezintă prea mult. Piramidele antichității sau culturile vechi nu ne afectează, ci ne oferă poate doar fascinație sau ne satisfac o pură curiozitate. Orice efort din acele vremuri este complet trecut și, deci, irelevant, pentru că nu are nicio legătură directă cu noi. Nu va reveni în actualitate, fie că este vorba despre ce alimente se consumau atunci, ce războaie se duceau, ce alianțe se încheiau sau ce nunți mari se organizau.

Noi nu le păstrăm în memorie sau, asemenea unui etaj inferior, care susține etajele superioare ale clădirii, nu mai joacă un rol pentru noi sau pentru ei înșiși acum — din perspectiva noastră sunt toate eforturi absolut inutile, din moment ce ele nu mai revin vreodată.

Însăși Biblia surprinde rutina vieții, pe care o numește „deşertăciune și goană după vânt”. — Eclesiastul 1:14.

Aceași judecată se aplică în cazul unor specii complet dispărute. Crearea lor, dacă au fost create, reprezintă un efort absolut inutil.

DISPARIȚIA VIEȚII E ÎNTÂMPLĂTOARE: PRIN CATASTROFE NATURALE „NECONTROLATE“

Faptul că momentul și maniera dispariției vieții au fost decise de forțele necontrolate ale naturii indică suplimentar că nimeni nu a intervenit. Acele vieți nu au avut nici un scop, dispariția lor nu a servit nimă-nui, nu a fost coordonată, cu atât mai puțin împiedicată de un Dumnezeu care ar avea un scop cu și un interes față de creația sa.

Am vorbit despre dispariția multor specii (capitolul 21) și vom vedea că dispariția lor este veșnică (capitolul 24). Faptul în sine că vietățile mor pune problema scopului acestora, dispariția lor demonstrează lipsa de scop a vieții acestora. Însăși Biblia recunoaște că dacă nu mai există altceva în afară de sau după viața aceasta, atunci pentru credincios ar fi cea mai mare dezamăgire. — 1 Corinteni 15:19.

Acum doresc să atrag atenția asupra unui alt aspect al dispariției: cauzele dispariției vieții. Dispariția selectivă, cea condiționată sau cea programată ar putea avea o justificare. Dacă Dumnezeu ar distruge viața, s-ar dovedi că a creat-o fără rost. Dar totuși, în acel caz, viața ar fi putut să rămână creația lui Dumnezeu, dacă ar exista dovezi separate în acest sens. Acest caz de distrugere anulează scopul, dar nu neapărat *posibilitatea* creației.

Dar așa cum este apariția și nașterea, la fel survine și dispariția. Este un fenomen cu cauze materiale, explicabil, previzibil, intuit, consecvent cu celelalte fenomene ale lumii materiale — întâmplător, fără garanții, neasistat, fără semnele intervenției unei mâini străine. Deci corespunde premizelor creației sau alor evoluției? Cele mai multe dispariții au avut loc cu ocazia extincțiilor în masă. Iar acestea s-au datorat calamităților naturale. Însă aceasta înseamnă două lucruri: 1) dispariția a fost întâmplătoare și 2) natura s-a dezlănțuit necontrolat. Viața a fost distrusă absolut fără niciun rost.

Ambele concluzii demonstrează că viața nu a fost creată de Dumnezeu. Dacă nu putea, era altă concluzie. Motivul este acela că Dumnezeu nu s-a îngrijit să ocrotească viața. Și, de asemenea, ele demonstrează că nici natura nu este dirijată sau supravegheată de Dumnezeu. Natura acționează singură în toate situațiile. Dacă nu a fost controlată de Dumnezeu să nu cauzeze cele mai mari extincții, atunci cu atât mai puțin ar fi controlată pentru motive mai mici. Dumnezeu se presupune că ar fi putut, dar, dacă n-a făcut-o, înseamnă că 1) ori nu-l interesează, 2) ori el nu există.

SITUAȚIE TEMPORARĂ?

Unii se gândesc la anumite promisiuni din Biblie despre „paradis“, că Dumnezeu va reglementa lucrurile și va controla totul pentru a ne asigura fericirea veșnică și că ne va garanta protecție în toate privințele, că nu ni se va mai întâmpla nimic rău nici nouă, nici animalelor și nici naturii. Apoi aceste promisiuni sunt corelate cu descrierea blestemului din Eden rostit împotriva omului și naturii, iar unii presupun astfel că natura este scăpată de sub control numai acum. Dumnezeu nu mai are grijă de natură ca să nu ne cauzeze pagube numai după păcatul din Eden, dar înainte lucrurile ar fi fost total diferite. De la creația inițială până la păcatul lui Adam și al Evei ar fi fost armonie perfectă și toate ascultau de Dumnezeu, fără abateri.

Din nou analizăm faptele: extincțiile în masă au avut loc în epocile preistorice. Ele au șters din existență peste 90% din totalul speciilor care au existat vreodată. Deci speciile pe care le cunoaștem noi astăzi și care presupunem că există de la Adam și Eva încoace reprezintă doar o foarte mică fracțiune în comparație cu totalul speciilor dispărute pentru totdeauna în perioadele preistorice. Raportul între prezent și trecut se menține și în privința duratei perioadelor comparate. Înainte de apariția omului viața a existat vreme de sute de milioane de ani, în timp ce, de la apariția omului, au trecut doar cel mult zeci de mii de ani. Este incomparabil mai mare numărul speciilor dispărute în preistorie și durata existenței lor față de numărul speciilor existente astăzi și durata existenței acestora.

Cu alte cuvinte, greu de ignorat ca și excepție de la regulă sau ca evenimente fără semnificație.

Extincțiile în masă au avut loc în primul rând datorită unui fenomen pe care îl vedem și astăzi în funcționarea sistemelor ecologice: lipsa hranei. De exemplu, schimbări ale climei au efect asupra vegetației, scăderea sau dispariția totală ori parțială a acesteia provoacă o reacție în lanț, afectând mai multe tipuri de vietăți, toate legate între ele pe baza dependenței de hrană și a poziționării lor în cadrul lanțului trofic. O cauză directă a fost erupția vulcanilor, care provoacă o serie de efecte în lanț, de la schimbarea compoziției aerului din atmosferă, care, la rândul-i, provoacă schimbări ale nivelului de temperatură, la cantitățile de apă, secetă și efectul asupra vieții în general. Fenomenele cosmice, de asemenea, pot afecta condițiile climatice. Asteroizi veniți din spațiu au provocat modificări cu reacție în lanț asupra planetei Pământ.

Ar putea cineva să spună că procesul care a influențat cursul vieții în erele preistorice demonstrează control din partea lui Dumnezeu asupra naturii și menținerea echilibrului pentru evitarea oricărui rău și garantarea vieții netulburate de nicio amenințare?

În afară de catastrofele naturale, care au afectat arbitrar viața de pe Pământ, istoria cunoscută a universului material este mult mai lungă, iar dimensiunile sale sunt mult mai mari. Așadar ce principii au guvernat existența lui, în general, dincolo de limitele de spațiu și timp ale existenței vieții aici, pe Pământ? Forțele materiei, gravitația, proprietățile microscopice și macroscopice ale elementelor materiale au determinat dezvoltarea universului într-un mod pe care acum îl numim „natural”. A fost un proces constant de acțiune și reacțiune, în care unele părți au fost favorizate, iar altele, defavorizate. Unele apăreau, iar altele dispăreau. Unele erau clădite, iar altele, demolate. Atracția spre un punct comun ducea apoi la explozie și depărtarea de punctul comun. Așa se formează stele și dispar stele, așa s-a format orice galaxie, inclusiv a noastră, iar mișcarea și gravitația au determinat forma actuală a universului, inclusiv a sistemului nostru solar.

Catastrofele au avut (și au) loc în univers la tot pasul. Ele fac parte din definiția lui, ele au făcut parte din dezvoltarea lui, se regăsesc la fiecare etapă. Pe acest principiu există și s-a format. Așa cum în sălbăticie există vânător și vânat, ceea ce pentru o parte înseamnă moarte, pentru alta înseamnă viață, la fel în restul universului, ceea ce pentru o parte înseamnă catastrofă, distrugere, pentru alta înseamnă construcție și progres. Un fel de a spune că nu există față fără spate, sus fără jos, stânga fără dreapta. Nu au existat mai multe bune decât rele sau mai multă ordine decât dezordine sau mai multă armonie și potrivire decât conflict și nepotrivire în toate fenomenele care au avut loc în tot universul și care continuă și la ora actuală.

Nicio diferență față de catastrofele naturale care au provocat extincțiile în masă, catastrofe similare și cu cauze și efecte similare au avut loc tot timpul la orice nivel al universului material. În loc să punem problema dacă Dumnezeu a scăpat sau mai ține sub control natura pentru a favoriza selectiv o parte a creației, explicația de mai sus prezintă motive serioase pentru a lua în considerare varianta alternativă să punem problema dacă el a ținut vreodată sub control vreo lege, dacă putea și era logică o asemenea opțiune vreodată.

PEDEAPSĂ MERITATĂ?

Mai există între adepții creaționismului unele persoane care afirmă că legile naturii nu au fost niciodată scăpate de sub control și, în consecință, susțin că ele nu sunt scăpate nici acum. Dacă li se aduce în atenție cazul unei furtuni devastatoare, un tsunami care lovește și distruge fără discriminare tot ce se află într-o anumită zonă la grămadă, unii credincioși încearcă să spună că tot ce se întâmplă este cu voia lui Dumnezeu. Și acolo s-a întâmplat tot cu voia lui Dumnezeu, iar oamenii aceia, victimele, meritau ce li s-a întâmplat, ca pedeapsă pentru faptele comise. Se bazează pe ceva concret concluzia aceasta? 1) Dacă pagubele afectau populația în mod selectiv, mureau unii iar alții scăpau, 2) atunci se putea face o investigație și să se constate dacă se pot identifica caracteristici comune la un grup. Apoi, 3) dacă se constata că ele nu există deloc la celălalt grup, deci se stabilește că acea caracteristică

diferențiază grupurile, atunci 4) o ultimă verificare se poate face dacă acea caracteristică este de natură să justifice respectiva pedeapsă din partea lui Dumnezeu.

Ce înseamnă când cineva nu parcurge aceste etape preliminare pentru a determina posibilitatea ca tragedia respectivă să aibă o cauză divină, ci se grăbește să afirme că ea are cauză divină fără vreun argument care să justifice afirmația? Convinge pe cineva, iar dacă da, pe cine și de ce? Afirmația nu reprezintă mai mult decât exprimarea unei preferințe a persoanei, dar nu constituie deloc o bază care să justifice opțiunea sau să ne influențeze propria noastră evaluare a situației.

VIETĂȚILE SE MĂNÂNCĂ UNA PE ALTA (ÎN LANȚUL TROFIC) ⇨ AȘA SUNT CONSTITUITE

Vietățile se hrănesc cu alte vietăți datorită unei serii de caracteristici prezente în construcția lor. Dacă Dumnezeu a creat toate vietățile, atunci înseamnă că le-a conceput să se mănânce între ele. Dar această realitate a florei și faunei prezente și trecute contrazice descrierea Bibliei că Dumnezeu intenționa pace și ca toate să se hrănească exclusiv cu iarbă.

Realitatea lumii în care trăim și în care o vietate mănâncă altă vietate reprezintă o provocare pentru cei care încearcă să armonizeze situația cu creația și calitățile pe care se presupune că le posedă Dumnezeu.

Când o viață moare, aceasta demonstrează lipsa unui scop al ei și contrazice ideea că ar fi fost creată de Dumnezeu (cu un scop). Când moartea apare în urma unor catastrofe naturale, aceasta arată că, dacă există Dumnezeu, el a stat pasiv și nu a intervenit pentru a-și ocroti creația. Când moartea survine datorită vârstei înaintate, acesta este considerat tot un factor natural. Însă când viața este luată de alte vietăți, aceasta deja înseamnă moarte cu „premeditare“. Animalul de pradă este construit pentru a lua viața altor vietăți. Este un act premeditat din partea aceluia care a proiectat vietățile careucid alte vietăți pentru a se hrăni cu ele.

Violența se manifestă și la alte niveluri. De exemplu, un mascul ucide puii pe care o femelă i-a făcut cu alt mascul ca să se împerecheze cu acea femelă și să dea naștere la proprii pui. Sau masculii se războiesc crunt cu alți masculi pentru acces la femele, cu efecte „nedrepte“ asupra celui învins. Împărțirea hranei are loc pe criteriile dominației violente. Încă de la naștere, puiul mai slab nu ajunge să sugă suficient lapte și adesea moare înainte de maturizare. Apoi toată viața este o

alergare și luptă nemiloasă. Fiecare este pe cont propriu, principiul pe care funcționează toate (inclusiv erbivorele) este oportunismul. Tragedia este o componentă naturală a sălbăticiiei. Aceasta înseamnă lipsa unei dirijări, lipsa unor principii „etice“ de genul celor atribuite lui Dumnezeu.

SITUAȚIE TEMPORARĂ?

Expresia populară care descrie realitatea aceasta ar fi: „Dumnezeu a părăsit lumea“. Într-adevăr dovezile arată că este o lume fără Dumnezeu. Această concluzie derivă din observațiile verificabile ale realității. Pentru a păstra credința în Dumnezeu, adepții creației sunt nevoiți să apeleze la *presupuneri* în domeniul neverificabil și să spună că această neconcordanță (între lumea reală și ideea de Dumnezeu) ar fi temporară, că înainte de lumea aceasta a existat concordanță, lumea era altfel (deși o lume diferită ar trebui numită mai corect o „altă lume“) și că la început dovezile arătau altceva decât ce arată acum. Cu alte cuvinte, argumentarea lor se bazează pe dovezi contrare celor existente acum și, în același timp, presupuse, fiindcă nici arheologia, nici alte cercetări nu au demonstrat că ar fi existat într-o perioadă anterioară, însă ei insistă totuși că au fost.

Toate dovezile folosite în favoarea unei lumi inițiale diferite de lumea prezentă sunt doar încercări de a citi în ele ceea ce au decis *dinainte* susținătorii creației, dar ideea nu derivă din dovezile propriu-zise.

- Blestemul menționează omul și pământul, iar detaliile se referă la dificultățile pentru *om*, dar niciun cuvânt despre *animale*, cu atât mai puțin schimbări ale acestora.
- Schimbările animalelor ar fi atât de majore încât nu ar mai fi aceleași specii.
- Dacă n-ar fi avut loc schimbări, atunci trăsăturile lor specifice le trădează că au fost proiectate pentru a se mânca una pe alta încă de la început.
- Animalele de pradă au forma membrelor, constituția fizică, structura organelor și multe alte detalii pentru a fi folosite exclusiv în scopul de a prinde și a mânca alte ani-

male. Dar și animalele vâdate, adică prada, sunt dotate cu trăsături care să le permită să se protejeze. Aceste trăsături, colorit, formă, fugă și alte mecanisme de apărare reflectă un *proiect* pentru acel scop.

- Sistemul ecologic la nivel fundamental funcționează pe principiul echilibrului între cerere și ofertă, vânător și vânat. Deci asta demonstrează că (dacă e creat) el este proiectat așa.
- Organismul nostru este tot un sistem ecologic care, la nivel microscopic, se hrănește cu altă viață, deci nu putea fi proiectat altfel într-o presupusă „lume inițială“.
- Dacă analizăm și fenomenele materiale din afara planetei Pământ, atunci imaginea regăsită peste tot în univers este de transformare permanentă, un sistem moare pentru a da naștere altuia (explozii, implozii). Aceasta ne face să ne întrebăm: cât de mult ar trebui extins blestemul presupus din Eden? Este și soarele atins, galaxia noastră, tot restul universului?

FLORA ȘI FAUNA: COMPLEXE, TOTUȘI, EXEMPLARE ȘI SPECII PIER PENTRU TOTDEAUNA

Creaționiștii susțin că însuși nivelul de complexitate reprezintă o dovadă a scopului: nimeni n-ar construi ceva foarte complex doar ca să-l lase să se piardă. Astfel ei sunt convinși că trebuie să existe viață veșnică. Totuși acest argument este contrazis de realitatea că întreaga floră și faună sunt caracterizate de aceeași complexitate și totuși ele nu au viață veșnică.

Adeptii creației aduc argumentul complexității astfel: dacă un lucru este simplu, el ar fi putut să apară singur. Dar, cu cât este mai complex, e tot mai puțin probabil să fi apărut singur. Și, deci, este necesar ca el să fi fost creat de cineva.

Această idee conține o acuză la adresa evoluției care ar trebui corectată deja aici. Evoluția nu propune așa o formulă ridicolă. Ea nu spune că lucrurile au apărut „singure“, ci ea susține că ele au fost produse de o serie de forțe care au acționat pe parcursul unor perioade de timp asupra unor materii bine definite și în condiții specifice. Deci au fost implicați o serie de factori — lucrurile nu au apărut pur și simplu singure, asta ar suna ca un basm, ar fi numită magie. Mai degrabă, propunerea religiei se apropie de ideea că lucrurile au apărut singure, pentru că religia nu explică apariția, nu demonstrează procesul ei. Ea se bazează pe o apariție spontană ca răspuns la porunca divină: ‘Să fie . . . și a fost . . .’

Știința a reușit să explice nu doar lucruri simple, ci și lucruri foarte complexe. Dar când un lucru complex nu este explicat, se consideră că nivelul de complexitate depășește un presupus prag, iar pentru unii înseamnă obligatoriu că trebuie să fi fost creat. Odată cu nivelul de complexitate, acel lucru este privit cu mai mult respect și i se acordă importanță și valoare

mărite. Astfel se tinde să i se atribuie un scop și o justificare pentru efortul investit în crearea lui de către Dumnezeu.

Dacă nivelul complexității este legat de efortul investit în crearea lui și de un scop al vieții creaturii respective, atunci acest raționament este contrazis în mod dur de o realitate incontestabilă, anume că atât flora, cât și fauna sunt definite de un asemenea nivel de complexitate încă neexplicat în totalitate de știință ca și cel al omului, dar totuși ele mor veșnic. Religia acceptă moartea lor, pe de-o parte, fiindcă le folosește drept hrană, dar și prin faptul că a prevăzut oferirea de jertfe atât vegetale, cât și animale pentru Dumnezeu. Deci moartea chiar prematură a unor exemplare din floră și faună este acceptată fără rezerve.

SITUAȚIE TEMPORARĂ?

Din cauza faptului că aceste creaturi mor atât de ușor și fără urmă de regrete se poate interpreta că ele nu au nicio valoare. Omul le privește doar prin prisma beneficiilor care le poate extrage pentru sine. Dar existența lor este tranzitorie. Iar faptul că nu vor reveni vreodată la viață face ca viața lor scurtă să fie nulă în raport cu eternitatea în care vor fi inexistente. Căci orice număr comparat cu infinitul este nul. Unii au încercat să spună că animalele mor acum, dar la început nu mureau, când le-a creat Dumnezeu prima dată. Însă după păcatul omului, al lui Adam și al Evei, Dumnezeu a blestemat pământul și atunci au început și animalele să moară. Trei observații se pot face aici:

1. Această ipoteză nu este susținută de Biblie. Blestemul respectiv nu conține această precizare, deci este numai o *presupunere* a cititorului modern. Ideea nu apare nicăieri în textul Bibliei. Viața veșnică este menționată numai ca răsplată promisă oamenilor.

2. Animalele au murit cu sute de milioane de ani înainte de păcatul strămoșesc. Aceasta o dovedesc incontestabil numeroasele fosile prezente în muzee de specialitate. La fel o dovedesc rezervele de carburanți din adâncul pământului.

3. Ipotetic, dacă n-ar fi fost făcute să moară, s-ar ajunge la situații imposibile, pe de-o parte pentru că înmulțirea lor

ar duce repede la suprapopulare, iar dacă acum ar reveni la viață toate animalele care au existat vreodată, n-ar încăpea pe pământ.

Moartea lor demonstrează cel mai clar că pe Dumnezeu nu îl interesează. Ele nu au niciun scop. Nu este o deducție sau interpretare, ci este un fapt al realității lumii materiale observabile direct, obiectiv, verificabil de către oricine este interesat. Nici pe departe nu sunt cazuri izolate, ci se întâmplă universal, la tot pasul, oriunde și oricând.

În mod interesant, nimeni nu a încercat vreodată să neghe moartea vegetației. Încă de la descrierea creației, Biblia spune că vegetația a fost menită să slujească drept hrană. Deci este sortită distrugerii din proiect. Dar complexitatea florei nu este inferioară complexității faunei sau a organismului omului. Este ceva măsurabil. Ceea ce determină nivelul de complexitate al unui organism este structura ADN. Iar la capitolul acesta, noi avem 90% din ADN-ul nostru în comun cu cel al florei și al faunei. Diferențele sunt mult mai mici decât suntem tentați să credem, sunt în esență diferențe de formă, nu fundamentale.

INCONSECVENT ȘI CIRCULAR

Aplicarea raționamentului despre complexitatea care reclamă scop, care, la rândul lui, reclamă creație, este și inconsecventă, și circulară. 1) Este inconsecventă, pentru că același nivel de complexitate în cazul omului duce la o concluzie, iar în cazul animalelor și al plantelor duce la altă concluzie. 2) Este circulară, pentru că pornește de la o supoziție, apoi folosește supoziția ca argument. Se presupune că, în viitor, omul va primi răsplata vieții veșnice, apoi se folosește această presupunere ca argument că omul este nemuritor, iar, la rândul ei, această concluzie (bazată pe presupunere) este folosită din nou ca argument pentru a demonstra cât de bun este Dumnezeu (care a fost presupus) și cât de interesat este de noi, așa încât el ne-a creat.

În mod sigur, mulți adepți ai creației nu vor accepta constatarea referitoare la raționamentul circular, dar câți ar încerca un efort dincolo de negarea pur și simplu a acestuia și să încerce să *demonstreze* că raționamentul nu este circular?

Tot ceea ce se poate verifica arată că viața este la fel de complexă: atât flora, cât și fauna și omul. Toate trăiesc limitat și mor fără excepție. Nimeni nu a demonstrat interes față de viață, ca s-o protejeze dincolo de mijloacele care-i permit vieții înseși să se protejeze singură. Nu există nici o legătură între viață și veșnicie, nici o dovadă că cine a murit ar reveni vreodată la viață. Toate presupunerile religiei sunt neverificabile. Ba chiar sunt contrazise de dovezile verificabile.

Din realitatea verificabilă că flora și fauna au o complexitate inexplicabilă și totuși elementele individuale care le compun mor pentru totdeauna derivă două concluzii. 1) Ele nu au niciun scop, deci implicit nu au fost create și 2) nivelul de complexitate este același cu al omului, deci nici la om nu funcționează argumentul că ar trebui să aibă vreun scop și un creator datorită complexității sale dovedite. De ce? Pentru că, dacă raționamentul nu funcționează la floră și faună, nu poate să funcționeze nici la om.

OM

Susținătorii creaționismului „văd” în om amprenta unui Dumnezeu din altă lume și-l consideră a fi de altă categorie, separat de animale, pentru că ar conține ceva imaterial în alcătuirea și modul său de acțiune. Totuși această idee nu este dovedită, ci e mai degrabă o impresie subiectivă moștenită. Dar luate pe rând, caracteristicile așa-zis „spirituale” ale omului sunt de fapt 100% materiale. Iar diferența între el și restul animalelor sau lumea înconjurătoare nu este una calitativă, de conținut, ci doar cantitativă, de formă.

- 25 La om „vedem” un scop ⇨ fiindcă ne raportăm la noi înșine (subiectiv) 197
- 26 Plăcerile vieții nu sunt pentru fericirea noastră ⇨ ele satisfac nevoi202
- 27 Albastrul cerului nu e pentru plăcerea ochiului, ci datorită compoziției atmosferei207
- 28 Simțuri, emoții, sentimente: se reduc la câteva de bază (primordiale)213
- 29 Creierul e imitat, egalat, depășit (în principiu) de computer și de programe224
- 30 Diferența față de (celelalte) animale ⇨ o dimensiune în plus (aceeași categorie)237

LA OM „VEDEM“ UN SCOP ⇨ FIINDCĂ NE RAPORTĂM LA NOI ÎNȘINE (SUBIECTIV)

Creționiștii fac apel la sentimente și susțin că ar fi nemilos din partea lui Dumnezeu să facă atâtea ființe doar ca să le lase apoi să sufere. Totuși pierderi asemănătoare au suferit flora și fauna mereu și dintotdeauna. Pierderea este percepută diferit la om, doar pentru că cel ce o analizează este tot omul, iar percepția este astfel subiectivă.

Omul se obișnuiește cu ideea că plantele și animalele mor, dar cu propria moarte se obișnuiește mult mai greu. (Sau cu moartea semenilor, adică a omului în general.) Considerăm a fi ceva normal ca plantele să moară. De aceea au sămânță, ca să crească altele noi după ce mor cele vechi. Nimeni nu și-ar imagina ca plantele să trăiască veșnic. Omul taie iarba, o calcă în picioare, taie pomi pentru lemn, în general consideră că vegetația nu este înrudită cu el în niciun fel. (Deși testul ADN spune altceva.)

Cei mai mulți consideră și animalele la fel. Folosesc pești, păsări, animale terestre ca hrană și sunt obișnuiți ca animalele să se mănânce între ele. Organizațiile pentru protecția animalelor se împotrivesc uneori uciderii abuzive a animalelor de către om, dar niciodată când alte animale (de pradă) leucid (pe victime) în mediul lor natural. Nimeni nu se gândește să reglementeze comportamentul animalelor sălbatice asemenea reglementărilor din cadrul societății omenești. Pe un om nu-l folosește ca sclav, dar pe animale le dresează și le domesticește pentru uzul său (asemenea sclavilor).

Omul se raportează în mod clar foarte diferit la propria specie față de animale și plante. De exemplu, reacționăm foarte sensibil când medicii și personalul medical ne consultă sau ne administrează tratament, însă pentru aceștia sunt niște operații mecanice. În perioada de școlarizare, studenții la medicină

învață să-și învingă emoțiile când administrează diferite tratamente pacienților — dovadă că inițierea schimbă percepțiile. Iar în cazul altui om, nu suntem indiferenți, ci tindem să fim subiectivi când ne raportăm la semenul nostru.

Între animale manifestarea empatiei este relativ redusă când se întâmplă ceva grav unui alt membru al speciei. Însă empatia este clar mai pronunțată în cazul oamenilor.

ESTE OMUL SPECIAL?

În concluzie, mulți adepți ai creației consideră că tot ce ține de om, ceea ce face și cum se manifestă el, are o valoare specială. Li se pare că manifestările omului au semnificație în ele însele. Omul trebuie să fi fost creat. Altfel cum ar fi putut veni din nimic toate calitățile cunoscute omului: un zâmbet, o îmbrățișare caldă, o nuntă cu mulți invitați, un spectacol de teatru, o prezentare de modă, o haină elegantă, familia, societatea în general, o sărbătoare, împodobirea unei prăjituri, ornamentele pe mobilă, bibelouri — pe toate acestea omul le face în mod unic. Cum ar putea ele să fie produsul forțelor oarbe ale naturii?

Nu reprezintă aceasta însăși definiția subiectivismului? Orice părinte consideră că copilul lui este mai bun decât alții copii, doar pentru că este al lui. Când se analizează pe el însuși, orice om tinde să se supraevalueze, să considere că el este mai important decât alții. Așa se întâmplă cu locul de naștere — fiecare tinde să spună că orașul său natal, țara natală, rasa în care s-a născut sunt mai bune decât alte orașe, țări, rase — dovezi clare de subiectivism. De aceea suntem noi atât de impresionați de propriile caracteristici.

Nu trebuie să mergem prea departe. Nu doar în raport cu animalele suntem subiectivi, ci și în raport cu alte rase sau chiar alte culturi în cadrul aceleiași rase. De la o zonă la alta a unei țări sunt obiceiuri diferite și, pe cât de mult îi impresionează aceste obiceiuri pe localnici, pe alții, care nu sunt din zonă, îi pot lăsa rece.

În mod suspect, comportamentul se repetă când omul evaluează lumea din jur și consideră că alte lucruri nu sunt unice și că ar fi putut apărea prin evoluție oarbă. Totuși își consideră

specia ca fiind unică și obligatoriu trebuie să fi fost creată de Dumnezeu separat. Omul evaluează flora și fauna apoi tot omul îl evaluează pe om. Nu este mai probabil că orice lucru este unic și special în felul lui, însă, dacă cineva consideră omul mai special, aceasta să fie din cauză că este evaluat tot de un om, iar evaluarea să se dovedească *subiectivă*?

Un prim indiciu că lucrurile stau într-adevăr așa este faptul că specialiștii nu mai fac diferența aceasta. Savanții consideră că omul nu este fundamental diferit de animale și de lumea materială. Numai oamenii neinițiați sunt subiectivi și „văd“ ceva special la om.

Pentru om, locuința în care stă și care a fost construită de om o simte ca „acasă“. Dar nu simte același lucru pentru cuibul unei păsări, pentru bârlogul ursului, pentru vizuina vulpii, pentru culcușul diverselor animale. Fiecare în parte simte ceva special pentru propria casă și este indiferent față de ale celorlalți. Este vreuna (în cazul nostru, a omului) specială? Nu, ci doar impresia fiecăruia că ar fi — ceea ce înseamnă subiectivism prin definiție. La fel putem spune, de exemplu, despre mai multe moduri de curtare a partenerului de sex opus. Există manifestări specifice (foarte) diferite la fiecare specie și la om. Totuși, pentru fiecare, manifestările speciei sale sunt simțite relevante, însă ale celorlalte nu.

Și în privința hranei, reacțiile sunt foarte diferite. Între floră, faună și om există diferențe, dar și asemănări în ce privește alimentația. Apa, de exemplu, este consumată de toate categoriile, iar asemănări sunt și în cazul erbivorelor și al carnivorelor. Unele plante sunt și ele carnivore. Cu toate că elementele nutritive din alimente sunt aceleași, iar digestia are loc în principiu la fel, diferențele fiind doar de formă, ne putem raporta la alimentația cu care suntem obișnuiți, dar la alte regimuri alimentare nu. Ni se pare ciudată hrana unora și imposibilă, ba chiar respingătoare total. Suntem șocați când aflăm ce mănâncă unii, dar înțelegem, suntem de acord și chiar savurăm hrana altora dacă ea seamănă cu ceea ce ne hrănim noi în mod obișnuit. Este dovada evidentă a subiectivismului. Pentru fiecare viețuitoare este importantă hrana specifică ei și speciei

sale. Noi considerăm că hrana noastră contează, este relevantă și este specială pentru simplul motiv că o mâncăm noi. Dar acesta nu constituie nicidecum un argument valabil că lucrurile stau într-adevăr așa și că evaluarea ar fi corectă.

Dacă realizăm din aspectele menționate — casa, sexul, hrana —, că trăsăturile omului și ale animalelor sunt la fel, iar aceste trăsături la animale nu duc la concluzia că Dumnezeu le-a dat cadou aceste trăsături animalelor fiindcă ar avea un scop cu ele și din apreciere pentru ele sau ar considera că merită respectivele dotări în sensul unor favoruri, atunci în mod consecvent ar trebui să aplicăm aceeași concluzie și în cazul oamenilor. Așadar, nici la om aceste trăsături nu înseamnă că viața lui ar avea un scop sau că Dumnezeu s-ar raporta la om într-un mod special, că tratează cu el la alt nivel.

Unii ar obiecta că lista aspectelor luate în considerare aici nu este completă și că luate pe rând se vor descoperi totuși unele trăsături specific omenești, care vor demonstra că ideea că omul este special și că are un scop nu e doar o concluzie subiectivă, ci că aceasta este și concluzia obiectivă.

APRECIEREA FRUMOSULUI

Printre exemplele cel mai adesea folosite se numără „frumusețea“. Se spune că omul deține noțiunea de frumos, numai el înțelege și poate aprecia frumosul. Asta îl deosebește de animale și îl face special.

Eu propun că și aceasta obiecție poate fi rezolvată și se poate dovedi că afirmația este subiectivă.

În privința frumosului avem de-a face cu un raționament circular. Noi formulăm o denumire abstractă, apoi tot noi tragem concluzia că este ceva străin de lumea materială. Noi îl separăm, apoi constatăm că este separat.

Este ca și când am spune că numai românii mănâncă „măr“, dar englezii mănâncă „apple“. Mărul este unic la români și este special pentru ei. Însă în realitate numai cuvântul are o rezonanță particulară pentru ei, dar produsul ca atare este același pentru toate națiunile pământului.

La fel, frumosul este o noțiune înțeleasă numai de om, pen-

tru că omul a denumit-o cu acest cuvânt. Evident, animalele nu înțeleg cuvântul „frumos“, după cum ele nu înțeleg niciun alt cuvânt. Ele comunică într-un alt limbaj. Totuși realitatea frumosului ca atare este înțeleasă la fel și de animale, și de om. Una dintre primele aplicări ale cuvântului „frumos“ se referă la persoanele de sex opus. Bărbații înțeleg că femeile sunt frumoase. Atât de reprezentativă este această aplicare, încât „feminin“ a ajuns sinonim cu „frumos“. Sexul feminin este numit sexul frumos. Înțelege numai omul că femeia este frumoasă, este omul unic în această privință? Poate animalele nu consideră femeia frumoasă, așa cum poate nici omul nu consideră femelele diferitelor specii de animale astfel. Dar în mod categoric, în fiecare specie masculii înțeleg frumusețea femelelor speciei lor. În acest sens omul și animalele nu diferă la capitolul înțelegerii și aprecierii frumuseții.

Frumosul nu este ceva concret, ci se referă la modul în care ne raportăm la ceva. Ce este frumos în opinia unuia poate fi urât în opinia altuia. Deci frumosul nu este ceva stabil. Noi numim diferite condiții climaterice vreme frumoasă și vreme urâtă. Nu este nimic unic la om, nimic specific omenesc. Animalele sunt și ele afectate de schimbările de climă și reacționează corespunzător la vreme însorită sau vreme mohorâtă.

Oricât de complexă ar putea părea frumusețea, ea poate fi descompusă în elementele de bază, iar apoi devin ușor de identificat aceleași calități și la animale. Deci impresia la prima vedere că omul ar fi unic și special este doar o dovadă sau expresie a subiectivismului nostru.

De exemplu, Pământul ne poate părea a fi mai frumos decât alte planete, însă aprecierea este relativă. Din alte perspective Pământul poate fi considerat ostil. Se poate argumenta, de exemplu, că oxigenul este prea inflamabil pe planeta noastră și apar incendii prea ușor. Noi evident considerăm această planetă ca fiind cea mai frumoasă doar din subiectivism.

PLĂCERILE VIEȚII NU SUNT PENTRU FERICIREA NOASTRĂ ⇨ ELE SATISFAC NEVOI

Ciclul plăcerii corespunde unui ciclu al nevoilor. Dacă omul trăiește motivat de plăceri, atunci el trăiește implicit pentru satisfacerea unor nevoi. Acest cerc închis este același la restul lumii materiale, orice efect are o cauză materială. Atunci nu mai rămâne un scop separat, superior, divin pentru existența umană.

Creacioniștii leagă plăcerile de fericirea noastră și astfel explică scopul vieții omului, dar și rostul lucrurilor care ne produc plăcere. Iar dacă viața noastră are un scop și lucrurile din jur un rost, atunci, conform raționamentului lor, ele au fost create de Dumnezeu, care este el însuși definit de iubire și dorința de a împărtăși fericire.

Creacioniștii fac trei presupuneri sau supoziții în legătură cu plăcerile omenești: 1) referitor la lucruri, 2) la oameni și 3) la Dumnezeu. Așadar, 1) lucrurile produc plăcere, 2) omul se bucură de plăcerea respectivă, 3) Dumnezeu dorește să fie așa. Concluzia: 1) întrucât ne produc nouă plăcere, lucrurile capătă un scop; 2) întrucât ne bucurăm de plăcere, viața noastră capătă un rost; 3) Dumnezeu este cel care a putut să le facă pe amândouă. Iar dacă a dorit aceasta, atunci el este bun și iubitor. Lucrurile având un scop, iar viața omului un rost, rezultă atunci că ambele au fost create. Dacă au fost create, atunci Dumnezeu este cel care le-a creat.

Ce descoperim comun când luăm câteva exemple de lucruri care ne plac, să zicem: apa, mâncarea, dulciurile? Descoperim că ele sunt asociate cu nevoi concrete ale corpului nostru biologic. 1) Încep să ne placă odată cu apariția nevoii, 2) plăcerea durează atât cât durează și nevoia și 3) încetează să ne mai placă după ce nevoia a fost satisfăcută.

Din aceste trei constatări derivă concluzia că scopul plăcerilor este mai degrabă legat de satisfacerea unor nevoi. Este

o legătură de dependență. Plăcerea este sinonimă cu satisfacția.

Dacă se avea în vedere fericirea omului, plăcerile trebuia să satisfacă următoarele patru condiții: 1) Să fie permanente, nu temporare. 2) Trebuiau experimentate doar de cei merituoși, numai de prietenii lui Dumnezeu, nu și de dușmanii săi. 3) Trebuia să nu se regăsească decât la oameni, nu și la animale (și plante). 4) Trebuia să nu existe decât lucruri care ne oferă plăcere, nu și lucruri care ne produc durere.

Aceste plăceri variază în funcție de intensitatea nevoii fizice. De exemplu, cu cât suntem mai însetați, iar afară este cald, ne trezim că „vedem“ apă în fața ochilor. Ne imaginăm și vorbim despre scenarii care includ apa. Ajungem să ne exprimăm în mod poetic și să lăudăm proprietățile unei ape reci, proaspete, de izvor. Plăcerea este mai mare când nevoia este mai mare.

SCOP SAU EFECT?

O discuție paralelă poate fi purtată și pe tema durerii. Dacă ne este frig sau ne ardem sau ne lovim, simțim durere. Ar fi tentat cineva să spună că aceste lucruri care ne provoacă suferință își găsesc un scop datorită efectului pe care îl au asupra noastră? Iar dacă avem capacitatea de a simți durere, înseamnă cumva că suferința este scopul vieții omului și implicit Dumnezeu a creat toate acestea pentru că ne dorește răul, el însuși fiind întruchiparea răului? Nicidecum! Rostul durerii nu este nefericirea omului, ci protecția noastră. Simțim durere și învățăm să ne ferim de frig, foc, lovituri etc. Așadar ne putem întreba: În cazul durerii și al plăcerii, este vorba de un scop sau, mai degrabă, de un rezultat ori un efect?

O concluzie ce derivă din exemplele paralele ale plăcerii și ale durerii este că rolul lor este să ne țină în viață — pe de o parte să ne satisfacem nevoile, pe de altă parte să ne păzim de pericole. Deci scopul este să trăim, dar nu este dovedit un alt scop separat al vieții însăși. Un mod de exprimare ar putea fi că evoluția ne-a „dotat“ cu aceste abilități de a simți plăcerea și durerea, pentru că dorea ca noi să trăim. Evident, este un mod de exprimare figurat, pentru că evoluția nu este o persoană cu voință conștientă. Procesul s-a întâmplat mai degra-

bă în felul următor: Printr-o modificare genetică, cineva a ajuns să dețină o abilitate utilă, iar altcineva nu o deținea. Dacă condițiile de mediu impuneau obligatoriu abilitatea respectivă, adică era neapărat necesară pentru supraviețuire, atunci cei care o dețineau rămâneau în viață și aduceau urmași, iar ceilalți nu.

În felul acesta, după multe generații, dacă privim retrospectiv și vedem că anumite abilități au ajutat la supraviețuire, putem înțelege „rolul“ respectivelor abilități — acela de a ne menține în viață. Altfel am fi murit. Însă abilitățile nu au legătură cu un anume scop al vieții înseși, după și separat de menținerea noastră în viață.

Omul tinde să privească acest aspect în mod subiectiv. În general, sună încurajator ca viața noastră să aibă un scop. Noi avem un scop în activitățile noastre cotidiene. Luate individual, tot ce facem are un motiv. Iar când facem ceva fiindcă are un scop, este înălțător și ne confirmă valoarea personală. De aceea suntem tentați ușor de ideea că însăși viața ca întreg ar avea un scop. De obicei, pentru cineva care a crezut cândva că viața ar avea un scop, ideea că viața nu mai are niciun alt scop în afară de satisfacerea nevoilor proprii pare nenaturală. Pentru ei pare că nu se mai poate trăi fără un scop. Că ar fi derutant. Dar în cazul în care oamenii s-au pomenit de la început fără credință, lor li se pare foarte natural să fie așa. Ei sunt pe deplin împăcați că viața nu are un scop în sine. Nu simt că le lipsește ceva, nu-i deranjează în niciun fel lipsa de scop a vieții la acest nivel.

Ca și în cazul oricărei proprietăți sau oricăror bunuri pe care le deținem, pierderea lor ne doare. La cineva care, însă, nu le-a avut niciodată, lipsa lor nu îi provoacă nicio durere.

Cea de-a treia presupunere a acestei discuții: Cât de logic este interesul lui Dumnezeu față de soarta și fericirea omului? Credincioșii preferă mai degrabă să evite această întrebare. Ei spun imediat că trebuie să ne bucurăm că Dumnezeu a fost interesat de noi și ne-a dat viața. Analiza subiectului în profunzime le provoacă un deranj. Este neplăcut să pună la îndoială un concept care le este drag și cu care s-au obișnuit, anume

dacă Dumnezeu poate avea interes față de noi sau dacă poate relaționa într-un fel cu omul.

Cum se poate raporta cineva din lumea noastră la o altă lume, total diferită, în care nu există nimic în comun cu lumea noastră? Între noi și animale sunt diferențe mici, doar de formă, nu de fond. Și, totuși, relaționăm cu ele doar în măsura în care reușim să identificăm puncte comune, asemănări între noi și ele. Putem interacționa cu animalele sau cu alți oameni, pentru că putem să le citim emoțiile interpretând manifestările lor. Manifestările emoțiilor sunt universale, în general aceleași privire și modificare a fizionomiei în cazul bucuriei, a tristeții, a panicii, a iubirii se întâlnesc la oamenii de toate rasele și, într-o măsură, chiar și la animale.

Ființele umane empatizează cu cei care trec prin aceleași experiențe cu ele. De exemplu, un picior rupt la altcineva trezește în noi milă. Dar cum ar putea exista empatie între ființe din lumi diferite, în care nicio experiență nu este comună? De aceea este imposibil de explicat empatia lui Dumnezeu față de noi, dorința lui ca noi să fim fericiți. În popor se spune: „Sătulul nu-l crede pe flămând“. Astfel, un Dumnezeu fără nevoi nu poate empatiza cu ființe ca noi, care funcționează pe bază de nevoi specifice. Însăși motivația lui Dumnezeu de a crea oameni de la zero este greu, dacă nu imposibil, de explicat — ce putea să-l motiveze pe Dumnezeu când nu exista niciun univers să înceapă lucrarea de creație, având în vedere că el nu are nevoi personale.

BUNE ȘI RELE

Alternativ, plăcere nu produc numai lucrurile considerate pozitive și morale, ci și cele „rele“. Când văd necazuri în jurul lor, oamenii se strâng grămadă și așteaptă cu interes detalii suplimentare. Întâmplările din viață care se imprimă și sunt rememorate cel mai ușor sunt cele care provoacă senzații mai șocante, indiferent că este vorba de experiențe pozitive sau negative. Omul este entuziasmat de ceea ce șochează; la știri este captivat de evenimente dramatice, de tragedie; în filme îi place să vadă frică, groază, violență. Evident că apreciază și scenele de iubire și de pace și e inspirat de progres. Dar el

nu demonstrează că ar fi fost construit să reacționeze doar la evenimente pozitive. În muzică, foarte multe dintre cântece au un conținut tragic, dureros, cântă despre emoția despărțirii de partener, de durerea pierderii, de golul lăsat în urmă. Iar cei suferinzi care se regăsesc, sau se pot transpune, în situațiile negative descrise găsesc plăcere în ascultarea voluntară și vreme îndelungată a acelor cântece triste.

Se deduce din comportamentul omului că Dumnezeu este cel care i-a dat capacitatea de a reacționa, de a simți plăcere? Dacă această capacitate era implantată de Dumnezeu, ea ar fi avut un scop, iar scopul nu putea fi decât să aprecieze exclusiv lucrurile bune, nu să găsească plăcere fără discriminare și în cele bune, și în cele rele.

Răspunsul alternativ, în armonie cu realitatea că lumea este alcătuită din bune și rele, este că omul reflectă ceea ce conține lumea, deoarece el este un produs al lumii materiale. Este o parte a ei, este adaptat să trăiască în ea. Cauza apariției și a modului său de existență nu vine din afara lumii cunoscute. De aceea, ca produs, el poartă amprenta lumii, „matrița“ care l-a modelat.

Religia se învâрте într-un raționament circular când presupune la început că Dumnezeu există, că este bun și de aceea el a creat totul și totul a fost făcut „bun“. Apoi, când se descoperă că există și lucruri „rele“, face altă presupunere și anume că omul a greșit și, de aceea, Dumnezeu a blestemat lumea, transformând lucrurile, aducându-le în starea în care le știm acum, cu bune și cu rele. Ea face și o a treia presupunere când afirmă că în viitor lucrurile vor fi modificate din nou pentru a reveni la presupusa perfecțiunea inițială. Se garantează un viitor necunoscut cu un trecut tot necunoscut. Nu este un raționament cu concluzii derivate din observații obiective independente, ci, mai degrabă, este o ecuație numai cu necunoscute.

ALBASTRUL CERULUI NU E PENTRU PLĂCEREA OCHIULUI, CI DATORITĂ COMPOZIȚIEI ATMOSFEREI

Culoarea albastră este pur și simplu o reacție inerentă a materiei. Este posibil ca Dumnezeu să fi făcut cerul albastru pentru plăcerea ochiului uman? Posibil este doar în sensul că el ar fi prevăzut acest aspect la apariția materiei însăși. Dar, întrucât nu se dovedește o alterare a proprietăților materiei, nu este deloc probabil ca el să fi intervenit ulterior în acest scop.

Cerul are o culoare frumoasă. Albastrul cerului este apreciat de oameni de multă vreme. S-au făcut referiri la el în poezii și în cântece, pentru că are un efect liniștitor. Această culoare se întinde deasupra capului nostru pe o suprafață vastă. Toate aceste aspecte constituie motive care i-au determinat pe unii să se exprime că „Dumnezeu a ales“ ca cerul să aibă această culoare pentru folosul și încântarea noastră.

În sensul acesta, unii oameni declară că, atunci când admiră culorile răsăritului sau ale apusului de soare sau când privesc munții grandioși, cascadele spectaculoase de apă și, în general, peisajele minunate din natură, acestea le amintesc de Dumnezeu și-i fac să se simtă mai aproape de el, să fie mai convinși de existența lui.

Așadar, întrebarea pe care îmi propun s-o examinez în acest capitol este următoarea: A ales Creatorul culoarea albastră a cerului special pentru beneficiul nostru? Este logică această idee, se dovedește o asemenea afirmație a fi în armonie cu alte implicații și fapte demonstrate științific?

CONDIȚII STATISTICE

Să examinăm trei reguli de statistică elementară și condiții necesare pentru a se putea ajunge la concluzia intervenției divine:

1. În primul rând, ar trebui să existe **posibilitatea alegerii** unei culori anume. Cerul ar trebui să poată avea mai multe culori, iar dacă, în ciuda existenței mai multor variante posibile, totuși se întâmplă ca el să o aibă tocmai pe aceasta, atunci s-ar putea presupune că ea a fost aleasă de cineva.

2. În al doilea rând, ar trebui **să nu mai existe și alte motive** potențiale care să justifice alegerea respectivă a culorii. Dacă noi suntem singurii beneficiari, iar alte motive sunt excluse, atunci s-ar putea presupune că alegerea a fost făcută special pentru noi.

3. În al treilea rând, în natură ar trebui ca **și celelalte lucruri** să ne satisfacă în același fel. Atunci s-ar putea presupune că persoana care a ales culoarea cerului pentru avantajul nostru este însuși Creatorul. Pentru că natura, creația sa, reflectă în mod *consecvent* aceste caracteristici.

Însă realitatea este că știința a dezvăluit o explicație materială pentru culoarea specifică a cerului: compoziția atmosferei. Elementele din care este compusă și concentrația acestora determină culoarea albastră în bătaia luminii. Acest fapt științific contrazice primele două dintre cele trei condiții menționate mai sus:

1. Cerul nu ar fi putut avea altă culoare, deci nu mai poate fi vorba de o alegere.

2. Motivul acestei culori este o cauză materială, deci nu mai poate fi în mod necesar pentru noi.

Tot proprietățile materiei au determinat și restul peisajelor din natură. Munții s-au format datorită vulcanilor sau prin încrețirea scoarței terestre; cascadele, datorită fluidității apei și a formei de relief aflate în cale; răsăritul și apusul soarelui, datorită rotației planetei, susținute în traiectoria sa de gravitație. Este ca efectul de domino, în care o cauză pornește un lanț interdependent de cauze și efecte.

În ce privește cea de-a treia condiție, o statistică valabilă presupune luarea în considerare, în principiu, a tuturor și oricăror exemple, nu doar a unora. În realitate, cerul nu are *întotdeauna* o culoare odihnită. Când este furtună, de exemplu,

el poate avea chiar o culoare înfiorătoare, amenințătoare. În natură există multe lucruri benefice pentru om. Dar, la fel, există și lucruri dăunătoare, iar altele neutre — care nu-i fac nici bine, nici rău. Există mirosuri de tot felul, unele ne plac, altele sunt respingătoare, iar pe altele nici nu le simțim. Tot la fel și mâncarea — există fructe și alimente delicioase, altele dimpotrivă sunt otrăvitoare.

Dacă toate lucrurile care ne înconjoară erau la fel, toate benefice, atunci puteam suspecta că cineva le-a făcut așa în mod intenționat. Însă forma în care există ele în natură acum demonstrează mai degrabă că sunt produse în urma unor procese neghitate, chiar întâmplătoare. Ar fi un mod prea suspect și arbitrar dacă am alege în mod preferențial doar câteva exemple care ne convin și să spunem că ele demonstrează că au fost făcute special de Dumnezeu pentru noi. Însă celelalte nu demonstrează nimic. În urma analizei obiective rezultă concluzia că nimic în natură nu a fost ales să fie așa. Caracteristicile naturii nu sunt opționale. Ele sunt așa pentru că doar așa puteau să fie. Motivul pentru care natura are forma pe care o cunoaștem în prezent se datorează proprietăților materiei însăși. Ea nu are legătură cu un scop în interesul nostru.

VARIANTA CONFIRMATĂ

De ce ne plac anumite lucruri? Datorită alcătuirii organismului nostru, care, la rândul lui, are această structură datorită proprietăților materiei din care este constituit.

Dacă interacționăm bine cu mediul, iar natura a existat înainte de apariția omului și omul apreciază caracteristicile naturii datorită proprietăților materiei din care este alcătuit, atunci rezultă logic că omul este „adaptat“ la natură. Așa cum o piesă este adaptată la matriță, el este așa cum îl cunoaștem astăzi datorită mediului natural în care s-a dezvoltat și nu invers, natura datorită lui. Este ca și când am spune că groapa a fost făcută pentru balta care o umple și nu invers, balta de apă s-a format datorită gropii existente.

Varianta creației se află în conflict cu realitățile științifice la toate nivelurile. În schimb, varianta evoluției nu contrazice niciuna dintre descoperirile științifice. Este ca o rezolvare în

matematică, unde soluția se verifică pentru orice valoare dată variabilelor. Varianta evoluției apare nu doar posibilă, ci chiar probabilă. Iar motivul este pentru că tocmai așa a apărut această teorie. Ea a fost propusă de oameni de știință în urma observațiilor obiective. Derivă din informațiile pe care le deținem. Ea nu este o idee preconcepțată sau una moștenită din vremuri străvechi și care să fi fost impusă forțat din exterior în ciuda situației actuale, a nivelului progresului și a direcției spre care arată dovezile existente că ne îndreptăm.

TREI EXEMPLE

1. Următorul exemplu ilustrează ideea în mod potrivit: Tinerii necăsătoriți care își caută partener de viață. Dorința este mare, iar ei visează dinainte la fericitul eveniment al întâlnirii partenerului. Însă de multe ori căutarea este grea și așteptarea este lungă — uneori fără succes chiar până la sfârșitul vieții pentru unii. Adesea găsirea partenerului este privită invers: nu ca rezultatul căutării asidue, ci mai degrabă că partenerul a fost „pus deoparte“ și că „îl aștepta“ special pe acest căutător. Faptul că nu l-a luat altcineva înainte și că este percepută ca o potrivire atât de bună și atât de mult dorită, toate acestea fac ca „norocul“ să fie atât de mare încât devine greu de acceptat pentru unii ca totul să fi fost doar simplă coincidență.

Se poate ajunge chiar la generalizări de genul: „ce-i al tău e pus deoparte“, „așa a fost să fie“ sau „fiecare sac își are peticul lui“. Știința nu susține astfel de formule. Datele statistice analizate obiectiv arată că totul este determinat previzibil de factori materiali: perspectiva căutătorului, gradul de toleranță arătat de parteneri, pretențiile și compromisul pe care sunt dispuși să le accepte. Să nu mai vorbim că adesea prima impresie, aprecierile exprimate la prima întâlnire se pot schimba imediat după nuntă. Deci probele nu susțin varianta pregătirii prealabile, a planului și a scopului.

2. Alt exemplu: La cumpărături într-un magazin de haine. Probăm și analizăm foarte multe, dar una constatăm că ni se potrivește în mod deosebit sau ne place foarte mult cum ne stă cu ea. Atunci putem spune: „Haina asta (parcă) a fost cro-

ită exact pe mărimea mea“ sau „a fost croită special pentru mine“. Cuvintele respective pot exprima entuziasmul sau starea noastră emoțională din acel moment. Însă afirmațiile acestea sunt departe de a reprezenta un fapt demonstrat științific.

3. Al treilea exemplu: Aceeași perspectivă și apreciere a unor aspecte pozitive descoperite în natură este abordată de unii și cu privire la organismul uman. Pe de o parte sunt remarcate performanțe impresionante ale unor organe din corpul nostru. Apoi aceste performanțe sunt comparate cu unele corespunzător inferioare ale unor produse făcute de mâna omului menite să imite funcții similare. Astfel superioritatea demonstrată a organelor biologice este considerată ca fiind specială, că reprezintă o dovadă a intervenției intenționate a lui Dumnezeu în interesul nostru.

Unii pot face asemenea comparații între funcționarea inimii omului și pompele mecanice produse cu ajutorul tehnologiei moderne, între eficiența și rezistența superioară a sistemului osos al omului și scheletele metalice sau din alte materiale realizate industrial astăzi și care au o calitate relativ scăzută, între calitățile ochiului uman și performanțele camerelor foto de ultimă generație de astăzi. Se pot face și alte comparații similare.

Acesta este evident un mod de a privi lucrurile, însă nicidecum *singurul* posibil. Dacă există mai multe perspective potențiale din care să fie privită o situație, atunci alegerea exclusiv a uneia dintre ele nu demonstrează dorința de a vedea realitatea completă, ci, mai degrabă, acest gen de selecție indică o legătură suspectă cu varianta preferată în mod subiectiv.

Analiza tuturor perspectivelor dezvăluie două aspecte noi: 1) Avantajele întâlnite în organismul biologic sunt relative: calitățile superioare ale ochiului vulturului constituie dezavantaj pentru viețuitoarele vâdate de acesta. 2) Calitățile diferite constatate între materialul biologic și cel nebiologic sunt proprii substanțelor respective. Adică acele proprietăți sunt la fel oriunde se întâlnește respectiva substanță, nu doar în organismul uman. Ele se datorează materialului și nu vreunei aplicații speciale pentru corpul omului.

Proprietățile materiei, cu avantaje și dezavantaje relative, nu au o cauză care necesită să fie independentă. Așa cum orice direcție are două sensuri, orice față are și spate, orice sus are și jos, orice lumină are și umbră, aceste calități există din cauză că ele fac parte din definiția naturii, a realității lumii materiale, însă se manifestă astfel oriunde și se verifică oricând. Nu se poate dovedi o alegere intenționată care demonstrează un scop doar bazat pe unele dintre aceste calități selectate arbitrar.

În schimb, explicația bazată pe proprietățile universale ale materiei este singura care nu intră în conflict cu faptele dovedite științific. Și, în plus, se verifică atât în cazul planetei Pământ, a organismului uman, dar și mai departe, la apariția și funcționarea sistemului solar, a galaxiilor și a întregului univers cunoscut.

VERDELE VEGETAȚIEI

Evident, discuția despre culoarea albastră a cerului poate fi repetată și pentru culoarea verde a vegetației, de exemplu. Aceasta este plăcută la privit și benefică omului — psihicului său. Întrebarea se poate pune și aici: a colorat Dumnezeu vegetația cu culoarea verde în folosul nostru? Știința a explicat că substanțele din care sunt alcătuite plantele determină în mod exclusiv culoarea acestora, deci ea nu este opțională. Nu există nimic artificial sau vreo cauză necunoscută în acest proces. Pur și simplu asistăm la niște principii universale: elementele respective nu se comportă astfel numai în plante, ci ele vor determina aceeași culoare verde oricând și oriunde altundeva dacă se repetă aceeași compoziție.

SIMȚURI, EMOȚII, SENTIMENTE: SE REDUC LA CÂTEVA DE BAZĂ (PRIMORDIALE)

Sentimentele omenești sunt complexe, iar la prima vedere impresionante. Însă, luate pe rând, ele dovedesc că sunt derivate din doar câteva de bază. Iar aceste câteva sunt aceleași și la animale. Deci nici în acest sens omul nu este diferit de animale. Ceea ce înseamnă că evoluția putea să dea și această complexitate de trăiri omenești.

De cele mai multe ori când se încearcă susținerea creației se face referire la caracteristicile unice ale omului cu intenția de a-l separa printr-o prăpastie de netrecut de toate animalele și restul lumii materiale.

Evoluția susține că omul reprezintă ultima treaptă a evoluției, dar că totuși și el provine tot din animale și este înrudit cu ele. În schimb, creația susține că între om și animale nu este nicio legătură, ci, dimpotrivă, între ei există diferențe absolute, fundamentale, care nici măcar nu suportă comparație. Ea susține că omul este rezultatul unui act de creație separat, că el nu face parte din familia lor, că el există într-un plan separat, că a fost creat cu un scop diferit, că prăpastia dintre el și animale este atât de mare și de categorică, întrucât el deține în mod excepțional „chipul lui Dumnezeu“. În el se reflectă personalitatea Creatorului, care nu aparține acestei lumi. El poartă amprenta unei intervenții din „lumea cealaltă“ și a unei legături cu ea.

Este vorba de **spiritualitate**. De cele mai multe ori, criticii evoluției spun că propunerea ei este inacceptabilă pur și simplu fiindcă aceasta ar însemna să ignorăm dovezile *spiritualității* umane. Argumentul direct este că numai omul are spiritualitate, iar animalele nu demonstrează nimic similar sau apropiat. Deci avem de-a face cu un capitol separat. Spiritualitatea îl plasează pe om într-o clasă aparte. Este ceva atât de diferit și de înalt, încât nimic material nu o poate atinge — aceasta este separată

de întreaga lume materială: apare a fi ca ceva „imaterial“. Ea nu poate fi percepută, măsurată în vreun fel de către lumea materială prin mijloacele ei specifice.

DEFINIȚIA SPIRITUALITĂȚII

Așadar, ce este spiritualitatea și care sunt câteva exemple concrete? Ce nu se găsește la animale și nicăieri în lumea materială și vine să-l prezinte pe om ca pe o „surpriză“ pentru universul în care trăiește? Gândirea, rațiunea, sentimentele, moralitatea, justiția, înțelepciunea, cultura, creația artistică, muzica, literatura, poezia, cinematografia, teatrul, educația, ingeniozitatea, inventivitatea, onoarea, familia, religia, societatea — acestea sunt câteva dintre răspunsurile cel mai frecvent auzite la această întrebare.

În continuare voi încerca să verific cât de adevărată este propunerea creaționiștilor că spiritualitatea și exemplele enumerate mai sus reprezintă ceva separat, străin, necunoscut animalelor și lumii materiale. Să vedem în ce măsură este de netrecut prăpastia imaginată între om și animale din acest punct de vedere. Pentru a ajunge la esența lucrurilor, vom încerca să identificăm care aspect anume al spiritualității aparține exclusiv omului și îl separă net de toate animalele și de lumea materială în general. Exemplele enumerate pot avea în componența lor elemente materiale sau trăsături care se regăsesc și la animale, de aceea este necesară o identificare strictă a elementelor pur spirituale și specific omenești.

1. Un exemplu: În mod concret, dacă vorbim de o casă construită de om, aceasta se regăsește într-o anumită formă și la animale. Ele fac cuib, vizuină, bârlog. Deci ideea de casă cu funcțiile ei caracteristice nu constituie în sine un exemplu absolut de spiritualitate. Totuși, când acea casă are anumite forme specifice, culori și aranjamente unice, ea poate fi considerată drept o lucrare de artă și deci o creație spirituală. Așadar, care este diferența între o casă standard și una artistică? La cea artistică, omul constructor contribuie și cu o măsură din sentimentele proprii. Deci ceea ce o identifică cu spiritualitatea este sentimentul uman.

2. Alt exemplu: Un tablou renumit conține componente materiale, care se regăsesc și în natură. Pornind, în primul

rând, de la pânză și culorile folosite, acestea sunt substanțe materiale. Apoi imaginea pe care o reprezintă, fie că este vorba de un peisaj din natură, o floare sau un buchet, un portret etc. Toate acestea se regăsesc în lumea materială din jurul nostru. De acolo a fost luată imaginea. Tabloul prezintă imaginea unei scene din realitate. Dar simpla imagine sau copia unei imagini nu reprezintă în sine un exemplu de spiritualitate. Și animalele au ochi și pot forma pe retina ochiului imagini ale realității și pot interpreta ceea ce văd. Așadar, care este diferența dintre o imagine standard și un tablou realizat de un pictor celebru? Artistul transmite și o reflectare a propriilor sentimente împreună cu imaginea. Există elemente specifice care fac deosebirea între un tablou și copia fotografiată a unei imagini, iar diferențele se referă la trăirea interioară a autorului, pe care o numim simplu sentiment uman.

3. Al treilea exemplu: Literatura, muzica, poezia în toate formele lor reprezintă modalități de comunicare a unor informații despre realitatea în care trăim. Totuși un compozitor, scriitor sau poet face mai mult decât să relateze o întâmplare. Întâmplarea de orice fel, informația propriu-zisă sau simpla relatare a acesteia nu reprezintă în sine o lucrare artistică. Aceasta nu înseamnă spiritualitate. Întâmplările se regăsesc în natură, informațiile propriu-zise aparțin lumii materiale — ele sunt preluate din realitatea înconjurătoare. Totuși, între relatarea simplă a unor fapte și poezie se pot identifica diferențe specifice. Prezentarea are un anumit stil, autorul modifică într-un fel anumite ordinea cuvintelor folosite cu scopul de a transmite emoții. Acele emoții pe care le trezesc lucrările respective în inima cititorilor sunt considerate în general spiritualitate.

4. Alte exemple, precum justiția, onoarea, se referă în mod asemănător la evaluarea unor fapte. Dar faptele în sine nu reprezintă spiritualitate, ci modul în care ne raportăm la ele și evaluarea noastră a acestora este considerată spiritualitate.

Într-un cuvânt, punctul comun al exemplelor discutate arată că spiritualitatea în toate formele ei este asociată cu sentimentele umane.

DEFINIȚIA SENTIMENTULUI

Atribuirea spiritualității în mod exclusiv omului este echivalentă cu atribuirea sentimentelor exclusiv lui, iar presupunerea că animalele nu posedă spiritualitate se dovedește a fi bazată pe presupunerea implicită că animalele nu posedă sentimente. De aceea, în continuare voi încerca să pun aceeași întrebare referitoare la sentiment pe care am pus-o și referitor la spiritualitate: dacă și în ce măsură toate formele de sentimente sunt specific omenești și reprezintă ceva separat, străin, necunoscut la animale și în general în lumea materială. Este prăpastia dintre om și animale de netrecut în această privință?

O primă observație referitoare la asocierea sentimentelor cu spiritualitatea este că, la prima vedere, sunt greu de identificat. Ele există în mod evident, iar organismul nostru reacționează la vederea unei lucrări de artă cu confirmări verificabile că în producerea ei au fost implicate sentimente. Experimentăm sentimentele pe care le transmite o creație artistică, însă la întrebarea concretă „Ce sentiment exact este conținut acolo?” nu este ușor de răspuns. Nu este ușor de precizat sau de definit exact despre care sentiment anume este vorba. Imposibilitatea definirii sentimentului alimentează și mai mult tentația de a considera, la rândul lui, sentimentul drept ceva separat de lumea materială cunoscută.

Motivele acestei dificultăți de definire se datorează în parte faptului că de obicei nu este doar un singur sentiment implicat, ci o combinație de mai multe sentimente împreună. Situația este comparabilă cu varietatea nesfârșită de nuanțe rezultate din combinarea câtorva dintre culorile de bază. Ne este greu poate să definim o nuanță aparent complicată la prima vedere, dar ne este mult mai ușor să definim culorile de bază cunoscute. Alt motiv îl constituie, evident, faptul că sentimentul, oricare ar fi el, este invizibil — ceea ce în general denumim noțiune abstractă. Și, în general, omul este preocupat mai puțin de articularea în cuvinte a definiției lui.

La rândul lor, însăși sentimentele de bază, chiar dacă sunt mai ușor de definit, totuși, pentru omul care le experimentează, ele par a fi specific omenești, ceva care la animale nu

se întâlnește și care îl separă pe om, situându-l pe o treaptă superioară lor. Seamănă a evaluare subiectivă, mai degrabă decât concluzie logică bazată pe fapte demonstrate.

DESPIRITUALIZAREA SENTIMENTELOR

Medicina definește sentimentul, în principiu, ca fiind o extensie a lanțului: 1) simțuri, 2) senzații, 3) emoții. Emoția este definită de senzație, care, la rândul ei, este dată de simțuri. Simțurile sunt elementele de bază simple, emoțiile sunt mai complexe, iar sentimentele sunt și mai complexe.

Să pornim de la simțuri și de la senzorii noștri: prin receptorii pielii percepem atingerea, prin receptorii ochiului percepem lumina. Dacă aceste simțuri transmit semnale pozitive, ele împreună pot provoca o emoție tot pozitivă. La rândul lor, emoțiile repetate în timp se transformă în sentimente. Dacă la prima vedere sentimentul apare complicat și inexplicabil și este în mod convenabil numit spirit, după ce este analizat sistematic, descompus în elementele din care este alcătuit, devine mai ușor de înțeles — iar aceasta se numește „demistificare“ sau, în cazul nostru, „despiritualizare“.

Din această perspectivă, după ce înțelegem cum sunt produse, din ce se compun și cum se manifestă, ne putem raporta la ele în mod obiectiv, iar întrebarea dacă sentimentele umane sunt separate fundamental, străine și total necunoscute la animale și, în general, în lumea materială din jurul nostru capătă o soluție verificabilă.

După ce am identificat din ce combinație de culori de bază este derivată o anumită nuanță, putem să o comparăm cu altă nuanță și să spunem în mod justificat că diferența între cele două nu este una fundamentală, calitativă, ci doar de cantitate, număr și procentaje. Fiecare nuanță conține un amestec variat din aceleași culori de bază.

După ce ne dăm seama că o clădire este făcută din cărămizi, atunci putem s-o comparăm cu altă clădire construită tot din cărămizi și să constatăm că diferența între ele nu este fundamentală, calitativă, ci este doar una de formă, cantitativă. Pentru că fiecare dintre clădiri reprezintă o aranjare separată și diferită a unor cărămizi (identice).

La fel putem compara un suc de mere cu unul de pere. Ambele sunt din fructe, iar la rândul lor, fructele conțin substanțe nutritive similare, doar că într-o proporție diferită. Sau putem compara merele cu zeama de mere, diferența între ele fiind că mărul este întreg, pe când zeama reprezintă același conținut rezultat din zdrobirea lui. Deci o diferență de formă, nu de esență.

SENTIMENTELE ANIMALELOR

Acum putem reveni și să constatăm că aceeași diferență se întâlnește între sentimentele omului și cele ale animalelor. Simțurile primare sunt aceleași: atât omul cât și animalele recepționează semnalele emise de mediul înconjurător. Un exemplu, ambii percep imagini cu ajutorul ochilor, iar aceste imagini le provoacă senzații corespunzătoare. De exemplu, o imagine poate genera frica. Nu este nicio diferență de principiu între această emoție simțită de om sau de animal.

Iar același lucru se dovedește și în cazul altor senzori care permit percepția realității. Cu ajutorul stimulilor sonori recepționați prin intermediul urechii, atât omul, cât și animalele interpretează informațiile despre realitate care le pot provoca aceleași senzații la ambii. De exemplu, dacă este auzit un sunet puternic, acesta poate provoca o sperietură. Sau dacă sunetul auzit provine de la mama copilului sau a puiului de animal, senzația generată poate fi de calmare sau mobilizare și invers, dacă sunetul provine de la copil sau de la puiul animalului, acesta generează o senzație corespunzătoare mamei care îl aude.

Simțul pipăitului este la fel, în principiu, la om și la animal. Dacă apăsarea este prea puternică, aceasta este percepută ca o lovitură, iar senzația generată este de durere.

Primirea unei recompense produce întotdeauna senzația de bucurie. Când un câine își întâlnește stăpânul sau când primește mâncare, el își manifestă vizibil bucuria. Aceeași bucurie o putem vedea la un copil în situații similare. Alt exemplu de simț primar este mirosul, care trezește aceleași senzații și la om ca și la animal. Sunt, pe de o parte, mirosuri urâte, respingătoare, care dau senzații neplăcute, dar și mirosuri frumoase, atrăgătoare, care dau senzații plăcute. Fie că

e vorba, de exemplu, de aroma unei mâncări sau parfumul reprezentantului sexului opus.

Concluzia este că simțurile de bază se regăsesc și sunt aceleași și la om și la animale. Aceste simțuri transformă percepția informațiilor despre lumea materială în senzații. Deci sentimentele omului nu sunt ceva separat, nici de animale, nici de lumea materială. Absolut toată varietatea de sentimente experimentate de către om derivă din cele câteva elementare, care sunt comune și animalelor. Asta înseamnă că nu există categorii separate: unele sentimente materiale, pe care le au și animalele, iar altele diferite fundamental, imateriale, fără legătură sau corespondent la animale sau în lumea materială. Dimpotrivă, toate intră în aceeași categorie.

Diferențele constatate între sentimentele omului și cele ale animalelor sunt doar de formă, nu de conținut. Doar cantitative și nu calitative. Este ca diferența menționată între diverse clădiri construite din aceleași cărămizi de bază. Sau între sucurile de fructe, unul de mere, iar celălalt de pere.

În lumea animală, unele erbivore se hrănesc cu frunzele copacilor, altele, cu iarba de un soi sau altul a câmpului. Atât copacii, cât și iarba aparțin florei terestre. Numai că pomul reprezintă o formă de vegetație, pe când iarba, altă formă.

Alte animale sunt carnivore. Unele dintre ele se hrănesc cu insecte, altele, cu rozătoare sau felurite alte viețuitoare din lanțul trofic. Este o diferență de formă, nu de conținut — toate aceste animale aparțin aceleiași categorii.

Astfel de diferențe de formă și cantitate se observă foarte bine între diferitele rase din cadrul aceleiași specii. De exemplu, unele rase de câini pot avea în aparență caracteristici foarte diferite de alte rase, însă este vorba de diferențe de formă sau dimensiune. Totuși, toți câinii rămân membri ai aceleiași familii canine.

RAFINAMENT ȘI SOFISTICARE

O altă perspectivă asupra diferențelor: Se poate vorbi de mai multe grade de rafinament sau sofisticare, însă asta nu înseamnă diferență fundamentală. De exemplu, observăm acest aspect la oameni: unii fumează țigări scumpe, alții țigări

ieftine. Dar, în esență, tot fumat este. Unii se îmbracă cu haine noi, la modă, alții poartă lucruri de la second-hand. Dar sunt tot haine și folosesc același scop — semnificativ este că ele satisfac aceleași nevoi.

Un om își curtează partenera oferindu-i o floare. O pasăre îi oferă partenerii un pai. O maimuță poate îi da partenerii o banană. Sunt diferențe minore, la nivel de formă, nu fundamentale. La bază se află același principiu și mecanisme: este vorba de nevoia sexuală și comportamentul influențat de hormoni.

Unele persoane au întâietate în societate, altele se află pe locul doi. Animalele reflectă același principiu al ierarhiei. Membrul dominant din grup are prioritate, mănâncă hrana de calitate cea mai bună, iar ceilalți membri ai haitei sau ai turmei mănâncă ce rămâne, ceva de calitate inferioară. Este aceasta o diferență fundamentală? Nicidecum, este tot mâncare și satisface aceleași nevoi. Este doar o diferență de rafinament.

EXEMPLUL ARMELOR

În trecut, popoarele se războiau cu săbii și sulite. Apoi au urmat armele de foc. Iar acum avem bomba atomică. Diferența nu este fundamentală, absolută, ținând cont în primul rând de faptul că tot oamenii au fost cei care au construit armele primitive și pe cele moderne. Motivarea a fost aceeași, nevoia elementară comună de luptă. Este doar o diferență de formă, de volum, cantitate, performanță — de rafinament și de sofisticare.

Ceea ce a determinat progresul și gradul avansat de sofisticare al armamentului este categoric un element (sau mai multe) care aparține nu omului, ci este extern lui. În interior, compoziția, definiția omului și biologia sa au fost și au rămas aceleași. Nevoia de bază și motivarea neschimbată de a lupta au întâlnit elemente exterioare, precum trecerea timpului, metale noi descoperite și tehnologii îmbunătățite.

Ideea poate fi ilustrată ușor prin etapele parcurse de orice lucrare făcută de cineva — om sau animal. Dacă vom compara orice lucru neterminat cu același lucru când este terminat, vom constata o diferență. Autorul poate fi aceeași persoană. Dar diferența se datorează unor elemente externe autorului: trecerea timpului, resurse suplimentare, materie primă, energie.

EXEMPLUL APEI

Traseul unui râu are forme spectaculoase, este plăcut de privit și de auzit. Totuși, apa are doar câteva proprietăți de bază. Iar acestea rămân constante în cazul unui lac frumos, al unui izvor proaspăt, al unui pârâu de munte, al unei cascade sau a tuturor râurilor care urmează trasee splendide în natură. Apa curge în formă lichidă și are greutate. Deci alege întotdeauna suprafața mai joasă. Astfel, chiar dacă aceste proprietăți rămân neschimbate, totuși, la întâlnirea cu relieful variat al planetei, ea reușește să ia forme dintre cele mai diverse.

Nivelul diferit de rafinament și sofisticare se întâlnește și la sentimentele omului și, respectiv, la animale. Însă chiar și simțurile elementare de bază se dezvoltă prin exercițiu. De cele mai multe ori nu conștientizăm că, de fapt, toate simțurile noastre se învață de la naștere. În mod surprinzător pentru mulți, aici se încadrează nu numai simțuri elevate, precum menținerea echilibrului când mergem pe bicicletă, ci și simțurile noastre cele mai elementare.

SENTIMENTE ÎNVĂȚATE

Când este mic, la primele zile după apariția pe lume, bebelușul nici măcar nu știe că are corp. El învață treptat că mâinile sunt ale lui. Se uită la ele în mod repetat, le mișcă mereu și încet, pe bază de asocieri cu ceea ce vede, ce simte, memoria experiențelor trecute și comenzile creierului la un loc, învață că are mâini, iar acele mâini sunt ale lui și le simte.

La fel este văzul, noi învățăm să vedem. În termeni tehnici, văzul înseamnă interpretarea semnalelor luminoase recepționate de ochi. Dacă un orb din naștere, care n-a văzut niciodată nimic, deschide ochii pentru prima dată după mulți ani, nu va înțelege la început ceea ce vede. Nu cunoaște ce înseamnă formele și culorile. Nu va ști ce înseamnă aproape sau departe, nici sus și jos. Dacă stă la marginea prăpastiei, nu știe că jos poate să cadă. Toate detaliile banale trebuie să le învețe de la zero.

Nici auzul sau pipăitul nu vin de la sine, ci trebuie învățate treptat prin același proces. De exemplu, direcția de unde vine sunetul se învață prin asociere cu văzul și celelalte simțuri și memoria experiențelor trecute, care ne ajută să înțelegem dis-

tanța, localizarea, direcția, sensul. Simțul pipăitului învață ce înseamnă exteriorul, interiorul, suprafețele netede, tari sau moi, cald, rece etc. Inițial bebelușul nu le știe, asemenea unui om somnoros care abia s-a trezit sau aflat sub influența alcoolului.

Toate simțurile noastre de bază funcționează pe un anume tip de presupunere. Ele se pot înșela. Putem vedea iluzii optice, care ne induc în eroare și credem că vedem ceva, dar, în realitate, vedem altceva. La fel și pipăitul, putem simți o mână pe umărul nostru și s-o confundăm cu altceva. Și auzul, gustul sau mirosul, oricare ne poate înșela ocazional. De ce? Pentru că pe toate acestea am învățat să le folosim prin asocierea unui semnal recepționat din lumea înconjurătoare cu o anumită experiență din trecut, iar această asociere poate să greșească. Ele sunt relative toate, creierul avansează presupuneri pe baza unor date parțiale.

Fără să învățăm să simțim cu ajutorul simțurilor de bază cu care suntem dotați am rămâne o „legumă“. Relația de legătură directă între simțuri, exersarea și dezvoltarea lor demonstrează *dependența* acestora de lumea materială. Omul nu are un spirit absolut propriu, independent al său. Simțurile neînvățate, neexersate nu se dezvoltă, iar acest lucru este echivalent cu a spune că ele nu există.

Noi înțelegem, în principiu, că un mușchi fizic, dacă este exersat, se dezvoltă. Dacă nu este folosit, se atrofiază. Mai nou, însă, știința a aflat că același lucru este valabil și în cazul creierului. Dacă îl folosim mai mult, capacitățile intelectuale se dezvoltă, iar dacă nu îl folosim, ele scad. Ceea ce era considerat poate cândva drept spirit separat de materie se dovedește complet dependent de și, de fapt, o parte a materiei.

Prin exercițiu prelungit ajungem să depășim nivelul mediu de dezvoltare. Omul poate atinge performanțe atletice excepționale. Dar nici acest nivel superior de rafinament nu reprezintă o proprietate unică, specifică omului. Atât mersul în picioare, cât și mersul cu bicicleta sau alte acrobații speciale practicate în cadrul competițiilor sportive se regăsesc și la animale. Animalele învață prin experiență să-și controleze aceleași abilități fizice. Nu doar să-și țină echilibrul în picioare, dar și să sară, să

fugă, să zboare (păsările), să-și mențină echilibrul pe crengile copacilor, pe potecile foarte înguste din vârful munților. Învață să evalueze cu precizie distanțele, efectul balansului, mărimea, greutatea, rezistența lemnului, a pietrei și multe alte proprietăți ale lumii materiale. De fapt, ele depășesc omul în multe privințe în planul abilităților fizice și al performanțelor atletice.

Animalele sălbatice dezvoltă abilități specifice în sălbăticie. Însă cele crescute în captivitate nu învață aceleași abilități și tocmai de aceea ele nu sunt lăsate libere în sălbăticie. Pentru că nu ar face față. Nu sunt „adaptate” corespunzător. Ce au diferit cele din sălbăticie este un anumit grad de rafinament *dobândit*. Dobândit înseamnă că el nu există separat, pur și simplu, ci este dependent de și în consecință o parte a lumii materiale înconjurătoare.

Dacă am reușit să mă fac înțeleș prin aceste exemple că nivelul înalt de rafinament este ceva dobândit, atunci putem înțelege și că omul este un animal cu un grad îmbunătățit sau avansat de rafinament și sofisticare? Dacă este așa, atunci omul nu este fundamental diferit de animale, nici separat sau străin complet de ele și de lumea materială în general.

Obiecția menționată la început că acceptarea evoluției ar însemna ignorarea dovezilor spiritualității omului nu se susține. Această obiecție a fost demontată, analizată prin definirea părților componente, iar rezultatul acestei analize arată că ea nu este mai mult decât o simplă afirmație făcută de la distanță, în necunoștință. Este pur și simplu reacția personală a cui-va care nu înțelege fenomenul și nici nu l-a examinat vreodată îndeaproape.

În acest capitol am arătat că spiritualitatea înseamnă sentiment și emoție, iar acestea se regăsesc și la animale, în timp ce dependența de materie le face o parte a lumii materiale. Din această perspectivă evoluția este perfect compatibilă cu „spiritualitatea”.

CREIERUL E IMITAT, EGALAT, DEPĂȘIT (ÎN PRINCIPIU) DE COMPUTER ȘI DE PROGRAME

Unii au fost tentați să considere că în creierul nostru ar exista o componentă imaterială. Totuși luate pe rând, fiecare dintre abilitățile și caracteristicile creierului poate fi reprodusă de tehnologie. Deci nimic „misterios“, din altă lume, nu se află în creierul nostru.

Oamenii de știință compară creierul (uman) cu computerul, iar comparația are loc în ambele sensuri. Ei încearcă să își îmbunătățească înțelegerea referitoare la creier și gândirea omului pe baza acestei analogii. Iar, la rândul ei, înțelegerea mai profundă a funcționării creierului a dus la progrese în tehnologie, în general, și domeniul computerelor în special.

„Inteligența artificială“ are tot mai multe aplicații, iar promisiunile pentru viitor sunt impresionante. În filme sunt prezentate scenarii ale unor lumi paralele în care roboții nu mai au limitele cunoscute astăzi. Ei pot face tot ceea ce face și omul, dar într-un mod în care nu se mai observă deosebirea dintre om și computer. Cum lucrează unul, așa lucrează și celălalt.

Totuși, mulți dintre susținătorii creației consideră că omul este o creatură specială. Anume, dacă organismul biologic seamănă cu organismele restului animalelor, creierul uman ar deține ceva unic, întrucât gândirea umană reflectă modelul divin. Creierul uman a fost numit cel mai complex obiect din întreg universul, ceea ce evident alimentează tentația analogiei cu natura sa divină. Se consideră că, dacă evoluția ar putea produce unele elemente simple, fără intervenția lui Dumnezeu, lucrurile complexe, dintre care creierul mai mult decât toate, constituie dovada cea mai puternică a creației și a existenței lui Dumnezeu, pentru că ele nu ar putea fi produse „singure“ de forțele existente în universul material, ci pentru ele ar fi fost nevoie de o inteligență superioară ca să le realizeze.

În consecință, cei mai mulți dintre susținătorii creației consideră că analogia între creier și computer nu ar fi una reală, nici posibilă, ci asemănările ar fi ori aparente, tangențiale, ori cel mult parțiale. Ei susțin că, după o anumită limită, nu mai există corespondent, computerul nu mai poate reproduce lucrurile pe care le face creierul.

Există și impresia că, dacă omul ar face un computer care să poată imita tot ceea ce face creierul, atunci omul ar avea pretenția de a-l înlocui pe Dumnezeu, construind la nivelul celei mai înalte performanțe dovedite de Dumnezeu, care a creat el însuși creierul.

În concepția acestora, aspectele inegalabile ale creierului, pe care computerul nu le-ar putea reproduce, țin de o anumită componentă sufletească. Mai precis, o taină care nu poate fi disecată și nici chiar exprimată concret, întrucât ea este de ordin imaterial, aparține unei alte lumi străine.

În ce mă privește, subiectul în discuție aparține domeniului meu de specializare ca informatician. O denumire populară dată în general acestui proces este inteligența artificială, adică o acțiune inteligentă pe care o execută un aparat material făcut de mâna omului. Orice imitație de către om a unor procese din natură poartă numele de artificial. Așa după cum în matematică avem probleme simple și probleme grele, unele calcule sunt foarte simple, altele nu chiar atât de simple, tot la fel nivelul de complexitate al acțiunilor inteligente executate de computer diferă de la o sarcină la alta.

La ora actuală programele software cunosc o extindere de neoprit, domeniile de aplicare și varietatea metodelor de implementare sunt nelimitate, cel puțin în principiu. Este deja recunoscută deviza în cadrul firmelor dezvoltatoare de software: dacă un client întreabă în legătură cu orice sarcină, dacă se poate implementa cutare sau cutare solicitare. Întotdeauna ideea este că „orice este posibil“. Răspunsul la orice solicitare este: „Da, se poate“. Nu există sarcini imposibil de realizat, doar că unele au nevoie de mai multe resurse și vor costa mai mult decât altele. Cu alte cuvinte, mesajul către client este că nu se pune problema 1) *dacă* un lucru poate

fi făcut sau nu, ci, mai degrabă, 2) care sunt costurile pentru implementarea unei soluții la o problemă sau la alta. Și apoi evident, mai departe, 3) cât este dispus clientul să investească pentru solicitarea sa.

COMPLEXITATEA CREIERULUI

Așadar, revenind la titlul acestui capitol, poate computerul să imite tot ceea ce face creierul? Există sarcini pe care le execută creierul, dar care sunt imposibil de implementat pentru un computer, pe motiv că ar fi prea grele, prea complexe, de nereprodus?

Răspunsul la această întrebare în contextul actual depinde în primul rând de înțelesul noțiunii de complexitate. În continuare menționez două aspecte referitoare la complexitate:

1. Primul aspect: Un nivel ridicat de complexitate înseamnă, ca și în cazul unui bloc înalt, alcătuit din multe etaje suprapuse, suma unui număr de niveluri cu o complexitate redusă. O sarcină complexă în general înseamnă o sumă de alte sarcini mai mici, care, luate separat, nu mai au același grad ridicat de complexitate ca sarcina întregă inițială.

2. Al doilea aspect: Sensul complexității are valoare relativă, chiar subiectivă. La prima vedere, multe îi pot „părea” complexe omului sau chiar imposibile. De exemplu, un turist în mod obișnuit se miră de multe lucruri necunoscute, de creațiile artistice sau cotidiene ale unor civilizații cu care nu este familiarizat. Aceasta a fost în parte misiunea științei în ultimele câteva secole — să explice tot ceea ce pentru omul neavizat era inexplicabil și să dezvăluie lucrurile care nu au fost cunoscute până atunci.

CREAȚIE ARTISTICĂ

Printre lucrurile pe care unii credincioși consideră că le deține creierul și care ar fi imposibil pentru computer de implementat se spune că este abilitatea de *a crea ceva nou*. De exemplu, ei fac referire la creația omului în domeniul artei. Genul de opere care se găsesc în muzee: sculptură, pictură. Sau să scrie literatură, poezie, să genereze un scenariu de film, teatru, să compună muzică etc. Dacă includem la acest

capitol varietatea tuturor domeniilor de creație menționate specifică fiecărui popor în parte, pe parcursul fiecărei epoci istorice și specificul curenților influente în respectivele epoci la respectivele popoare, ajungem la o imensă moștenire culturală a speciei umane la nivel global.

Este imposibilitatea reproducerii de către computer a creației artistice doar aparentă, relativă sau dimpotrivă chiar reală? Putem descompune lucrările de artă în general în elemente mai simple, care să poată fi apoi automatizate și făcute de mașină? Se verifică, prin extensie, și aici principiul menționat mai sus despre un nivel ridicat de complexitate care se poate descompune în niveluri mai mici de complexitate și cel despre activitatea științei, care a explicat sistematic tot ce era aparent inexplicabil la prima vedere?

1. Un exemplu: Cu aproximativ douăzeci de ani în urmă am văzut pe piață tot felul de obiecte de artizanat de vânzare. Unele erau produse în fabrici, de mașini, automatizat, în serie. Altele erau confecționate manual. Cele făcute manual erau evident mai scumpe. Peste un număr de câțiva ani, pe piață au început să apară articolele confecționate cândva manual la preț ieftin. De ce? Pentru că, în timp, industria a reușit să automatizeze producția lor. Mașinile au reușit să reproducă ceea ce inițial era prea complex și se considera că numai mâna omului ar putea face. Acesta este unul dintre cazurile care demonstrează tendința tehnologiei care confirmă principiul că ceea ce pare prea complex este doar o impresie subiectivă. Dar, în timp, se poate descompune în elemente simple. Orice poate fi descifrat și transmis într-un limbaj înțeles de mașină. Iar apoi inteligența artificială îl poate reproduce.

2. Alt exemplu: Cu aproximativ zece ani în urmă am obținut o diplomă eliberată de IBM pentru un certificat în managementul proiectelor. Am fost impresionat când am descoperit cât de multe și ce programe software avansate există deja în acest domeniu. Diverse platforme automatizau însăși munca unui manager de proiect. Respectivul programe software făceau tot: reușeau să impună obligatoriu sau opțional principiile de management eficient la toate etapele dezvoltării unui proiect.

Puteau să determine termenii, să măsoare riscurile, să ia decizii în privința resurselor. De asemenea își adaptau activitatea la specificul oricărui proiect individual. Interacționau cu membrii echipei și chiar puteau învăța practici care dau rezultate bune, ca să le aplice la proiecte ulterioare. Păstrau o evidență a experiențelor proprii trecute, adunau datele despre factori și rezultate și le sintetizau pentru a interpreta învățăminte, principii, metode și recomandări noi.

Surpriza a fost că în acest caz computerul reproduce munca managerului. Până atunci eu eram — alături de mulți alții care poate încă sunt și acum — familiarizat cu roboți sau programe de computer care reproduc munca unui angajat simplu sau a mai multora. Se știe, în general, că sarcini simple și repetitive pot fi automatizate sau reproduse de inteligența artificială. Dar rămâne la mulți impresia că, totuși, la un anumit nivel, omul deține controlul. Deci nu se așteaptă nimeni ca tehnologia să reproducă activitatea de un atât de înalt nivel, considerată specific omenească, a unui manager.

Așadar, cum poate să reproducă computerul munca atât de complexă și de sofisticată a unui manager dintr-o corporație mare de succes din zilele noastre? Răspunsul este în esență: pe baza principiului că un întreg, la prima vedere foarte complex, se poate împărți în componente mai puțin complexe, ca în ilustrarea despre un morman de pietre, care nu poate fi transportat ca întreg, dar care poate fi mutat piatră cu piatră. Cât sunt de relevante exemplele menționate mai sus pentru discuția de față? Cum se poate aplica acest principiu, prin extensie, și la cazul cu care am început, al exemplului cel mai frecvent folosit de activități „prea omenești“ pentru a putea fi reproduse de computer și anume creația artistică?

Pentru a răspunde la această întrebare este necesar să-i întrebăm mai întâi pe cei care susțin că nu ar fi posibil, de ce anume nu este posibil?

Pe de-o parte, se poate obiecta că un computer poate executa doar sarcini care funcționează după legi precise, iar arta și creația artistică nu aparțin acestei categorii. Și, din acest motiv, computerul nu ar putea crea artă.

Două observații privitoare la așa-numitele legi precise sau, cum este preferat termenul în învățământ, științele exacte: 1) Dacă o activitate nu este exactă sau precisă, înseamnă că este inexactă, imprecisă. Dar chiar și așa, ea aparține tot de lumea aceasta. Nu este dintr-o altă lume, străină. 2) Criticii de specialitate pot transforma orice detaliu al unei opere de artă într-un element definit, informație exactă și regulă precisă. Tendința de a numi arta ca ceva mai degrabă inexact, imprecis se datorează faptului că artistul se lasă liber să creeze. Totuși, acea libertate este doar la nivel de intenție. În mod neintenționat, artistul este totuși influențat de un număr de factori, care luați separați sunt atât preciși, cât și exacti.

Alternativ, se mai poate obiecta că lucrările artistice, de exemplu o pictură, transpun pe hârtie sau pe pânză o combinație de sentimente omenești, stări de spirit, percepții subiective. Iar computerul nu simte, în consecință, el nu poate crea artă, fiindcă îi lipsesc ingredientele necesare. Două observații relevante privitor la sentimente: 1) Arta exprimă sentimente, dar sentimentele nu exprimă nimic care să nu aparțină lumii acesteia. 2) Sentimentele pot fi explicate (vezi capitolul 28) ca fiind nevoi determinate de organismul biologic. Iar sentimentele complexe sunt alcătuite dintr-un „amestec“ de sentimente individuale de bază. Un critic de specialitate experimentat poate identifica toți acești factori implicați în cazul unei opere de artă. În capitolul 25 este descris exemplul relevant al unei nuanțe greu de definit, care se poate descompune în culorile de bază constitutive, care, luate separat, sunt ușor de definit.

DEFINIREA PROBLEMEI

Cheia constă întotdeauna în definirea problemei. Așa cum în toate domeniile de activitate munca este împărțită în câteva etape distincte, tot la fel este și în informatică. Prima etapă o constituie culegerea datelor care definesc problema. Următoarele etape constau în proiectarea soluției, implementarea și verificarea ei. Prima etapă este decisivă pentru reușita restului etapelor și a proiectului în general. În principiu, în informatică se transpune o situație reală din format analog

(perceput de simțurile omului) în format digital (perceput de sistemul de operare al computerului). Cu cât se investește mai mult în definirea problemei, cu atât devine mai ușoară rezolvarea ei. Definirea unei probleme este echivalentă cu simplificarea ei pentru a fi înțeleasă de mintea noastră. O problemă apare a fi prea grea sau imposibilă numai când nu este definită suficient, când nu este înțeleasă exact. Dacă este definită și înțeleasă în mod corespunzător, nu există problemă care să nu poată fi rezolvată chiar și de un începător.

De cele mai multe ori, oamenii care susțin că un computer nu poate imita creierul nu reușesc să spună și „de ce“. Ei nu reușesc să definească inteligența creierului, să explice ce înseamnă ea, să arate concret care aspect anume al inteligenței nu poate fi reprodus — ei se grăbesc să spună, bazat pe impulsul primei impresii, că ea nu poate fi imitată și atât. Dar când ar fi să explice motivele, urmează doar bâlbâieli, răspunsuri abstracte, vagi, nesigure, dar niciunul demonstrat.

Pentru a defini inteligența creierului trebuie să recunoaștem procesul în principiu și comportamentul său. În capitolul 28 vorbim despre „despiritualizarea“ sentimentelor, în capitolul 31, despre „demistificarea“ personalității. Aici discutăm despre „digitalizarea“ inteligenței, iar în capitolul 33, despre „dezumanizarea“ moralității. Procesul de funcționare a creierului este similar cu funcționarea computerului în următoarele privințe: creierul primește informații prin văz, auz, miros, pipăit, în timp ce computerul primește același gen de informații: audio, video, apăsarea tastaturii cu mâna.

Modul de procesare a datelor este unul învățat. În capitolul 28 am menționat că omul învață care sunt nevoile sale și cum să extragă din mediul înconjurător ceea ce este în interesul lui. Computerul face același lucru: învață cum să proceseze datele obținute în funcție de obiectivul urmărit de programul software instalat pe el.

În capitolul 32 comparăm omul cu un castel de nisip, pe care apa îl transformă înapoi în nisip. La prima vedere, sentimentele și personalitatea pot părea că au ceva propriu. Deci la prima vedere, voința acestora este numită „propriu“.

Totuși, o analiză dedicată, așa cum este întâlnită în capitolele 28–32, ne dezvăluie semnificația lor exactă și demonstrează că ele nu posedă nimic propriu în afara factorilor care le influențează. Cu alte cuvinte, omul nu este separat de lume, poziție din care sunt obișnuiți mulți să se raporteze la lume, ci este completamente o parte a ei. Exact așa cum castelul din nisip este doar atât, adică nisip, tot la fel și omul se rezumă la o sumă de elemente materiale din care este alcătuit.

PROCESAREA DATELOR

Pe scurt: omul procesează datele pe baza a trei elemente componente: 1) informațiile acumulate, 2) personalitatea formată, 3) sentimentele dezvoltate. Însă toate acestea sunt primite. În mod corespunzător, computerul procesează datele introduse folosind sistemul de operare cu care este dotat și programele software instalate pe el — și acestea sunt primite. Luat pe rând, fiecare lucru „primit“ de om este un lucru pe care îl poate primi și un computer. Iar, în principiu, modul de procesare (determinat exclusiv de elementele primite) a creierului poate fi identificat în modul de procesare a computerului (de asemenea, determinat exclusiv de elementele primite).

Totuși, în limbajul cotidian, mulți tind să se exprime într-un mod care lasă să se înțeleagă că sentimentul uman ar fi simțit undeva anume, plasat spațial într-un loc determinat, ceea ce l-ar separa fizic de restul lumii. Acest presupus loc unde este simțit orice sentiment ar reprezenta eul personal, considerat propriu, distinct și separat de restul lumii și, de asemenea, care rămâne în urma morții trupului fizic.

Există tendința de a se face distincție între reacția față de diverși stimuli direcți din lumea exterioară, care este acceptată mai ușor că ar putea reprezenta pur și simplu o reacție biologică a corpului fizic, și reacția la stimuli interni, indirecti, care este interpretată drept un efect al unei decizii voluntare, acțiuni intenționate — separată și distinctă de reacțiile corpului biologic. Provocarea constă în verificarea acestei presupuse distincții. Dacă nu se poate demonstra sau proba că sentimentele ar fi diferite de celelalte reacții biologice, presupusa distincție rămâne doar atât, o presupunere.

VOINȚĂ PROPRIE

O abordare sistematică, dimpotrivă, dezvăluie că tot ceea ce face omul are la bază voința sa. Toate acțiunile noastre pornesc de la dorințe personale, fie că este vorba de acțiuni imediate, de moment, ceea ce facem acum, fie că ne referim la planuri și obiective pe termen lung. Toate le facem fiindcă vrem, iar faptul că vrem se datorează dorințelor. Însă de la dorințe la nevoi nu mai este decât un pas. Trebuie doar să punem întrebarea separat: Care sunt toate dorințele, apoi luată fiecare pe rând, este aceasta o dorință sau o nevoie? Dacă este o dorință, atunci de unde vine acea dorință? Ea vine din corpul nostru biologic. Iar, la rândul lui, corpul o simte datorită unei lipse la un anumit nivel. Dar orice lipsă a unei substanțe în organism este echivalentă cu o nevoie a organismului. Și așa ajungem să înțelegem sau să descoperim, dacă nu ne așteptam să fie așa, că fiecare dorință este de fapt o nevoie a corpului biologic.

Omul își începe viața la stadiul de copil, apoi crește la maturitate și, în final, vin bătrânețea și moartea. Pe parcursul întregii vieți au loc transformări ale comportamentului și, în paralel cu acestea, transformări ale dorințelor sale. Totuși, niciuna dintre aceste transformări nu depășește cadrul nevoilor specifice ale corpului biologic al omului.

DOUĂ NEVOI

Pentru exemplificare: Una dintre motivațiile principale care determină cea mai mare parte a acțiunilor noastre, de la copilărie până la bătrânețe, este *obținerea hranei*. Nimeni nu poate nega faptul că, la nivel global și în tot cursul istoriei, această nevoie a determinat acțiunile omului în proporție dominantă. O a doua preocupare, înrudită cu prima, este *perfecționarea metodelor* de obținere a hranei. Omul învață de timpuriu asocierea între șansele obținerii hranei și nivelul de dezvoltare a abilităților personale. Nevoia de hrană îl condiționează să simtă și nevoia de a-și dezvolta abilitățile. Așa cum procentul timpului petrecut muncind în viață este semnificativ, tot așa și perioada de timp dedicată educației este mare. Educația în diverse forme continuă și după așa-numita perioadă școlară.

Toată această dorință de a învăța este susținută de dorința dezvoltării abilităților personale.

Așa se leagă între ele, o dorință primară este determinată de o nevoie elementară a corpului biologic. Iar, la rândul ei, aceasta determină o altă dorință (sau mai multe) secundare și, în timp, se ajunge la o adevărată rețea de dorințe. Însă toate sunt determinate exclusiv de cele câteva nevoi elementare cunoscute. Se poate merge pe fir și, cu suficient timp și dedicație, pot fi identificate fiecare dintre ramurile și dependențele care leagă cu succes toate dorințele între ele și apoi cu nevoile primare ale corpului biologic.

De ce este relevantă această identificare pentru discuția de față? Pentru că ceea ce este explicat, înțeles și definit poate fi și reprodus de computer — în principiu. Dacă nevoile biologice pot fi reproduse, atunci pot fi reproduse și dorințele omului. Asta înseamnă că un computer poate fi programat să manifeste voință proprie.

Așa cum discutăm în capitolul 30, conștiința de sine înseamnă vederea sinelui propriu, viziunea circuitului în baza căruia funcționăm noi înșine — de la dorințe, care ne motivează, la planuri asociate și apoi la acțiunile executate implicit, faptul că vedem și că putem urmări întreg acest proces care are loc în noi înșine. Dacă se poate reproduce procesul de funcționare, reproducerea conștiinței nu mai constituie o problemă.

Din acest punct de vedere, nici sentimentele nu mai constituie o problemă: așa cum organismul simte o atingere fizică sau alt stimul material extern (căldură, frig), la fel, psihicul simte reprezentările abstracte ale acestor stimuli, cum ar fi *ideea* de atingere, de căldură, de frig sau *amintirea* unei asemenea experiențe trecute. În aceeași analogie sau prin extensie se poate explica cum este simțită conștiința de sine. Dacă se poate reproduce separat senzația și separat conștiința, atunci și conceptul rezultat din unirea celor două noțiuni poate fi reprodus.

REPRODUCEREA MORALITĂȚII

În categoria sentimentelor propuse de cei ce consideră că există caracteristici ale creierului pe care nu le poate reproduce computerul sunt menționate adesea sentimentul de drepta-

te, onestitate, onoare etc. Pentru a putea stabili dacă acestea pot fi reproduse sau nu, este suficient să le definim corect. Fără această definire, situația seamănă cu cineva care se întrebă dacă un măr este mai greu decât o pară. Pentru a ne pronunța în mod realist este necesar mai întâi să le cântărim pe fiecare. După ce le cântărim, răspunsul la întrebare devine foarte simplu — o formalitate.

Dreptatea se referă la răsplata corespunzătoare pentru o acțiune dată. Același procedeu trebuie urmat și aici: se măsoară atât răsplata, cât și acțiunea, iar dacă ele corespund, atunci este dreptate, dacă nu, nu.

Onestitatea se referă la balanța între ceea ce spunem și ceea ce facem. Urmăm același procedeu: este nevoie să le măsurăm pe cele două, apoi le comparăm, iar verdictul rezultă automat.

Mila se stabilește în funcție de modul de raportare al individului la nevoile altuia, suferința prezentă sau potențială, reală sau imaginară. Același procedeu: se definește nevoia și suferința, se măsoară, iar apoi se pot stabili nu doar prezența milei, ci și diferite grade de milă.

Empatia este considerată a fi abilitatea unui individ de a se transpune în situația celuilalt cu rezultatul că individul simte efectiv ceea ce simte și celălalt. Procedeu urmat este același: definiție, măsurare, comparație.

La fel, orice trăsătură morală poate fi definită, apoi cazurile investigate se măsoară, iar un computer, în funcție de niște definiții primite prin software, va putea identifica în principiu dacă respectiva trăsătură morală este prezentă sau nu.

Așadar, rezistă obiecția că un computer diferă de creierul omenesc întrucât computerul poate face numai ce îi dictează, dar și pentru că îi dictează omul? Cu alte cuvinte, computerul nu face ceva pentru că vrea el singur asta? Două observații la această obiecție: 1) Capacitatea de a executa sarcinile este mai greu de implementat decât motivarea de a o executa. 2) Mai sus am explicat că dorința de a face ceva se datorează în principiu unor nevoi biologice de bază. Întrucât acele nevoi biologice sunt materiale, deci pot fi replicate de computer, rezultă

implicit că inclusiv motivarea de a executa o sarcină poate fi reprodusă în format digital. Iar în realitate, la un anumit nivel există deja implementate motivarea, dorința de a executa, inițiativa de a vrea să facă ceva. Este suficient să ne gândim la exemple de jucării inteligente pentru copii care reacționează „afectiv“ sau la jocuri sofisticate pe computer, care reproduc o gamă foarte largă de sentimente ce determină comportamentul uman.

Putem să ne exprimăm și aici, ca și în capitolul 30, că abilitatea de a vrea să facă ceva reprezintă într-adevăr o dimensiune în plus, însă ea face parte din aceeași categorie cu abilitățile de a face respectivul lucru.

OBSERVAȚIE

Definirea termenilor a primit o atenție specială relativ recent. Știința a sesizat necesitatea definirii corecte a lucrurilor pentru a le putea studia, a putea opera cu ele, a vorbi despre ele în mod sistematic. Definirea termenilor este în special o cerință în informatică, a cărei semnificație și obiect de activitate îl constituie tehnologia informației însăși.

Înainte, oamenii mergeau în general pe ideea că este suficient să înțelegem noi personal ce înseamnă un lucru sau altul, pentru că industria nu era dezvoltată, iar activitatea omului nu era sistematizată la nivelul la care a ajuns acum. Implicit nici nevoia de comunicare eficientă a detaliilor nu era atât de importantă.

Acum, datorită nivelului de dezvoltare a tehnologiei și a progresului societății în multe domenii, însuși limbajul nostru cotidian s-a modificat. Suntem în general atenți, iar vorbirea este mai exactă, ne exprimăm mai profesionist.

Arta reprezintă o formă de comunicare. Ea exprimă trăiri interioare, iar trăirile personale sunt determinate de percepția subiectivă a individului asupra realității lumii. Un limbaj tehnic poate transpune în cuvinte ceea ce artistul a exprimat fără cuvinte. În consecință, ceva ce în trecut nu putea fi exprimat nici în cuvinte, acum ajunge să poată fi transpus în format digital pentru ca și un computer să-l poată reproduce.

REZUMAT

În acest capitol am arătat că, în principiu, inteligența artificială poate reproduce orice aspect al activității creierului, toate funcțiile sale și să atingă nivelul capacităților sau al performanțelor sale. Obiecțiile au fost că 1) activitățile creierului ar fi prea complexe, 2) că creația artistică ar aparține în mod exclusiv creierului uman și 3) că computerul nu simte și implicit nici nu ar avea voință proprie. Toate aceste obiecții au fost contrazise. Ele se dovedesc a fi impresii subiective la prima vedere. Însă, dacă sunt definite și explicate suficient, orice sarcini ar trebui să poată fi reproduse de computer.

DIFERENȚA FAȚĂ DE (CELELALTE) ANIMALE

⇨ **O DIMENSIUNE ÎN PLUS (ACEEAȘI CATEGORIE)**

Diferența dintre om și animale este mai degrabă una de suprafață, una subiectivă, categoric relativă. Lua-te pe rând, diferențele se referă de fapt la rezultatul produs de om, nu la cauzele care au dus la aceste rezultate. Cauzele diferă foarte puțin, chiar dacă rezultatele diferă mult. Evoluția e responsabilă doar pentru modificarea cauzelor, iar rezultatele au venit implicit.

Cât de mult diferă omul față de animale? În urma descoperirii ADN-ului și a faptului că omul și animalele au în comun peste 90% din structura ADN, s-a înțeles că omul este înrudit cu animalele. Desigur că există diferențe între aceste două specii. Însă aici voi întreba dacă această diferență poate fi definită, cum se poate măsura ea și dacă pot fi identificate cauzele ei. Ne interesează în mod concret (dacă) putea evoluția să producă această diferență sau a fost nevoie neapărat de un act de creație separat?

Ca și în cazul oricărui proiect întâlnit în industrie sau orice problemă dintr-un manual de matematică, pentru a putea evalua situația, pentru a răspunde la întrebarea dacă o sarcină anume se poate realiza sau nu, este nevoie mai întâi de o definiție cât mai exactă a problemei. Numai atunci răspunsul va fi relevant, valabil, corect.

În cazul subiectului de față, va trebui să începem cu întrebarea: „Prin ce se deosebește omul față de animal?” Cele mai multe studii în acest domeniu s-au concentrat pe identificarea a două aspecte percepute ca fiind specific omenești: 1) conștiința de sine și 2) gândirea abstractă.

PRIMUL ASPECT: Un nivel avansat al conștiinței de sine.

Nu se poate exclude total conștiința de sine la animale. Ele sunt conștiente de propriile caracteristici, știu ce greutate au

atunci când se așază pe ceva, pentru a anticipa dacă vor apăsa prea mult. De asemenea, sunt conștiente de dimensiunile corpului lor pentru a anticipa dacă pot intra printr-o gaură. Știu câtă energie dețin, pentru a anticipa cu ce viteză și pe ce durată pot alerga în urmărirea prăzii. Știu cât le sunt de ascuțite ghearele, iar modul în care se scarpină reflectă o conștientizare a diferitelor părți ale corpului, inclusiv localizarea lor.

Totuși, nivelul conștienței de sine al omului este superior față de cel al animalelor.

LUMEA CUNOSCUTĂ

O primă observație: În formularea acestei concluzii este inclusă ideea că nu discutăm despre conștiența unor lucruri străine sau independente de lumea materială cunoscută, ci este vorba de conștiența de sine. Ce înseamnă conștiența de sine?

Funcționarea organismului este aceeași la om și la animale. Ambele au aceleași nevoi de bază: foame, sete, confort fizic, termic, reproducere sexuală. Își satisfac nevoile biologice prin aceeași raportare la lumea materială înconjurătoare, pe care o percep prin aceleași simțuri: văz, auz, pipăit, gust, miros.

Conștiența de sine înseamnă pur și simplu conștiența față de funcționarea organismului, adică faptul de a percepe aceste procese la noi înșine. Exprimat altfel, este ca și când ne-am ridica cumva pentru a putea privi asupra noastră și asupra acțiunilor noastre. Acțiunile rămân aceleași, doar că în paralel putem să le și vedem.

CAUZE VS. EFECTE

A doua observație: Un rol decisiv în această discuție îl constituie identificarea corectă a diferențelor dintre cauze și, respectiv, a diferențelor dintre rezultate. Două exemple referitoare la această diferență:

1. Primul exemplu: Un copil lovește în piatră cu un ciocan mic, în timp ce un adult lovește aceeași piatră cu un ciocan mai mare. Diferența între cauze se referă la diferența de mărime dintre cele două ciocane. Diferența între rezultate se referă la diferența dintre crăpăturile realizate în piatră de către fiecare ciocan în parte.

Relevant pentru discuția noastră este să demonstrăm cum s-a ajuns la diferența dintre om și animale. În mod concret, ne interesează dacă se putea ajunge la diferența actuală prin evoluție sau numai prin creație. Ceea ce înseamnă că ne interesează comparația între cauze, nu între rezultate.

Argumentul este: Dacă rezultatele diferă mult, acest lucru este irelevant, adică această diferență nu dovedește nevoia de creație. Însă dacă această diferență mare între rezultate se datorează unor diferențe foarte mici între cauze, lucrul acesta este relevant. Aceasta înseamnă că evoluția putea realiza o diferență relativ minoră la nivel de cauze, care, la rândul ei, este singură responsabilă pentru diferențele incomparabil mai mari dintre rezultatele produse.

2. Al doilea exemplu: Un telescop care folosește o lentilă relativ mică poate vedea la distanțe mici. Unul care folosește lentile mai mari poate vedea la distanțe cu mult mai mari. Cauzele sunt lentilele, iar rezultatele sunt distanțele până la care poate vedea fiecare telescop în parte. Dacă diferența între dimensiunile lentilelor este extrem de mică, diferența între distanțele la care văd ele în mod respectiv poate fi extrem de mare. Pe scurt, diferența între cauze (lentile) este foarte mică, iar diferența între rezultate (distanțe) este foarte mare.

Confuzia apare atunci când ne uităm la rezultatele foarte diferite produse de om și de animale și întrebăm dacă diferența aceasta putea fi realizată de evoluție sau a fost nevoie de creație. Sigur că diferența între rezultate este foarte mare, iar pe baza acestei comparații a rezultatelor unii ar putea fi tentați să considere că evoluția nu putea face așa ceva și că a fost nevoie de creație pentru asta. Totuși, când comparăm omul și animalele, trebuie să comparăm cauzele, pentru că evoluția sau creația nu sunt responsabile pentru rezultatele produse de om și animale, ci ele sunt responsabile numai pentru cauze. Adică trebuie să ne uităm la diferența între structura biologică a omului și cea a animalelor.

DIMENSIUNE ÎN PLUS

A treia observație: În titlul acestui capitol am menționat o dimensiune în plus din aceeași categorie. Exemplele de mai sus

compară aceeași dimensiune, doar că ea are valori diferite în fiecare caz. Aici ne vom referi la un exemplu în care comparăm dimensiuni diferite.

Să analizăm comparația dintre un tren și o mașină. Trenul merge pe șine, deci deplasarea are loc în linie dreaptă. Mașina merge pe drum asfaltat, deci deplasarea are loc în toate și orice direcție. Diferența între linie dreaptă și suprafața plană este determinată de o axă în plus. Linia are o singură axă, suprafața are două axe. A doua axă reprezintă o dimensiune în plus, dar din aceeași categorie. Este tot o axă, ca și prima, numai că spațiul destinat mișcării este definit acum de una în plus. Diferența dintre rezultatele produse este infinită, însă diferența între cauzele care le determină este una simplă, cantitativă — o axă în plus.

În cazul conștiinței de sine este vorba de o dimensiune în plus, pentru că este tot conștiință. Diferența este că un animal, care acționează instinctual, este conștient doar de stimulii primiți din și care-i transmit informații despre lumea exterioară, pe când conștiința de sine a omului, care gândește propriile acțiuni, adaugă la obiectul conștiinței informații din și despre sinele însăși.

Așa cum menționează prima observație din acest capitol, în loc să vadă numai înainte, exprimat în cuvinte concrete, să vadă doar în plan orizontal, acum are în plus opțiunea de a se vedea și pe sine, exprimat în cuvinte concrete, să vadă și în plan vertical. În mod clar, un caz de o dimensiune în plus, dar din aceeași categorie.

AL DOILEA ASPECT: Un nivel avansat de abstractizare.

Nu putem exclude total nici abstractizarea la animale. Iar lucrul acesta se vede după ce definim noțiunea. Abstractizarea poate fi descrisă ca fiind identificarea unor elemente comune întâlnite la o mulțime de lucruri distincte. Apoi, în baza acestei identificări, se pot împărți și alte lucruri în categorii separate. În mod concret, animalele demonstrează această calitate în cadrul procesului de învățare. La început, imediat după naștere, ele nu cunosc care sunt pericolele, ca să se ferească de

ele. Apoi încep să învețe pe rând câte un pericol și îl evită doar pe acela, fără să extindă regula învățată și la alte pericole. Însă în timp încep să generalizeze, învață nu doar pericole individuale, ci și reguli bazate pe caracteristicile comune ale celor individuale. Când observă ceva care seamănă cu un pericol, ele deja intuiesc că acesta ar putea fi din aceeași categorie cu experiențele trecute. Și astfel știu să se ferească și de lucruri noi, pe care nu le-au mai întâlnit în trecut.

Însă la om se întâlnește un grad mai avansat de abstractizare.

Computerele în general pot constitui un exemplu potrivit pentru ceea ce înseamnă abstractizarea. Cel mai scăzut nivel de abstractizare îl reprezintă aplicațiile instalate pe un singur computer, numit „client“. Următorul nivel de abstractizare îl reprezintă aplicațiile instalate pe două computere. O parte pe unul, numit „client“, iar cealaltă parte, pe altul, numit „server“. Prima este partea care se ocupă de interacțiunea cu utilizatorul pentru schimbul de informații. Partea a doua se ocupă de procesarea propriu-zisă a datelor. Un nivel superior de abstractizare îl reprezintă aplicațiile instalate pe trei computere diferite: client, server și BD. Al treilea se ocupă de stocarea eficientă a tuturor datelor cu care lucrează primele două și se numește „bază de date“. Evident, nivelul de abstractizare poate continua să crească și se pot identifica în cadrul fiecăreia dintre părțile menționate categorii de activități sau elemente cu caracteristici comune, iar acestea pot fi separate și chiar instalate la rândul lor pe alte computere. Diferite tipuri de interacțiuni cu utilizatorul, diferite tipuri de procesare și tipuri diferite de date stocate.

Diferența între toate aceste modele diferite se referă la distribuirea execuției pe domenii de specializare. Este vorba de niște dimensiuni în plus (una sau mai multe), dar din aceeași categorie fiecare. Este ca și diferența între triunghi și pătrat. Pătratul are o latură în plus, dar tot latură este, ca și celelalte trei, deci aparține de aceeași categorie, numai că în loc de trei acesta are patru.

CAPACITATE DE ÎNVĂȚARE

În principiu, mintea omului funcționează ca la animale. Am-

bele funcționează pe baza unor metode învățate. Iar, la rândul ei, învățarea are loc pe bază de asocieri și recompense — fenomenul explicat de Pavlov. Orice deprindere a minții este obținută (și a fost obținută) pe principiul asocierilor: fiecare acțiune asociată cu o recompensă este învățată.

Exact la fel sunt dresate și animalele de către om. Acesta repetă o anumită acțiune cu animalul, iar de fiecare dată când acțiunea este executată corect, i se dă o recompensă. În acest mod animalul învață să execute corect. Tot după această metodă învață singur animalul și în natură. De exemplu, un animal crescut în sălbăticie învață cum să vâneze și cum să se apere de pericole. Însă același animal, dacă este crescut în captivitate, nu mai are ocazia să învețe. În consecință, dacă este abandonat ulterior în sălbăticie, un asemenea animal ar muri fie de foame, fiindcă nu știe să vâneze, fie va fi ucis, fiindcă nu știe să se apere de pericole. În sălbăticie, pentru animalele crescute și adaptate la acel mediu, dresorul este natura însăși.

Omul învață după exact aceleași principii. De la epoca de piatră și până acum, omenirea a făcut progrese uriașe. Însă întreg acest proces a însemnat o acțiune de învățare. Din punct de vedere biologic, individul de astăzi este identic cu cel de acum zece mii de ani. El a descoperit pe rând toate tehnologiile, îndrumat fiind doar de principiul asocierii și al recompensei. Dovada o constituie faptul că astăzi un copil născut din părinți care trăiesc izolați de civilizație, dacă este adus de mic într-o țară civilizată, va învăța fără probleme toate minunile tehnologiei de ultimă oră. Și invers, un copil născut în mijlocul civilizației, dacă este dus de mic într-o zonă înapoiată, nedezvoltată, nu va ști nimic din ceea ce știe celălalt. Nimic nu este transmis ereditar, nu este specific structurii genetice, nu este propriu corpului fizic sau minții omului, ci totul este numai învățat.

Ambii învață, atât omul cât și animalul. Deci învățarea nu este o calitate specific umană, doar că omul are o capacitate de învățare mai mare (cantitativ) față de animale.

Cei neavizați ar tinde să considere că este vorba de o diferență fundamentală. De exemplu, coloniștii în general au crezut că rasa negrilor ar fi inferioară celorlalte rase. Și reciproc, multe

dintre triburile izolate de civilizație, când s-au întâlnit pentru prima oară cu reprezentanți ai lumii civilizate, au crezut că aceștia ar fi în mod calitativ superiori, considerându-i uneori chiar „divini“. Acum este un fapt stabilit universal că toate rasele sunt egale și sunt capabile de același nivel de performanță dacă beneficiază de aceleași condiții, de un mediu potrivit. De exemplu, în prezent, SUA are președinte de culoare — o confirmare a egalității și potențialului tuturor raselor înțelese astăzi.

DEZVOLTAREA CREIERULUI

Trebuie doar folosită comparația potrivită, adică să comparăm cauzele și nu rezultatele. Pentru că omul civilizat, deși are realizări „miraculoase“ față de cel înapoiat, nedezvoltat, totuși, corpul și mintea lor nu diferă deloc. Așadar, nu vom face comparație între marile realizări ale omului modern și viața pe care o trăiesc animalele, ci vom compara caracteristicile corpului și ale minții omului cu cele ale animalelor. Astfel putem constata că diferența între abilitățile creierului uman și cele ale creierului animalelor este una de rafinament și sofisticare. Că în principiu au aceleași funcții de bază, doar că la om capacitățile conștienței de sine și de abstractizare sunt relativ mai dezvoltate (cantitativ, nu calitativ).

Urmăream la televizor un documentar în urmă cu un an despre împărțirea speciilor în trei tipuri de nașteri: 1) prin depunerea ouălor, 2) marsupiale, 3) mamifere. La primul tip, fătul iese nedezvoltat. La al doilea, fătul iese dezvoltat parțial. La al treilea, fătul așteaptă până la dezvoltare completă, apoi iese. Totuși creierul lui continuă să se dezvolte și după naștere.

Atunci am făcut o paralelă între dezvoltarea treptată a creierului pe de-o parte și asemănarea aproape totală între creierul omului și cel al animalelor pe de altă parte. Acea diferență minimă este singură responsabilă pentru diferența uriașă între (rezultate) ceea ce poate face omul în plus față de animale. Această paralelă face să pară posibil ca evoluția să fi dus la dezvoltarea creierului uman foarte puțin mai departe într-o direcție anume.

Așa cum am explicat anterior, diferențele sunt din aceeași categorie, doar cantitative. Deci ceva ce evoluția mai făcuse deja. În consecință, o putea face din nou. Evoluția a demonstrat flexibilitate în dezvoltarea creierului în diferite etape,

ritmuri și dimensiuni. Tot ce știm până acum despre subiect, imaginea de ansamblu pe care o avem în prezent susține varianta ca omul să fie un produs al evoluției nu doar ca fiind probabilă, ci singura probabilă.

PROGRESUL CIVILIZAȚIEI

Înșuși progresul (civilizației) înregistrat de om în cursul istoriei existenței sale s-a bazat pe principiile evoluției. De la epoca primitivă încoace, el a descoperit pe rând un șir lung de îmbunătățiri. A parcurs foarte mulți pași în mod natural până să ajungă la nivelul civilizației actuale. Principiile au fost: 1) Descoperirea unui lucru nou. 2) Dacă este benefic este păstrat, altfel este abandonat. 3) Apoi cu noile descoperiri se merge mai departe pe același principiu și orice descoperire nouă este adăugată pentru a clădi peste cele anterioare — exact ceea ce evoluția a ajuns să numească „selecție naturală”. Numai că aici nu mai selectează natura, ci însăși societatea. Și putem spune că tot societatea este și instructorul care „dresează” cercetătorii care fac descoperiri.

Descoperirile au început de la zero și niciuna nu i-a fost prezentată de-a gata omului din vreo sursă extraterestră. Cu alte cuvinte, cursul evoluției civilizației nu a fost „ajutat” de intervenții din exterior. Ea a fost motivată exclusiv de forțele proprii și neschimbate ale omului singur.

Un exemplu relevant este descoperirea camerei foto. Pur întâmplător, cineva a observat că într-o încăpere întunecată, dacă intră lumina printr-un orificiu, se va proiecta o imagine a lumii din afara încăperii. Un lucru atât de simplu precum trecerea luminii printr-un orificiu reușește să producă o minune. Pentru cineva care nu cunoaște explicația poate părea incredibil. Descoperirea s-a dovedit a fi utilă și, deci, a fost păstrată. Iar ulterior altele au clădit peste ea.

Creierul omului s-a dezvoltat doar în unele privințe mai mult decât cel al animalelor și aceasta i-a oferit avantaje față de celelalte animale. Iar avantajele s-au perpetuat, întrucât l-au ajutat să supraviețuiască. (Evident în alte privințe animalele pot fi superioare.)

O modificare la nivel genetic a putut determina mutarea progresivă a momentului nașterii. De la ouă (creier nedezvol-

tat), la marsupiale (dezvoltat parțial) și mamifere (pui născuți vii). Omul are o copilărie lungă, iar creierul lui se dezvoltă pe o perioadă mai lungă decât la animale. Aceasta poate fi exact diferența pe care o așteptam — dezvoltare în aceeași direcție, doar un pas mai departe la om. Un copil manifestă nivelul de dezvoltare al unui animal. Ulterior, la maturitate îl depășește.

Imaginea mutării momentului nașterii la trei etape de dezvoltare diferite poate face o paralelă cu mutarea privirii de la obiectul din față, la lumea exterioară, apoi lateral și în final vertical, asupra propriei persoane. Diferă doar punctul de referință din care privim, iar perspectiva se schimbă total. A fost suficient doar un interval de timp suplimentar și interacțiunile active cu lumea reală exterioară în această perioadă, iar creierul omului a putut dezvolta caracteristicile actuale specifice speciei sale.

Toate experiențele noastre acumulate ne-au demonstrat că acesta este un proces verificat. Lumea din jurul nostru demonstrează acest fenomen la multe niveluri. Evoluția creierului se califică, așadar, ca fiind nu doar posibilă, ci chiar foarte probabilă.

Tot ca o dovadă a existenței fenomenului, mă uitam la televizor zilele trecute și am văzut pe canale germane și românești filme cu desene animate americane. Industria cinematografică din aceste țări importă masiv filme din SUA. De ce? Pentru că sunt mai bune decât cele de producție proprie. Dar cum se face că sunt mai bune? Dețin americanii ceva în plus față de alte țări? Poate că da. Se află acești oameni la un alt nivel, un stadiu superior de dezvoltare și funcționează după metode avansate, realizând produse de calitate mai bună?

Dacă așa stau lucrurile, semnificativ este motivul acestei diferențe. Calea parcursă de acești oameni până să ajungă la acel nivel. Este important de recunoscut că societatea americană nu este o specie diferită biologic, ci ea este alcătuită din persoane provenite exact din celelalte țări, inițial din Europa și apoi din restul continentelor, pe care acum au ajuns să le depășească. S-a format această diferență prin evoluție sau a apărut prin creație? Este vorba de parcurgerea acelorași procese, din aceleași categorii, doar că acestea au fost duse mai departe în unele locuri. În mod clar aceasta înseamnă „evoluție“.

MORALITATE

Judecarea omului ca agent independent, cu voință liberă înaintea lui Dumnezeu, este contrazisă de realitatea demonstrată științifică că întreg comportamentul, ceea ce numim „moralitatea“ lui, este în totalitate dependent de materie: de moștenirea genetică, de factori materiali, care reflectă calitatea mediului și a creației. Moralitatea nu este dată de vreo calitate proprie, independentă, imaterială, separată sau specific umană.

- 31 Personalitatea e întâmplătoare și schimbătoare
 ⇨ fără merite proprii247
- 32 Liberul arbitru și ascultarea reprezintă pur și simplu
 reacții ale materiei250
- 33 Testul moralității e testul sănătății, al inteligenței,
 al mediului (= dresaj)254

PERSONALITATEA E ÎNTÂMPLĂTOARE ȘI SCHIMBĂTOARE ⇨ FĂRĂ MERITE PROPRII

Personalitatea omului este determinată în proporție mare de moștenirea genetică (de la părinți). Așadar este întâmplătoare, independentă de voința individului. Apoi aceasta se schimbă în timp datorită influenței mediului. Deci nu este stabilă. Dacă aceasta reprezintă individul, atunci el nu este nici planificat, nici etern, nici separat de lumea materială.

Cuvântul „personalitate“ este asociat în primul rând cu omul, singura vietate din lumea materială numită „persoană“, deși uneori se spune și despre animale că demonstrează personalitate. Iar trăsături de personalitate sunt atribuite uneori chiar și fenomenelor naturii sau, în mod figurat, și unor obiecte.

Totuși, susținătorii creației tind să separe omul de animale și de restul lumii materiale tocmai datorită personalității sale. Ideea este că Dumnezeu nu are o relație cu animalele sau cu restul lumii, pentru că acestea nu au personalitate. Dar se raportează în mod special la om fiindcă el are personalitate. Este înțeles că numai cineva cu personalitate poate comunica cu o altă persoană.

Se spune că Dumnezeu nu este interesat de banii unui om, de aspectul exterior, de forța lui fizică, ci numai de personalitatea lui. Nicio altă calitate sau alt lucru legat de om nu contează înaintea lui Dumnezeu, decât personalitatea lui.

Astfel personalitatea capătă un statut special, omul merită să fie judecat și răsplătit sau condamnat pe baza personalității sale. Tot mai mult această parte a omului este considerată de religie ca fiind ceva total independent de orice altceva, separat de lume, că ar fi ceva imaterial, neafectat de lucrurile materiale și care nu preia caracteristicile acestora

Întâlnirea personalității cu materia și cu corpul omenesc este privită ca irelevantă. Dumnezeu îi acordă valoare veșnică, el

a introdus spiritul în om la nașterea sa și el îl primește înapoi după moartea corpului carnal. Faptele omului sunt judecate de Dumnezeu, iar ele stabilesc calitatea nu a corpului, ci a personalității. A acestui spirit atemporal, care, în urma judecării, merită să primească fie aprobare veșnică, fie condamnare veșnică.

Un asemenea proces cu implicații eterne are importanță pentru Dumnezeu și el justifică un scop al existenței omului și al creației în sine. De aceea, unii consideră că Dumnezeu a creat restul lumii materiale pentru om și este oricând dispus să o sacrifice pentru el (vezi capitolele 21–24 despre dispariții și catastrofe naturale).

ALCĂTUIREA PERSONALITĂȚII

Două aspecte observate în mod obiectiv intră în conflict cu viziunea creaționiștilor referitoare la personalitate.

1. Primul aspect: Nașterea omului fiind întâmplătoare (vezi capitolul 20), însăși apariția personalității este întâmplătoare și nu este garantată. Poate să apară la un moment neplanificat sau să nu apară deloc.

Felul de personalitate care apare este și el întâmplător. Compoziția, factorii determinanți sunt alcătuiți dintr-un set de gene alese aleatoriu de la un partener și un alt set alese tot aleatoriu de la alt partener, parteneri a căror alegere este de asemenea aleatorie.

Niciuna dintre aceste condiții — „dacă“ apare și „ce fel“ de personalitate apare — nu corespunde cu ideea unui spirit deja existent care este introdus la naștere în corpul material independent de acesta.

2. Al doilea aspect: Influența mediului asupra personalității. Acesta este un factor care influențează nu doar apariția și formarea inițială a personalității, ci o influențează constant și pe tot parcursul vieții. Locul geografic unde se naște un om este la fel de întâmplător, iar acesta determină mediul în care trăiește omul. Așadar, ceea ce rezultă este o personalitate total întâmplătoare, sau nici măcar atât, pentru că la naștere personalitatea nu este dezvoltată complet, iar mediul este responsabil pentru restul formării personalității. Omul nu poate

decide unde să se nască, deci nu poate fi făcut responsabil pentru mediul în care apare.

Până aici am enumerat elementele care formează personalitatea omului. Pe scurt: moștenirea genetică și influența mediului. Relevant de observat aici este: 1) nu doar dependența de lumea materială, dar și 2) alcătuirea ei în totalitate din componente exterioare și 3) concluzia că personalitatea, de fapt, nu are nimic care să nu fie primit. Nimic propriu în mod absolut. Orice evaluare sau judecată a personalității nu judecă ceva propriu acesteia, ci judecă elemente ale lumii materiale care au contribuit la formarea ei (vezi capitolele 32, 33).

Mediul schimbă personalitatea în timp. Este un fenomen care se întâmplă de-a lungul întregii noastre vieți. Îl vedem în propria noastră viață, în viețile altora și este atestat că la nivel global și în trecutul istoriei omul s-a comportat la fel.

În afara vieții omului, evoluția propune că toate lucrurile, atât flora, cât și fauna, dar și planeta însăși, toate au fost modelate de forțele mediului. La prima vedere acest principiu este ușor de verificat în cazul omului, pentru că ne este la îndemână, dar pare mai greu de verificat în cazul transformărilor petrecute în erele preistorice sau la distanțe inaccesibile.

Implicația dacă fenomenul se petrece și în cazul personalității este că se demonstrează o dependență și o identificare cu lumea materială care este incompatibilă cu valoarea atemporală și judecata eternă de care o face responsabilă varianta creației. Este o incompatibilitate cu stabilitatea unui spirit imaterial care vine din veșnicia trecutului și continuă în veșnicia viitorului, cu raportarea ei la un Dumnezeu imaterial.

Nu mai seamănă cu ceva implantat din exterior de Dumnezeu. Iar ceva care nu este stabil și nici independent devine greu de tras la răspundere.

LIBERUL ARBITRU ȘI ASCULTAREA REPREZINTĂ PUR ȘI SIMPLU REACȚII ALE MATERIEI

Dumnezeu se presupune că judecă liberul arbitru și ascultarea, care se consideră că aparțin în mod unic omului. Dacă organismul uman este alcătuit doar din materie, atunci deciziile luate de om se reduc la decizii ale organismului, ceea ce înseamnă reacții ale materiei din care este alcătuit. Deci Dumnezeu „judecă” reacția materiei al cărei creator este el însuși?!

Se spune (de către creaționiști) că Dumnezeu îi acordă omului o capacitate și un drept unic: liberul arbitru. Și-i cere în schimb ascultarea. Dar el așteaptă ca omul să asculte voluntar, adică o ascultare în timp ce își exercită liberul arbitru. Nu o ascultare „forțată”.

În cadrul discuției din capitolul 31 am văzut că personalitatea omului este dată de proprietățile materiei care o alcătuiesc, moștenirea genetică și factorii de mediu. Deci orice acțiune a omului reprezintă o reacție a materiei. Și de aici derivă implicit concluzia că și liberul arbitru și ascultarea sunt tot reacții ale materiei.

Expresia „liberul arbitru” conține ideea de libertate, adică se referă la o acțiune liberă, fără influențe, sau cel puțin nu influențe pe care să nu le putem ignora sau cărora să nu ne putem împotrivi. Ascultarea, de asemenea, are sens când este voluntară. Altfel nu are merite sau justificare ca să fie răsplătită. În loc să mai fie ascultare este reflex, o reacție involuntară sau acțiune impusă din exterior.

TREI ASPECTE

Totuși faptul că acțiunile omului sunt niște reacții ale materiei contrazice definiția liberului arbitru și a ascultării din trei motive: 1) omul este făcut din materie, 2) reacțiile materiei sunt previzibile și 3) ele nu sunt libere. Mai jos descriu aceste trei motive.

1. Omul este materie, născut din ea, crescut și hrănit cu ea, iar când moare se transformă înapoi în ea. La fel ca niște castele de nisip făcute de copii la malul mării. Ele pot fi interesante, chiar complexe, dacă ne uităm la ele din perspectiva a ceea ce reprezintă, ceea ce transmite forma lor și ceea ce s-a investit în construirea lor. Dar din perspectiva alternativă: vine apa, le distruge și le transformă înapoi în nisip întins pe plajă. Așa cum omul este materie și ele sunt nisip (și invers). Și nu dețin ceva în plus față de nisip și forma în care sunt construite, care aparține în realitate constructorului. Deci nu este ceva *propriu* castelului. Practic nimic din ce are castelul nu este propriu al lui, ci totul este primit. Toate elementele lui sunt primite, absolut fiecare în parte. Așadar, poate constructorul să tragă la răspundere castelul pentru vreo caracteristică a acestuia?

2. Întreaga funcționare a omului este materială: informația o primim pe căi materiale (neuroni), sentimentele se bazează pe emoții date de proprietățile corpului (biologic). Acțiunile noastre, inclusiv liberul arbitru și ascultarea, reprezintă decizii ale unui organism material influențat de un număr de factori în lanț, care, fiecare în parte, este un proces material.

Reacțiile materiei nu se schimbă, pentru că proprietățile ei sunt universale. Atunci este reacția materiei liberă? Evident că nu, fiindcă este programată prin definirea proprietăților ei.

Cunoscând proprietățile materiei, cunoaștem și reacțiile ei. Iar cunoscând procesul la nivel primar putem cunoaște și un lanț întreg de astfel de reacții în principiu. Atunci este reacția aceluiași lanț previzibilă? Categorie, da, fiindcă este previzibilă la nivel primar.

Materia reacționează în baza proprietăților ei. Dar acele proprietăți se datorează „celui“ care le-a făcut așa. Dacă materia este judecată după acele proprietăți se ajunge la întrebarea: Este judecat ceva propriu materiei sau ceva ce materia a primit, deci în realitate ceva ce aparține creatorului? Evident, răspunsul duce la o imposibilitate: Dumnezeu judecă ceva ce el însuși a dat, ceva ce-i aparține de drept.

3. Împreună cu cerințele pe care așteaptă să le îndeplinească oamenii, Dumnezeu le prezintă și răsplata pentru fiecare din-

tre alegeri. Aici se ridică întrebări în legătură cu liberul arbitru și cu ascultarea. Și se ajunge din nou la o situație imposibilă.

Răspłata se regăsește în procesul de dresare. Dar acolo se are în vedere stimularea subconștientului, iar dezbaterea se poate muta asupra întrebării dacă există și cazuri în care răspłata poate avea și alt rol decât să se adreseze doar subconștientului. Deciziile conștiente de existența unei recompense asociate fiecărei opțiuni mai pot fi ele numite decizii independente? Nu are răspłata rolul de a înclina balanța opțiunilor și nu se reduce decizia la o evaluare logică, automată a opțiunilor?

Definiția deciziei include alegerea între două (sau mai multe) opțiuni, care, la rândul lor, conțin un număr de informații fiecare. Dacă răspłata se adaugă la șirul de informații care aparțin uneia dintre opțiuni, aceasta schimbă balanța între opțiunile evaluate. În măsura în care informațiile le raportăm la filtrul unui set de caracteristici personale cunoscute, reacția subconștientului omului este previzibil influențată. Iar, în măsura în care decizia este o reflectare a reacției subconștientului, atunci rezultă că însăși decizia este influențată previzibil.

Diferența dintre decizia conștientă și cea inconștientă devine în mod discutabil diferența dintre decizia luată de organism, pe care nu o știu, și aceeași decizie luată tot de organism, dar pe care de data aceasta o știu. Dar o știu după ce ea a fost luată deja. Totuși, nu este o decizie luată de conștient, ci, în ambele cazuri, decizia o ia tot subconștientul.

Pe lângă faptul că o știu după ce este luată, află ce decizie s-a luat, mai este un aspect care poate lăsa impresia că decide conștientul. Anume, când conștientul comunică decizia către lumea exterioară sau are un rol activ în executarea ei. Însă nici faptul că află despre ea, că o comunică sau este implicat în execuția ei nu înseamnă că decizia a luat-o conștientul.

Răspunsul la întrebarea dacă mediul modelează persoana, iar răspłata constituie un act de „dresaj“, este la nivel fundamental unul afirmativ.

Întrebarea devine: Dacă decizia nu este liberă, atunci mai este justificată judecata și răspłata acelei persoane care ia decizia?

REZUMAT

Capitolul a discutat trei aspecte care duc la situații imposibile. Repet întrebările retorice corespunzătoare mai jos:

1. Materia este făcută ⇨ este justificată atunci judecata ei din partea celui ce a făcut-o?
2. Reacțiile ei sunt previzibile ⇨ mai reprezintă acesta un test real?
3. Deciziile nu sunt libere ⇨ poate fi tras la răspundere autorul dacă el nu este responsabil?

TESTUL MORALITĂȚII E TESTUL SĂNĂTĂȚII, AL INTELIGENȚEI, AL MEDIULUI (= DRESAJ)

Moralitatea omului este considerată de Dumnezeu drept un test al valorii individului. Dacă moralitatea depinde în mod direct de nivelul de sănătate fizică, mentală și de influența mediului înconjurător, atunci aceasta nu diferă cu nimic de dresajul unui animal. Animalul își formează comportamentul pe baza factorilor externi controlați de altcineva

Creacioniștii susțin că Dumnezeu ne evaluează valorile morale. Însă cine este de vină pentru lipsa de moralitate și cât este de imparțial sau chiar justificat testul moralității?

Astăzi domeniile de specialitate au stabilit că moralitatea, ca parte a comportamentului omului în general, este determinată de moștenirea genetică, transmisă de la părinți la copii, și, de asemenea, de influența mediului.

Dacă moralitatea este definită doar de aceste două categorii de factori, atunci „sufletul” omului nu mai este cel responsabil pentru comportamentul acestuia, ci doar factorii menționați mai sus. În acest caz, se pune întrebarea, pe bună dreptate, în ce măsură testul moralității înaintea lui Dumnezeu mai este drept sau justificat.

Datele statistice susțin o dependență față de acești factori și concluzia rezultată: 1) copiii dovedesc trăsături de comportament moștenite de la părinții lor și 2) mediul în care trăiește omul se corelează previzibil cu comportamentul manifestat de acesta.

ÎNTREBARE: Poate cineva să dovedească că mai există și altceva (=sufletul?!) în afară de aceste două componente responsabile pentru comportamentul oricărui om? Iar dacă mai există, ce anume?

MOȘTENIREA GENETICĂ

Dacă Dumnezeu are puterea să manipuleze factorii impli-

cați, iar conform calităților atribuite lui, nu există niciun dubiu că el poate face lucrul acesta, se ridică întrebarea: Dacă totuși alege să nu intervină pentru a manipula acești factori, atunci nu i se poate atribui lui responsabilitatea pentru lipsa de moralitate a oamenilor, care, așa cum am văzut, rezultă tocmai din faptul că el nu a intervenit? În justiție este recunoscută culpa din neglijență sau din lipsă de acțiune — o vină pasivă.

Dacă nu se modifică factorii de mediu, atunci moștenirea genetică rămâne singura opțiune care poate fi manipulată. În cazul acesta, ce rost are să permită Dumnezeu unor cupluri să aibă copii, dacă în baza analizei compoziției genetice a lor se constată că urmează să le transmită trăsături „nedorite“ copiilor? Și de ce nu le permite să aibă copii doar acelor cupluri a căror compoziție genetică demonstrează că determină apariția unor copii cu trăsături preferate? Nu i se poate reproșa lui că permite ceea ce previzibil va fi mai târziu condamnat tot de către el? Uneori medicul interzice unor cupluri, în baza unui principiu similar, din cauza prezenței unor riscuri previzibile identificate la părinți, ca aceștia să mai aibă copii.

ROLUL EDUCAȚIEI

Cât despre cealaltă categorie de factori menționați, societatea recunoaște puterea de influență a mediului în formarea individului. De aceea instituie programe speciale pentru reeducarea persoanelor cu tulburări de comportament. Iar aceste programe dau rezultate, cel puțin în principiu sau în procent suficient de mare, pentru a fi convingătoare și pentru a justifica susținerea și finanțarea programelor respective.

Concluzia experienței în domeniu este că omul *poate* fi (re)educat. Iar dacă ar beneficia de condițiile potrivite, să fie sănătos, să aibă suficientă capacitate de înțelegere, atunci orice persoană ajutată corespunzător ar putea deveni complet morală. Un exemplu relevant în acest sens îl constituie cazurile unor pui de animale sălbatice defavorizați, care în sălbăcie nu ar supraviețui, dar la grădina zoologică pot fi salvați.

Standardele etice ale societății noastre moderne se dovedesc astfel superioare celor conținute în Biblie și susținute de religie. Studiile de specialitate au înțeles rolul educației și impli-

cit al lipsei acesteia. De asemenea, au fost identificate mecanismele formării unor comportamente deviate, de la obiceiuri dăunătoare la mentalitate greșită. Se cunosc exact cauzele problemelor de comportament, așa-numitele circumstanțe agravante sau atenuante. De aceea astăzi, atât în studiile clinice, cât și în justiție, se ține cont de ele, iar responsabilitatea este împărțită corespunzător între toți factorii implicați. Pe-deapsa capitală a fost abandonată în principiu.

Învățarea animalelor să facă ceva este numită dresaj. Însă principiile nu diferă de cele implicate în procesul de învățare la oameni: este vorba de asocieri și sistemul de recompense, așa-numitul fenomen de condiționare. În principiu, așa cum este învățat comportamentul biologic, funcțiile de bază ale organismului, învățăm să mergem, să vedem, să mâncăm, să vorbim și toate celelalte funcții, tot așa este învățat și comportamentul social — fie cel moral, fie cel imoral. Trăsăturile moralității nu sunt niște calități absolute, proprietăți separate, independente, ci, mai degrabă, așa cum se pot forma greșit, ele se pot forma și corect.

Dacă orice comportament se învață, atât cel biologic, cât și cel social, înseamnă că rolul învățăturii este absolut. Mare parte din învățare se petrece în subconștient. Dar este adevărat că fenomenul este mai extins decât realizăm de cele mai multe ori. De fapt, nu există funcții sau simțuri care să nu fie învățate.

Animalul care în perioada normală de creștere nu învață deprinderile necesare adaptării la cerințele mediului nu supraviețuiește. În cazul celor domestice, omul are grijă și de ele și de condițiile lor de trai. Însă în sălbăticie, unde mulți pui mor înainte de atingerea maturității din acest motiv, acest test al realității este demonstrat cel mai clar.

Omul neadaptat social, indiferent ce comportament deviant manifestă, ajunge astfel din cauza educației sau, mai bine zis, a deficiențelor acesteia în perioada de creștere. La fel ca în cazul puilor de animale care nu reușesc să supraviețuiască. La fel cum copacul pe care odată crescut strâmb este greu să-l mai poată îndrepta cineva, dar căruia în perioada de creștere i se poate stabili orice direcție, și animalele, și omul dispun de

perioada-cheie de creștere, care îi formează pentru tot restul vieții. În acea perioadă, educația are cel mai mare impact.

În închisoare, mulți deținuți povestesc despre probleme din copilărie și reușesc să se refere la deficiențele din acea perioadă și necazurile neadaptării de mai târziu. Astfel se confirmă rolul vital al educației. Ei menționează diferite momente în care, ei fiind copii, fie părinții acasă, fie învățătoarea la școală i-au neglijat. Iar apoi, efectele în lanț au dus în cele din urmă la neadaptare — ceea ce înseamnă conflict cu legea și, implicit, consecințele conflictului cu legea, adică pedeapsa.

DECIZIA SUBCONȘTIENTULUI

Dar nu ar putea omul să ia decizi proprii în ciuda celorlalți factori din lumea materială și independent de ei sau chiar independent de factorii biologici, aparținând propriului corp? În capitolul 32 am vorbit despre relativitatea liberului arbitru. În mod practic, o decizie conștientă este luată tot de către subconștient. Doar că află și conștientul de ea după ce aceasta este luată deja. Cine dorește să contrazică această afirmație este invitat să o facă. Căutarea argumentelor ar putea duce la rezultate „surprinzătoare“.

Dar cum poate subconștientul, adică structura biologică a organismului nostru, să reacționeze la probleme abstracte și să ia singur o decizie la nivelul acesta? Pot înțelege simțurile biologice noțiuni abstracte? Nu sunt aceste noțiuni înțelese doar de mintea conștientă?

Problema se află în modul de definire a „abstractului“. Descrierea abstractului se face întotdeauna prin raportarea la lumea materială. Iar aceasta se vede din expresiile folosite în prezentarea și în comunicarea noțiunii. Abstractul este tradus pe înțelesul corpului material și interpretat la nivelul simțurilor biologice. Această comunicare pe limbajul înțeles de corp și perceput de simțuri se face pe principiul universal, cel pe baza căruia funcționează orice tip de învățare, anume prin asocieri.

Decizia în sine înseamnă alegere. Dar alegerea este influențată de reacții ale organismului. Iar reacțiile, la rândul lor, sunt determinate de proprietățile inerente ale substanțelor din care suntem alcătuiți. Contrar unei impresii la prima vedere, fenome-

nul deciziei nu este nicidecum ceva specific omenesc sau fără corespondent în lumea materială. Animalele iau și ele decizii în permanență, orice interacțiune a lor cu mediul înconjurător presupune luarea unor decizii. Tehnic vorbind, decizia reprezintă reacția la stimuli externi. Și natura ia decizii din această perspectivă: Apa unui râu întâlnește relieful terestru și decide să curgă pe cea mai joasă dintre două suprafețe. Decizia respectivă, ca și în cazul deciziilor luate de animale (și, evident, a celor luate de om), reprezintă reacția la niște stimuli. În cazul râului, gravitația a stimulat o reacție din partea fluidității apei lichide la întâlnirea unei diferențe de nivel dintre două terenuri.

Și deciziile omului, oricât de multe ar fi, cum sunt percepute de el sau cât de sofisticate ar părea, funcționează pe baza acestui principiu fundamental și pot fi reduse la nivelul său. Informatica reprezintă un exemplu bun care demonstrează că toate deciziile, oricât ar fi de complexe, se pot reduce la un sistem binar, care la bază alege doar între două valori: 0 și 1. Oricât ar încerca cineva (o experiență care s-ar putea dovedi interesantă, de altfel) nu va reuși să găsească altă definiție sau explicație ori să găsească exemple în care deciziile să contrazică sau să iasă din acest model simplu.

Dacă decizia nu este ceva specific omenesc și în măsura în care moralitatea este definită de totalitatea deciziilor luate, înseamnă că nici moralitatea nu aparține exclusiv omului (ceea ce se numește „dezumanizarea“ moralității). Probabil termenul este unic în sensul că numai omul o numește așa, însă moralitatea se dovedește a fi, de fapt, abstractizarea diferitelor unghiuri din care privim lumea reală.

PRODUSUL MEDIULUI

În sensul acesta al unei explicații pur materialiste a moralității umane, îmi amintesc reacția pe care am simțit-o personal în cadrul unei conversații cu un psiholog în urmă cu aproximativ doi ani, când el s-a exprimat astfel: „Omul este produsul mediului în care trăiește“. Pe lângă faptul că mă aflam într-un mediu detestabil, pe care nu îl puteam schimba, iar ideea de a ajunge produsul unui asemenea mediu mă îngrozea, mai era și implicația că, în urma aceluia principiu, nici ceea ce fusesem

anterior, deci caracteristicile onorabile ale personalității mele, obiceiuri, valori și un comportament nobil, pe care le prețuiam la propria persoană, însemna că nu îmi aparțineau în mod absolut. Ci, dimpotrivă, toate acestea reprezintă pur și simplu proiecția unui mediu corespunzător mai bun din trecut asupra persoanei mele. Cu alte cuvinte, ideea părea a presupune o simplificare nedemnă, incorectă — o dezumanizare.

Reflexul imediat a fost să resping ideea. Și *doream* să cred că, indiferent de mediu, omul se poate opune presiunilor care încearcă să-l modeleze și că el își poate impune voința proprie pentru a-și respecta normele de conduită și principiile de viață. Și astfel să-și atingă obiectivele propuse. Consideram că mediul nu-i poate forța pe *toți* oamenii să intre într-o „matrită” sau, cel puțin, nu în totalitate. Conformarea la mediu consideram că nu poate fi absolută, nu este totală.

Avem într-adevăr opțiunea de a lupta împotriva mediului, cel puțin dintr-un punct de vedere. Demonstrăm o astfel de luptă fie când schimbăm mediul, fie când mediul însuși se schimbă. Însă lupta împotriva mediului nu este una absolută, adică nu putem lupta împotriva oricărui mediu în general. Mai degrabă, lupta împotriva unui mediu presupune ca individul să se raporteze la altul. Nu-i place sau nu este de acord cu mediul în care se află pe moment și se gândește la un alt mediu preferat și încearcă să trăiască în acel mediu pe care și-l imaginează în mintea sa.

Realitatea demonstrează că, în timp îndelungat, individul „uită” mediul imaginat și se „adaptează” la mediul actual, vrând-nevrând. Este același principiu ca în expresia: „Ochii care nu se văd se uită”. Dovedesc lucrul acesta comunitățile de emigranți stabiliți într-o țară străină. Dacă nu mențin contactul cu vechea comunitate din care provin, oricât s-ar opune ei sau nu le-ar veni să creadă, în timp se vor schimba, preluând caracteristicile noului mediu unde au ajuns. La fel în închisoare, oricât s-ar strădui cineva să facă abstracție de condițiile în care se află și să continue să se gândească la mediul pe care l-a lăsat în libertate, ca să încerce să trăiască nu în lumea în care este captiv fizic pentru o vreme limitată, ci în lumea din care vine și

la care speră să se reîntoarcă, nu va fi la fel de ușor precum ar crede. Dacă trece o perioadă de timp, va uita efectiv (în mod treptat) mediul de afară, iar cel de dinăuntru va lăsa în mod inevitabil urme asupra persoanei la multiple niveluri.

Omul funcționează întotdeauna interacționând cu mediul, chiar și când nu este conștient de acest lucru. De cele mai multe ori își alege propriul mediu. Nu neapărat în sensul că se „călugărește“, ci este selectiv în interacțiunile sale. De exemplu, oamenii din preajma sa pot fi diferiți. De aceea se va raporta diferit la fiecare dintre ei. Va petrece mai mult timp împreună cu cei cu care are mai multe în comun, iar față de ceilalți va fi mai rezervat. Cei cu care interacționează favorabil pot constitui un procent extrem de mic, uneori aceștia se pot rezuma la membrii familiei. Omul va face această selecție și va supraviețui. Acest procent minimal de relații reprezintă pentru el propriul univers, care îl definește.

În mod concret, omul nu are nimic *propriu*, în afară de ceea ce îi oferă interacțiunea organismului său cu mediul înconjurător. De aceea el nu poate fi definit separat de mediu (vezi capitolul 31).

CONCLUZIE

Când se testează moralitatea umană, se evaluează, de fapt, calitatea sănătății fizice și mentale a omului împreună cu proprietățile mediului. În consecință, sensul unui așa-numit *test de moralitate* al omului în fața lui Dumnezeu este desființat.

SFÂRȘIT

REFERAT

asupra manuscrisului-dezbatere *Evoluție vs. creație*, propus de domnul Aurel Enea

Proiect ambițios, incitant, de largă respirație culturală, lucrarea domnului Aurel Enea încearcă să propună, în montura unui text dens, strâns motivat, 33 de argumente „în favoarea teoriei științifice a apariției vieții prin evoluție“. El problematizează și rezumă, de fapt, în șase categorii (descrise lapidar) o întregă istorie, legată de antagonismul dintre știință (bazată pe rațiune) și religie, fundată pe o percepție afectivă, ca rezultat al unui proces sinuos de *autolămurire*. Posibil, desigur, după lecturi (metabolizate) din bogata literatură consacrată controversatei teme. Trăitor, lungă vreme, „după perdea“, cum metaforic se exprimă, autorul își declară ateismul, trecând în „tabăra științei“, considerând că „scânteia“ aprinsă de Darwin, o ipoteză „foarte probabilă“, s-a detașat de părintele ei. În consecință, după ce a parcurs și academice manuale de teologie, traversând puntea de la religie înspre știință, el oferă, raționând riguros, „răspunsuri posibile“, replici ferme, îmbrăcate, în pofida unor anunțate rezerve, în enunțuri categorice, evacuând orice dubiu.

Dacă știința se bazează pe observații obiective și verificări critice, implicând corecții pe traseul îndelungat al unui „efort riguros, dar imperfect“, religia, considerând textul biblic „cuvântul lui Dumnezeu“, vehiculează idei moștenite și afirmații inertiabile. Progresul științific, observă autorul, anulează baza religiei și infirmă presupusa grijă față de creație, chiar dacă Biblia transmite, moralicește, învățături „bune“, manevrând un „raționament circular“.

Prefața, semnată de Regis Roman, învederează acest „strigăt spiritual“ într-o epocă fluidă, confuză, bântuită de materialism, individualism, consumerism etc. Iar autorul, observăm, *gândește liber*, eliberat de bibliografie, trecând alert printr-un luxuriant peisaj problematic și filtrând bogăția informațională, amprentând textul prin personalizare, ca stil și viziune.

Dacă e să formulăm câteva sugestii și observații, constatăm că lipsește un capitol concludiv, adunând firele demonstrației. Chiar dacă, în lucrare, sunt risipite trimiteri la textul biblic, lipsesc referințele bibliografice, cu deosebire din „tabăra științei“. În fine, credem că demersul domnului Enea, în perspectiva valorificării editoriale (meritate), ar avea de câștigat racordându-se (critic, firește) la piața ideilor, neignorând decorul epocii (postmodernism, transmodernism, terorism, doctrina corectitudinii politice). În fond, secularizarea la care asistăm, contrapusă fanatismelor de sorginte religioasă, prelungind un conflict anunțat, de pildă, de politologul Samuel Huntington, pare a infirma o afirmație apodictică, pe baza căreia domnul Aurel Enea își clădește întregul eșafodaj, anume că „varianta științei a câștigat teren“, iar „religia s-a răzgândit“, ștergând cu buretele conflictul.

Cu posibile completări, dezbateră propusă de domnul Aurel Enea vădește un impresionant travaliu și poartă o apăsată pecete personală, motive de a elogia acest proiect, fără putința, desigur, de a epuiza tensiunea acestei vechi dezbateri, animând frontul ideatic.

prof. univ. dr. Adrian Rachieru
Universitatea „TIBISCUS“ din Timișoara

11 aprilie 2015

NOTE PERSONALE
